

Ν Ε Ο Σ
Ε Λ Λ Η Ν Ο Μ Ν Η Μ Ω Ν

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

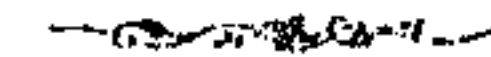
ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΝ ΤΩ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ

*Ἡξιώθη τοῦ Ζαπκείου βραβείου ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις Συλλόγου
πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.*

ΤΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Α. ΠΕΤΡΑΚΟΥ
1913

ΔΥΟ ΕΝΕΠΙΓΡΑΦΟΙ ΛΙΘΟΙ ΕΞ ΙΑΣΟΥ

Ἐν τινι οἰκίσκῳ τοῦ νταρσανᾶ (λεμβεοστασίου) τῆς ἐν Ἀγίῳ ὄρει ἱερᾶς μονῆς Ξηροποτάμου εὑρον τῇ 1880 δύο λίθους ἐνεπιγράφους, ἔχοντας τὰς ἐξῆς ἐπιγραφάς.

α') Λίθος χρησιμεύσας ποτὲ ὡς ἐπιστύλιον καὶ φέρων πλαγίως ἐκβάθυσιν, ἐν ᾗ ἐγγόμφωσις, πλάτους 0,60 ἐπὶ τῆς ἐτέρας τῶν πλευρῶν, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης 0,54.

Λελαξευμένα ἐινε ἐν δύο αὐτοῦ πλευραῖς αἱ ἐξῆς ἐπιγραφαί.

1) [Λυκοῦ]ργος καὶ Μιννίων (θεοδότ[ου] | [σί]οι κ[αλ]οὶ κἀγαθοὶ γεγένηται | [πε]ρὶ τ[ῶ] κοινὸν τῆς πόλεως [καὶ] πολλοὺς τῶν πολιτῶν ἰδίᾳ εὐ | [κ]εποιήκασιν καὶ ὑπὲρ τῆς μικρῆς | θαλάσσης διαλεχθέντες.

2) [εἶναι δὲ αὐτῶ καὶ πρόσοδον πρὸς βου]λῆν καὶ δῆ[μ]ιον πρῶτως μετὰ τὰ ἱερὰ ὑπάρχειν δὲ ταῦτα καὶ τοῖς | [ἐκ]γόνους αὐτοῦ ἐπιμέλεσθαι δὲ αὐτοῦ τοὺς ἄρχοντας ἀ[εὶ] τοὺς [καθεσ] | τ[ῶ]τας, τὸ δὲ ψήφισμα τότε ἀναγραφῆναι εἰς παραστάδα ἐπ[ι]μεληθῆναι δὲ τῆς ἐπιγραφῆς τὸν νεωποίην.

Ἐπὶ στεφανηφόρου Ἡγύλλου τοῦ (θεοδώρου μηνό[ς] | Ἀφροδισιῶνος ἕκτη ἰσταμένου Κοιράνου μέλλ.

β') Λίθος μήκους 0,60 ἐν τῇ ἐτέρᾳ τῶν πλευρῶν, ἐν δὲ τῇ ἄλλῃ 0,54, ὕψους 0,13, ἀποκεκρουσμένος πρὸς τὰ κάτω.

3) [ἐπ]εσάτει Διονυσόδωρος Ἱατροκλέους ἐγραμμιάτευεν. Ἐδοξεν τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ. Ἀσκληπιάδης Ἱατροκλέους εἶπ[ε]ν Ἐπειδὴ Εὐπόλεμος Ποιτάλου Μακεδὼν ἀνὴρ ἀγαθὸς [εἶ]σιν περὶ τὴν πόλιν τὴν Ἰασέων καὶ πολλοῖς τῶν πολιτῶν

[προ]θύμως χρειᾶς παρέσχηται ἐπηγησθαι [αὐ]τῶν ὑπὸ τοῦ [δῆ]μου καὶ εἶναι Εὐπόλεμον [π]ρόξεν[ο]ν κ[αὶ] εὐεργέτ[ην] τῆς [πό]λεως τῆς Ἰασ[έ]ων δεδοσθαι δὲ αὐτῶ καὶ πολιτείαν]...

Μία ἄλλη τῶν πλευρῶν ἔχει γράμματά τινα τελείως ἀποτετριμμένα. Ὁ λίθος φέρει πρὸς τὰ κάτω γόμφρον ἀποδεικνύοντα, ὅτι ἐχρησίμευσέ ποτε ὡς ἐπιστύλιον, τῶν γραμμάτων κατευθυνομένων ἀντιστρόφως.

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶνε ἤδη γνωσταί, ἐκδοθεῖσαι τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ τοῦ Chandler¹, εἶτα δ' ἐν τῷ Corpus Inscriptio-rum graecarum, καὶ ἡ κατάστασις δὲ τῆς διατηρήσεως αὐτῶν ἐν τοῖς σωζομένοις μέρεσιν εἶνε σχεδὸν τελείως ἡ αὐτὴ καὶ ἐν οἷς χρόνοις ἀντεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Chandler, καθ' ἃ δεικνύου-σιν αἱ ἐν ἀγκύλαις συμπληρώσεις. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶνε, ὅτι ἡ μὲν ὑπ' ἀρ. 1 ἐσώζετο τῷ 1764 πληρεστέρα, ὁ δὲ λίθος ἐφ' οὗ ἡ ἀρ. 3 ἔφερε καὶ ἐν ἄλλῃ πλευρᾷ ἀτελεῖ ἐπιγραφὴν ἐπ' ἴσης ἐκδεδομένην παρὰ τῷ Chandler καὶ ἐν τῷ Corpus, ἐν ᾧ σή-μερον αὕτη εἶνε κατὰ τὰνωτέρω ῥηθέντα τελείως ἀφανής.

Περίεργοι δ' ὅμως εἶνε αἱ περιπέτειαι τῶν ἀνωτέρω ἐνεπι-γράφων λίθων. Ὑπὸ τοῦ Chandler δὲν ἀντεγράφησαν κατὰ χώραν, ἀλλ' ὁ Ἄγγλος ἀρχαιολόγος εἶδεν αὐτοὺς παρὰ τινι Ἑλληνι λιθοξόφῳ ἐν Χίῳ, ὅπου οἱ λίθοι εἶχον μεταφερθῆ ὡς ἔρμα πλοίου τινὸς ἐκ Καρίας². Ἐν δὲ τῷ Ἁγίῳ Ὄρει κατὰ τὰ λεχθέντα μοι πρὸ τριάκοντα καὶ πέντε σχεδὸν ἐτῶν ὑπὸ τῶν μοναχῶν τὸ μὲν πρῶτον εἶχον ἐγκλεισθῆ εἰς τινα ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, εἶτα δὲ κατέκειντο ἐν τῇ αὐλῇ τῆς

¹ Inscriptiones antiquae. Ἐν Ὁξωνίῳ, 1774 Τόμ. Α' σ. 22 ἀρ. LIX καὶ σ. 24 ἀρ. LX.

² Τόμ. Β' σ. 462 καὶ 463 ἀρ. 2672, 2673 καὶ 2675.

³ Chandler ἐγθ. ἀρ. σ. IX. Marmor quod, cum duobus quae sequuntur reperimus in litore prope urbem Chiius, in cymba saburrae loco trans- vectum a continente Asiae, uti narravit lapicida Graecus, cujus erant. — Τοῦ αὐτοῦ Travels in Greece and Asia Minor. Ἐν Λονδίνῳ, 1811 σ. 61. We found by the sea-side, near the town, three stones with inscriptions, which have been brought for ballast from the continent of Asia.

μονῆς Ἐηροποτάμου, ἐγὼ δὲ εἶδον αὐτοὺς, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἐν τῷ νταρσανᾷ, ὅπου πιθανῶς εὐρίσκονται καὶ τὴν σήμερον. Ἀλλὰ πῶς καὶ πότε μετεκομίσθησαν ἐκ τῆς Χίου, ὅπου εἶδεν αὐτοὺς ὁ Chandler, εἰς τὸ Ἁγίον Ὄρος; Τοῦ ἀπορήματος τούτου νομίζω, ὅτι δύναμαι νὰ δώσω τὴν ἐξῆς βεβαίαν λύσιν. Ὁ Chandler εὐρίσκειτο ἐν Χίῳ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1764¹. Ἀλλὰ κατὰ τὰ ἔτη 1757 μέχρι τοῦ 1765 εὐρίσκειτο ἐν περιοδείᾳ μετὰ τοῦ τιμίου Σταυροῦ τῆς ἐν Ἐηροποτάμῳ μονῆς τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὁ ἐν αὐτῇ μονάζων γνωστός ἐκ Σικοπέλου πολυγράφος Καισάριος, ὁ κατὰ κόσμον Κωνσταντῖνος, Δαπόντες, ὅπως συλ- λέξῃ πόρους χάριν τοῦ οἰκοδομουμένου ναοῦ τῆς μονῆς. Πρά-γματι δὲ κατώρθωσε νὰ λάβῃ χάριν τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ παρὰ τῶν φιλοχρίστων τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς παντοῖα δῶρα εἰς χρῆμα, κειμήλια παντοῖα καὶ οἰκοδομικὰ ὑλικά. Παρ' αὐτοῦ δὲ τοῦ Δαπόντε, διὰ μακρῶν περιγράψαντος τὰ τῆς περιοδείας αὐτοῦ ἐμμέτρως ἐν τῷ Κήπῳ Χαρίτων μανθάνομεν, ὅτι τὴν 25 Ἰουλίου 1764 ἀπέβη εἰς Χίον, ὅπου καὶ ἔμεινε μέ-χρι τοῦ Δεκεμβρίου, διαβάς ἐκεῖθεν εἰς Σάμιον. Τότε λοιπὸν πάντως, ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπίσκεψιν τοῦ Chandler, παρέλαβεν ὁ Δαπόντες ἐκ Χίου πλὴν τῶν ἄλλων χάριν τοῦ μοναστηριακοῦ κτιρίου δώρων καὶ τοὺς λίθους ἐκεῖ-νους. Ὅτι δὲ κατὰ τὴν περιοδείαν αὐτοῦ δὲν περιεφρόνει καὶ τὴν ἀποκόμισιν λίθων, ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων ἐν τοῖς περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως περὶ δύο μαρμαράδων, τοῦ μὲν Χίου, καλουμένου Ἀντωνίου, τοῦ δ' ἐτέ-ρου Κοσμά, εἰς ἃν προσέφερον εἴκοσι φλωριά χάριν πορφυροῦ τινος μαρμάρου.

Τὸν δίνω εἴκοσι φλωριά, δὲν θέλει νὰ τὸ δώσῃ καὶ φίλος μου ὁ μαρμαρᾶς, καὶ ἡ φίλῃ τῶσσι, ὅπου σαράντα μάρμαρα μὲ εἶχε χραισμένα; ἔλ' ἄσπρα ἕμως καὶ μικρὰ, πῆγυ δὲ κάθε ἓνα.

¹ Chandler Travels in Asia Minor and Greece. Ἐν Λονδίνῳ, 1815. σ. 61.

Περὶ καιρὸς καὶ ἔμματα πῶς εἶχε τ' ἀγοράσῃ
 σπαθάρης ὁ Ἰάκωβος, γνωστὸς ἄρχουσι πᾶσι
 τὸν γράφω δὲν ἀργοπορῶ, αὐτὸ γὰρ με χαρίσῃ.
 κ' εὐθὺς, ἄς ἔχη τὴν εὐχὴν, χωρὶς γ' ἀργοπορήσῃ,
 καὶ δυὸ κολώναις κωχιασταῖς αὐτὸς μὲς εἶχε στείλῃ,
 εἰναί ταις εἰς τὸν νάρθηκα

Ἄλλὰ κί' ὁ μακαρίτης δὲ ἀφέντης σου πατέρα,
 ἔταν ἐγὼ ἤμουν αὐτοῦ ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας.
 μάρμαρα ἕως εἴκοσι μεγάλα τοῦ λουτροῦ του,
 θυμᾶσαι κείτουντον ἐκεῖ ἐνδὸν τοῦ τεραγιοῦ του,
 τὰ εἶδα καὶ τὸν βίωτησα μόνον τὴν τούτων χρεῖαν,
 κ' εὐθὺς με τὰ ἐχάρισε με πᾶσαν προθυμίαν.
 Ἔτσινα νόστιμα πολλὰ πολλάκις εἶχαν γένη,
 καὶ τὰ σιγῶ, ὁ λόγος μου διὰ γὰρ μὴ πικταίνῃ
 τόσσου σοῦ λέγω μοναχᾶ, ἔτι ἐπ' ἀληθείας
 ὁ σταυρὸς ἦτον εἰς ἐμὲ κέρασ τῆς Ἀμαλλθείας'.

Δὲν εἶνε δὲ ὅλως ἀπίθανον ὁ λιθοξόος, παρ' ἣν ὁ Chandler εἶχεν ἴδει ἐν Χίῳ τοὺς λίθους τοὺς μετ' ἐλίγον ἐκ δωρεᾶς ἴσως περιελθόντας εἰς τὸν Δαπόντεν καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀπαχθέντας εἰς τὴν μονὴν Ἐηροποτάμου, γὰρ ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Χίος μαρμαροῦς Ἀντώνιος, ὃν εἶχε γνωρίσει ὁ μετὰ τοῦ τιμίου Σταυροῦ περιοδεύων μοναχὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει¹.

¹ Ἰδε Κήπον Χαρίτων Κεφ. Ζ' στ. 352-379 ἐκδ. *Legyraud* (Bibliothèque grecque vulgaire. Ἐν Παρισίῳ. 1881. Τόμ. Β' σ. 83) κ. ε. — ἐκδ. Γαβριήλ Σοφοκλέους. Ἐν Ἀθήναις. 1880 σ. 84.

² Δαπόντε Κήπος Χαρίτων 190' ἐν.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ ΜΕΛΙΤΗΝΙΩΤΟΥ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΩΦΡΟΣΥΝΗΝ

Ἐν ἔτει 1858 ὁ Ἐμμανουήλ Miller ἐξέδωκεν ἐκ τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος 1720, βομβυκίνου γεγραμμένου τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα ὑπὸ Μανουήλ Διμίρη¹, ποίημα 3062 στίχων πολιτικῶν ἐπιγραφόμενον «Στίχοι τοῦ Μελιτηνιώτου εἰς τὴν Σωφροσύνην»². Εἶνε δὲ τοῦτο παράστασις ἀλληγορικῆ, ἐν ἣ ὁ ποιητὴς περιγράφει τὴν θαυμασίαν πρὸ αὐτοῦ ἐμφάνισιν τῆς προσωποποιουμένης Σωφροσύνης, ἣτις περιάγει αὐτὸν εἰς τὸν παράδεισον αὐτῆς, περιφραστόμενον ὑπὸ ἑπτὰ φρουρίων, ἣτοι ἐμποδίων, καὶ εἰς τὸ μέγαρον αὐτῆς καὶ ἐνθαρρύνει αὐτὸν εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς ἀρετῆς. Γέμει δὲ τὸ ποίημα παρεκβάσεων πάντολων καὶ ποικίλων περιγραφῶν, ἄς δὲν εἶνε τοῦ παρόντος ἀναλύσωμεν ἐνταῦθα³. Ἐποιήσατο δὲ λόγον ὁ Miller καὶ περὶ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων τῶν φερόντων τὸ ἐπώνυμον Μελιτηνιώτου, καταλήξας εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ ποίημα ἐγράφη ἴσως ὑπὸ τοῦ Μανουήλ Μελιτηνιώτου ἐκεῖνου, πρὸς ὃν ἀπευθύνονται ἐπιστολαί τινες ἀνώνυμοι τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 198 κώδικι τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Μονάχου⁴. Καὶ ἐγένωσκε μὲν ὁ Miller τούτων μόνας τὰς ἐπιγρα-

¹ *Mont* Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque nationale. Ἐν Παρισίῳ. 1888. Τόμ. Β' σ. 129 κ. ε.

² *Emmanuel Miller* ἐν ταῖς Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque impériale et autres Bibliothèques. Ἐν Παρισίῳ 1858. Τόμ. 10' μέρ. β' σ. 1 κ. ε.

³ Ἴδε τοιαύτην ἀνάλυσιν παρὰ τῆς *Krumbacher* Geschichte der Byzantinischen Litteratur σ. 782 κ. ε. Ἑλλ. μεταφρ. Σωτηριάδου Τόμ. Β' σ. 764 κ. ε.

⁴ *Hardt* Catalogus codicum manuscriptorum graecorum Bibliothecae Regiae bavaricae. Ἐν Μονάχῳ. 1806. Τόμ. Β' σ. 284 κ. ε.

φάς· διὸ καὶ ἔγραψε τὰ ἐξῆς· «ἂν εἶχομεν ὑπ' ὄψιν τὸ κείμενον τῶν ἐπιστολῶν τούτων, ἴσως ἠθέλομεν εὔρει ἐν αὐταῖς εἰδήσεις τινὰς ἐπιτρεπούσας εἰς ἡμᾶς νὰ καθορίσωμεν ἂν ὁ Μανουήλ κατεῖχεν ἀξίωμα τι ἐν τῇ κοινωνίᾳ εἴτε ὡς δημόσιος ἄρχων εἴτε ὡς λόγιος. Ἀλλὰ στερούμενοι τῶν μαρτυριῶν τούτων, εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ δύο καὶ μόνα γεγονότα, ἅτινα δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν, τὸ ὄνομα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνδρὸς καὶ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἔζη»¹. Ὁ δὲ Krumphacher, καθ' ὅσον προσθέτων εἰς τοὺς Μελιτηνιώτας Κωνσταντῖνον καὶ Θεόδωρον, τοὺς καὶ ὑπὸ τοῦ Miller μνημονευομένους, τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Θεόδωρον, ἐπιφέρει, «ἂν τις αὐτῶν, καὶ δὴ τίς αὐτῶν, εἶνε ὁ συγγραφεὺς μένει ἀγνωστον»². Αἱ ἐπιστολαί, ἐν αἷς εὑρηγνται καὶ αἱ δύο πρὸς τὸν Μανουήλ Μελιτηνιώτην, περιέχονται καὶ ἐν τῷ Λαυρεντιανῷ κώδικι S. Marco 356, ὅστις καὶ φαίνεται ὡν ὁ ἀρχέτυπος τοῦ Μοναχείου· διὸ ὁ Krumphacher τὴν συλλογὴν ταύτην ἐπιστολῶν ἐκάλεσε φλωρεντιακὴν³. Ἀλλ' ἐκ τῶν δύο ἐπιστολῶν, ἃς παραθέτω ἐνταῦθα κατὰ τοὺς κώδικας Λ (Λαυρεντιανὸν) καὶ Μ (Μονάχειον 198) οὐδὲν ἐξάγεται περὶ φιλολογικῶν ἀσχολιῶν τοῦ Μανουήλ Μελιτηνιώτου, ὡς οὐδὲ περὶ τοῦ Θεοδώρου, ὅστις δὲν γινώσκομεν ἂν εἶνε αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ τοῦτο τὸ ὄνομα φέρων γνωστὸς σακελλάριος, ἀρχιδιάκονος καὶ διδάσκαλος τῶν διδασκάλων τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος μεσοῦντος.

1.

Τῷ ἀδελφῷ Μελιτηνιώτῃ.

Ἐὶ μὲν ἐν ὁποιαδήποτε τοῦ καλοῦ μοῖρα καὶ τῷ τῆς ἡμετέρας εὐχῆς σοὶ ἐγκρίνεται, ἴσθι σὺ διαλείπω τοῦτο ποιῶν ἀεὶ, ἀλλ' εὐχομαι χε-

¹ Miller ἐνθ' ἄν. σ. 8 καὶ 9.

² Krumphacher ἐνθ' ἄν.

³ Krumphacher ἐνθ' ἄν. σ. 485. Ἑλλ. μετὰφρ. Σωτηριάδου Τόμ. Β' σ. 184.

1. μοῖρα ἐκ τοῦ μοῖρα Λ : μοῖρα Μ εὐχῆς --- ἴσθι Λ : λείκουσι Λ

2. διαλείπω Λ : διαλείπω Μ

ρας καθ' ὅσον Ὀμηρον ἀνασχῶν τὴν σὴν κατ' ὀφθαλμοῦς ἀπάντων προφάνεσθαι ὑγίαιεν καὶ ἐς τὰ μάλιστα εὐδοκίμειν. ὡς αὐτῷ γε σοὶ βουλομένην ἂν εἴη καὶ, θεὸν ἔχειν διθυμόντά σοι τὰ πράγματα, ὥστε καὶ αἰσθῆται πλεῖν ἐξ οὐρίας καὶ ἐν γρηῷ ἵτασθαι μειζόνων ἀεὶ μεταλαρβάνειν καὶ ἡμᾶς μεθ' ἡδονῆς ἀδιαλείπτως παρασκευάζειν καὶ ἀκούειν καὶ λέγειν καὶ μεμνήσθαι τῶν σῶν. Ἐὶ γὰρ σοὺ μεμνήσθαι καὶ αὐτὸν λέγοντα καὶ ἄλλου ἀκούοντα, τοῦτ' ἐμοὶ τρυφή, καὶ τῶν ἐν βίῳ παστῶν ἡδονῶν βέλτιον. Πλὴν ἄλλ' ἐπειδὴ σοὶ ἴδιον τοῦτο, καὶ τὰ ἡμέτερά σοι δὴλα γιγνέσθω. Καὶ πρῶτα μὲν ἴσθι με ὑγιαίνοντα, δεύτερον δὲ, ἢ καὶ πρῶτον ἀρμόττειν δεῖν οἴμαι εἰπεῖν, ὡς ἔμοιγε τοῦ παντός 1· προτιμότερον καὶ σοὶ γε διὰ φροντίδος ἐν οὗ πάνυ τοι μετρίως. Ἐὶ γὰρ τῶν μαθημάτων, εἰ δὲ με πρᾶκτικῶν τὸν ψόγον εἰπεῖν, ὡς ἐκ σπινθήρος εἰς πυρσὸν ἴδῃ, ἐξάπτεται, θεοῦ συνέργουτος. Σοὺ γὰρ προδεξάντος, τοιούτου ἀπολείχοντός εἰμι τοῦ διδασκάλου οἴου οὐκ ἂν ποτε, οὐδ' εἰ πολλὴν περιεργόμην γῆν ὁμοῦ τε καὶ θάλατταν, γῆτύ- 1· χησα ἂν. Ὡστε πολλάς σοι τὰς εὐχαριστίας ἀφείλων, οὐ μοι δοκεῖ ταύτης ἔχειν ἀπλήθειαν μεῖζονα πώποτε. Ἐὶ δὲ τοῦ θειοτάτου μεγάλου λογαθέτου κηδεμόνος τυχεῖν διὰ σέ, τὸ χεῖμα οὐδ' εἰπεῖν ἐστὶ τῆς εὐτυχίας ἔσον. Σὺ δὲ μοι καὶ τὴν ὀρφανίαν κατέστησας ἀδελφόν, εἰς τοὺς σοὺς ἐγκαθορμήσας λιμένας, καὶ μονοῦ τὴν συμφορὰν ἐδει- 2· ξας λυσιτελοῦσαν ἐν εὐεργέτου προσήματι· τὰ βέλτιστα καὶ ὡν οὐκ ἔην εὔρειν τινὰ βελτίον παρασχόμενος.

Ἐὶ γὰρ μοι τοιγαροῦν ὑπὸ τῆς ἀνωθεν δεξιᾶς φυλαττόμενος καὶ πρὸς τὰ κρείττω ἀεὶ καὶ τελειότερα διθυμόμενος. Πλὴν ἄλλ', εὐ ἴσθι καὶ τὸν ὑπεσχόμενον ἔκπον κατ' ἡμέραν ἐκδεχόμενος διατελῶ. Οὐ γὰρ 3· ἂν εἴη Πήγασός τις ἢ πτερωτός. Ἐὶ ἰσχυρῶς ἀποπτῆς ἡμῶν τὰς ἐλπίδας.

2. τὰ μάλιστα Μ : τμήματα ἐκ τοῦ τὰ μάλιστα Λ 4. ἐξ οὐρίας Μ : ἐξουρίας ἐκ τοῦ ἐξ οὐρίας Λ 5. ἀκούειν Λ : ἀκούειν Μ 11. προτιμότερον Μ : προτιμότερον ἐκ τοῦ προτιμότερον Λ 12. με Μ : με διωρθωμένον ἀνωθεν εἰς μοι Λ 15-16. ἡτέρομην ΛΜ : ἐν τῇ ᾧζ Γη, ἐπὶ ἡμῶν Μ : ἀπὸ ἡμῶν Λ

16. ὥστε Λ : ὦ Μ 17. ἀπλήθειαν Λ : ἀπλήθειαν Μ 20. ἐγκαθορμήσας ἐκ τοῦ ἐγκαθορμήσας Λ : ἐγκαθορμήσας Μ τὴν Μ : τὴν Λ 21-22. οὐκ ἔην ἐν τῇ κειμένῃ Λ : οὐκ ἔην ἐν τῇ ᾧζ Μ : 22. βελτίον ΛΜ 24. πλὴν Μ : πλὴν Λ 25. ἡμέραν Λ : ἡμέραν Μ διατελῶ Λ : διατελῶ Μ 26. πηγασός ΛΜ

Τῷ Μελιτινιώτῃ κῦρ Μανουήλ καὶ συγγενεῖ.

Εἰ μὲν πολλοῦ τινος ἐώρων σε λειπόμενον τῇ τῆς ψυχῆς ἀρετῇ τοὺς ἄλλους νικᾶν καὶ τῇ τέως φιλοσοφίᾳ ἔχειν σεμνύνεσθαι, εἴ γ' ἐδούλου, τότε ἂν εἰκότως ἀπάσῃ ὁδῷ ἐρευνῆς χρησάμενος ῥήτορά τινα δεινὸν ἐζήτουν πολλὴν τὴν πειθὴν δημιουργεῖν ἐπιστάμενον. οἷους ὁ παρὰ 5 Πλάτωνι ἐν Μενεξένῳ Σωκράτης ἐν Ἀθήναις τυγχάνειν διέξεισι, παρὰ τοσοῦτον ἵσχυρι χρωμένους, ὥστε καὶ τοὺς ζῶντας καλεῖν ἐν τοῖς τῶν τετελευτηκότων ἐγκωμίοις καὶ τὰς πόλεις δὲ καλλίους φαίνεσθαι παρὰσκευάζειν τοῖς ὀρώσι καὶ πείθειν τοὺς πλείους ἀμφισβητεῖν περὶ σφῶν αὐτῶν, ὥστε καὶ ἀπομνημονεύειν αὐτῶν καὶ μηδ' αἰσθάνεσθαι 10 ὅποι τυγχάνουσι διατρέθοντες, ἀλλ' οἴεσθαι ἐν Μακάρων νήσοις τοῖς ἡρώσι ὀμιλεῖν· οἴεσθαι γὰρ μὴν τοῦτο πολλάκις, καὶ δυοῖν ἢ καὶ τριῶν παρελθουσῶν ἡμερῶν, καὶ μόγις μνήμην λαμβάνειν οὐ γῆς εἶσι. Καὶ γὰρ πάντες οἱ οὕτω δεινοὶ καὶ οὕτω πείθειν ἔχοντες, καὶ ταῦτα τοὺς μετιόντας φιλοσοφίαν τὴν ὡς αὐτοὶ φαίεν κατὰ διάμετρον ῥητορικῆς 15 ἰσταμένην, εὐχερῶς ἂν τις εἴποι τοῖς τοιούτοις ὑπηρέτησαν ἂν σὺν οὐχ ἥμισυ ῥαδίῳ ἐπιχειρήμασι. Καὶ εἰχον ἂν ἀμέλει τῶν πάντων τοι προχέλρων ἔγωγε τοιούτῳ τινὶ χρησάμενος συνεργῶ ῥήτορι ἐν εὐμενεΐας μέρει τῆς σῆς ἐμαυτὸν καταστήσας. Ἐπεὶ δὲ σὺ παρὰ τοσοῦτον πάντας φιλεῖν προήρησαι, παρ' ὅσον σπουδῆς μετὴν τοῖς καθηγεμόσι τῶν 20 ἠκύματος ἀξίων τὰ τοιαῦτ' ἐκδιδάσκεις, οὐκ ἄρα οὐδ' ἓν τινα ἐμοὶ τις κίπιν σὺν δικαίῳ λόγῳ προστρέψειν, ἢ καὶ τὸ τῆς μέμψεως ἀνηρημένη φαίνεται ὄνομα, εἴ γε τῇ τῶν εὐνοϊκῶς ἔχειν μηδενοῦς λειπομένων φατορὶ ἐμαυτὸν συγκαταλέγειν βεβούλημαι καὶ τοῦτο ποιῶν πειρασθῆαι δεικνύειν δίκαιον ἦγγημαι.

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ συγγενῆ AM 2. γ' Λ: γε M 3. εἰκότως Λ: εἰκότα M 4. οἷους ἐκ τοῦ οἷων Λ: ὄρους M 5. τοὺς ζῶντας M: τοὺς ζῶντας ἐκ τοῦ τὸ πάλαι Λ 6. καλλίους M: καλλίους ἐκ τοῦ καλλείους Λ 7. αὐτῶν ἐν τῷ κειμένῳ Λ: αὐτῶν ἐν τῇ ᾠγ M 8. μηδ' AM 9. εἶσι Λ: εἶσι M 10. τὴν M: τὴν Λ 11. καταδιάμετρον ἐκ τοῦ καταδιάμετρον Λ: καταδιάμετρο M 12-13. οὐχ ἥμισυ M: οὐχ ἥμισυ Λ 14. τοιούτω Λ: τοιούτω M 15. καταστήσας AM 16-17. ἐπί- προήρησαι ἐν τῷ κειμένῳ Λ: ἐν τῇ ᾠγ M 18. μετὴν Λ: μετὴν M 19. ἢ AM 20. Γγ. δεικνύειν ἐν τῇ ᾠγ, δεικνύειν ἐν τῷ κειμένῳ M . . . οἷα δεικνύειν, τῶν προτέρων κεκοιμένων ὑπὸ τοῦ βιβλιοπηγῶ, ἐν τῇ ᾠγ, δεικνύειν ἐν τῷ κειμένῳ Λ

Μᾶλλον μὲντ' ἂν καὶ τὴν ἐξούλης βιασάμενος εὐφρονῶν τις ἡξίω- σεν ἐκ τοῦ σιγῆ κεχρησθαι καταδικαζόμενον κακόνολας μετέχειν, οὐκ- ουν οὐ γιγνομένης, πᾶσι τοῖς ἀφροσύνη κεχρημένοις ἐθελοντι, οἳ γε βασκανίας τυγχάνοντες ἐμπλεω κακῶς ἀκούειν ἀντι τοῦ εὐάσκειν οὐκ ἀπαναίνονται. Καὶ γὰρ ἐγὼ πολλ' ἄττα εὐχαριστεῖν τῇ πάντα προ- 5 νοουμένη προνοία προήρημαι, αἰμά σοι προσήκειν ἢ ἐταιρεῖα οἰκονομῆσάση. Εἰ μὴ γὰρ τοιούτῳ σε δεσμίῳ τῶν ἐμοῦ κηδομένων ξυνειλόγει ξυλλόγῳ, οὐκ ἂν ποτε πᾶσαν μὲν ἡπειρον τρέχειν κατώκνησα πᾶσάν τε πλέειν τὴν θάλατταν σῆς ἕνεκα ξυντυχίας. Νῦν δ' οὕτως ἀρμοζόν- τως τοῖς νῦν ἔχουσιν εὐμοιρήσας σου, μέμφομαι μὲν ἐμαυτῷ, μέμφο- 10 μαι δὲ καὶ τῇ τύχῃ, ἢ με λόγων ἐρευνῆς παραδεδωκυῖα σοῦ γ' ἐν- τρυφᾶν ἐργῶδες ἔχειν ὠκονόμησεν. "Ο τε γὰρ ἔρωσ τοσοῦτον τῶν λό- γων πέδαις ἦκειν παρέπεισεν, ὥστε καὶ ἀνέκοφέ μου πᾶσαν φιλοτιμίαν, ὅλην εἰς αὐτοὺς ἐπιστρέψας, καὶ μικροῦ με βλάκα πεποίηκε, φιλοτι- μίας οὐδεμίαν μνείαν ποιούμενον, καὶ τάχ' ἂν τῆς τῶν τοιούτων χωρὶς 15 τινος λόγου τὰμφίβολον ἔχοντος τύχης ἡξίωζεν, εἴ γε μὴ ἐπιμέλειαν οὐκ οὐκ ἐλάττω τῆς παρὰ πολλοῖς τιμωμένης τῶν λόγων πᾶς τις εἰχέ μου κατεγνωκέναι. Καὶ γὰρ ἐμοὶ φιλοτιμίας ἄλλων πραγμάτων οὐδ' ὅπως οὐκ περιεῖναι διτυχεύωμαι, τοῖς λόγοις πᾶσαν ἐκδαπανᾶν ἡρη- μένος, ὡς ἂν καὶ μῶμων πάντων ἔξω τυγχάνοιμι. 20

Ἄλλ' ἔχεις ἤδη μου καὶ σὺ τὸν τῶν λόγων ἔρωτα καταγνῶναι. Καὶ γὰρ τις ἔρωσ τοῦ τὸν σοφωτάτου λογοθέτου λόγον ἐπελθεῖν διελέ. . . με κατέσχευ, ὃν ἐκεῖνον ἐξενεγκεῖν ἐπὶ τῇ μάρτυρι λέγεται Θεοδοσίᾳ. Ἐρῶ γοῦν καὶ ἡκιστα πόρρω τῆς ἀληθείας ἐρῶ, πολὺν ἤδη χρόνον τοῦτον τρέφων τὸν ἔρωτα, οὐκ ἔχων ἢ σὺν θάρρους ὑπερβολῇ τὸ 25 πρᾶγμα πιστεύσαιμι. Ἀλλὰ νῦν μοι ἐπήλθε, καὶ ἡ δέον ἐπήλθε, κα!

3. ἀφροσύνη M: ἀφροσύνην ἐκ τοῦ ἀφροσύνη Λ 4. ἄττα M: ἄττα Λ 5-6. προνοουμένη M: προνοουμένη ἐκ τοῦ προνοουμένη Λ 6. αἰμα AM 11. παραδεδωκυῖα M: παραδεδωκυια ἐκ τοῦ παραδεδωκυια Λ 12. πέ- δαις M: εἶχεν ἀρχίσαι γράφων πα Λ 13. ὥστε Λ: ὥστε δις, τοῦ δευτέρου διαγραφέντος M 14. οὐδεμίαν ἐκ τοῦ οὐδὲ μίαν Λ: οὐδὲ μία M 15. τὰμι- φίβολον Λ: τ' ἀμφίβολον M 16. ἐπιμέλειαν M: ἐπιμέλειαν ἐκ διορθώσεως διὰ κερροῦ μέλανος ἐν ἀρχῇ στίχου μετὰ διαγραφὴν γραμμάτων τινῶν ἐν τέλει τοῦ προηγουμένου Λ 17. πολλῆς AM 18. τιμωμένης M: τιμωμένης τῶν γραμμάτων ἢ διορθωμένων διὰ κερροῦ μέλανος ἐκ προτέρων νῦν ἀδιαγνώστων εἰχέ M: εἶχε Λ 19. διελέ πρόσθετον ἐν τῇ ᾠγ, τοῦ λοιποῦ τῆς λέξεως κεκοιμένου ὑπὸ τοῦ βιβλιοπηγῶ Λ: διελέ M 20. ὡ σὺν Λ: ὡσὺν M 21. πιστεύσαιμι Λ: πιστεύσαιμι M 22. ἡ δέον Λ: ἡδέον M

σοί γε ἀνομολογήσαι τὸν ἔρωτα δεδυνημένῳ τῆς καλῆς με ἀπολαύσαι ἀξιῶσαι ἐφέσεως. Αἰτοῦμεν οὖν, οὐχ, ὡς ἂν τις εἴποι, πόρρω τοῦ ἐλπίζειν ἰστάμενοι οὐδὲ διχονοία χρώμενοι κἀντεῦθεν καὶ μεταμέλιῳ ἀνηγούτοις ἐπιβάλλειν ἀκούσαι φυλαττόμενοι, ἀλλὰ θαρροῦντες πάντως ὁ κἀπὶ πολὺ τοῦτο οἰόμενοι εὐχερέστερον ἢ εἰ γε ἡμετέραν βίβλον παρὰ σοὶ ἐζητοῦμεν χρονίσασαν.

Οὕτως ἐκ τῶν δύο τούτων ἐπιστολῶν ἐξάγεται μὲν, ὅτι ὁ Μανουὴλ Μελιτηνιώτης ἦτο λόγιος ἀνὴρ, ἀλλ' οὐδὲν τεκμήριον ἐξευρίσκειται, ὅπως βεβαιωθῆ ἢ εἰκασία τοῦ Miller περὶ αὐτοῦ ὡς συγγραφέως τοῦ εἰς τὴν Σωφροσύνην ποιήματος. Παρεδόθη δὲ τοῦτο κακῶς ἐν τῇ μόνῃ διασωθέντι κώδικι, καὶ ἄξιος πολλῶν ἐπαίνων εἶνε ὁ ἐκδότης ἐπὶ τῇ ἐπιμελείᾳ, μεθ' ἧς πλείστα ὄσα ἐσφαλμένα ἐπηγιώρθωσε, καὶ τῇ προσοχῇ, μεθ' ἧς ἐσημείωσε τὰς πολλὰς νέας λέξεις τὰς προσθετάς ἐκ τοῦ ποιήματος τούτου εἰς τὰ ἑλληνικὰ λεξικά, εἰ καὶ διέφυγον αὐτόν τινες. Διέλαθον δ' οὐχ ἦττον αὐτόν καὶ ἄλλαι ἀναγκαῖαι πρὸς κριτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου διορθώσεις. Ἀσχοληθεὶς δ' ἐγὼ περὶ τοῦτο τῇ 1876 καὶ πάλιν ἐπ' ἐσχάτων, δὲν θεωρῶ ἄσκοπον τὴν δημοσίευσιν τῶν πορισμάτων τῆς ἐμῆς ἐρεῦνης.

Καὶ πρῶτον μὲν παραθέτω ἐνταῦθα παροράματά τινα, ἅτινα προήλθον μᾶλλον ἐξ ἀβλεψίας περὶ τὴν τύπωσιν ἢ ἐκ τῆς ἀνευ λόγου τηρήσεως ἐσφαλμένων τοῦ κώδικος γραφῶν ἢ ἐκ σταθερῶν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἀνορθογραφῶν.

Ἐν στ. 71 ἀντὶ πληθῆει γράφε πληθῆι.

Ἐν στ. 118 καὶ 2795 ἀντὶ ἐννεός γράφε ἐνεός.

Ἐν στ. 159 ἀντὶ παλινόσησον γράφε παλιννόσησον.

Ἐν στ. 219 ἀντὶ ταχεῖαν γράφε ταχεῖαν.

Ἐν στ. 268 ἀντὶ ἁμαρτοι γράφε ἁμάροτοι.

Ἐν στ. 665 ἀντὶ οὔτινος γράφε οὔτινος.

Ἐν στ. 917 ἀντὶ ἀπίδας γράφε ἀπιῖδας.

Ἐν στ. 1158 ἀντὶ καλλαῖδα γράφε καλλάιδα ἢ καλαῖδα, καθ' ὃ ἄλλως ἀπαιτεῖ καὶ τὸ μέτρον. Ὁ κώδιξ ἔχει καλαῖδά.

Ἐν στ. 1367 ἀντὶ Πέλωψ γράφε Πέλουψ.

Ἐν στ. 1446 ἀντὶ προῖος γράφε προῖος.

Ἐν στ. 1571 ἀντὶ Ποσειδῶν γράφε Ποσειδῶν.

Ἐν στ. 1619 ἀντὶ Ἑλλήν γράφε Ἑλλην, καθ' ὃ ἄλλως ἀπαιτεῖ καὶ τὸ μέτρον.

Ἐν στ. 1666 ἀντὶ Καδμίας γράφε Καδμείας.

Ἐν στ. 1768 ἀντὶ Ἴοις γράφε Ἴοις.

Ἐν στ. 2021 ἀντὶ φακῆν γράφε φακῆν.

Ἐν στ. 2108 ἀντὶ Πηλέος γράφε Πηλέως.

Ἐν στ. 2206 ἀντὶ συνετοῦς γράφε ουνετούς.

Ἐν στ. 2433 ἀντὶ χρυσαλλιζούσας γράφε κρυσταλλιζούσας.

Ἐν στ. 2489 ἀντὶ σταλατιώδης γράφε σταλακτιώδης.

Ἐν στ. 2564 ἀντὶ στάγης γράφε στέγης.

Ἐν στ. 280, 304, 307 καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ μέχρι τοῦ στίχου 1270 μεγαλογραφεῖται ἡ λέξις Παράδεισος, ἐν ᾗ δὲν πρόκειται περὶ τῆς Ἑδέμ, ἀλλὰ περὶ τοῦ παραδείσου τῆς κόρης Σωφροσύνης. Διὸ ὀρθῶς ὁ ἐκδότης ἀπὸ τοῦ στίχου 2297 καὶ μέχρι τέλους ἔγραψεν ὀρθῶς παράδεισον.

Ἐφ' ἑτέρου δὲ δὲν ἔπρεπε νὰ τηρηθῆ ὑπὸ τοῦ ἐκδότου ὁ ἄλλως συνήθως ἐν τοῖς βυζαντινοῖς κώδιξι τόνος τοῦ τέ, ὁ ὑπάρχων ἐνίοτε καὶ ἐν τῇ κώδικι τοῦ Μελιτηνιώτου χάριν ἐμφαντικωτέρας δηλώσεως τοῦ τονισμοῦ, ὅλον ἐν στ. 2204 Κανδάκης τέ, στ. 2445 χαίρεσθαι τέ, στ. 2454 ξύλων τέ, στ. 2509 ἦχος τέ.

Ἄλλη δὲ σειρά ἐπανορθωτέων γραφῶν ἀποτελεῖται ἐξ ἐκείνων, ὅπου ὁ ἐκδότης ἀνευ λόγου καὶ ἀνευ ἀνάγκης τοῦ μέτρου τηρεῖ τὰς ἐν τῇ κώδικι ἐκφερομένας μετὰ τόνου ἐγκεκλιμένας λέξεις. Οὕτως ἐν στ. 143 προσοῦσαν μοί, στ. 144 ἰδοῦσα μοί, στ. 147 πλανῆσαι σέ, στ. 156 φύσας μέ, στ. 171 ἀναιρησαι σέ, στ. 243 καὶ τινά, στ. 289 τοιαῦτα μοί, στ. 292 δέ μοῦ, στ. 294 καὶ μέ, στ. 414 δεῖξον μοί, στ. 749 πρὸς μέ, στ. 769 ἐκ τινός, στ. 2015 ἐπὶ τινός, στ. 2268 καὶ τινός, στ. 2272 καὶ τί, στ. 2284 καὶ τινές, στ. 2334 τοιαύτη τίς, στ. 2755 προγνοῦσα μοῦ.

Ἴσως δ' ὀρθῶς ἕνεκα τοῦ μέτρου ἀφέθη ὁ τόνος λέξεων ἐγκλινομένων ἐν στ. 424 στοὰ δὲ τίς, στ. 507 καὶ τίς, στ. 1618 φαῦνος τίς, στ. 2005 πλησίον τούτου τίς χαλκοῦς, στ. 2126 καὶ 2154 καὶ τίς, στ. 2826 ἐνταῦθα τίς. Πάντως δ' ἐν στ. 1078 εἰ γὰρ μικρὸν ἀνέπνευσέν τις αὔρα (γρ. αὔρα) λεπτοτάτη πρέπει νὰ γραφῆ ἀνέπνευσεν τίς καὶ ἐν στ. 2043 παρίστατο τίς ξιφηφόρος ἀντὶ τοῦ παρίστατό τίς. Ὄρθως δ' ἔχει ἀπ' ἐναντίας τὸ ἐγκλινόμενον δὲ ἐν στ. 1562 οὔτος ἔποικος τοῖς πολλοῖς ἐγένετο, θανῶν δε. Τῆς τοιαύτης χρήσεως τοῦ δε ἔχομεν καὶ ἄλλα παραδείγματα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς. Ἰδε π. χ. πολλὰ τοιαῦτα ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Μαρζιανοῦ κώδικος 524¹.

Ἡ ἀνάγκη τοῦ μέτρου ἐπιβάλλει νὰ τονισθῶσι κακῶς αἱ ἐξῆς λέξεις.

Ἐν στ. 781 φυγῆς ἀντὶ φύγης, ὡς ἔχει ὁ κώδιξ καὶ ἀφῆκεν ὁ ἐκδότης.

Ἐν στ. 1213 ἡ κλίνη βασταζόμενη ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδικι καὶ παρὰ τῷ ἐκδότη βастаζομένη.

Ἐν στ. 2053 ὡς ἐν δορᾷ λεόντος ἀντὶ λέοντος.

Ἐν στ. 2524 ἔγραψε μὲν ὁ Miller καὶ θαυμαστή καὶ χαριεῖς πᾶσι τοῖς καθορῶσιν ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδικι χαριῆς, ἀλλὰ προτείνει τὴν διόρθωσιν χαρίεσσα καὶ θαυμαστή, ἐν ἣ σὺκ ἀπιθάνως ἐν τῷ ἀρχετύπῳ ἦτο γεγραμμένον χαριεῖς. Ἀναλόγως εὐρίσκομεν ἐν στ. 2353 γυναίων χορευτρίων (κώδ. χωρευτρίων) καὶ ἐν στ. 2910 καὶ κωλυοῦσιν (κώδ. κολυοῦσιν) εὐμαρῶς, εἰ μὴ μεταθετέον καὶ εὐμαρῶς κωλύουσιν.

Ἐρχόμεθα νῦν ἐπὶ τὴν διόρθωσιν νοσοῦντων χωρίων.

Ἐν στ. 45 τὸ δεικνύσασα τὴν ὄμιν πρέπει νὰ διορθωθῆ προφανῶς εἰς δεικνύουσα.

Οἱ στ. 53-55 ἔχουσιν ὡδε τῶν ἀηδόνων οἱ χοροὶ καὶ τῶν λοιπῶν στρουθίων, — ἄλλων ἀδόντων γλαφυρὸν, ἄλλων δὲ

συριπτόντων, — ἄλλων κραζόντων γοερῶς τῶν πεφιλμένων ἤτιην. Οὐδεμία διόρθωσις ἐπέρχεται διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Miller προτεινομένου ἤτιον. Πρέπει νὰ γράψωμεν τὸν πεφιλμένον ἴτον.

Ἐν στ. 212 γέγραπται Συνήθους δὲ προκύψασα τοῦ διειδοῦς ὠάτου. Τὸ συνήθους διορθωτέον εἰς συνήθως, σημαῖνον κατὰ τὸ σύνηθες, καθ' ὃ πολλάκις ἐν τῷ βυζαντιακῷ λόγῳ.

Ἐν στ. 565 ἦν δὲ καὶ ὀνοκένταυρος παρὰ πολλῶν ἐκείσε ὁ ἐκδότης ἀντὶ τοῦ παρὰ πολλῶν τοῦ κώδικος ἔγραψε παραπολῶν. Ἀλλ' ἀντὶ τῆς μετοχῆς τοῦ ἀνυπάρκτου τούτου ῥήματος γραπτέον περιπολῶν. Πρβλ. τὸν στίχον 209, ὅπου ἀναγινώσκομεν τῶν στρεφομένων ἐνταυθοῖ καὶ τῶν περιπολούντων.

Ἐν στ. 865 ὑπερθεν τούτων τῶν πισσῶν (οὔτως ἀντὶ πινσῶν καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ κώδικος) τῶν κατορυχομένων. Ἀντὶ τοῦ κατορυχομένων πρέπει νὰ γραφῆ κατορωρυγμένων.

Ἐν στ. 1415-6 ἀναγινώσκομεν τάδε . . . ἡ δεξιὴ πρὸς ἅπαντα μετρία — ὄμματα συνημμένοι μὲν προσῆσαν τοῖν βλεφάρων. Ἀντὶ τοῦ δεξιὴς γραπτέον δὲ ῥίς.

Ὁ στ. 1049 ἔχει παρὰ τῷ Miller ὡδε

Πτηνὰ προσῆσαν ἀκρεμῆ γυρόθεν τῶν κεράμων.

Καὶ τὸ μὲν προσῆσαν ὀρθῶς ἀποκατέστησεν ὁ ἐκδότης ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδικι προσοῦσαν, τὸ δὲ γυρόθεν εἶνε παραδιόρθωσις αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ γύρωθεν τοῦ κώδικος, ἔχοντος καλῶς παρὰ τὸ ἐν στ. 2337 γυρόθεν. Κακῶς δ' ἔχει ἐν τε τῷ κώδικι καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τὸ ἀκρεμῆ ἀντὶ τοῦ ἐκκρεμῆ.

Ἐν στ. 1270 ἐν τοῖς τοῦ εὐκτικῶ τείχους τοῦ παραδείσου γραπτέον δυτικοῦ. Πρβλ. στ. 1485 εἰς ὑπερ τὸ μεσημβρινὸν ἦν τεῖχος ἀποβλέπον.

Ἐν στ. 1354 ἀντὶ οἱ μουσικῆς οἱ πρῶτοι διόρθου μουσικοί.

Ἐν στ. 1403 ἀντὶ ὁ Θάρρος ὁ μηχανικὸς γράφε ὁ Ἴρων.

Ἐν στ. 1472 ὁ κώδιξ ἔχει καὶ Κόραξ ὁ λεγόμενος καὶ

¹ Ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμωνι Τόμ. II', 1911, σ. 6 κ. ε., 113 κ. ε.

πάνσοφός μου ῥήτωρ, ὁ δὲ Miller προτείνει τὴν διόρθωσιν λογόχρους. Γραπτέον μᾶλλον λογόχαρος.

Ἐν στ. 1475 κ. ε. . . . ἀγαλματοποιός τις — ὅς ἀπὸ ξύλου πλαστοουργῶν καὶ λίθων θεοὺς ξένους — ἐπέπραττεν ὁ μάταιος τοῦτους εἰς πάντα κόσμον. Ἀντὶ τοῦ ἐπέπραττεν γραπτέον ἐπίπρασκεν, εἰ μὴ ὁ Μελιτηνιώτης εἶχε γράψει ἐπίπραττεν, πλάττων ἴδιον παρατατικὸν τοῦ πιπράσκω.

Ἐν στ. 1497-8 λέγεται περὶ τοῦ Κρόνου τίς οὔτος ὁ κρατῶν τούτου χειρὶ τὸ βρέφος — καὶ σπεύδων οὕτως ἀναιδῶς θοίνην αὐτῷ ποιῆσαι, — καὶ μέγα συμπνιγόμενον ἐν τῇ τοῦ βρέφους βρώσει. Ἀνωτέρω δὲ παριστάνεται βρέφος κατέχων λίθινον κατεσπαργανωμένον. Σαφὲς ἐντεῦθεν, ὅτι τὸ μὲν τούτου διορθωτέον εἰς τοῦτο, τὸ δὲ κόμμα μετὰ τὸ ποιῆσαι πρέπει νὰ ἐξαλειφθῇ καὶ ἀντὶ τοῦ συμπνιγόμενον νὰ γραφῇ συμπνιγόμενος. Πρβλ. στ. 1505-6: ὅπερ ὁ Κρόνος ὁ πατήρ λυβῶν καὶ φαγεῖν θέλων — ἐφάνη συμπνιγόμενος τοῦ λίθου τῇ δυνάμει.

Ἐν στ. 1511 οὐκ ἠδυνήθη παρελθεῖν ὁ χρόνος δαπανῆσαι. Ἀντὶ τοῦ παρελθεῖν γράφε παρελθών.

Ἐν στ. 1538 ἀντὶ γυμνημένα γραπτέον γυμνωμένα.

Ἐν στ. 1572 ὁ κῶδιξ ἔχει ὧδε: Φορεῖ δὲ ταύτης τῇ κάρῃ καὶ περικεφαλαίαν. Ὁ δὲ Miller παρατηρεῖ ὀρθῶς, ὅτι τὸ μέτρον δὲν εὐοδοῦται ἐκτὸς ἂν τονίσωμεν καρῆ. Δὲν θὰ ἦτο δὲ τοῦτο ἄτοπον, διότι ἔχομεν καὶ ἄλλα παραδείγματα τοιαύτης μεταθέσεως τοῦ τόνου, καθ' ἃ εἶδομεν ἀνωτέρω. Ἀλλ' ἴσως δυνάμεθα καὶ νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ Μελιτηνιώτης εἶχε γράψει καρὶ ἐκ τῆς λέξεως κάρ, ἐξ ἧς ἡ γενικὴ καρὸς (ἐν αἴσῃ).

Ἐν στ. 1580 ὁ Θυμβραῖος καλούμενος κατὰ διόρθωσιν ἐκ τῆς γραφῆς τοῦ κῶδικος ὁ θ' ὕμβρεος. Ἀλλὰ τὸ Θυμβραῖος ἔχει τονισμόν ἀντικείμενον εἰς τὸ μέτρον. Γραπτέον Θύμβριος.

Ἐν στ. 1660-2 λέγεται περὶ τοῦ Διονύσου καὶ φαντασίας ἐκτελῶν θαυμάτων ἐξαισίων, — τὰς συγγενίδας τὰς αὐτοῦ

πάσας μυσταγωγῆσας, — ἡλιακῶν ὁ δήλεως διδάσκων βακχευμάτων. Οὕτως ἐκδοῦς ὁ Miller κατὰ τὸν κῶδικα προτείνει μόνον μετ' ἀμφιβολίας (peut-être) διόρθωσιν τοῦ δήλεως εἰς δήλωσιν. Ἀλλὰ καὶ οὕτω τὸ χωρίον μένει ἀκατανόητον. Διορθωτέον τὸ μὲν αὐτοῦ εἰς αὐτοῦ, τὸ δὲ μυσταγωγῆσας εἰς μυσταγωγίας, μεθ' ὃ ἀφαιρετέον τὸ κόμμα, καὶ τὸ δήλεως εἰς δείλαιος. Οὕτως εὐοδοῦται τὸ νόημα: τὰς συγγενίδας τὰς αὐτοῦ (τὰς Βάκχας, περὶ ὧν ὁ κατωτέρω στίχος 1663) διδάσκων ὁ δείλαιος πάσας μυσταγωγίας ἡλιακῶν βακχευμάτων.

Ἐν στ. 1681-3 ἔχει τὸ χειρόγραφον περὶ τοῦ Ἡφαίστου τάδε: Πρῶτον γὰρ οὔτος εὗρατο τὸν σωφροσύνης νόμον, — ἐκ μυστικῆς τινος εὐχῆς λαβὼν τινὰ ξυλάβων — ἐκ τοῦ ἀέρος πρὸς αὐτὸν ἐξαίφνης κατὰ ῥῶσιν. Ὁ Miller ὀρθῶς προέτεινε τὴν διόρθωσιν τῶν ἐφθαρμένων λέξεων τινὰ ξυλάβων εἰς τὴν ὀξυλάβην κατὰ τὰ τοῦ Παλαιφάτου 53. Ὁ δὲ αὐτὸς Ἡφαιστος ἀπὸ μυστικῆς τινος εὐχῆς τὴν ὀξυλάβην ἐδέξατο ἐκ τοῦ ἀέρος. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν εὐοδοῦται ἡ ἔννοια ἕνεκα τῆς φθορᾶς τῶν λέξεων κατὰ ῥῶσιν, ἀνθ' ὧν πρέπει νὰ γράψωμεν καταβᾶσαν, ἦτοι λαβὼν ὀξυλάβην — ἐκ τοῦ ἀέρος πρὸς αὐτὸν ἐξαίφνης καταβᾶσαν.

Ἐν στ. 1771 ἀντὶ ἐξεῖπὲ γράφε ἐξεῖπε.

Ἐν στ. 1780-1 ἀναγινώσκωμεν τάδε: θεὰν καὶ ταύτην λέγουσιν ἀπὸ παραφροσύνης — ὡς γεωργῆσας ἔμπορον καὶ διήθεν ζωοδότην. Τὰ ἀκατανόητα ταῦτα ἱκανῶς διορθοῦνται διὰ τῆς προταθείσης ὑπὸ τοῦ ἐκδότου μεταβολῆς τοῦ ἐν τῇ κῶδικι γεωργῆσας εἰς γεωργίας. Ἀλλὰ πρὸς πλήρη ἀποκατάστασιν τῆς ἔννοιας πρέπει νὰ μεταβάλωμεν τὸ τε ἔμπορος εἰς ἔφορον καὶ τὸ ζωοδότην εἰς ζωοδότιν.

Ἐν στ. 1877 τὸν Σηῶν φημι τῶν Ἀμορραίων. Γράφε τὸν Ἀμορραῖον.

Ἐν στ. 1910-11 ἀναγινώσκωμεν πνεῦμα τὸ πονηρότατον τὸ τοῦ Σαοῦλ πιέζον — ἄρχον τε τοῦτον ὡς αἰεὶ καὶ πνίγον καὶ

βαφίζον. Ὁ Miller ὀρθῶς προτείνει τὴν διόρθωσιν τοῦ ὡς αἰεὶ εἰς ἐσαι, περὶ δὲ τοῦ βαφίζον λέγει, ὅτι εἶνε λέξις προσθετέα εἰς τὰ λεξικά. Ἀλλὰ τί δύναται νὰ ὑποτεθῆ σημαίνουσα αὐτῇ; Εἶνε βεβαίως ἐφθαρμένη. Ἀντ' αὐτῆς δὲ προτείνω νὰ γράψωμεν βανκίζον.

Ἐν στ. 1976 ὀλοσιδήριος χρεῖαν τῇ τέχνῃ τοῦ χαλκέος (γρ. χαλκέως). Ὁ κώδιξ ἔχει τὴν χρεῖαν. Ὁ δὲ Miller ἀφῆρεσε τὸ ἄρθρον, παρατηρήσας, ὅτι, τούτου διατηρουμένου, ἔπρεπε νὰ γραφῆ χάριν τοῦ μέτρου ἢ ἐν τοῖς λεξικοῖς μὴ ἀναγεγραμμένη λέξις ὀλοσιδήριος ἀντὶ τοῦ ὀλοσιδήριος. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως ὑπολαμβάνει τὸν στίχον ἐφθαρμένον, ἐπειδὴ ἡ λέξις χρεῖα τονίζεται ἐν τῇ αἰτιατικῇ χρεῖαν καὶ οὐχὶ χρεῖαν. Διὸ προτείνει τὴν διόρθωσιν εἰς ὀλοσιδήριος χερῶν ἢ χειρῶν. Ἀλλὰ πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ στίχου ἀρκεῖ νὰ γράψωμεν ὀλοσιδήριος (προφερόμενον ὡς πεντασύλλαβον) τὴν χροῖαν.

Ἐν σελ. 1977-8 εἶποις ἂν τοῦτον καὶ αὐτὸν κινήματα κινεῖσθαι, — καὶ τὸν Δαβὶδ ἐπείγεσθαι τῷ ξίφει θανατώδει. Τὸ μὲν θανατώδει διορθωτέον εἰς θανατώσειν, ἐξαλειπτέον δὲ τὸ κῶμμα μετὰ τὸ κινεῖσθαι.

Ἐν στ. 2040 ἔχοντα δόρυ φοβερόν ὡς ξύλον διὰ βάρους. Γράφε διαβάθρας, ἦτοι κλίμακος.

Ἐν στ. 2063 λέγεται περὶ τοῦ Ἡρακλέους ἐν τῷ κώδικι ὄν καὶ ἀποθεώσαντες οἱ δυσικοὶ κακίστως, ὁ δὲ Miller διορθώνει δυστικοί. Ἀλλὰ τίνας θὰ ἦσαν οὗτοι; Μή τοι γραπτέον δασυκοί;

Ἐν στ. 2094-5 ὁ αὐτὸς Ἡρακλῆς παριστάνεται καὶ τὸν ἐκ Κρήτης μέγιστον ταῦρον τῆς Παισιφάης—ὡςπερ μικρὸν ζωῖφιον ἀγάγων θαρσαλέως. Εἶνε προφανῆς ἡ ἀναγκαῖα διόρθωσις εἰς ἀπάγων.

Ἐν στ. 2161 φάσανον . . . ἐστιλβωμένον—καὶ τεθνηγμένον τηλαυγῶς τοῦ χαλκουρογοῦ τῇ τέχνῃ. Διόρθου τεθνηγμένον. Πρβλ. στ. 2691-2 φάσανον . . . — ἐστιλβωμένον σιδηροῦν, δίστομον, τεθνηγμένον.

Ἐν στ. 2174-5 δόρυ φέρων μέγα — μακρόν καὶ δολιχόσκιον, καὶ φόβον ἐπισείων. Γραπτέον μᾶλλον ἐπισεῖον.

Ἐν στ. 2282-3 περὶ τοῦ Κύκλωπος, ὃν Ὀδυσσεὺς ἐτύφλωσεν κοιμώμενον ἐν μέθῃ — καὶ τοῦτον εἶασε τυφλὸν τῇ νόσῳ παραμένειν. Τὸ νόσῳ διορθωτέον εἰς νήσῳ.

Ἐν στ. 2300 σκῆπτρον . . . χρυσεῖον. Πρέπει νὰ γραφῆ χρυσεῖον, ἐκ τοῦ χρύσειος, καταβιβαζομένου τοῦ τόνου χάριν τοῦ μέτρου, καθ' ἃ παραδείγματα εἶδομεν καὶ ἄλλα ἀνωτέρω.

Ἐν στ. 2334 τοιαύτη τις ἐτύγγανεν ἢ θέσις τῶν ξοάνων. Γραπτέον μᾶλλον θέα.

Ἐν στ. 2425 μετὰ τοῦ περιέρχου καταλόγου ἰχθύων, ἐν ᾧ καὶ ἄλλα τινὰ ὀνόματα δέονται ἀναθεωρήσεως, ἡ λέξις ἀλύες τοῦ κώδικος, ἀνθ' ἧς ὁ Miller προτείνει ἀπιθάνως καὶ μύες, γραπτέον ἴσως ἀφύαι.

Μετὰ τοὺς στ. 2447-9 Αἰ τῶν κλημάτων γὰρ πλοκαὶ καὶ τῶν ἀναδενδράδων — καὶ τῶν ἐλλίκων τὸ πολὺ καὶ τὸ βοτρυφόρον—ὄροφον ὡςπερ φαινὸν ἄλλον ἐν τῷ λειμῶνι ὁ Miller εἰκάζει, ὅτι λείπει ῥῆμά τι. Πράγματι δ' ἡ περίοδος δὲν εἶνε πλήρης. Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι λείπει στίχος ὅλος μετὰ τὸν στ. 2449, ἐκτὸς ἂν ἐν τῇ λέξει ἄλλον ὑπολανθάνῃ τὸ ἀπαιτούμενον ῥῆμα.

Ἐν στ. 2481 τῶν ἴων δὲ κοικιανόν. Διόρθου τὸ κυανόν. Πρβλ. τὸ ἐν στ. 2831 χρῶμα κυανόν.

Ἐν στ. 2509 ὁ ἦχος τέ (γρ. ἦχός τε) τῶν τεριφυχῶν καὶ τῶν κοινῶν δενδρίων. Ἀντὶ τοῦ οὐδεμίαν ἐννοίαν παρέχοντος τεριφυχῶν τοῦ κώδικος ὁ Miller προτείνει τὴν διόρθωσιν εἰς τεριφυχρῶν, παρατηρῶν, ὅτι δὲν γινώσκωμεν μὲν ἄλλοθεν τοιαύτην λέξιν, ἀλλ' ὅτι θὰ ἦτο καλῶς ἐσχηματισμένη. Ἀλλ' ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἦχου τῶν δενδρίων, ὡς ἀνωτέρω περὶ πνοῶν ζεφύρου καὶ κατωτέρω περὶ κτύπου ὀπωρῶν καὶ πνοῆς ὑδάτων καὶ κρότου θάμνων. Διὸ προτείνω τὴν διόρθωσιν εἰς

τερψηχῶν ἀπὸ τοῦ τερψηχῆς, νέας λέξεως τοῦ λογοπλαστικωτάτου Μελιτηνιώτου.

Ἐν στ. 2557-8 ἐκ τῶν στομάτων ὕδωρ — δίκην σωλήνος πρὸς αὐτὰς ἐκχέουσαι πλησμένως. Ὁ Miller παρατηρεῖ, ὅτι τὸ πλησμένως φέρεται ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ πεπλησμένως. Ἄλλ' ἡ λέξις προέρχεται βεβαίως ἐκ παραναγνώσεως. Πρέπει νὰ γράψωμεν πλησμίως. Ἐν ι καὶ εν συγχέονται ἐνίοτε ἐν τοῖς κώδικιν ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος καὶ ἐξῆς. Ἴδε ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Δ', 1907, σ. 484 τὰ περὶ τῆς συγχύσεως τοῦ κυρίου ὀνόματος Χορτασμένος καὶ Χορτιάσιμος καὶ τῆς λέξεως ἀνειμένη καὶ ἀνειμίη.

Ἐν στ. 2660 μὴ ποτέ ταύτην ἢ πληθὺς τῶν εὐφρανῶν κινήση. Ἀντὶ τῆς ἀνυπάρκτου λέξεως εὐφρανῶν γραπτέον εὐφραντιῶν, ὡς ἐπεγράφοντο Εὐφραντιὰ καὶ τὰ ὑπὸ Τιμοκράτους γραφέντα. Ἴδε Διογένους Λαερτίου Χ, 6. Μὴ τοι ἐσώζοντο ταῦτα, ὅτ' ἔγραφεν ὁ Μελιτηνιώτης καὶ ἐκεῖθεν παρέλαβε τὴν λέξιν;

Ἐν στ. 2826 ἦιτον ἐνταῦθα τις ἰδών. Γράψε ἦν τῶν ἐνταῦθά τις ἰδών.

Ἐν στ. 2881 ἀντὶ τοῦ κρυβδὴν γραπτέον κρύβδην. Ὁ στίχος εὐοδοῦται καὶ ἀναβιβαζομένου τοῦ τόνου.

Ἐν στ. 2901-2 καὶ πᾶσαν ἀδιόδευτον τούτου μηχανουργίαν — διοδεύτην τοῖς πρόσφυξιν πᾶσιν παρεχομένης. Ἐν οὐκ ὀρθῶς ἔχον καὶ μετρικῶς ἐσφαλμένον διοδεύτην τοῦ κώδικος προτείνει ὁ Miller νὰ διορθωθῆ εἰς διόδευτον, καθ' ἃ ἐν στ. 633 ἀναγινώσκομεν ἦτις καὶ τὴν διόδευτον ῥαδίως οὐκ ἐδίδου. Ἄλλ' ἐνταῦθα γραπτέον διοδευτήν. Ἀμφότεροι δὲ οἱ τύποι τῆς λέξεως, διόδευτος καὶ διοδευτός, προσθετέοι εἰς τὰ λεξικά.

Ἐν στ. 2903 ὁ γὰρ οἰκείοις χρώμενος θελήμασιν ἢ εἶση. Ἐν ἀκατανόητον ἢ εἶση διορθοῦ εἰς οἰήσει. Ἐξηγεῖται δ' ἐκ τῶν κατωτέρω ἐν στ. 2908 διπλὴν ζημίαν πεπονθῶς ἐξ ὑπερηφανίας.

Ἐν στ. 2920-1 λέγει ἡ Σωφροσύνη Καὶ τᾶλλα (γρ. τᾶλλα) πάλιν τῶν ἐπιτὰ πολυειδῶν φρουρίων — τῶν ἐπὶ θήκαις ταῖς ἐμαῖς· ὁ διελθὼν τὰς θύρας... Ἐν ἐπὶ θήκαις ἔγραφεν ὁ Miller ἀντὶ τοῦ ἐπιθήκες τοῦ κώδικος. Ἄλλ' ἀγραπτέον ἐπὶ θύραις.

Ἐν στ. 2980-2 ἐκεῖ δυνάμεις οὐρανῶν καὶ πᾶσαι ἐξουσίαι, ἀρχαὶ καὶ κυριότητες καὶ θρόνοι λειτουργοῦσιν — πάντων ἐν φόβῳ τῷ θεῷ τῷ θρόνῳ παρεσιῶτα. Ὁ Miller προτείνει ὡς πιθανήν τὴν διόρθωσιν εἰς θεοῦ θρόνῳ παρεσιῶτων. Ἄλλ' αὐτοῦ δὲν ἀρκεῖ. Εἶνε ἀνάγκη νὰ γραφῆ τοῦ θεοῦ τῷ θρόνῳ παρεσιῶτων. Ἄλλ' ἡδύνατο ἴσως καὶ νὰ μείνῃ τὸ παρεσιῶτα, μεταβαλλομένου τοῦ πάντων εἰς πάντα.

Ἐν στ. 3000 μηδὲ μὴ ὡς ἀγνοήσασιν ἐν τῷ παρόντι βίῳ — ἀλλὰ ποθοῦσι ταῖς τρυφαῖς θέλγεσθαι ταῖς τοῦ βίου. Ἀντὶ τοῦ μηδὲ μὴ ὁ Miller προτείνει μηδέν πως. Νομίζω, ὅτι καὶ ἄλλως εἶνε ἐφθαρμένον τὸ χωρίον, καὶ πρέπει νὰ γραφῆ μηδὲ μὴν ἀγνώως ζήσασιν.

Ἐν στ. 3011 λοιπὸν ψυχὴ... τί μέλλεις τί βραδύνεις. Δειπνοῦσιν ἐν τῷ κενῷ, καθ' ἃ παρατηρεῖ ὀρθῶς ὁ Miller, τέσσαρες συλλαβαί. Πρέπει νὰ συμπληρωθῆ ὁ στίχος διὰ τῆς προσθήκης τῶν λέξεων ἀθλία μου κατὰ τὰ τοῦ τροπαρίου ἐν τῷ Κανόνι τῆς μεγάλης Τρίτης Τί ῥαθυμεῖς ἀθλία ψυχὴ μου; τί φαντάζῃ ἀκαίρως μερίμνας ἀφελεῖς κτλ., πρὸς ἃ προσομοιάζει ὁ στίχος, ὡς οἱ κατωτέρω ἐπόμενοι εἶνε ἐν πολλοῖς ἀπλή σιχούργησις τοῦ ργ' κεφαλαίου τοῦ Ψαλτηρίου.

Οἱ τελευταῖοι στίχοι ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ ποιήματος 3062-3 ἔχουσιν ὡδε· Ὡ τρισυπόστατε Τριάς, οὐσία μονομένη—Δόξα σοι, τρισίφωτε, τῇ δούση τέλος. Καὶ ὀρθῶς μὲν προτείνει ὁ Miller ἀντὶ τοῦ τρισίφωτε νὰ γραφῆ τρισσόφωτε, σημειώνει δὲ, ὅτι οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι εἶνε γεγραμμένοι ἐρυθροὶ καὶ ἐκφράζει τὴν γνώμην, ὅτι ὁ τελευταῖος στίχος πρέπει νὰ συμπληρωθῆ ὡδε· Δόξα σοι, ὦ τρισσόφωτε, τῇ δούση μοι τὸ τέλος. Ἄλλ' αὐτοῦ δὲν παρίσταται ἀνάγκη τοιαύτης συμπληρώσεως, διότι ἀπλού-

στατά ὁ τελευταῖος στίχος δὲν εἶνε πολιτικὸς ὡς οἱ λοιποὶ ἐκ δεκαπέντε συλλαβῶν, ἀλλὰ κακὸς χωλιαμβικὸς ἐκ δώδεκα.

Ἐν τισι χωρίοις ὁ Miller προέβη εἰς παραδιορθώσεις, ἐν οὐ δέοντι μεταβαλὼν τὴν καλῶς ἔχουσαν γραφὴν τοῦ κώδικος.

Ἐν στ. 178-80 Καὶ "Ξένος, ἔφη, δέσποινα, τυγχάνω παροδίτης ἡρετισάμην ὡς ὄρας ὄντα μεμονωμένον — εἰς τὸν τοῦ ἔαρος καιρὸν ὀδεῦσαι καταμόνας» (γρ. κατὰ μόνας). Τὸ μεμονωμένον ἔγραψεν ὁ Miller ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδικι μεμονομένος, ὅπως προσαρμόσῃ αὐτὸ πρὸς τὸ ὄντα. Ἀλλὰ μόνη ἡ ὀρθογραφία πρέπει νὰ ἐπανορθωθῇ (μεμονωμένος), ὅχι δὲ καὶ ἡ σύνταξις, διότι τὸ ὄντα δὲν πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν ὡς αἰτιατικὴν ἔξαρτωμένην ἐκ τοῦ ὄρας, ἀλλ' εἶνε μᾶλλον ἐνταῦθα τεθειμένον ἀντὶ τοῦ ὄν κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ δημώδους λόγου (μεταγενέστερον ὄντας), ἐξ ἧς καὶ ἄλλα ἐνίοτε παραλαμβάνει ὁ Μελιτηνιώτης.

Ἐν στ. 429 ὁ κώδιξ ἔχει ὡς καὶ πρὸς φυγὴν τοὺς πόδας ἀναγκάζειν, ὁ δὲ Miller διώρθωσεν ἄνευ λόγου εἰς ἀναχάζειν. Τὸ ἀναγκάζειν ἔχει ὀρθῶς ἐπὶ βίας. Ἴδε καὶ τὴν δημώδη χρῆσιν τοῦ ῥήματος τούτου ἐπὶ ἐπειγμοῦ τῶν ζώων ἀναγκάζω τὸ ἄλογον διὰ νὰ τρέξῃ.

Ἐν στ. 931 χρυσὸς γὰρ ἦν μονώτατος τῷ πάτῳ κεχυμένος — φέρων ἀπὸ χυμεύσεως παντοίων ζώων γένη. Τὸ χυμεύσεως τοῦ κώδικος, οὐ προτείνει τὴν διορθωσιν εἰς χωνεύσεως ὁ Miller, ἔχει ὀρθῶς· ἄριστα δ' ἔπραξε μὴ μεταβαλὼν τὴν λέξιν ἐν στ. 2571, ὅπου περὶ τινος θρόνου λέγεται ὄλος ἐκ χρυσοῦ χυτὸς καθαρωτάτου — φέρων ἀπὸ χυμεύσεως παντοίων ζώων γένη. Ἴδε τὴν λέξιν χύμευσις παρὰ τῷ Κωνσταντίνῳ Πορφυρογεννήτῳ ἐν τῷ βίῳ Βασιλείου¹ ἢ Θεανδρική τοῦ Κυρίου μορφή μετὰ χυμεύσεως ἐκτετύπεται, καὶ παρὰ τῷ Ἐδσταθίῳ Θεσσαλονίκῃς· τὰς δὲ κασιτερίνας οἴμους νοητέον ἀλειφόμενον κασιτέρῳ εἰς ἀργύρου σχῆμα, ὡς καὶ τὰς κυανέας ἔγ-

¹ Theophanes continuatus ἐκδ. Βόννης σ. 331, 1.

καυσιν ἐχούσας ἢ χύμευσιν μέλαιναν τὴν διὰ κυάνου¹.

Ἀλλὰ κακῶς μεταφράζεται ἡ λέξις χύμευσις ἐν μὲν τῷ λεξικῷ Passow διὰ τοῦ Vermischung, Vermengung, ἐν δὲ τῇ λατινικῇ μεταφράσει τοῦ ἀνωτέρω χωρίου τοῦ Πορφυρογεννήτου διὰ τοῦ arte chymica, ἐν δὲ τῷ λεξικῷ τοῦ E. Σοφοκλέους διὰ τοῦ casting, σημαίνοντος τὴν χώνευσιν². Χύμευσις δ' εἶνε οὐχὶ ἡ χώνευσις, ἀλλὰ τὸ παρὰ τοῖς Ἰταλοῖς smalto, παρὰ Γάλλοις émail, παρὰ Γερμανοῖς Schmelz καὶ ἰδίως τὸ émail cloisonné, τὸ Zelleuschmelz, ἢ ἐπὶ χρυσοῦ συγκόλλησις δελωδῶν ἐγχρωμῶν οὐσιῶν ἐντὸς προεσχεδιασμένων διὰ διαστίξεως θαλαμίσκων καὶ εἰτα διὰ πυρώσεως στερεοποίησις αὐτῶν³. Διάφορον δὲ πως ἦτο τὸ nigellum, παρ' Ἰταλοῖς niello, ὅπερ ἐλέγετο μέλαν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς⁴. Καὶ τὸ ἐπίθετον δὲ χυμευτὸς ἢ χειμευτὸς εὐρίσκομεν ἀλλαχοῦ τε καὶ παρὰ Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ⁵. Παρὰ δὲ τῷ Μελιτηνιώτῳ ἔχομεν καὶ τὴν λέξιν χρυσοχύμευτος ἐν στ. 2590· τέσσαρας πόδας εἶχε γὰρ ἴσους χρυσοχυμεύτους.

Ἐν στ. 2608 τοῦτο γὰρ οἶμαι τὴν λαιὰν σαφῶς συμπαρεμφαίνειν — μέρος τὸ περικάρδιον συνθλίβουσαν τοῦ στήθους. Ἄνευ λόγου ἔγραψεν ὁ Miller συμπαρεμφαίνειν ἀντὶ τοῦ ἐμπαρεμφαίνειν τοῦ κώδικος.

Ἐν στ. 2624-29 ἀναγινώσκωμεν Ἴδὲ καὶ θῆλυ τὴν μορφήν τὸ τῆς Ἀνδρείας σχῆμα, — ἀλλ' ὅμως οἶδεν ἄρρενος ἀπο-

¹ Παρεκθ. εἰς ἴλ. σ. 828, 16 κ. ε.—Πρβλ. Τζέτζιν εἰς Ἡοιάδ. ἀσπ. σι. 122.

² E. A. Sophocles Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods. New York, Leipzig. 1888 σ. 1175.

³ Reiske εἰς Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου Ἐκθεσιν βασιλείου τέξεως ἐκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 207.—N. Kondakov Histoire et monuments des Émaux Byzantins. Frankfurt sur Mein. 1892 σ. 81 κ. ε.—Diehl Manuel d'art byzantin. Ἐν Παρισίαις. 1910 σ. 643 κ. ε.—Πρβλ. καὶ Μιχ. Κ. Στεφανίδου Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἰδίως τῆς χυμείσεως Ἐν Ἀθῆναις. 1914. σ. 46 καὶ σ. 74 σημ. 186.

⁴ Unger Christlich-griechische und byzantinische Kunst ἐν τῷ τοῦ Ersch καὶ Gruber Allgemeine Encyclopädie Τόμ. 84 σ. 438.

⁵ Πορφυρογεννήτου ἐνθ' ἀν. Τόμ. Α' σ. 99, 15. 581, 9 κ. ε. 597, 19. 640, 2.

γεννᾶν ἀνδρείαν. Ἰδὲ καὶ τὸ θαυμάσιον τῆς Ἀληθείας σχῆμα — τῇ δεξιᾷ φερούσης μὲν λαμπάδα φλογοφόρον — τῇ δὲ λαίᾳ τοῦ στόματος ψανούσης τῶν χειλέων. — Ἡ πάντως οὕτως φῶς ἐστὶν καὶ φῶς φλογίζον αὐθις. Ὁ κώδιξ ἔχει ὀρθῶς ἀντὶ μὲν τοῦ πρώτου ἰδὲ τοῦ Miller εἰ δὲ, ἀντὶ δὲ τοῦ δευτέρου παρ' αὐτῷ ἰδὲ ἡ γραφὴ τοῦ κώδικος εἶνε τί δέ.

Ἐν στ. 2229-31 ἐδόκει γὰρ τριάκοντα καὶ δύο δεσμεῖν σχοίνων, — δι' ἧς τοὺς ἀνδρας ἰσχυροὺς, μεγέθει τοὺς μεγίστους — καὶ κατασφάττειν ἀναιδῶς πάντας τοὺς ἐναντίους. Τὸ σχοίνων ἔγραψεν ὁ Miller ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδικι καλῶς ἔχοντος σχοίνω. Γραπτέον ἐδόκει γὰρ τριάκοντα καὶ δύο δεσμεῖν σχοίνω — ἀρίστους (;) ἀνδρας ἰσχυροὺς κτλ.

Ἐν τέλει παρατηρῶ, ὅτι ἄξιοι προσοχῆς εἶνε ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ οἱ τύποι ἔχουν ἐν στ. 270 καὶ κατοικοῦν ἐν στ. 651. Περὶεργον δὲ, εἰ μὴ ὑποπτον, εἶνε τὸ ἐν στ. 282 λέλυθα ἀντὶ τοῦ εἴλυθα. Ἰδίας μελέτης ἄξια εἶνε ἐν μὲν στ. 1117 κ. ἐ. ὁ κέντρων λίθων καὶ μετάλλων, κατατεταγμένος τὸ πλεῖστον ἀλφαθητικῶς καὶ εἰλημμένος ἐκ τινος εἰδικῆς ὑπὸ τύπον λεξικοῦ ἀναγραφῆς, καὶ ἡ ἐν στ. 2420 ἀναγραφὴ ἰχθύων. Ἀξιοσημείωτος εἶνε ὁ στ. 1390 περὶ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς, ἐν ᾧ λέγεται τοῦτο τὸ πῦρ τὸ ἔνυγρον σκευὴν πολλοὶ καλοῦσι. Ἡ χρῆσις τῆς λέξεως σκευὴ ἐν τοιαύτῃ σημασίᾳ δὲν μοι εἶνε ἄλλοθεν γνωστὴ, ἐν δὲ μεταγενεστέροις χρόνοις ἡ λέξις σημαίνει παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς τὸ πυροβόλον¹. Τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχαιολόγων πρέπει νὰ ἐλκύσωσιν αἱ ἐν τῷ ποιήματι περιγραφόμεναι στήλαι, ἧτοι ἀγάλματα, ἰδίως δ' αἱ τοῦ Ὀμήρου ἐν στ. 1407 κ. ἐ. καὶ τοῦ Διὸς ἐν στ. 1528 κ. ἐ., ἐν σχέσει πρὸς σωζόμενα ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης. Τέλος δὲ προφανῆς εἶνε ἡ ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ κάλλους τῆς Σιωφροσύνης (στ. 2810-2847) μίμησις τοῦ Κωνσταντίνου Μανασσῆ ἐν οἷς περιγράφει, διὰ πολὺ βραχυτέρων ἄλλως, τὴν ὠραίαν Ἑλένην (στ. 1157-1167).

¹ Ἰδὲ Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Ε', 1908, σ. 400 κ. ἐ.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟ ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΩΤΑΤΟΝ ΣΥΝΟΡΟΝ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐν τῷ ἐπισήμῳ ὑπομνήματι τῷ ὑποβληθέντι ὑπὸ τῶν ἐν Λονδίνῳ ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰς ἐν ἔτει 1913 ἀρχομένην διαπραγματεύσεις περὶ τῆς μετὰ τῶν Τούρκων εἰρήνης διετυπώθη ἡ ἀξίωσις τῆς ἐπεκτάσεως τῶν βορειοδυτικῶν ἐν Ἡπείρῳ συνόρων τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου μέχρι τοῦ ὄρμου Gramala¹, ὅστις καὶ Deleil ὀνομάζεται ἐν τισι χάρταις. Τῶν ὀνομάτων τούτων τὸ μὲν Deleil εἶνε τὸ τουρκικόν, τὸ δὲ Gramala ὑπετίθετο ἐν τῷ ἑλληνικῷ καὶ οὕτω πράγματι ἀνεγράφετο ἐν πολλοῖς χάρταις, ἐξ ὧν καὶ εἶχε παραληφθῆ. Ἐγὼ δὲ, δημοσιογραφῆσας ἐν τῷ ξένῳ τύπῳ περὶ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐν Ἡπείρῳ, μόνον ἐν τῷ πρώτῳ μου δημοσιεύματι τῷ διὰ τοῦ κ. Οὐίλλιαμ Μίλλερ γενομένῳ ἐν τῷ «Ἐσθινῷ Ταχυδρόμῳ», ἔγραψα Gramala, καθ' ἃ εἶχε γραφῆ ἐν τῷ γαλλιστὶ συντεταγμένῳ ὑπομνήματι, ἐξ οὗ Γράμαλα, ἐνόησε δὲ καὶ Γραμαλα μετεγράφη ἑλληνιστὶ ἐν ταῖς παρ' ἡμῖν ἐφημερίσιν. Ἐνωρὶς δὲ μεταδιδασχθεὶς καὶ ἰδὼν, ὅτι Grammata ὀρθότερον, εἰ καὶ σπανιώτερον, ὀνομάζετο ὁ ὄρμος ἐν ἐνόμοις τῶν εὐρωπαϊκῶν χαρτῶν, τοῦτο τὸ ὄνομα παρέλαβον ἔκτοτε².

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μοι ἐπήλθεν ἡ ἰδέα, ἣν καὶ εἰς πολλοὺς ἐξέφρασα³, ὅτι οὐκ ἀπιθάνως ἡ τοιαύτη τοπωνυμία προήρχετο

¹ Mémoire sur les frontières de l'Épire σ. 7 καὶ 8.

² Ἰδὲ τὸ ἐμὸν ἄρθρον Le point de vue grec ἐν τῷ γαλλικῷ περιοδικῷ Le Correspondant τῆς 10 Ἰουνίου 1913 κ. κ. — Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Γ', σ. 156.

³ Σὺν τοῖς ἄλλοις ἀνεκάλωσα τὴν γνώμην ταύτην ἐν Ῥώμῃ τὸν Ἰανουάριον 1913 εἰς τὸν τότε γενικὸν γραμματέα τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Ἰωάν. Δραγοῦμην, γῆν πρεσβευτὴν ἐν Περτρούπολει.

ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου, δι' ὃν τὸ ὄνομα Γράμματα φέρει καὶ μικρὸς ὄρμος τῆς νήσου Σύρου, ὅπου ὁ πρὸ βραχέος χρόνου προώρως θανὼν Κλῶν Στέφανος εὔρε διάφορα ἐπιγραφικὰ χαράγματα τῶν προσορμιζομένων, ἅτινα καὶ ἐξέδωκε πρὸ ἐτῶν¹, καὶ ὅτι θὰ ἦτο ἄξιον νὰ ἐξετασθῇ μή ται καὶ ὁ ὄρμος ἐκεῖνος τῶν Ἀκροκεραυνίων ἔχει σωζομένας ἀναλόγους ἐπιγραφάς. Ἀλλ' ὅτι ὡς ἀπλῆν εἰκασίαν ἐξέφερον ἠγνόουν τότε ὅτι ἦτο γεγονός, καὶ ὅτι πράγματι τὰ Γράμματα ἔχουσι πλῆθος τοιούτων χαραγμάτων, καὶ μάλιστα τινὰ αὐτῶν εἶνε ἤδη ἐκδεδομένα.

Ἀλλ' ἴδωμεν πρῶτον ὁποῖος ὁ ὄρμος οὗτος, ὃν ἐλάχιστοι πλῆν τῶν εἰς αὐτὸν καταφυγόντων ναυτίλων εἶνε οἱ ἐπισκεφθέντες. Καὶ δὴ ὁ πρῶτος περὶ αὐτοῦ ποιούμενος λόγον, ὁ γνωστὸς λόγιος Ἀγκωνίτης ἔμπορος Κυριακὸς ὁ Ριζζικόλλι, ἀναφέρει, ὅτι τὸ μικρὸν ἐκεῖνο ναυλόχιον κεῖται οὐ μακρὰν τῆς ἄκρας τῶν Ἀκροκεραυνίων, ἣν καλεῖ διὰ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος Χιμέριον καὶ τοῦ ἰταλικοῦ Lingua², ὅπερ ἄλλως φέρεται συνηθέστερον ἐν τῇ ὑποκοριστικῇ τύπῃ Linguetta, εἶνε δὲ μετάφρασις τοῦ παρὰ τοῖς νέοις Ἑλλησιν ὀνόματος Γλῶσσα, ὡς ὀνομάζει τὸ ἀκρωτήριον ἐκεῖνο ἤδη Ἄννα ἢ Κομνηνή³.

Διὰ πλειόνων δὲ ποιεῖται περὶ τοῦ ὄρμου λόγον ὁ Λέων Heuzey, ὅστις ἐν τῇ χρόνῳ τῆς εἰς Μακεδονίαν ἐπισήμου αὐτοῦ ἀποστολῆς τῇ 1861 μετέβη καὶ εἰς τὴν βόρειον Ἠπειρον μετὰ τοῦ συνοδεύοντος αὐτὸν H. Daumet, εἰς ὃν καὶ ἀνέθηκε τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ μικροῦ ὄρμου. Περιγράφει δ' αὐτὸν ὡς «στενὴν ψαμμώδη ἀκτὴν, περικυκλωμένην ὑπὸ βράχων, οἷτινες φαίνονται οὐδεμίαν ἀνοίγοντες διέξοδον πρὸς τὸ ὄρος καὶ ὁμοῦ τὸ στόμιον ἐκεῖνο παρέχει εὐπρόσδεκτον σωτηρίαν εἰς τὰ πλοιά-

¹ Ἐπιγραφὰς τῆς νήσου Σύρου τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι. Ἐν Ἀθήναις. 1876 σ. 70-92.

² *Cyriacus Anconitanus Epigrammata graeca et latina reperta per Illyricum*. Ἐν Ῥώμῃ. 1747 σ. 19. Πρὸς. Τοῦ αὐτοῦ Ἐπιστολαὶ III φ. 12.

³ Ἄννης Κομνηνῆς Ἀλεξιάς ἐκδ. Βόννης Τόμ. Α' σ. 188, ὁ. Τόμ. Β' σ. 170, 14.

ρια τὰ ὑπὸ τῆς τρικυμίας ὠθούμενα πρὸς τὸ ὄρθιον ἐκεῖνο τεῖχος τῶν βράχων τῶν Ἀκροκεραυνίων¹».

Τελευταῖος δ' ἐπεσκέφθη τὰ Γράμματα χάριν ἐρευνῶν ἀπὸ ξηρᾶς ἐλθὼν μετὰ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ ὁ κατ' ἐντολὴν τῆς Ἐπιτροπείας τοῦ Αἴμου (Balkankommission) τῆς ἐν Βιέννῃ Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν περιοδεύσας τῇ 1900 τὸ σαντζάκιον τοῦ Βερατίου Κάρολος Patsch². Οὗτος μακρὸν μὲν ποιεῖται λόγον περὶ τῶν ἐπὶ τῶν βράχων ἐπιγραφῶν, τὸν δὲ ὄρμον Γράμματα ἀποκαλεῖ ὑπέρμικρον καὶ ἐν μέρει πλήρη ἄμμου, λέγει δ' αὐτὸν ἀνοιγόμενον πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς ἄκρας τῆς λεγομένης ἰταλιστὶ Punta di Zura (Τσοῦπα) καὶ ἔχοντα τὸν εἰς πλοῦν κινδυνώδη ἔνεκα τῶν πέριξ βράχων.

Πρῶτος δὲ παρατηρήσας τὰς ἐπιγραφάς, ἐξ ὧν ἡ ἑλληνικὴ ὀνομασία τοῦ ὄρμου, ὑπῆρξεν ὁ Κυριακὸς, ὅστις καὶ ἀντέγραψεν αὐτῶν τὰς ἐξῆς ἐπτὰ, ὧν τέσσαρες ἑλληνικαὶ καὶ τρεῖς λατινικαί³.

1. *Sex Julius. Sex. L. Menopilus O. F. A. D. XIIIX. K. Sex. m. ant. P. Dol. Cos. Memor. q. fuit deorum et feili sui et libertae suae. Moni mes vale.*

2. Διονύσιος Πρωτάρχου ὠδε παραγενόμενος μετὰ τῶν συνοστρατιωτῶν. Φιλώτας Διονύσιος Μνησιδωρος καὶ Ποσειδώνιος καὶ Διονύσιος καὶ Πτολεμαῖος.

¹ *Leon Heuzey et H. Daumet Mission archéologique en Macédoine*. Ἐν Παρισίαις. 1876 σ. 406 κ. ε.

² *Schriften der Balkanmission. Antiquarische Abteilung III. Das Sandschak Berat in Albanien*. Ἐν Βιέννῃ. 1904 σ. 90. Εἰς τὴν συγγραφὴν ταύτην ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ἡμῶν τὸ πρῶτον ὁ συνάδελφος κ. Ἀ. Σκιᾶς.

³ Ταύτας τε καὶ τὰς κατωτέρω ἀντιγραφόμενας ἐκδίδομεν ἐνταῦθα διὰ μικρῶν γραμμάτων καὶ οἷως ἐπηνώρθωσαν καὶ συνεπλήρωσαν κατὰ τὸ δυνατόν οἱ τελευταῖοι ἐκδόται. Ἴδε περὶ τῶν τοῦ Κυριακοῦ *Cyriacus Anconitanus* ἐνθ' ἀν.—*Muralori Novus Thesaurus veterum inscriptionum* Τόμ. Γ' σ. MDCCV.—*Le Bas Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure. Inscriptions*. Τόμ. Β' ἀρ. 1094.—*Corpus Inscriptionum Graecarum* Τόμ. Β' σ. 9 κ. ε. ἀρ. 1824-7, ὅπου ὀρθῶς ὁ ὄρμος καλεῖται Γράμματα, καὶ *Corpus Inscriptionum Latinarum* Τόμ. Γ' σ. 113 ἀρ. 582-4. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ ὄρμος καλεῖται αὐτόθι κακῶς Grammata ἀντὶ Grammata.

3. Ἐρμαγόρας καὶ Σεβήρα παρὰ Διοσκόροις.

4. *Panteros. Βάσσοις. Πύρατος. Ἐμνήσθη Τρύφων παρὰ τοῖς Διοσκόροις νετῶν (γρ. μετὰ τῶν;) συνδούλων Μάρκου Κέροκηι (;).*

5. Ἐπάγαθος ἐμνήσθη παρὰ τοῖς Διοσκόροις.

6. *Seleucus P. Fabius p. Q. Q. L. D. Veturi Veturia M. C. S. C. P. T. M.*

7. *P. Herennias P. M. L. L. D. Com.*

Ἐπειτα δὲ προσέθηκεν ἑτέρας τρεῖς, ὑπὸ τοῦ Daumet ἀντιγραφείσας, ὁ Heuzey, ὅστις περὶ τῶν ἐπὶ τῶν βράχων ἐκείνων ἐπιγραφῶν λέγει τὰ ἑξῆς: «Ἀπειρον πλῆθος (un millier) ἐπιγραφῶν, κεχαραγμένων εἰς δύο μέρη ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ σκληροῦ τιτανολίθου, δικαιολογεῖ τὸ ὄνομα εἰς τὰ Γράμματα, καὶ ὑπομνήσκει τοὺς πολυπληθεῖς ἐπισκέπτας, οὓς αἱ περιπέτεια τῆς ναυσιπλοΐας ἤγαγον εἰς τὸν ἔρημον τοῦτον τόπον. Καίτοι αἱ πλεῖσται τῶν ἐπιγραφῶν ἔχουσι χαραχθῆ ἀκόμψως, ἀλλ' ὑπάρχουσιν οὐχ ἡττόν τινες αὐτῶν μαρτυροῦσαι δεξιότητά τινα. Μεταξὺ δ' αὐτῶν εὐρίσκονται καὶ τινες πλαισιώσεις ἐν σχήματι ἑλληνικῆς στήλης ἐχούσης ἀέτωμα ἢ καὶ ῥωμαϊκαὶ ἐπιγραφαὶ ἀνερχόμεναι προφανῶς εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ χρόνος δὲ διαβρώσας τὸν βράχον κατέστησε τὴν ἀνάγνωσιν σχεδὸν ἀπανταχοῦ ἀδύνατον. Τὰ δὲ σπάνια δείγματα ἅτινα ἠδυνήθη νᾶντιγράψῃ ἢ ἀποτυπώσῃ χρησίμως ὁ κ. Daumet ἀνήκουσιν εἰς ἐποχὰς διαφορωτάτας». Κατωτέρω δὲ προστίθεται, ὅτι τινὲς τῶν ἐπιγραφῶν φέρουσι σταυρὸν καὶ ἄλλαι τὰς λέξεις Κύριε βοήθει τὸν σὸν δοῦλον. Ἀλλαχοῦ γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως ἀδελφοποιητοί. Ἐξικνουῦνται δὲ τὰ διάφορα ἐπιγραφικὰ χαράγματα μέχρι τοῦ 1860, τοῦ ἔτους τοῦ προηγηθέντος τῆς ὑπὸ τοῦ Daumet ἐπισκέψεως τοῦ ὄρμου¹.

Εἶνε δ' αἱ ὑπὸ τοῦ Daumet ἀντιγραφείσαι καὶ ὑπὸ τοῦ Heuzey ἐκδοθεῖσαι ἐπιγραφαὶ αἱ ἑξῆς¹.

8. Ἀγαθῆ τύχη παρὰ τοῖς κυρίοις Διοσκόροις ἐμνήσθη Σωτήριχος...

9. Μνήσθησαν ἐπὶ ἀγαθῶ Γλύκων Ἀθασ... Ἀλεξᾶς Διο-
νυσίου, Ἀθηνόδοτος, Φίλιππος Δα... άκουσ, Ἀπολλ...

10. Ἐν ἔτει σωζ' ἦλθεν βασιλεὺς Ῥωμαίων Ἰωάννης ὁ Πα-
λαιολόγος.

Περὶ τῶν ἐπὶ τῶν βράχων τῶν Γραμμάτων ἐπιγραφῶν πλειότερα λέγει ὁ Patsch². «Ὁ ὄρμος παρέχει καταφύγιον εἰς μικρὰ ἀκτοπλοοῦντα σκάφη. Γίνεται δὲ πολλὴ αὐτοῦ χρῆσις ἀπὸ ἀρχαίων ἤδη χρόνων, καθ' ἃ μαρτυροῦσιν αἱ πολυπληθεῖς ἐπιγραφαὶ αἱ δίκην ἐπισκεπτηρίων κεχαραγμένα ἐπὶ τῶν καθέτων ἐκ τιτανολίθου τοίχων κατὰ τὸ νότιον καὶ τὸ βόρειον μέρος, ἅτινα παρέχουσιν ὄψιν ἀρχαίου λατομείου, ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης μέχρις ὕψους μόνον διὰ κλιμάκων προσιτοῦ. Τετράγωνοι καὶ ὀρθογώνιοι ἐπιγεγραμμένοι ἄβακες καὶ ἀβάκια, ὧν τινὰ ἔχουσι καὶ σχῆμα πινάκων μετὰ λαβῶν (tabulae assatae) ἢ κοσμοῦνται δι' ἀετωμάτων καὶ σχεδιογραφῶν ἐκκλησιῶν καὶ πύργων, μετέβαλον ἐν πυκνῷ πλήθει ἰδίως τὸν προσφορώτερον πρὸς τοῦτο νότιον τοῖχον εἰς μνημεῖον πιστῆς ναυτιλιακῆς παραδόσεως. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα οἱ κατόπιν ἐλθόντες— ἐνεχαράχθη δὲ τὸ τελευταῖον σημεῖωμα τῆ 8 Μαΐου 1899— δὲν ἐσεβάσθησαν τὰ χαράγματα τῶν προγενεστέρων· καὶ δὴ ἀρχαιότερα σημεῖωματα ἀπεξέσθησαν κυρίως ἐν προσιτοτέrais ὡς πρὸς τὸ ὕψος θέσει καὶ ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ νέων. Τοῦτο δὲ ὡς καὶ τὰς ἐπηρείας τῆς ἀτμοσφαιρας, οὐκ ὀλίγων ἐπιγρα-

¹ Παρατίθενται ἐνταῦθα ἐπληρωθῆμένοι ἐν τισὶ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Patsch ἐκδοσιν, εἰ καὶ καθ' ὃν χρόνον ἀντεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Daumet φαίνονται σωζόμενα ἐν ταῖς δύο πρώταις καὶ ἄλλα τινὰ σποραδικὰ γράμματα.

² Ἐνθ' ἄν. σ. 90 κ. ε.

¹ *Léon Heuzey et H. Daumet* ἐνθ' ἄν.

φικῶν ἀβάκων ἀπολειωθέντων τελείως, ἐθεωρήσαμεν ὡς τὸν κύριον λόγον, δι' ὃν δὲν ἐπανεύρομεν τὰς ὑπὸ τοῦ Κυριακοῦ ἀντιγραφείσας ἐπιγραφάς. Ἀπ' ἐναντίας δὲ κατωρθώσαμεν νὰ προσθέσωμεν ἑννέα νέας εἰς τὰς παρὰ τῷ Heuzey καὶ Dauviet μετὰ τινων μικρῶν παροραμάτων ἐκδεδομένας. Καὶ ὑπάρχουσι μὲν πάντως καὶ ἄλλα ἀρχαῖα χαραγμάτα. Ἀλλ' ἔνεκα τῶν ἑκατοντάδων ἐπιγεγραμμένων μερῶν, ἅτινα εἶνε κατανεμεμημένα εἰς εὐρείας ἐπιφανείας καὶ παρουσιάζουσι ποικιλώτατον βαθμὸν διατηρήσεως, ἀπηγεῖτο πολὺ μεγάλη ἀπώλεια χρόνου χάριν ἐξευρέσεως τῶν ἀρχαίων, ἡμεῖς δὲ μόνον ἑπτὰ ὥρας ἡδυνήθημεν νὰφιερῶσωμεν εἰς τὴν ἔρευναν, ἐπειδὴ εἴμεθα ἡναγκασμένοι νὰπέλθωμεν ἐκ τοῦ ὄρμου χάριν τῆς ἐπιστροφῆς αὐθημερόν. Πρὸς τούτοις δ' ἐτυράννου ἡμᾶς τὰ βάσανα τῆς δίψης. Ἡ κακοπάθεια εἶχεν ἀποβῆ οὕτω μεγάλη, ὥστε κατενέμομεν εἰς μερίδας καὶ ἀπεμυζῶμεν τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν στασίμων ὑδάτων βαμβακώδη φυτὰ, ἐφ' ὧν ἡ σκιά εἶχε διατηρήσει ἀκόμη ὑγρασίαν τινά, ἕως κατωρθώσαμεν νὰ εὐρωμεν ὀλίγον ὄμβριον ὕδωρ ἐν τινι κοιτανθέντι λίθῳ τῆς φάραγγος, εἰς ἣν ἀπολήγει ὁ ὄρμος».

Εἶνε δ' αἱ ἑννέα πρόσθετοι ἐπιγραφαί, αἱ ὑπὸ τοῦ Patsch ἐκδοθεῖσαι, αἱ ἑξῆς:

11. *Ἐνήμερος δοῦλος Ἑρμοκράτου καὶ Δημητρίου Ἰλιέων ἐμνήσθη παρὰ τοῖς θεοῖς.*

12. *Ἐμνήσθησαν ἐπὶ ἀγαθῶ παρὰ τοῖς κυρτοῖς Διοσκόροις Τιμολέων Ἐὺ . . . καὶ Μηλιχος . . . καὶ Καλλίδεος (:) [Ξ]άνθου¹ τοῦ . . . κ . ου καὶ Π . . .*

13. *Ἐμνήσθησαν παρὰ τοῖς Διοσκόροις . . . Ἀλεξάνδρου καὶ . . . ρυλλ . . . ν . . .*

14. *Δαμίων Ἀ . . . μνήσθη παρὰ τοῖς Διοσκόροις Πει . . .*

¹ Παρὰ τῷ Patsch . . ? ἀνθου.

15. *Μνήσθης ὁ ἀρχιερεὺς¹ τῆς ὑγίας Ἀπολλωνίου τοῦ Διογένους.*

ΜΝΗΣΘΗΣ
ΧΙΕΡΕΥΣ ΤΗΣ
ΠΑΛΑΙΟΛΛ
ΝΙΟΥ ΤΟΥ ΔΙΟ
ΓΕΝΟΥΣ

16. *Μνήσθη Λαοδίχεια Ἡπι . . .*

17. *Μνήσθη Καλλίνικος Λάσου.*

18. *Ἀρχιππος Σεβαστηγός² τῶν ἀδελφῶν.*

19. *Ἡρᾶς Ἡρᾶ Ἡρακλεώτης ἀπὸ Πόντου.*

20. *T. Statilio Tauro M. Aemilio Lepido consulibus Vinonias Maias P. Sestius Maro pro salute Deci Maximi cum Iuvenali votum solvit libens merito.*

21. *Q. Valerius Clementinus de Restituto.*

Τῶν ἐπιγραφῶν τούτων μόναι κεχροισμένοι εἶνε αἱ ὑπ' ἀρ. 10 καὶ 20. Καὶ αὕτη μὲν, ὡς ἐκ τῶν μνημονευομένων Ῥωμαίων ὑπάτων ἐξάγεται, ἀνέρχεται εἰς τὸ ἔτος 11 μ. Χ. Ἡ δὲ ὑπ' ἀρ. 10 ἀναφέρεται εἰς τὸ ἔτος 1369, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννης Ε' Παλαιολόγος μετέβη εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπως, προσχωρῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως καὶ ἀπομνύων τὸ σχίσμα, προκαλέσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ Ε' προκήρυξιν σταυροφορίας τῶν Ἑσπερίων ὑπὲρ τοῦ ἤδη ὑπὸ τῶν προσχωρούντων Τούρκων κινδυνεύοντος Βυζαντίου. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ, πλέων πρὸς τὴν Ἰταλίαν, προσωρμίσθη, πιθανῶς ἔνεκα τρικυμίας, εἰς τὰ Γράμματα, καί τις τῶν περὶ αὐτὸν ἐνεκόλαψεν ἐπὶ τοῦ βράχου τὸ ἀναμνηστικὸν ἐκεῖνο χαραγμά. Εἶνε δὲ λυπηρὸν, ὅτι μόνον τὸ

¹ Οὕτως ἀναγινώσκω κατὰ τὸ ἀνωτέρω περρατεθὲν πανομοιότυπον ἀντὶ τοῦ παρὰ τῷ Patsch ἐν σ. 94 ἀρ. 73 ἄρχι ἐγγύς

² Πιθανῶς συμπληρωτέον ἐμνήσθη.

ἔτος εἶνε ἐπικεχαραγμένον, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ ἡμερομηνία, ἐξ ἧς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ χρονολογήσωμεν κατὰ προσέγγισιν τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀναχώρησιν καὶ τὴν εἰς Ἱταλίαν ἀφίξιν τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου, περὶ οὗ χρόνου στερούμεθα ἄλλων μαρτυριῶν, γινώσκοντες μόνον, ὅτι τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1369 ὡμολόγησεν ὁ αὐτοκράτωρ πίστιν πρὸς τὸν Οὐρβανόν¹.

Ἐν πλείσταις τῶν ἀνωτέρω ἐπιγραφῶν γίνεται μνεῖα τῶν κυρίων Διοσκόρων ἢ ἀπλῶς τῶν θεῶν ἢ καὶ τῶν ἀδελφῶν (ἀρ. 18), οἵτινες, ὡς γνωστὸν, ἐλατρεύοντο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὡς σωτῆρες τῶν ἐν θαλάσση κινδυνευόντων. Ὁρθῶς ἄρα παρετηρήθη, ὅτι ὁ σωτήριος ὄρμος ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τοὺς Διοσκόρους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς αὐτόχρημα εἰς αὐτοὺς προσιδιάζων, διὸ ἐν πολλαῖς ἐπιγραφαῖς παραλείπεται τὸ ὄνομα αὐτῶν ὡς οἰκοθεν νοούμενον². Ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν γενομένης ἐπανορθώσεως τῆς ὑπ' ἀρ. 15 ἐπιγραφῆς δυνάμεθα νὰ προβῶμεν καὶ ἔτι περαιτέρω, ἀποδεχόμενοι, ὅτι οὐ μόνον ἀπλοῦς τις βωμὸς ἢ ἄλλο πρόχειρον ἱερὸν τῶν Διοσκόρων ἦτο καθιδρυμένον ἐκεῖ που, ἀλλ' αὐτόχρημα ναὸς ἔχων σύλλογον ὅλον ἱερέων, οὐ προΐστατο ἀρχιερεὺς. Ἀνάλογος ἦτο ἡ ὑπαρξίς ἱεροῦ τοῦ Σεράπιδος, εἰ μὴ καὶ ἄλλου, κατὰ τὰ Γράμματα τῆς Σύρου³. Ἄρα ζητητέον τοῦτο τὸ ἱερὸν ἢ μᾶλλον τὰ τυχόν σωζόμενα λείψανα αὐτοῦ ἐκεῖ που διὰ νέων ἐρευνῶν.

Οὐδεμίαν δ' ἀμφιβολίαν, ὅτι τοὺς Διοσκόρους διεδέχθησαν κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ἅγιοι τῶν τῆν εὐπλοῖαν προαγόντων, κυρίως δὲ ὁ ἅγιος Νικόλαος. Θὰ ἦτο μάλιστα ἄξιον λόγου

¹ Ἡμερομηνίαν 18 Ὀκτωβρίου φέρει ἐν τέλει τὸ ἐν τῇ Νέῃ Ἑλληνομνήμονι, Τόμ. ΙΑ' σ. 241 κ. ε. ἐκδοσθέντος χρυσόβουλλου τοῦ Ἰωάννου, ὅπου γράμματα τινὰ ἐκ λάθους τοῦ γραφέως κατέστησαν ἀναγκαῖον τὸ σημεῖωμα ἀπαλήλειται ἐν τῇ ἐσχάτῃ συλλαβῇ ἵγουν τῇ ὀκτωκαιδεκάτῃ διὰ σφάλμα τοῦ γράφαντος ἐμοῦ. Ἴδε καὶ *Muralet Essai de chronographie byzantine 1057 - 1453*. Ἐν Πητρῶν πόλει. 1871 σ. 687. — **Σπυρ. Π. Λάμπρου** Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθηναῖς. 1908 Τόμ. ζ' σ. 629.

² *Patsch* ἐνθ' ἀν. σ. 92.

³ **Κλ. Στεφάνου** ἐνθ' ἀν. σ. 77.

χειρῶς ἐμπεπληκότης. Περιέπεσε δ' ἴσως ὁ Φακρασῆς εἰς πηνίαν ἔνεκα διωγμοῦ παρὰ τοῦ ἐν ἔτει 1355 μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ προστατεύσαντος αὐτὸν Καντακουζηνοῦ ἀναλαβόντος τὸν θρόνον ἀντιπάλου αὐτοῦ Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου.

Θεόδωρος Φακρασῆς εὐρίσκεται τῷ 1357 συνυπογεγραμμένος μεταξὺ τῶν στεργόντων καὶ ἐμμενόντων εἰς ὄσα παραινεῖ ὁ πατριάρχης «εἰς τοὺς τὴν καθολικὴν τῶν ψυχῶν προστασίαν καὶ ποιμανσίαν πεπιστευμένους»¹.

Μωϋσῆς Φακρασῆς μοναχὸς ἀθωούμενος τῷ 1369 ἀπὸ τινῶν κατ' αὐτοῦ καταγγελιῶν² καὶ τῷ 1371 ἔξαρχος τῆς ἐκκλησίας Θεσσαλονίκης³.

Ματθαῖος Φακρασῆς, ἐπίσκοπος Σερρῶν, χειροτονηθεὶς ἀρχιερεὺς ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Φιλοθέου, καὶ δὴ πιθανῶς ἐν τινὶ τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς δευτέρας τούτου πατριαρχείας (1369 - 76). Τοῦ Ματθαίου Φακρασῆ γίνεται μνεῖα ἐν πολλαῖς συνοδικαῖς διαγνώσεσι τῶν ἐτῶν 1387 καὶ 1389, ἠγματούθη δὲ κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1383 ἄλωσιν τῶν Σερρῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Πρὸς αὐτὸν ἔχομεν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰσιδώρου Θεσσαλονίκης, ἣν ἐκ τριῶν κωδίκων, ὧν εἰς ὃ ὑπὸ Fabricius-Harles μνημονεύμενος Vaticanus 651⁴, ἐξέδωκα ἐν τῇ Νέῃ Ἑλληνομνήμονι, ὅπου διὰ μακροτέρων ἐπραγματεύθη τὰ κατ' αὐτόν⁵.

Καντακουζηνὸς ὁ Φακρασῆς ἐστάλη πρέσβυς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1439 εὐρισκόμενον χάριν ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν αὐτοκράτορα Ἰωάννην Η' Παλαιολόγον, ὅπως παρακινήσῃ αὐτὸν νὰ ἐνεργήσῃ περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ πάπα ἀποστολῆς τοῦλάχιστον δύο κατέργων χάριν ἀποτροπῆς

¹ *Miklosich-Müller Acta et Diplomata* Τόμ. Α' σ. 374. Αὐτῶθι φέρεται τὸ ὄνομα κακῶς γεγραμμένον Φακράσης. Ἀλλ' ἴδε περὶ τῆς ὀρθῆς γραφῆς καὶ τοῦ τοπωνυμίου τοῦ ὀνόματος Νέου Ἑλληνομνήμονα Τόμ. Α' σ. 408 σημ.

² *Miklosich-Müller* Τόμ. Α' σ. 566.

³ Αὐτῶθι Τόμ. Α' σ. 572.

⁴ Ἐνθ' ἀν. Τόμ. ΙΑ' σ. 707.

⁵ Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. Θ' σ. 553 κ. ε., 406 κ.

τοῦ δσημέραι αὐξάνοντος ἀπὸ τῶν Τούρκων κινδύνου¹. Οὐκ ἔρθως τοῦτον ὅ τε Fabricius - Harles² καὶ κατ' αὐτοὺς ὁ Ἐμμανουήλ Μίλλερ³ προσεπονομάζουσι Μανουήλ.

Φακρασῆς ὁ παραστάς εἰς σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τῶν ἐπισκόπων Μηδείας καὶ Ἀγκύρας. Τούτου μνημονεύων ὁ Ἀλλάτιος⁴, χωρὶς νὰ σημειῶνῃ ποῦ εὑρίσκεται ἀναγεγραμμένος, ταυτίζει αὐτὸν πρὸς τὸν ἀνωτέρω Καντακουζηνὸν Φακρασῆν ἢ θεωρεῖ τοῦλάχιστον συγγενῆ αὐτοῦ.

Τέλος μνημονευτέον τῆς Φακρασίης ἐκείνης, ἣτις ἦτο τῶν τῆ βασιλίδι ("Ἄννη τῆ δευτέρα συζύγῃ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου) συνοουσῶν μίᾳ γυναικῶν εὐγενῶν⁵.

νὰ ἐξακριβωθῆ, εἰ δυνατὸν, καὶ ὁ χρόνος; εἰς ὃν ἀνέρχονται τοιαῦται τυχὸν ἐπιγραφαὶ τῶν Γραμμάτων, μνημονεύουσαι τούτου τοῦ ἀγίου, ἔπως ἀποβῆ δυνατὸς ὁ ἀκριβέστερος καθορισμὸς τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἤρχισε λατρευόμενος ὡς ἀγαθὸς παραστάτης τῶν ναυτιλλομένων. Κατὰ δὲ τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ αἱ ἀρχαιότεραι ἐνδείξεις τοιαύτης λατρείας τοῦ ἀγίου Νικολάου εὑρίσκονται παρὰ τῇ μελωδῇ Ῥωμανῶ, ἀκμάσαντι πιθανῶς τὸν ὀγδοὸν αἰῶνα¹, ἐν τινι κοντακίῳ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου περὶ τὰ τέλη τοῦ ὀγδόου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐνάτου αἰῶνος καὶ ἐν τῇ Λόγῳ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος Γ' τοῦ Σοφοῦ εἰς τὸν θαυματουργὸν μέγαν Νικόλαον². Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι οὐδὲν τῶν ἐπιγραφικῶν χαραγμάτων τῶν Γραμμάτων τῆς Σύρου μνημονεύει τοῦ ἀγίου Νικολάου· μνημονεύεται δὲ πλὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ (Χριστὲ σῶσον—Χριστὲ βοήθει—Κύριε σῶσον—Κύριε βοήθει) ὁ ἅγιος Φωκᾶς καὶ ὁ χορὸς τῶν Ἁγίων Πάντων³.

¹ Ὁ εἰδικώτερον παντὸς ἄλλου ἀσχολησῆς περὶ τὸν Ῥωμανόν, ὁ *Krumbacher*, τὸ μὲν πρῶτον ὑπεστήριξεν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνκοτάσιος, ἐφ' οὗ λέγεται ἀκμάσας ὁ μέγας μελωδὸς, ἦτο ὁ Α' (491 - 518) καὶ οὐχὶ ὁ Β' (713 - 6), καθ' ὃ ὅτι ἄλλων ἐγένετο δεκτόν. Ἴδε *Geschichte der byzantinischen Litteratur* σ. 663 κ. ἐ.—ἐλλ. μεταφρ. Σωτηριάδου Τόμ. Β' σ. 517 κ. ἐ. Ἄλλὰ κατόπιν μετέγνω, καὶ ἀνγκυλίωσας τὴν προτέραν αὐτοῦ γνώμην, ἀπεδέχθη, καθ' ὃ καὶ ὁ *Geizer* (*Die Genesis der byzantinischen Themenverfassung ἐν ταῖς Abhandlungen der phil. - hist. - Classe der K. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften* Τόμ. ΙΗ', 1899, ἀρ. V, καὶ ἐν χωριστῇ τεύξει, σ. 76 κ. ἐ.), ὅτι ὁ Ῥωμανὸς ἐξῆσε τὸν ὀγδοὸν αἰῶνα. Ἴδε *Krumbacher* *Umarbeitungen bei Romanos, mit einem Anhang über das Zeitalter des Romanos* (Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen und der historischen Classe der K. bayerischen Akademie der Wissenschaften Τόμ. Γ', 1899, τεύχ. α', καὶ ἐν χωριστῇ φυλλαδίῳ). Πρὸς τὴν μικρὰν σημεσίωσιν τοῦ κ. Σωτηριάδου ἐνθ' ἀν. σ. 521 κ. ἐ. Ἡ τυχὸν δι' ἐπιγραφικῶν χαραγμάτων ἐξακριβωσις τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἤρχισεν ἡ λατρεία τοῦ ἀγίου Νικολάου ὡς ἀντιλήπτορος τῶν ναυτιλλομένων, θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ διαφωτισθῇ ἐμμέσως καὶ τὸ ζήτημα περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀκμῆς τοῦ Ῥωμανοῦ.

² Ν. Γ. Πολίτου «Ὁ Ἅγιος Νικόλαος» ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἀκρόπολις» τῆς 6 Δεκεμβρίου 1889.

³ Κλ. Στεφάνου ἐνθ' ἀν. σ. 81 κ. ἐ., 88.

¹ Σιλβέστερου Συροπούλου (Σγουροπούλου) *Vera historia unio-nis von verae*. Ἐν Χάγη. 1560 σ. 219.

² Ἐνθ' ἀν. σ. 707.

³ Ἐνθ' ἀν. Τόμ. Α' σ. 291 σημ. 6.

⁴ In Roberti Creyghtoni *Apparatum* σ. 702.

⁵ Καντακουζηνοῦ ἐκδ. Βόννης Τόμ. Α' σ. 409, 21.

Γινομένης δὲ τῆς πλήρους ἀντιγραφῆς ἀπασῶν τῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἐν τοῖς Ἀκροκεραυνίοις Γραμμάτων, θὰ καταστῆ πιθανώτατα δυνατὸν νὰ καθορισθῶσιν εὐρύτερον αἱ πατρίδες τῶν εἰς τὸν ὄρμον καταπλεόντων, καθ' ἃ ἔγεινε τοῦτο διὰ τὰ Γράμματα τῆς Σύρου¹, καὶ νὰ ἐξαχθῶσι συμπεράσματα περὶ τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας ὡς καὶ περὶ τοῦ μετὰ τῆς βορείου Ἡπείρου καὶ τῆς Ἰταλίας διεξαγομένου ἐμπορίου τῶν Ἑλλήνων κατὰ τε τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς μεσαιωνικοὺς καὶ νεωτέρους χρόνους. Καὶ πλοίων δ' ὀνόματα πιθανῶς θὰ εὐρεθῶσιν, ὡς ἐν τοῖς Γράμμασι τῆς Σύρου².

Ἄλλ' ἡ τοιαύτη τελεία ἐξερεύνησις τοῦ βράχου τῶν ἠπειρωτικῶν Γραμμάτων παρουσιάζει μεγάλης δυσχερείας ἕνεκα τοῦ δυσπροσίτου ἀπὸ γῆς καὶ τῶν δυσκολιῶν τῆς ἐκεῖθεν εἰς τὸν ὄρμον καταβάσεως καὶ τοῦ ἕνεκα τῆς λειψυδρίας καὶ τῆς ἐρημίας τοῦ τόπου ἀκατορθώτου τῆς ἐν αὐτῷ μακροτέρας διαμονῆς. Διὸ ὁ Patsch λίαν σιοπλίμως προέβη καὶ εἰς πρακτικὰς ὁδηγίας περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῆ τὸ δυσχερὲς ἔργον. «Ἄν μέλλῃ, λέγει, νὰ ἐπιχειρηθῆ ἀκριβῆς σχεδίασις, ἀντιγραφή καὶ ἀναθεώρησις ἀπαξασπασῶν τῶν σωζομένων ἐπιγραφῶν, πρέπει νὰ ἐξαρτυθῆ ἐν Λύλωνι λέμβος μετὰ τροφῶν, ὕδατος καὶ κλιμάκων καὶ νὰ προσδεθῆ εἰς ἀτιμόπλοιον τῆς ἐταιρείας Δούδ' ἀποπλέον περὶ τὴν ἄκραν Ἰλῶσσαν εἰς Ἅγιους Σαράντα, νὰ παρατείνῃ δὲ αὕτη τὴν διαμονὴν εἰς τὰ Γράμματα καθ' ὅσον τὸν ἀναγκαῖον χρόνον· θὰ ἠδύνατο δὲ ἔπειτα νὰ ἐπαναπλεύσῃ εἰς Λύλωνα ἐν καιρῷ εὐπλοίας ἰστιοδρομοῦσα καὶ ἐρεσσομένη»³.

Ἐυχόμενοι δὲ καὶ εὐελπιστοῦντες, ὅτι ἡ σημερινὴ στρατιωτικὴ κατοχὴ τῆς βορείου Ἡπείρου εἶνε ταύτόσημος τῆς ὀριστικῆς αὐτῆς προσαρτήσεως, καθ' ἣν ὁ ὄρμος τῶν Γραμμάτων

θὰ ποτελέσῃ τὸ βορειοδυτικώτατον σύνορον τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ὑποδεικνύομεν ἀπὸ τοῦδε τὸ ἔργον τῆς τελείας ἀντιγραφῆς καὶ ἐκδόσεως τῶν αὐτόθι ἐπιγραφῶν καὶ τῆς καθόλου ἀρχαιολογικῆς ἐξετάσεως τοῦ τόπου ὡς μίαν τῶν εἰς τὴν παρ' ἡμῖν ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην ἐπιβαλλομένων ἀξίων λόγου ἐντολῶν.

Ἄλλὰ καὶ γενικωτέρα ἐπιβάλλεται ἐξερεύνησις τῶν ἑλληνικῶν νήσων καὶ παραλίων πρὸς ἀνεύρεσιν προσκυνημάτων καὶ ἐπιγραφικῶν ἐπὶ εὐπλοία χαραγμάτων. Τὰ παραδείγματα τῶν Γραμμάτων τῆς Σύρου καὶ τῆς Ἡπείρου δὲν εἶνε βεβαίως τὰ μόνα ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις. Ἄλλαι τοιαῦται τοπωνυμῖαι, τυχὸν σωζόμεναι ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἴσως δ' ἐνιαχοῦ καὶ τὸ ὄνομα Πλάκα, δύνανται νὰ ὁδηγήσωσιν εἰς ὁμοίας ἀνακαλύψεις. Ἄλλὰ καὶ ἄνευ τῆς τοιαύτης ὀνομασίας εἶνε πιθανώτατον νὰ εὐρεθῶσιν ἐνεπίγραφοι ἐν ἐπικαίροις ὄρμοις βράχοι. Οὕτω περὶ τὴν Πύλον που κατ' ἀνακοίνωσιν μαθητοῦ ἡμῶν, πρὸ πολλοῦ γενομένην, εὐρίσκειται βράχος μεστὸς ἐπιγραφῶν, πιθανῶς ὁμοίων πρὸς τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος, ἀλλὰ δυστυχῶς παρέπεσε τὸ οἰκτεῖον ἡμῶν σημεῖωμα. Πιστεύομεν δ' ἀδιστακτικῶς, ὅτι τοιαῦτα χαράγματα θὰ εὐρίσκωνται, εἰ μὴ που ἀλλαχοῦ, ἐν ὄρμοις παρὰ τὴν Μαλέαν, τὸ Ταίναρον, τὸ Σούνιον καὶ τὸν Καφηρέα, τὸν ἕνεκα τοῦ κινδύνου τῶν ξύλων, ἥτοι τῶν πλοίων, καλούμενον Ἐυλοφάγον κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, καὶ κατὰ τὰ Κοῖλα τῆς Εὐβοίας. Τελεσφορώτατα δὲ θὰ ἠδύνατο νὰ συντελέσωσιν εἰς ἐξακρίβωσιν τοῦ πράγματος οἱ κατὰ τόπους λειτουργοὶ τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, οὐ μικρὰν οὕτω παρέχοντες ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν πατριὸν ἱστορίαν.

¹ Αὐτόθι σ. 89.

² Τέσσαρα πλοῖα εὐρίσκομεν αὐτόθι ὀνομαστὶ μνημονευόμενα, φέρουσι δὲ ἀπαντα τὸ ὄνομα Μαρία. Ἴδε Κλ. Στεφάνου ἐνθ' ἀν. σ. 84-86 ὁρ. 56, 65, 75, 78.

³ Patsch ἐνθ' ἀν. σ. 91.

ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΟΝ
ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ Α΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ
ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἀνδρόνικος Α΄ ὁ Παλαιολόγος ἐξέδωκε δύο χρυσόβουλλα ὑπὲρ τῶν Ἰωαννίνων. Τούτων τὸ πρῶτον σώζεται ἐν πρωτοτύπῳ ἐν τῷ τμήματι τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης ὑπ' ἀρ. 1463¹, καὶ ἐξεδόθη, πρὶν ἢ κατατεθῆ εἰς ταύτην, ἐξ ἀπογράφου ἀνήκοντος εἰς τὸν Ἰωαννίτην Γ. Ποντίκη τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου², εἶτα δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ³, τέλος δὲ ὑπὸ τῶν Miklosich-Müller⁴. Τὸ δὲ δεύτερον, ἀναφερόμενον εἰς χορηγίας καὶ προνόμια τῆς ἐκκλησίας Ἰωαννίνων, ἐξεδόθη ὁμοίως τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου⁵, εἶτα δ' ἐξέδωκεν αὐτὸ καὶ πάλιν ὁ Ἀραβαντινὸς⁶ καὶ κατόπιν οἱ Miklosich-Müller. Ἀλλὰ πλανῶνται οὗτοι λέγοντες, ὅτι τοῦ χρυσοβούλλου τούτου σώζεται νεώτερον ἀπόγραφον καὶ ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ Ἀθηνῶν ὡς καὶ ὅτι ὁ Μουστοξύδης ἐξέδωκεν αὐτὸ ex archetypo, quod asservatur in familia Tsinia Ioanninorum, et apographis duobus, quorum alterum erat d. Grasset, consulis Galliae, alterum d. C. Pontici, civitatis Ioanninorum⁷. Ἀπ' ἐναντίας δ' ὁ Μουστοξύδης ἐκ τῶν δύο

¹ Σακκελίωτος Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθήναις. 1892 σ. 262.

² Ἑλληνομνήμων σ. 464 κ. ε. Πόθεν ἐξέδωκε δὲν μαρτυρεῖται αὐτὸς ὁ Μουστοξύδης, ἐκπεσοῦσιν τῶν οἰκείων σημειώσεων τῆς εἰρημένης σελίδος. Τὰ δ' ἄνω ἀναγραφέντα μαρτυροῦνται ἐν τοῖς Acta et Diplomata τῶν Miklosich-Müller Τόμ. Ε' σ. 81.

³ Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου. Ἐν Ἀθήναις. 1856. Τόμ. Β' σ. 294 κ. ε.

⁴ Ἐνθ' ἀγ. Τόμ. Ε' σ. 77 κ. ε.

⁵ Ἑλληνομνήμων σ. 489^α κ. ε.

⁶ Ἐνθ' ἀγ. σ. 307 κ. ε.

⁷ Ἐνθ' ἀγ. σ. 87.

εἰρημένων ἀπογράφων ἐξέδωκεν αὐτὸ, ἠὺχθήθη δὲ μόνον τὴν ἐκ τοῦ πρωτογράφου ἀντιβολήν, λέγων αὐτολεξεῖ τάδε· «Ἐκ δύο εἰς ἡμᾶς ἀνακοινωθέντων ἀντιγράφων, τοῦ μὲν παρὰ τοῦ φιλέλληνος ἱππότου Γρασσέτου, Γάλλου προξένου ἐν Ἰωαννίνοις, τοῦ δὲ παρὰ τοῦ ἱατροῦ κυρίου Ποντίκη, ἐλήφθη τὸ ἐνταῦθα δημοσιευόμενον χρυσόβουλλον. Τὸ πρωτόγραφον εὑρηται παρὰ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων κυρίῳ Τζίνῃ, καὶ ἡ πρὸς τοῦτο παραβολὴ τοῦ ἀντιγράφου ἤθελεν ἴσως ὑποδείξῃ πολλὰς διορθώσεις»¹.

Καὶ ὁ μὲν Μουστοξύδης ἐξέδωκε τὸ δεύτερον τοῦτο χρυσόβουλλον ἀνευ διαφόρων γραφῶν, ἀπαξ μόνον δηλῶν τοιαύτην ἐκ τοῦ ἐτέρου τῶν ἀντιγράφων, ἀλλ' ὅτι ταῦτα οὐκ ὀλίγον διέφερον ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀραβαντινοῦ, ἐν ἣ πολλὰ ἔχουσι διαφόρως τῶν παρὰ τῷ Μουστοξύδῃ. Καὶ δὲν λέγει μὲν ὁ Ἀραβαντινὸς πόθεν ἀντέγραψε τὸ χρυσόβουλλον, ἀλλὰ πιθανώτατα βάσιν ἔλαβε τὸ ἕτερον αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἀντιγράφων, ἅτινα εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Μουστοξύδης. Ἐν δὲ τοῖς Acta et Diplomata τὸ χρυσόβουλλον ἐξεδόθη κατὰ τὸ κείμενον τοῦ Μουστοξύδου, καὶ ἐν ταῖς ὑποσημειώσεσιν ἀνεγράφησαν αἱ παρὰ τῷ Ἀραβαντινῷ διάφοροι γραφαί, δηλωθεῖσαι διὰ τοῦ γράμματος Α.

Ἄλλ' εὐτυχῶς σώζεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Λονδίῳ Βρεττανικοῦ μουσείου ὑπ' ἀρ. Additional 29284 τὸ πρωτότυπον τοῦ χρυσοβούλλου, φέροντος καὶ τὴν κοκκίνην ὑπογραφὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Εἶνε δὲ βεβαίως τὸ πρωτότυπον τοῦτο αὐτὸ τὸ ἄλλοτε ἀποκείμενον ἐν Ἰωαννίνοις παρὰ τῇ οἰκογενεῖᾳ Τζίνῃ.

Τὸ ἀρχέτυπον παρουσιάζει πλείστας ὅσας διαφορὰς ἀπὸ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδόσεων, ἰδίως ἐν ταῖς ἀξίαις ἰδίας μελέτης τοπωνυμίαις καὶ τοῖς κυρίοις ὀνόμασι· διὸ ἐκρίναμεν αὐτὸ ἄξιον ἀναδημοσιεύσεως, θεωρήσαντες ὅλως περιττὴν τὴν ἀναγραφὴν τῶν διαφορῶν ἐχόντων παρὰ τοῖς μέχρι τοῦδε ἐκδόταις. Συνεπλη-

¹ Ἐνθ' ἀγ. σ. 489^α ἐν σημ. 1.

ρώσαμεν δὲ μόνον ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Μουστοξύδου, ἐντὸς ἀγκυλῶν ἐμπερικλείσαντες, τὰ ἐν τῷ πρωτογράφῳ κενὰ περὶ τὸ τέλος μέρους αὐτοῦ διαβεβρωμένου. Ἀξία δὲ λόγου εἶνε πρὸς τούτοις ἢ ἐκ τοῦ πρωτογράφου διόρθωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῆς Ἰνδικτιῶνος, ἣτις εἶνε ἢ τετάρτη καὶ οὐχὶ ἢ πέμπτη, καθ' ἃ φέρεται ἐν ταῖς μέχρι τοῦδε ἐκδόσεσι. Πράγματι δὲ ἢ τετάρτη Ἰνδικτιῶν καὶ οὐχὶ ἢ πέμπτη συμπίπτει πρὸς τὸ ἔτος ἑξακισχιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν εἰκοστὸν ἕνατον, ἦτοι τὸ 1321, καθ' ὃ ἀπελύθη ὁ χρυσόβουλλος λόγος τοῦ Ἀνδρονίκου. Ἐὐλαθὸς δὲ τῶν ἀπογράφων εἶχον ἤδη παρατηρήσει οἱ ἐκδότες τῶν Acta et Diplomata, προτείναντες τὴν διόρθωσιν πέμπτης εἰς τετάρτης ὡς πρὸς τὴν Ἰνδικτιῶνα ἢ τοῦ ἐνιαύτου εἰς δεκάτου ὡς πρὸς τὸ ἔτος¹.

Ἔχει δ' ἐν τῷ πρωτογράφῳ τὸ χρυσόβουλλον ἀπαραλλάκτως ὡδε κατὰ τὴν προκειμένην ἡμῖν φωτογραφίαν·

† Ἐπεὶ ἐν τῷ προκείμενῳ γεγονότι καὶ ἐπιχορηγηθέντι χρυσόβουλλῳ | τῆς βασιλείας μου κοινῶς πρὸς τοὺς ἐποίκους τῆς Θεσσαλονίκου πόλεως | τῶν Ἰωαννίνων διαλαμβάνεται μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἕνα ἢ ἐκεῖσε | ἀγιωτάτη ἐκκλησία κατέχη πάντα τὰ κτήματα αὐτῆς ὅσα τε | προκατεχόμενα παρ' αὐτῆς, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰ προσεπιδοθέντα αὐτῇ, | ἀρτίως δὲ παρεκλήτευσεν τὴν βασιλείαν μου ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης | Ἰωαννίνων καὶ ὑπέρτιμος ἵνα ἀπολυθῇ χρυσόβουλλον τῆς βασιλείας μου | διαλαμβάνον κατα μέρος πάντα τὰ κτήματα τῆς εἰρημένης | ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, ἅτινα ὡς ἀνέφερον εἶσι ταῦτα ἢ γον | τὰ μὲν προκατεχόμενα παρ' αὐτῆς διὰ δικαιωμάτων διαφορῶν, | χωρίον τὸ Παροικίον· χωρίον ἢ Πόδλιτσα· χωρίον ἢ Ἀρουλα· χωρίον | ἢ Γόπλιστα· χωρίον ἢ Ραφίστα χωρίον ἢ Βελτζίστα· σὺν τῷ ἐκεῖσε | μοναστηρίῳ τῷ εἰς ὄνομα τιμωμένῳ τοῦ τιμίου Ἀρχιστρατήγου τῶν | ἄνω δυνάμεων μετὰ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ εὑρισκομένων ἀνθρώπων | τοῦ τε Λουκά καὶ τοῦ Πολυτεχνᾶ· καὶ τῶν συγγενῶν αὐτῶν τὸ ἦμισυ | τοῦ χωρίου τοῦ Λοζέτζη· χωρίον τὸ Σεστρουίνιον σὺν τῷ Μάρκῳ τῷ | Τζέχλη· τῷ Ποθητῷ· τῷ Βλαδιμηρῷ, καὶ ταῖς συγγενέσιν αὐτῶν· μετὰ τοῦ ἐκεῖσε ὄρους τοῦ Μουτζικέλη· χωρίον ἢ Γο-

¹ Ἔνθ' ἐν. σ. 87.

δόλιανίς | σὺν τῷ Βόγγρη· ἄνευ τοῦ ἐν αὐτῷ στασίου τοῦ Χασάνη· εἰς τὸ χωρίον | τὴν Λαυσίσταν μετόχιον εἰς ὄνομα καλούμενον τοῦ Ἀγίου 20 Γεωργίου | σὺν τῷ ἐκεῖσε σιγίλλατικῷ αὐτοῦ· ἐν ᾧ εὑρίσκονται καὶ οἱ παῖδες | τοῦ Κομανοπούλου σὺν τῷ Τζουμάντουρα· καὶ τῷ Κουρτέση καὶ ταῖς ἐκεῖσε | ἀγορασίαις αὐτῶν· καὶ τῷ βιβλίῳ αὐτῶν· εἰς τὸ Λοζέτζιν σιγίλλατικῶν τὸ τοῦ Σίμωνος· ἕτερον σιγίλλατικῶν ἐν τῷ χωρίῳ τῶν | Σερβάνων· ἕτερον σιγίλλατικῶν ἐν τῷ χωρίῳ Φρεα- 25 στάνων· | ἕτερον σιγίλλατικῶν εἰς τὰ Μοσμίσδενα τοῦ Κωνσταντίνου· ἕτερον | σιγίλλατικῶν τῆς Βαλτζίστου ὑπερπύρων ὀκτὼ μετὰ τῆς νομῆς αὐτοῦ | καὶ τοῦ Λάκκου καὶ τοῦ Κουκούδρικα· ἕτερον σιγίλλατικῶν ἑξαλειμματικῶν | ἐν τῷ Παροικίῳ· ἕτερον σιγίλλατικῶν τὸ στάσιον τοῦ Ἡλία· στίχος | Βλάχων οἱ Μουντζιάδες· κολωνειάτης Βλά- 30 χος μετὰ τῶν συστίχων | αὐτοῦ· στίχοι τρεῖς Βλάχων τοῦ Χαλκέα· εἰς τὸ χωρίον τὴν | Ἰασοβίσταν μυλικὰ ἐργαστήρια δύο· εἰς τὰς Πράτοκας μυλοτόπια τρία· τὰ μὲν δύο κάτωθεν αὐτοῦ· τὸ δὲ ἕτερον εἰς τὸ ἐκεῖσε | κτίσμα· βιβάρια δύο εἰς τὴν ἐκεῖσε λίμνην· ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ | ἦμισυ τοῦ ὄψωνλου τῆς αὐτῆς λίμνης· σὺν τούτοις δὲ | ἔχει τὸ 35 μέρος τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, καὶ τὴν | κρῖσιν τῶν τε κληρικῶν αὐτῆς· καὶ τῶν ἐτέρων ἐφ' οἷς ἀνέκαθεν | δικαιούται αὕτη· ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν ἐκτὸς χώραν ἐν τῷ θέματι | τῶν Ἰωαννίνων· τοῦ Ζαγορίου· τοῦ Τζεμερνίκου· τοῦ Σιμοκόβου· καὶ | τοῦ Σεστρουίνου· ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς ἐκεῖσε τέσσαρας ἐπισκοπὰς¹ | καὶ πανήγυριν ἐπὶ τῇ 40 μνήμῃ τοῦ τιμίου Ἀρχιστρατήγου τῶν | ἄνω δυνάμεων ἐπὶ ἡμέραις δεκαπέντε· ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας | δηλονότι τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, μέχρις ὅλης | τῆς ὀγδόης τοῦ Νοεμβρίου μηνός· καὶ τὸ μὲν ἦμισυ τοῦ ἀπὸ | ταύτης εἰσοδήματος ἔχει ἢ τοιαύτη ἀγιωτάτη ἐκκλησία· τὸ δὲ | ἕτερον ἦμισυ οἱ κληρικοὶ αὐτῆς, ἐπειδὴ οἱ τοιοῦτοι 45 ἔχουσι | τεταγμένον ἀρχῆθεν καὶ λαμβάνουσι καὶ ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων | τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας κατέτος σιτοκρίθου μοδίου | τῆς εἰσόδου, τριακοσίους· καὶ βαγένιον πλήρες οἴνου τὸ τοῦ | πρωτοσυγκέλλου καὶ ὑπέρπυρα πενήκοντα· κατέχει δὲ ὡσαύτως | ἢ αὐτῇ ἀγιωτάτη ἐκκλησία, καὶ Ἰουδαίους τρεῖς· τὰ τε | παιδία τοῦ Λαμέρη 50 τοῦ Λαβίδη· καὶ τοῦ Σαμαρία· | τὰ δὲ προσεπιδοθέντα αὐτῇ παρὰ τοῦ περιποθήτου | γαμβροῦ τῆς βασιλείας μου τοῦ πικκέρνη Συργιάννη τοῦ Παλαιολόγου, εἶσι ταῦτα τὸ ἦμισυ τοῦ χωρίου τοῦ Λοζετζίου | σὺν τῷ ἐκεῖσε ἀγορᾷ τοῦ Κασιανοῦ· Βλάχων καπνοὶ | εἴκοσι σὺν τῷ Βισσαῖ καὶ τῷ Λιγερῷ· ἐδόθη δὲ κατὰ | λόγον προσενέξεως πρὸς τὴν 55

¹ Αἱ λέξεις τέσσαρας ἐπισκοπὰς δι' ἄλλης χειρὸς ἐπὶ ἐτέρων διαγεγραμμένων.

αὐτὴν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν καὶ παρὰ τοῦ προκαθημένου τῆς θεο-
 σώστου πόλεως | τῶν Ἰωαννίνων σεβαστοῦ τοῦ Σγούρου, τὸ μονόδριον
 τῶν | Μερδεαστάνων ὅπερ εἶχεν ἀπὸ γονικότητος καὶ διὰ | χρυσο-
 βούλλου τῆς βασιλείας μου, τὴν τοιαύτην παράκλησιν | τοῦ δηλωθέν-
 60 τος ἱερωτάτου μητροπολίτου Ἰωαννίνων | καὶ ὑπερτίμου εὐμενῶς προς-
 δεξαμένη ἢ βασιλεία μου, | ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐπιδραβεύει τῇ βῆθελσῃ
 ἀγιωτάτῃ | ἐκκλησίᾳ, τὸν παρόντα χρυσοβούλλον λόγον | δι' οὗ προς-
 τάσσει καὶ διορίζεται κατέχειν αὐτὴν πάντα | τὰ ἀνωτέρω κατα μέ-
 65 ρος δηλωθέντα τὰ τε προκατεχόμενα παρ' αὐτῆς· ἔτι δὲ καὶ τὰ προς-
 επιδοθέντα αὐτῇ | μετὰ πάσης τῆς νομῆς καὶ περιοχῆς καὶ τῶν δι-
 καίων | αὐτῶν, ἀναφαιρέτως, ἀνενοχλήτως καὶ ἀδιασελστως· | ἔθεν
 καὶ τῇ ἰσχύι καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος | χρυσοβούλλου λόγου τῆς βα-
 σιλείας μου | καθέξει καὶ νεμηθήσεται ταῦτα τὸ μέρος τῆς δηλωθεί-
 σης | ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, ἀνώτερα πάσης καὶ παντοίας | δημοσια-
 70 κῆς ἐπηρείας καὶ συζητήσεως καὶ ἐτέρας | ἀπάσης διενοχλήσεως·
 οὔτε γὰρ οἱ κατὰ καιροῦς | κεφαλατικεῦοντες εἰς τὸν δηλωθέντα τό-
 πον ἐν ᾧ ταῦτα | εὐρίσκονται· οὔτε οἱ τὰ δημόσια διενεργοῦντες
 ἐκείσε | οὔτε ἕτεροι τινές, ὀφείλουσιν ἐπιβαλεῖν χεῖρα πλεονεκτηκὴν
 καὶ ἀδικον ἐπὶ πᾶσι τοῖς κατα μέρος διαληφθεῖσι | κτήμασι τῆς αὐ-
 75 τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας· ἐπεὶ βούλεται ἢ βασιλεία μου καὶ ἔχει θέ-
 λημα, διατηρεῖσθαι ταῦτα | πάντα εἰς τοὺς ἐξῆς καὶ διηνεκεῖς χρό-
 νους, ἀνενόχλητα παντελῶς καὶ ἀδιάσειστα· ἐπεὶ δὲ ὡς ἐγνώρισεν | ἢ
 βασιλεία μου, κατεῖχεν ἀνέκαθεν τὸ μέρος τῆς αὐτῆς | ἀγιωτάτης ἐκ-
 κλησίας καὶ περὶ τὴν Δρυινοῦπολιν χωρίον | τὴν Σουχάν ὅπερ καὶ
 80 κατὰ λόγον ἀλλαγῶν ἐδέξατο | ὃ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ ἐκεῖνος ὁ Καθά-
 σιλας, δεδωκῶς πρὸς τὸ | μέρος αὐτῆς τοὺς Μ[ελισσο]υργοὺς [οὗς κα]-
 τεῖχεν ἢ μήτηρ τοῦ | Θωμᾶ [ἐκεῖνου, οἵτινες καὶ μετὰ ταῦτα ἐξεδό-
 θησαν ἀλλα]χοῦ | καθ[ὼς] διέκρινεν ἢ βασιλεία μου, διορίζεται ἢ βα-
 σιλεία μου | ἵνα [καὶ πάλιν κατέχη ἢ αὐτὴ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ τὸ] |
 85 δηλωθὲν χωρίον τ[ὴν] Σουχάν ἀνενοχλήτως καὶ ἀδι]α|σελστως μετὰ
 τῶ[ν ἐν αὐτῇ] ἀστρατεύ[των Βλάχων] καθ[ὼς] | κατεῖχε καὶ πρότ[ερον].
 Τοῦ[του γὰρ χάριν ἐγένετο αὐτῇ | καὶ ὁ παρῶν χρυσοβούλλος λόγος |
 τῆς βασιλείας μου ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα | Ἰούνιον τῆς ἐνισταμένης τε-
 τάρτης | Ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ | ὀκτακοσιοστοῦ εἰκοστοῦ
 90 ἐνάτου | ἔτους ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον | εὐσεβὲς καὶ θεοπρό|βλητον
 ὑπεσημήνατο | κράτος.

† Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ | Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκρά-
 τωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος †

Ο ΜΑΡΚΙΑΝΟΣ ΚΩΔΙΞ

ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΛΟΝΤΖΑ

Ἦδη παροδικῶς ἔγεινεν ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι λόγος
 περὶ τοῦ ἐν τῇ Μαρκιανῇ βιβλιοθήκῃ κώδικος τοῦ Γεωργίου
 Κλόντζα ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς μνείας εἰκόνας αὐτοῦ ὑδατογραφικῆς,
 παριστανούσης τοὺς ἀγίους Θεοδώρους ἐπίππους καὶ ἀποκειμέ-
 νης ἐν τῷ Βατικανῷ¹, καὶ σκαριφημάτων τινῶν τοῦ Κωνσταν-
 τίνου Παλαιολόγου, περιλαμβανομένων ἐν τῷ Μαρκιανῷ Class.
 VII cod. 22°. Καὶ συμπεριέλαβον μὲν πανομοιότυπα πασῶν
 τῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφειῶν εἰκόνων αὐτοκρατόρων ἐν τῇ συλλογῇ
 τῇ ἀπαρτισθείσῃ χάριν τῆς ἐν ἔτει 1911 ἐκθέσεως τῆς Ῥώμης²,
 ἐξέδωκα δὲ τὰς τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιο-
 λόγου³.

Νῦν δ' ἐπιλαμβάνομαι τῆς διὰ μακροτέρων περιγραφῆς τοῦ
 ἀξιολόγου Μαρκιανοῦ κώδικος⁴, γραφέντος τελευτώντος τοῦ
 δεκάτου ἔκτου αἰῶνος, καὶ δὴ ὠρισμένως τῷ 1590 κατὰ τὴν

¹ Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Γ' σ. 215 κ. ε., 223 κ. ε.

² Ἀπόδοι Τόμ. Γ' σ. 240 κ. ε. Τόμ. Δ' σ. 20, 238, 404.

³ *Spry. P. Lambros* Empereurs byzantins. Catalogue illustré de la collection de portraits des empereurs de Byzance d'après les statues, les miniatures, les ivoires et les autres oeuvres d'art. Ἐν Ἀθήναις. 1911 σ. 38 ἀρ. 340 καὶ 342, σ. 46 ἀρ. 377 καὶ 378, σ. 52 ἀρ. 396, σ. 56 ἀρ. 402, σ. 57 ἀρ. 404 καὶ 405, σ. 58 ἀρ. 406. Ἑλλ. μεταφρ. ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Ζ' σ. 424 ἀρ. 340, σ. 425 ἀρ. 342, σ. 430 ἀρ. 377 καὶ 378, σ. 433 ἀρ. 396 καὶ 402, σ. 434 ἀρ. 404 καὶ 405.

⁴ Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Γ' Πίναξ Ε'. — Τόμ. Δ' Πίναξ Α'. — Προκήρυξις τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς ἰδρυαὶν ἀνδριάντος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου. — *Empereurs byzantins* σ. 57.

⁵ Ἴδε καὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ κώδικος παρὰ τῷ *Mingarelli* Codices graeci mss. apud Nanios asservati. 1784 σ. 433 κ. ε.

ιδίαν ἐν φ. 136^α τοῦ γράφαντος Γεωργίου Κλόντζα μαρτυρίαν¹, ὅστις ἐν 204^β ἐνέγραψε καὶ τοὺς ἐξῆς δύο στίχους:

Γεωργίου χεὶρ Κλόντζα τάδε γεγράφει,
ὁ δ' αὖ λαθῶν μέμνησο κάμοῦ προφρόνως².

Καὶ ἐπιγράφεται μὲν ὁ κώδιξ τοῦ Κρητὸς τούτου ζωγράφου «Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Μεθοδίου ἐπισκόπου Πατάρων λόγως ἠκριθωμένος περὶ τὰς βασιλείας τῶν ἐθνῶν», ἀλλὰ περιέχει πλὴν τοῦ Ψευδομεθοδίου καὶ ἄλλα χρησιμολογικὰ, μεθ' ὧν εἶνε ἀναμεμιγμένα καὶ χρονογραφικὰ σημειώματα, ἀναφερόμενα τοῦτο μὲν εἰς τὸ Βυζάντιον, τοῦτο δ' ὡς τὸ πλεῖστον εἰς τὴν páτριον τοῦ βιβλιογράφου Κρήτην.

Εὗρισκονται δὲ τὰ χρονογραφικὰ ταῦτα σημειώματα ἀνευ τάξεως καὶ ἐν συγχύσει καὶ εἶνε ἀναγεγραμμένα μᾶλλον ὅπως ἐπεξηγήσωσι καὶ δικαιολογήσωσι τὰς ἐν τῇ κώδικι εἰκόνας. Ἀρχονται δ' ἀπὸ τοῦ φ. 49^α διὰ τῶν ἐξῆς: *Ἰβίσι δὲ ἀφ' οὗ ἀνεφάνη ὁ κατάρατος Μωάμεθ ἐκ τῆς ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως ἔτη ωμζ· ἀνεφάνη δὲ οὗτος ὁ ἀσεβὴς ἐν ἔτη ἀπὸ κτίσεως κόσμου ρσιδ, ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ Κυρίου γεννήσεως χς ἐν ἔτει ιε' τῆς βασιλείας Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων.* Καὶ ταῦτα δὲ τὰ χρονικὰ σημειώματα διακρίπτονται ὑπὲρ στίχων καὶ χρησμῶν. Εἶνε δὲ τὸ κείμενον καθ' ὅλου ὀλίγον, ἐπικρατουσῶν τῶν εἰκόνων, ὧν αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ ἐρμηνεῖαι εἰσὶν συνεχίζουσαι ἐνίοτε τὸ χρονικόν, ὃν ὅλως ἰδιόρρυθμον καὶ εἰς οὐδένα τῶν συνήθων τύπων δυνάμενον νάναχθῆ, οὔτε τὸν τοῦ Μαλαξοῦ (Ψευδοδωροθέου) οὔτε τὸν τοῦ Βραχέος χρονικοῦ οὔτε

¹ Ἔως τὴν σήμερον ὁποῦ ἐγὼ γράφω εἰς τοὺς ἀφ' ἡμῶν φερβουαρίῳ δ'.

² Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ διστίχου τούτου ἐν τῇ Νέῃ Ἑλληνομνήμωνι Τόμ. I^ο σ. 240 ἔγραψα ἐκ παραδρομῆς τὰδε ἀντὶ τὰδε. Ὁ δ' ἔχει ἀπανθρωπόμενον ἀνταθῶν τὸ βιβλιογραφικόν σημεῖον τοῦ Κλόντζα εἶνε τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς εἰκόνης τοῦ Βασιλικῆς τῇ ἐκδοθείσῃ τὸ πρῶτον ἐσφαιμένως ὑπὸ τοῦ *Archimont* καὶ εἶτα ὑπὸ τοῦ *Frothingham*, ἧς πανομοιότυπον εἶα ἐν τῇ Νέῃ Ἑλληνομνήμωνι Τόμ. V^ο σ. 223.

ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΝΑΒΟΥΧΟΔΟΝΟΣΟΣ

ΕΝ ΤΩ Φ. 76 ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΛΟΝΤΖΑ

(Μαρκιανού Cl. VII cod. 22)

ἄλλον τινά. Ἐἴνε δ' αἱ εἰκόνες οὐχὶ σπανίως ἀνεξάρτητοι τοῦ κειμένου, ἐπεξηγοῦμεναι δι' ἰδίων ἐπιγραφῶν, σπανίως μὲν γεγραμμένων διὰ κεφαλαίων γραμμάτων, οἷον ἐν τῇ παρατιθεμένη ἐνταῦθα φανταστικῇ εἰκόνι τοῦ Ναβουχοδονόσορος (ΝΑΒΟΥΧΟΔΟΝΟΣΟΡ ΕΡΧΟΜΕΝΟΣ | ΕΡΟΥΣΑ|ΛΗΜ) ἐν τῷ παρενθέτῳ Πίνακι 1 ἐκ τοῦ φ. 7^β ἐν τῷ χρησιμοδοτικῷ μέρει τοῦ κώδικος, συνήθως δὲ διὰ μικρῶν γραμμάτων ἄνωθεν ἢ κάτωθεν τῶν εἰκόνων, οὐ σπανίως δὲ καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ πλαισίου αὐτῶν.

Ἄξια δ' ἰδίως σημειώσεως εἶνε αἱ ἐξῆς εἰκόνες, ὧν παρέχονται ἐπεξηγηματικὰς ἐν τῷ κώδικι ἐπιγραφάς:

φ. 48^α «Ἐδῶ ἐζήτησε τόπον ὁ Μωάμεθ τοῦ βασιλέως Ἡρακλείου εἰς κατοίκησιν καὶ ἔδωκεν».

Ὁ Ἡράκλειος παρίσταται ἔφιππος, ἔχων μακρὸν γένειον καὶ φέρων ὑψηλὸν διάδημα, ὁ δὲ προφήτης Μωάμεθ ἴσταται πρὸ αὐτοῦ ὄρθιος.

φ. 50^β «Ὁ πρῶτος πόλεμος ὅπου ὁ Μωάμεθ ἤκαμεν εἰς τὴν Περσίαν»

φ. 51^α «Ὁ πόλεμος ὅπου ἔκαμεν εἰς τὴν Δαμασκηνῶν χώραν».

φ. 58^β «Ὅταν ἐπόρθησαν οἱ Σαρακηνοὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπε βασιλέως Θεοφίλου».

φ. 59^α Ἄτερον τοῦ Δανιὴλ τοῦ προφήτου περὶ τῆς νήσου Κρήτης».

φ. 59^β «Ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ πρῶτος τῶν Παλαιολόγων»¹.

φ. 60^α εἰκόνες τοῦ πάπα Πίου Β', τοῦ Ῥαφαὴλ Βολατερρανοῦ, τοῦ Νικολάου Σεκουνδίνου, τοῦ Φραγκίσκου Φιλέλφου.

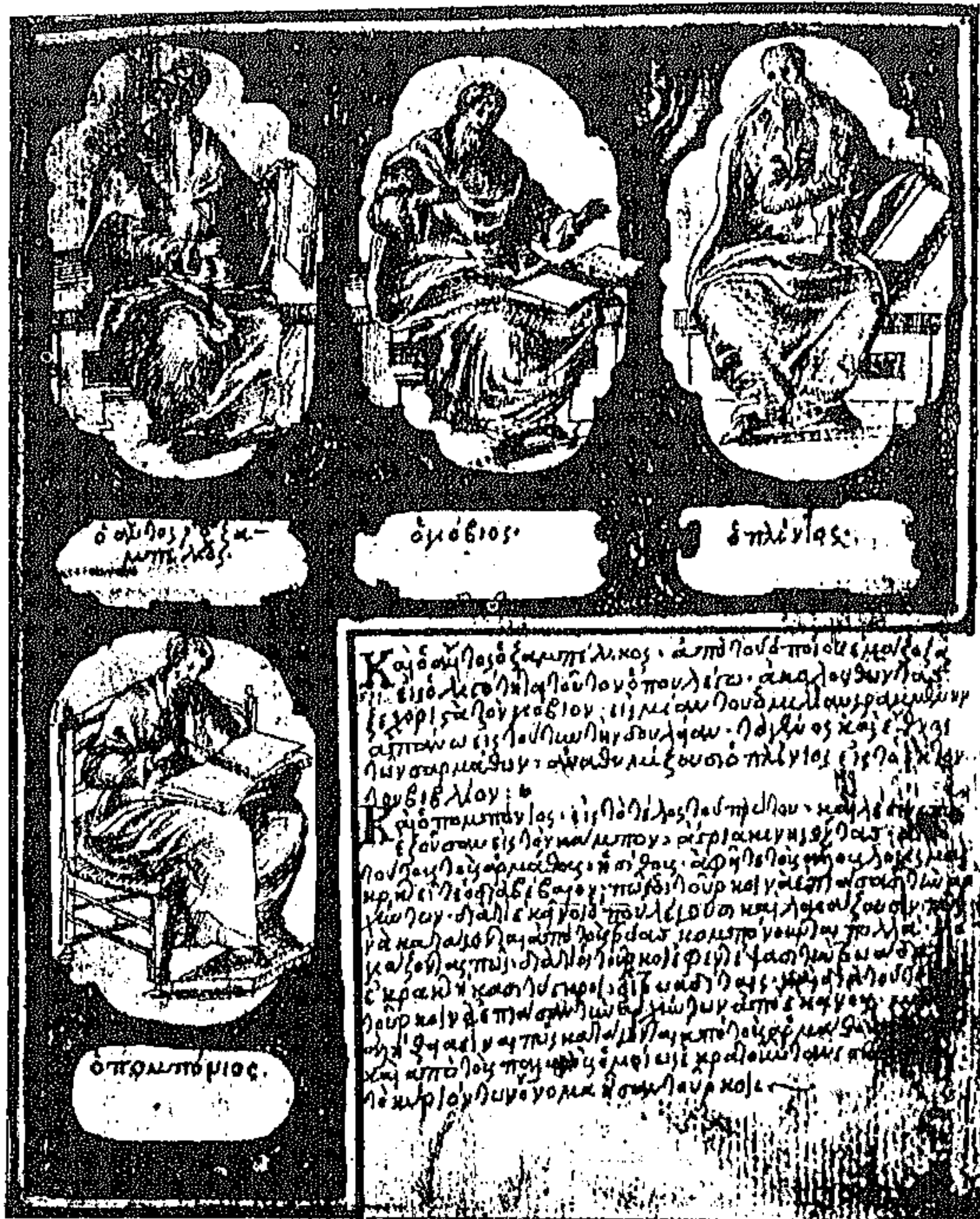
φ. 61^α Εἰκόνες φέρουσαι τὰς ἐπιγραφάς Ὁ αὐτός ὁ Ζαμπέλικος, ὁ Γιόβιος, ὁ Πλίνιος, ὁ Πομπόνιος καὶ τὸ ἐξῆς κείμενον. Καὶ ὁ αὐτός ὁ Ζαμπέλικος, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἐμάζοξα εἰς

¹ Ἐν ὑποσημείωσει Ὁ ὁποῖος ἐπέθρε τὴν Πόλιν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Λατίνων

ὀλιγότητα τοῦτον ὅπου λέγω ἀκολουθῶντας ξεχοριστὰ τὸν Γιοβιον εἰς μίαν του ὀμίλιαν γραμμένην ἀπάνω εἰς τούτην τὴν δουλεία· τὸ γένος καὶ ἔθνος τῶν Σαρμάθων ἀναθυμίζουσι ὁ Πλίνιος εἰς τὸ ἔκτον του βιβλίον· Καὶ ὁ Πομπόνιος, εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου, καὶ λέσιν ὅπου ἔξοῦσαν εἰς τὸν κάμπον, ἄγρια κινηγόντας· ἀπὸ τούτους τοὺς Ἀρμάθους ἢ Σίδους· ἀφεῖτε τοὺς ἄλλους λογισμοὺς κρατεῖτε ὀδιὰ βέβαιον πῶς οἱ Τοῦρκοι νὰ ἐπιάσαι τὴν ἀρχὴν των· διὰ τί ἐκεῖνοι ὅπου λέγουσι καὶ λογιάζουσι πῶς νὰ κατάγονται ἀπὸ τοὺς Τρώας κομπόνονται πολλὰ· λογιάζοντας πῶς, διὰ τί οἱ Τοῦρκοι ἐφεντέψασιν τὴν Τρωάδα ἐκρακτήκασιν Τύγκροι, οἱ Τρωαδίταις· καὶ διὰ τοῦτο οἱ Τοῦρκοι νὰ ἐπιάσαν τὴν ἀρχὴν των ἀπὸ ἐκείνους· μὰ ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς κατάγονται ἀπὸ τοὺς Ἀρμάθους· οἱ ὀποῖοι καὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ὀμοίως ἐκρατοῦνταν Σκύθιοι· καὶ τὸ κύριόν των ὀνομα ἦσαν Τοῦρκοι¹.

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου φαίνεται ὀμολογῶν ὁ Κλόντζας, ὅτι ἐν τῷ ὀκταῖῳ μέρει τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ εἶχε πηγὰς τὸν Ζαμπέλικον, τὸν Γιοβιον, τὸν Πλίνιον καὶ τὸν Πομπώνιον Μέλανα. Καὶ τοὺς μὲν δύο ἀρχαίους Ἑρωμαίους συγγραφεῖς ἐπωφελήθη βεβαίως ὁ Κλόντζας ἐμμέσως μόνον ἢ ἐξ ἰταλικῆς μεταφράσεως. Μόνον δὲ περὶ τοῦ Ζαμπελίκου καὶ τοῦ Γιοβίου δύναται νὰ γείνη δεκτὸν, ὅτι μετεχειρίσθη πράγματι αὐτοὺς ἀμέσως, ἄτε γνώστης ὢν τῆς ἰταλικῆς. Καὶ Ζαμπέλικον μὲν καλεῖ τὸν Μάρκον Ἀντώνιον Κόκκιον Sabellico, γεννηθέντα ἐν Βικοβάρῳ τοῦ πεδίου τῆς Ἑώμης τῷ 1436 καὶ θανόντα ἐν Βενετία τῷ 1506· πρόκειται δὲ βεβαίως ἐνταῦθα περὶ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ Historia rerum Venetarum τῆς ἐκδοθείσης ἐν Βενετία τῷ 1487. Γιοβιος δὲ εἶνε ὁ γνωστότατος συγγραφεὺς τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος Παῦλος Γιονίο, γεννηθεὶς μὲν ἐν Κόμφ τῷ 1483, θανὼν δ' ἐν Φλωρεντία τῷ 1552. Πιθανῶς δ' ἀναφέρεται ὁ Κλόντζας εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ Ἰεβίου Commenta-

¹ Ἴδε τὴν εἰκόνα ταύτην καὶ τὸ καίμενον ἐν Πίνακι 2.

ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΥΠΟΝ ΤΟΥ Φ. ΘΙΛ
 ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΛΟΝΤΖΑ
 (Μαρκιανού Cl. VII cod. 22)

rio delle cose de Turchi, έκδοθεισαν ἐν Βενετία τῷ 1541, ἦν δὲν ἔχω ὑπ' ὄψιν, ὅπως ἐξακριβώσω τὸ πρᾶγμα.

φ. 70^α «Ἡ χώρα τῆς Ἀχαΐας».

φ. 70^α «Ἡ ὀγδόη σύνοδος ὅπου ἐγένετον εἰς τὴν Φιορέντζα».

φ. 76^β «Ὁ βασιλεὺς τῆς Πόλης».

Εἶνε δ' Ἰωάννης Παλαιολόγος. Τὴν εἰκόνα ταύτην ἶδε ἐν τῷ Νέφ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Δ' Πίν. Ε' ἀρ. 1.

φ. 76^β «Ὁ πάπας Εὐγένιος».

φ. 77^β «Ἡ χώρα τῆς Πελοποννήσου».

φ. 78^α «Ὁ βασιλεὺς μμανουήλ ὁ Παλαιολόγος».

φ. 82^α «Ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος ὁ Λάσκαρης».

φ. 82^α «Ὁ υἱὸς τοῦ ὁ κῦρ Μιχαήλ ὁ αὐτοκράτωρ».

φ. 82^β «Ὁ βασιλεὺς κῦρ Μιχαήλ ὁ Παλαιολόγος».

φ. 82^β «Ὁ βασιλεὺς κῦρ Θεόδωρος ὁ υἱὸς τοῦ ἄνωθεν κῦρ

Μιχαήλ αὐτὸς ἐστὶ τὸ θῆτα».

Ἀναφέρεται εἰς τοὺς χρησμοὺς Λέοντος τοῦ σοφοῦ.

φ. 84^α «Τὸ κάστρων τῆς νήσου Κρήτης».

φ. 89^β «Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὅπου ἔχασε τὴν βασιλείαν καὶ ἐσκοτόθη εἰς τὸν πόλεμον: Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως γέγονε δὲ, ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἐπονομαζομένου Δράγασι· παρὰ τῶν ἀσεβῶν Ἰεμαίλητῶν ἔτους ἀπὸ τῆς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐναάρκου οἰκονομίας ὑνῆ μηνὸς Μαΐου κθ', ἡμέρα Τρίτη».

Κάτωθεν δὲ τοῦ κειμένου τούτου ἔπεται ἐν τῷ αὐτῷ φύλλῳ δευτέρα εἰκὼν φέρουσα κάτω τὴν ἐπιγραφὴν «Ὁ θάνατος τοῦ ἐπανωγεγραμμένου Κωνσταντίνου ὅπου ἐσκοτώθη εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως».

Ἀμφότεραι αἱ εἰκόνες περιβάλλονται ὑπὸ μέλανος πλαισίου. Τοῦτο εἶνε διάκοσμον διὰ χρυσῶν μὲν φανταστικῶν ὀρνέων ἐν τῇ ἄνω εἰκόνι, δι' ἀνθεμίων δ' ἐν τῇ τοῦ νεκροῦ Κωνσταντίνου¹.

¹ Ἴδε τὰς δύο ταύτας εἰκόνας ἐν τῷ Νέφ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Γ' Πίν. Ε'

φ. 90^α «Ὁ πόλεμος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτις καὶ ἀλώθη».

Εἰκῶν ὀλοσέλιδος. Παριστάνονται οἱ ἑπτὰ λόφοι τυπικῶς περὶ δὲ πεζῆ στρατιὰ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ στόλος. Ἐντὸς νεφελῶν ὁ θεὸς καὶ παρ' αὐτῷ κοκκίνη ἢ ἐπιγραφὴ ἣδε: «Ἄρκει μοι ἢ ἐκδίκησις αὐτῆ».

φ. 92^β Εἰκῶν φέρουσα διαφόρους εἰδικὰς ἐπιγραφάς, «Ὁ Μωραίας», «Ἡ Μιτυλήνη», «Ἡ Ἑγριπος», ἢ «Λένος». Παριστάνεται ἢ ἄλλωσις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ, ὅστις εἰκονίζεται εἰσερχόμενος ἔφιππος εἰς ἑκάστην αὐτῶν.

φ. 94^α «Ἡ χώρα τῆς Τραπεζούντας». Κάτωθεν δ' ἢ ἐπιγραφὴ «Ὁ Μαουμέτ ὅπου ἔκοψεν τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Τραπεζούντας».

φ. 96^α «Ἡ Ῥόδος».

φ. 106^α «Ἡ χριστιανώσιμος καὶ τιμιωτάτη πόλις τῶν Βενετικῶν ἢ ὠραία παρὰ πάσας».

φ. 106^β «Ὁ Μωραίας». «Ἡ φορτέτζα τῆς Μεθόνης». «Ἡ Κορόνη».

φ. 107^β «Τὸ νησίον τῆς Κεφαλληνίας».

φ. 124^α «Ἡ ὑπερήφημος καὶ ἑξακουστὴ χώρα τῆς Ῥόδου».

φ. 125^β — 126^α «Τὸ Ἀνάπλι». Εἰκῶν δισέλιδος.

φ. 131^α — 132^β Κύπρος. Εἰκῶν δισέλιδος.

φ. 132^β — 133^α «Τὸ κάστρον τῆς Κρήτης» καὶ ἢ Ῥόδος.

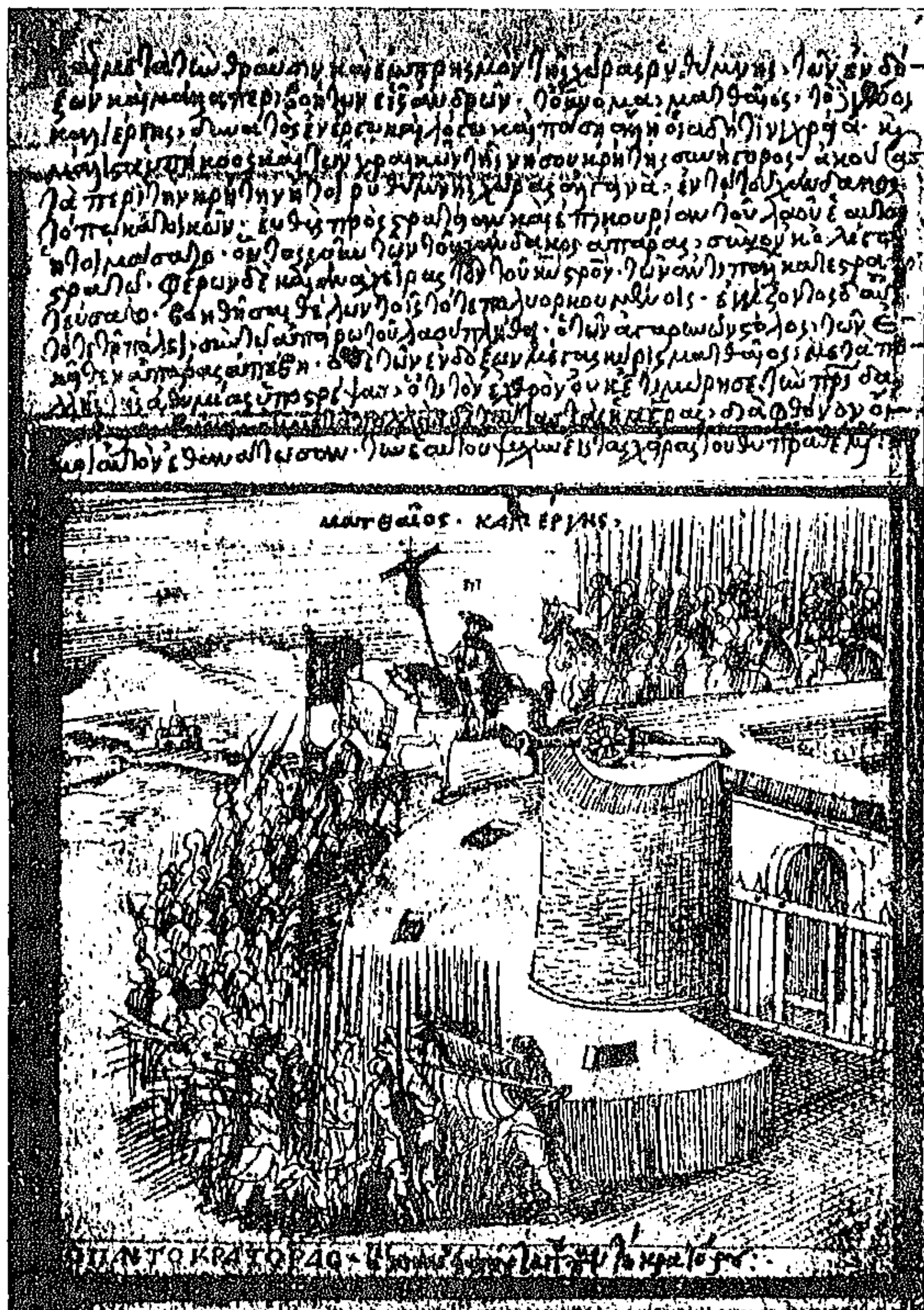
φ. 133^β «Ἡ Ντία» Κρήτης.

φ. 134^α «Μαρις Καβάλης καὶ γενεράλες τῆς Κρήτης».

φ. 134^β «Ἐδῶ θέλει ἢ μεγαλώτατη προτζεσιδὸν τοῦ κόρπου ντε κριστο εἰς τὴν ὁποῖαν ἡμέραν ἔκεινην ἦσωσεν εἰς τὴν Σοῦδα ἢ ἀρμάδα ἢ τούρκικη ἢ ὁποῖα ἔκαψε τὸ Ῥέθεμνος καὶ ὄλα τὰ παραθαλάσσια».

Ἐν φ. 135^α τὸ ἐξῆς κείμενον περὶ συμβάντων ἐπὶ τοῦ σουλ-

καὶ ἐν τῇ Προκηρύξει πρὸς ἀνέφερον ἀγδριάντος τοῦ Κωνσταντινοῦ Παλαιολόγου.

ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΚΑΛΕΡΓΗΣ

ΕΝ ΤΩ Φ. 315^α ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΟΝΤΖΑ

(Μαρκιανού CI, VII cod, 22)

τάνου Σελήμ Β' (1566-1574). Καὶ μετὰ τὴν θραῦσιν καὶ ἐμ-
 προησιμὸν τῆς χώρας Ῥυθύμνης, τῶν ἐνδόξων καὶ μάλλα περι-
 βοήτων εἰς ἀνδρῶν τοῦνομα Ματθαῖος τὸ δὲ γένος Καλιέργης,
 δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ πάσῃ ἄλλῃ οἰαδῆτινι χρεία καὶ
 μάλιστα ὑπήκοος καὶ τῶν Γραικῶν τῆς νήσου Κρήτης συνή-
 γορος, ἀκούσας τὰ περὶ τὴν Κρήτην, ἦτοι Ῥυθύμνης χώρας
 ἀλγεινὰ, ἐν τῷ τοῦ Χάνδακος τόπῳ κατοικῶν εὐθύς πρὸς
 στρατείαν καὶ ἐπικουρίαν τοῦ λαοῦ ἑαυτὸν ἠτοιμάσατο. Οὗτος
 γοῦν τῶν τοῦ Χάνδακος ἀπάρας σὺν οὐκ ὀλίγῳ στρατῷ, φέ-
 ρων δὲ καὶ ἀνὰ χειρὰς τὸν τοῦ Κυρίου σταυρὸν τῶν ἀντιπάλων
 κατεστρατεύσατο, βοηθῆσαι θέλων τοῖς τότε πολυορκουμένοις
 ἐγγίζοντος δ' αὐτοῦ τότε τῇ πόλει σὺν τῷ ἀπέλω τοῦ λαοῦ
 πλήθει ὁ τῶν Ἀγαρηνῶν στόλος τῶν ἐκεῖθεν ἀπάρας ἀπέβη
 ὁ δὲ τῶν ἐνδόξων μέγας κύρις Ματθαῖος μετὰ πολλῆς τῆς
 ἀθυμίας ὑποστρέψας, ὅτι τὸν ἐχθρὸν οὐκ ἐτιμώρησε τὴν πα-
 τρίδα λαμβάνει οὐ μετὰ πολλὰς δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας διὰ
 φθόνον οἷμοι αὐτὸν ἐθανάτωσαν, τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν εἰς τὰς
 χειρὰς τοῦ θεοῦ παραθέμενοι.

Ἐν τῇ αὐτῇ φ. 135^α εἰκὼν «Ματθαῖος Καλιέργης».

Παριστάνεται βάλων ἔφιππος διὰ τειχῶν, ἐφ' ὧν πυροβόλα,
 καὶ κρατῶν μέγαν Ἐσταυρωμένον, ἔχων δὲ προηγουμένους πε-
 ζοὺς καὶ ἓνα ἔφιππον σηματοφόρον καὶ ὀπισθεν ἔφιππους. Κά-
 τωθεν Ο ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ καὶ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων
 «Ἔγουν ἡ πόρτα τοῦ Παντοκράτορος».

Ἴδε τὴν εἰκόνα ταύτην ἐνταῦθα ἐν παρενθέτῳ πίνακι β.

Ἐν φ. 135^β τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα.

Εὐ μ' ἄλλ' αριπρεπέων γονέων Ματθαῖος ἐχέφρων
 Καλλέργης γενεὰν μήσατο ἠδ' ἄρ' ἔφη
 Καρπαλίμως ἐθέλω ἵνα γ' ἐπίκουρος ὅπως μὲν
 τῇ σταυροῦ δυνάμει ἀντιπάλους ὀλέσω.
 Αἰψ' ἄμέλει στρατὸς οὐκ ὀλίγος σὺν ἀκείνῳ ἄϊξεν,
 ἀλλ' εἰς οὐδὲν ἔβη· ἱστορίῃ προλέγει.

Ἐν τῇ αὐτῇ φ. 135^β ἔπεται εἰκὼν ἐπιγραφομένη «Ὁ θάνατος τοῦ ἀφέντη τοῦ εὐγενεστάτου Ματθαίου Καλλιέργου».

Παριστάνεται ὁ Καλλιέργης ἐξηπλωμένος ἐπὶ τοῦ τάφου, φέρων χιτῶνα ποδήρη καὶ σκούφον βενετικὸν καὶ ἐρείδων τὴν κεφαλὴν ἐπὶ προσκεφαλαίου. Κάτωθεν δ' αὐτοῦ ὁ τάφος μετὰ γλυπτικῶν κοσμημάτων, ἐν οἷς ἐν μέσῳ περιστερῶν καὶ οἰκόσημον, παριστάνον δικέφαλον αἰτὸν, φέροντα ἐν τῇ μέσῳ τὸ γράμμα Ν.

Ἐν τῇ φ. 136^α τὸ κείμενον τόδε· Καὶ εἰς ἐκεῖνον τὸν ἴδιον καιρὸν τοῦ ἐμπρησμοῦ τῆς χώρας Ῥουθύμης καὶ τῆς Σούδας ἦτον δοῦκας εἰς τὸ κάστρον τῆς Κρήτης ὁ ἐκλαμπρώτατος ἀθρόντης Πασκάλ Τζηγόσιος καὶ ἔστοντας νὰ ἀγωνίζεσθαι ὡς καθὼς ἔπρεπεν ἐντιμώτατα εἰς τὸ κομπλήρωμα τοῦ ῥητζημένου του τὸν ἐκάμασι τζενεράλε εἰς τὰ Χανία καὶ τόσο τὸ ἔκαμε τιμημένον τὸ φέτιζιον ἐκεῖνο ὅπου οἱ Χανιώτες εἰς τὸν μισεμὸν του τὸν ἐκάμασι μαρμαρένιον καὶ ἐπέσαν τον διὰ μεμόριαν εἰς τὴν χώραν των καὶ μαθένωντας εἰς τὴν Βενετίαν οἱ φρονημώτατοι ἀφέντες ταῖς μεγάλας του ἀρεταῖς· μετὰ τὴν πρώτην ὀκαζιδὸν ὅπου ἔλαχεν τὸν ἐψηφήσασιν πρίντζησε καὶ εἶναι ἕως τὴν σήμερον ὅπου ἐγὼ γράφω εἰς τοὺς ἀρχὴ μὴν Φεβρουαρίῳ δ.

Ἐν τῇ αὐτῇ φ. 136^α εἰκὼν «(1) ἐκλαμπρώτατος ἀφέντης Πασκάλ Τζηγόσιος δούξ Κρήτης».

Παριστάνεται καθήμενος ἐπὶ θρόνου, φέρων μακρὸν γένειον, παράκειται δ' ἔγχρωμον τὸ οἰκόσημον αὐτοῦ, γέρανος ἀργυροῦς (Cicogna=γέρανος), καθειμένην ἔχων τὴν κεφαλὴν, ἐπὶ ἐδάφους πρασίνου.

Ἐν τῇ αὐτῇ φύλλῳ καὶ τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα·

Ἦθεσι λαμπροτέροις τε φάους κράταν σελαγιζῶν
ἠελίου ἐφάνη μάλλα φαεινότερος.

Τοῦνεκ' ἐριδρεμέτας Ζεὺς ψήφισεν Ἰννετίας μὲν δοῦκα γενέσθαι νῖν Πασχάλιον Κιγονιν.

φ. 136^β «Ὁ ἐκλαμπρώτατος Πασκάλ Τζηγόσιος γενεράλης τῶν Χανίων».

Κάθεται ἐπὶ ἑδρας. Δεξιόθεν αὐτοῦ ὀρθία ἢ Κρήτη, προσφέρουσα θαλλὸν ἐλαίας, καὶ ἀριστερόθεν ἢ Βενετία, ἐπ' ἴσης ὀρθία καὶ ἐστεμμένη, προσφέρουσα κλάδον φοίνικος. Ἄνωθεν ΤΑ ΧΑΝΙΑ μετὰ τειχῶν, οἰκιῶν καὶ τζαμιῶν. Ἐν μέσῳ δ' αὐτῶν ὁ ἀνδριὰς τοῦ Τζιγόσιος ὀρθίου, ὃν στέφουσι δι' ὑπερμεγέθους δογικοῦ σκούφου δύο ὑπεριπτάμενοι ἄγγελοι.

Ἡ τε σελὶς αὕτη καὶ αἱ ἐπόμεναι δύο στεροῦνται κειμένου.

φ. 137^α «Ἐδῶ μπαρκάρεται ἀπὸ τὰ Χανία νὰ πάγει εἰς τὴν πατρίδα του».

Καλὴ εἰκὼν τῶν Χανίων καὶ πολυκρότου τριήρους ἀπαιρούσης καὶ βαλλούσης διὰ τῶν πυροβόλων αὐτῆς.

φ. 138^α «Ἐδῶ ἐσυκόθην ἢ ἀρμάδα ἢ τούρκικη ἀπὸ τὴν Σούδα καὶ ἀπὸ τὸ Ῥέθεμνος καὶ ἐπῆρεν τὰ μέρη τοῦ Τζάντε καὶ τῶν Κορφῶν».

Ταῦτα μὲν ἄνω, κάτω δὲ ἢ ἐπιγραφή «Ἐδῶ ἐφθασεν ὁ Καλλιέργης μετὰ τὸν λαδὸν, βαστάζων τὸν τίμιον σταυρὸν τοῦ Κυρίου».

Ἀμφότεροι αἱ ἐπιγραφαὶ ἀναφέρονται εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὀλοσελίδον εἰκόνα, ἔχουσαν καὶ ἰδίας ἐπιγραφὰς «Τὰ Χανία», «ἢ Σούδα», «Τὸ τούρκικον φουσατόν», «Τὸ Ῥέθεμνος», «Ὁ Καλλιέργης».

φ. 138^β «Ἐδῶ εἶναι τὸ νησίον τοῦ Τζάντε, ὅπου ἐφθασεν ἢ ἀρμάδα καὶ ἔκαψεν το» ἄνω τῆς ὀλοσελίδου εἰκόνης, κάτωθεν δ' αὐτῆς τάδε· «καὶ ἀπῆτις ἔκαψεν ὀλο τὸ ξόπορτον ἐμίσεψε καὶ ἐπῆγεν εἰς τοὺς Κορφούς». Ἐντὸς δὲ τῆς εἰκόνης ἢ ἐπιγραφή «Ὁ Τζάντες».

φ. 139^α «Ἐδῶ εἶναι τὸ νησί τῶν Κορφῶν, ὅπου ἦσασεν ἢ ἀρμάδα καὶ ἔκαψεν ὀλον τὸ ἐξόπορτον».

Εἰκὼν ὀλοσελίδος ἀνευ κειμένου. Ἐντὸς δ' αὐτῆς ἢ ἐπιγραφή «Ἡ χώρα τῶν Κορφῶν».

φ. 143^α «Ὁ ἐκλαμπρώτατος κύριος Ἰάκωβος Φωσκαρίνης»,
φ. 144^α «Τὴν ἀργατινὴν, ὅπου ἐμπαρκαρίσθη ὁ ἐκλαμπρώ-
τατος Ἰάκωβος Φωσκαρίνης ἀπὸ τὰ Χανία νὰ πάγει εἰς τὴν
Βενετίαν ἐφάνη τοῦτο τὸ ἄστρον ὅπου τὸ ὀνομάσαι κομέτα
εἰς ἄψος μηνὶ Νοεμβρίῳ ἢ εἰς τὸν ἐσπερινὸν τῆς ἀγίας Παρα-
σκευῆς».

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ κείμενον πρέπει νὰ διαστείλωμεν τὰ ἐκ
τοῦ Μεθοδίου Πατάρων τῶν χρονογραφικῶν σημειώσεων. Ἐν
μὲν ἐκεῖνοις ὁ Κλόντζας ἀκολουθεῖ ὅπωςδὴποτε μίαν τῶν πολ-
λῶν διασκευῶν τοῦ Ψευδομεθοδίου. Ἀρκεῖ πρὸς ἀπόδειξιν τού-
του ἡ παράθεσις τοῦ κειμένου τῆς σελίδος, ἐν ἣ ἢ περὶ τῆς
ἀνωτέρω ὁ λόγος εἰκῶν τοῦ Ναβουχοδονόσορος ἢ ἐν Πίνακι 1.
Τὸ κείμενον τοῦτο ἔχει ὡδε·

Ὅρασις β'

*Ἐν ἔτη τρίτῳ τῆς βασιλείας Ἰωακείμ βασιλέως Ἰούδα ἦλ-
θεν Ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλεὺς Βαβυλῶνος εἰς Ἱερουσαλήμ
καὶ ἐπολυώρκει αὐτήν· καὶ ἔδωκε Κύριος ἐν χερσὶν αὐτοῦ τὸν
Ἰωακείμ βασιλέα Ἰούδα καὶ ἀπὸ μέρους τῶν σκευῶν οἴκου
τοῦ θεοῦ καὶ ἤνεγκεν αὐτὸν εἰς γῆν Σενναάρ, εἰς οἶκον θη-
σανροῦ τοῦ θεοῦ αὐτάς¹.*

Ἐν δὲ τῇ κειμένῳ τῶν χρονογραφικῶν σημειωμάτων εἶνε
φανερὰ ἡ διαφορὰ ἀρχαϊσμοῦ καὶ κοινολογίας. Καὶ δὴ ἔχομεν
πλὴν τῆς παραθέσεως ἐπιγραμμάτων ἀρχαϊζόντων, οἷα τὰνω-
τέρω παρατεθέντα περὶ τοῦ Ματθαίου Καλέργη καὶ τοῦ δουκὸς
Κρήτης καὶ ἔπειτα δόγη τῆς Βενετίας Πασχάλη Τζιγόνια
(1585-1595), ἐν ἀρχαϊζούσῃ γλώσσῃ γεγραμμένα τὰ περὶ τοῦ

Καλέργη, ἀπ' ἐναντίας δ' ἐν τῇ δημῳδαί καὶ μετὰ πολλῶν ἰτα-
λισμῶν τὰ περὶ τοῦ Τζιγόνια. Ἐντεῦθεν ἐξάγεται, ὅτι ὁ Κλόν-
τζας εἶχε διαφόρους πηγὰς τῶν χρονογραφικῶν σημειωμάτων
ἢ τὸ πολὺ, ὅτι ἰδέας αὐτοῦ συνθέσεως εἶνε πιθανῶς μόνον τὰ ἐν
τῇ δημῳδαί γεγραμμένα, ἐν οἷς ἀναμιγνύει πολλὰς λέξεις ἰτα-
λικὰς, καὶ ἄλλως ὢν φίλος τῆς Βενετίας, ἐν ἣ καὶ διέτριβεν.

Ὡς πρὸς δὲ τὰς εἰκόνας τοῦ κώδικος παρατηρητέον, ὅτι εἶνε
ἐσχεδιασμένοι μεθ' ἰκανῆς τέχνης καὶ λεπτότητος, ἀλλ' ὡς τὸ
πλεῖστον εἶνε φανταστικαὶ καὶ δὲν παρουσιάζουσι πιστὴν ἀνα-
παράστασιν τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων. Αἱ μὲν τοπο-
γραφίαι εἶνε ἐνίοτε ἀπλῶς συνθηματικαὶ καὶ τυπικαί, οἷα ἢ
ἐν φ. 59^α τῆς Κρήτης, ἢ ἐν φ. 90^α τῆς ἑπταλόφου Κων-
σταντινουπόλεως καὶ αὐτὴ ἢ ἐν φ. 106^α τῆς Βενετίας, συνή-
θως δὲ ὅλως φανταστικαὶ καὶ ἥμισυ πισταί. Πολὺ δὲ ὀλίγα
εἶνε αἱ ἀνταποκρινόμεναι ἔστω καὶ ἐλάχιστον πρὸς τὴν ἀλή-
θειαν, οἷα ἢ τῶν Χανίων ἐν φ. 137^α καὶ ἐν φ. 138^β ἢ τοῦ φρου-
ρίου τῆς Ζακύνθου. Ἀρίστη δὲ πασῶν ὑπὸ ἔποψιν τοπογραφι-
κῆν εἶνε ἢ ἐν φ. 144^α παράστασις μέρους τῶν Χανίων μετὰ
τῆς καθεδρικῆς ἐκκλησίας. Τῶν δὲ προσώπων ὁ σχηματισμὸς
εἶνε ὡς τὸ πλεῖστον τυπικὸς καὶ ἥμισυ πιστός. Οὐδεμίαν τῶν
ἐν τῇ κώδικι προσωπογραφιῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἀντ-
αποκρίνεται πρὸς τὰς ἄλλοθεν ἡμῖν γνωστὰς πολὺ πιστοτέρας
εἰκόνας αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ αἱ ἐνδυμασίαι δὲν εἶνε αἱ προσήκουσαι
πρὸς τοὺς παριστανομένους ἄνδρας, ἐξαιρουμένων ἐν μέρει τῶν
συγχρόνων τῇ Κλόντζα, καὶ πρὸς τοὺς χρόνους ἐν οἷς ἔζων, ἀλλ'
ὡς πρὸς τε τὰ ἐνδύματα καὶ τὸν ὄπλισμὸν ἐπικρατοῦσι πανταχοῦ
πρότυπα ἑσπέρια. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἐπὶ τοῦ τάφου νεκρὸς τοῦ
Κωνσταντίνου Παλαιολόγου ἐνθυμῶν εἰς ἡμᾶς ἀνάγλυπτα πρό-
τυπα τῆς μεσαιωνικῆς Ἰταλίας· τὸ αὐτὸ δὲ δυνάμεθα νὰ εἰπω-
μεν ἐν μέρει καὶ περὶ τοῦ τάφου τοῦ Ματθαίου Καλέργη, ἐξαι-
ρουμένου τοῦ οἰκοσῆμου αὐτοῦ, ὅπερ ὁ Κλόντζας ἐγίνωσκε πάν-
τως ἐξ αὐτοψίας καὶ πιθανῶς ἀπετύπωσε πιστῶς. Ὅπόσον δ' ἄλ-

¹ Παρατηρητέον, ὅτι καὶ ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν εἶνε ἐξεταστέον τὸ χρησιμο-
δοτικὸν κείμενον τοῦ Κλόντζα, καθ' ὅτι ἡ διασκευὴ ἦν εἶχεν ὑπ' ὅψιν φαίνεται
ὅλως διάφορος τῶν παρὰ τῇ Β. Ἱστορίῳ (Ἀποκάλυψις Μεθοδίου Πατάρων καὶ
Ἀπόκρυφος ὄρασις Δανιήλ. Ἐν Μόσχῃ. 1897. Κειμένων σ. 16) τοῦλάχιστον ἐν
ταῖς περὶ Ναβουχοδονόσορος.

λως δυσάρμοστοι πρὸς τοὺς χρόνους, εἰς οὓς ἀναφέρονται τὰ γεγονότα, εἶνε αἱ εἰκόνες, δεικνύει καταφανῶς ἢ ἐν φ. 58^η, ἢ παριστάνουσα τὴν ὑπὸ τῶν Ἀράβων πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ποιουμένων παραδόξως χρήσιν πυροβόλων, εἴτε πρόκειται περὶ τῆς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου πολιορκίας (672 - 678), εἴτε περὶ τῆς ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου (717), ἐπειδὴ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου (826 - 842), εἰς ὃν ἀναφέρεται ὁ Κλόντζας, οὐδεμίαν ἔχομεν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Σαρακηνῶν.

Τέλος παρατηρητέον, ὅτι ὁ Γεώργιος Κλόντζας δὲν εἶνε γνωστὸς μόνον ἐκ τῆς ἐν τῇ Βατικανῇ εἰκόνης τῆς προμνημονευθείσης ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης πραγματείας καὶ ἐκ τῶν σκαριφημάτων τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος κώδικος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀγιογραφιῶν ἀποκειμένων ἐν τῇ κατὰ τὴν Βενετιανὴν ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου¹.

ΔΥΟ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΕΝ ΤΩ ΠΑΡΝΑΣΣΩ

Α'

ΑΝ ΗΜΗΝ ΖΩΓΡΑΦΟΣ¹.

Ἄν ἡμην ζωγράφος! Θὰ ἐπεθύμουν πράγματι πολὺ εἰς τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ξύλον, ὅπερ τυχῶν ἐπιπλοποῖς ἀπὸ σανίδος μεταβάλλει εἰς κοινότατον ἔπιπλον, εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐθόνην, ἣτις εἰς ἡμᾶς τοὺς κοινούς θνητοὺς χρησιμεύει μόνον τὸ πολὺ πολὺ ὡς ἐπικάλυμμα τῶν σκευῶν μας, ὅταν ἀποδημῶμεν, νὰ ἡδυνάμην νὰ δώσω ὅλην ἐκείνην τὴν δύναμιν τῆς φαντασίας νὰ συγκεντρώσω εἰς αὐτὰ ὅλην ἐκείνην τὴν φιλοκαλίαν τῆς ἐμπνεύσεως, τὴν ἐναρμόνησιν τῶν χρημάτων καὶ σκηναῶν, ὅλον ἐκεῖνο τὸ φῶς, τὸ ὅποιον δίδει εἰς τὸν τοιοῦτον πίνακα ἢ τὴν τοιαύτην ἐθόνην ὁ ζωγράφος. Καὶ δὲν εἶνε ἐντελῶς ἀσχετος τοιαύτη ἐπιθυμία πρὸς τὸ ἐνασχόλημα ἐκεῖνο τὸ ἀποτελέσαν τὸ μέλημα τοῦ βίου μου ὅλου, πρὸς τὴν ἱστορίαν. Θὰ ἡδύνατο πολὺ καλὰ νὰ συμβιβασθῇ μία ἱστορικὴ παράστασις πρὸς μίαν παράστασιν ζωγραφικὴν. Ἡ ἱστορία δὲν εἶνε ἢ ρικινὴ γραῖα ἢ κυρτουμένη ἐπάνω εἰς τὰ χειρόγραφα, ἐπάνω εἰς τὰ ἔγγραφα, ἐπάνω εἰς τὰς ἐπιγράφους πλάκας, ἢ μᾶλλον δύναται πολὺ καλὰ νὰ ἐγκύπτῃ εἰς πάντα ταῦτα, ἀλλὰ συγχρόνως νὰ παριστάνῃ τὸν βίον τῶν ἐθνῶν, νὰ διδῇ ζωὴν εἰς τὰς ἱστορικὰς σκηνας, νὰ ἐμπνέῃ ἡμᾶς, νὰ μας κάμνῃ νὰ αἰσθανώμεθα ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον διδασκόμεθα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ δι' ὅλου τοῦ βίου ἠθέ-

¹ Τούτων ἀπλῶς μνημονεύει, μὴ ποιούμενος περὶ αὐτῶν εἰδικώτερον λόγον, ὁ Ἰωάννης Βελοῦδος (Ἑλλήνων ἁρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετίᾳ. Ἡμερολόγιον ἢ Χρυσάλλις. Ἔτος ΙΒ'. Ἐν Βενετίᾳ. 1872 σ. 139). Παραδόξως δὲ καὶ Ἰωσήφ Γερόλα δὲν ἀναγράφει καὶ τὸν Κλόντζαν εἰς τοὺς Κρήτικος ζωγράφους, ὧν παρέχει κατάλογον ἐν τῇ πολυτίμῃ συγγραφῇ Monumenti Veneti nell' Isola di Creta (Ἐν Βενετίᾳ. 1908. Τόμ. Β' σ. 308 κ. ε.), ἐν ᾗ ἄλλως οὐ μόνον περιλαμβάνει τὸν ἀνωτέρω περιγραφέντα κώδικα μεταξὺ τῶν πηγῶν περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ βενετοκρατίας (Τόμ. Α' σ. 15), ἀναγράφων καὶ τὰς ἐν αὐτῇ εἰς τὴν Κρήτην ἀναφερομένας εἰκόνας, ἀλλὰ καὶ δημοσιεύει τὴν τοῦ τέφρου τοῦ Μιχαήλου Καλέργη (Τόμ. Β' σ. 356).

¹ Διάλεξις γενομένη ἐν τῇ Φιλολογικῇ Συλλογῇ Παρνασσῶ τῇ 3 Δεκεμβρίου 1914 καὶ ἐπικυκληθῆσα ἐν τῇ Δημοτικῇ Θεάτρῳ Πειραιῶς ἐνώπιον τοῦ συλλόγου «Νέα Ζωή» τῇ 26 Δεκεμβρίου, κατὰ στενογράφησιν.

λησα καὶ προετίμησα ὄχι μόνον νὰ διδαχθῶ τὴν πάτριον ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν αἰσθανθῶ, καὶ προσεπάθησα νὰ τὴν αἰσθανθῶ, εἰ δυνατόν, ποιητικῶς, νὰ τὴν αἰσθανθῶ ζωγραφικῶς.

Ἄλλοτε, πρὸ πενήκοντα περίπου ἐτῶν, συνεζητεῖτο, καὶ συνεζητεῖτο πολὺ, ἂν ἡ ἱστορία εἶνε τέχνη ἢ ἐπιστήμη. Ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἤδη χρόνων ὑπῆρχε τοιαύτη ἀμφισβήτησις. Αὐτὸς ὁ Σιμωνίδης ἠθέλησε νάντιθέσῃ τὴν ποιήσιν πρὸς τὴν ζωγραφίαν, καὶ εἶπεν, ὅτι ἡ ζωγραφία εἶνε ποίησις σιωπῶσα καὶ ἡ ποίησις ζωγραφία λαλοῦσα. Καὶ ὁ Πλούταρχος ἀντιδιέστειλε τὸν ἱστορικὸν καὶ τὸν ῥήτορα ἀπὸ τοῦ ζωγράφου καὶ τοῦ γλύπτου, εἰπὼν, ὅτι ἡ μόνη διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὴν ὕλην, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται, οἱ μὲν μεταχειριζόμενοι τὰ χρώματα, τοὺς λίθους, οἱ ἄλλοι μεταχειριζόμενοι τοὺς λόγους. Ἀλλὰ περὶ ἀμφοτέρων ἀποδέχεται, ὅτι δύνανται νὰ δώσωσι ζωὴν εἰς τὴν ὕλην, ζωὴν εἰς τοὺς λίθους, ζωὴν εἰς τοὺς λόγους. Ἡ συζήτησις, ἂν εἶνε ἐπιστήμη ἢ τέχνη ἢ ἱστορία, δύναμαι νὰ εἶπω, ὅτι ἔληξεν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι πρὸ ἐξήκοντα περίπου ἐτῶν ὁ Ἄγγλος ἐπιφανὴς ἱστορικὸς Buckle, ὅστις ἀφηρέθη ἀπὸ τὴν σφαιραν τῆς ἐπιστήμης ἐν ἡλικίᾳ τριάκοντα καὶ τριῶν ἐτῶν μόνον, ἐν ἣ ἤδη ἐν τῇ νεαρᾷ ἐκείνῃ ἡλικίᾳ εἶχε διακριθῆ, εἶνε ἀληθές, ὅτι ὁ Buckle εἶχεν ἀγωνισθῆ νὰ παραστήσῃ τὴν ἱστορίαν ὡς ἐπιστήμην θετικὴν, ἰσχυριζόμενος, ὅτι ἡ μέθοδός της εἶνε ἡ ἴδια τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Ἔχομεν καὶ ἡμεῖς οἱ ἱστορικοὶ τρόπον τινὰ τὸ μικροσκοπίον μας, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι ὁ βοτανικὸς, ὁ διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἐξετάζων τὰς ἴνας τῶν φυτῶν, δικαιούται νὰ λησιμονήτῃ τὴν ὠραιότητα τοῦ ἀνθους, δικαιούται νὰ ποστῆ ἀπὸ τῆς λατρείας τῆς φύσεως. Οὕτως ἡ θεωρία τοῦ Buckle δὲν ἐκλόνησε τοὺς ἱστορικοὺς τοὺς θέλοντας καὶ μετὰ τέχνης νὰ παραστήσωσιν ὅ τι διὰ πόνου καὶ μεθόδου καὶ κριτικῆς ἐξεῦρον. Ἡ συζήτησις δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι ἔληξε πλέον, ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὸ μέσον μὲ ὄλα τὰ ὄπλα τῆς ἐπιστήμης καὶ μὲ ὄλα τὰ ἐπιχειρή-

ματα εὐρείας διανοίας ὁ Νέστορ τῶν Ἰταλῶν ἱστορικῶν, Πασχάλης Villari, πρὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν, ἐν θαυμασίᾳ πραγματείᾳ, ἣτις δύναμαι νὰ εἶπω, ὅτι ἔπεισε τὸν κόσμον, ὅτι ἡ ἱστορία δύναται νὰ εἶνε καὶ ἐπιστήμη καὶ τέχνη, ὅτι ὁ ἱστορικὸς ὀφείλει νὰ ἐπιζητῇ τὴν ἀκρίβειαν τῶν γεγονότων, ἀλλ' ὅτι δὲν πρέπει νὰ λησιμονῆ νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν τὴν ψυχὴν τῶν γεγονότων, νὰ εὔρῃ τὴν ἀλληλουχίαν αὐτῶν, νὰ διδάσκῃ δι' αὐτῶν τὴν ἰδίαν του ψυχὴν. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο τούτων στοιχείων προέρχεται ἡ ἁρμονία ἐκείνη τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν ἐπιζητεῖ ὁ ἱστορικὸς. Διὰ τοῦτο βλέπομεν ἀληθῶς ἐπιφανεῖς ἱστορικοὺς τῶν νεωτέρων χρόνων, ὧν τὸ ἐπιφανέστατον παράδειγμα εἶνε ὁ Μόμμσεν, θαυμασίως συνδυάζοντας τὴν ἐνασχόλησιν μὲ τὰς παραμικροτάτας τῶν ζητήσεων, μὲ τὰς λεπτομερεστάτας τῶν ἐρευνῶν πρὸς τὴν παραστατικὴν δύναμιν τῆς τέχνης. Ὁ Μόμμσεν μεταχειρίζεται τὸ ἱστορικὸν μικροσκοπίον, ἀλλὰ διὰ τῆς ἄλλης χειρὸς κινεῖ ζωηρῶς τὸν χρωστήρα ἐπὶ τοῦ πίνακος ἢ ἐπὶ τῆς ὀθόνης. Οὐδαμῶς ἔχω βεβαίως τὰς ἀξιώσεις ἐνὸς Μόμμσεν, ἀλλὰ τὸ μέγα του παράδειγμα καὶ τὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων μεγάλων ἱστορικῶν μὲ ἔπεισεν, ὅτι δυνάμεθα μετὰ ζωῆς καὶ ἐμπνεύσεως νὰ αἰσθανθῶμεν καὶ γραφικῶς νὰ παραστήσωμεν σκηναὶς ἱστορικὰς. Καὶ ἠὐχθήθην ἀπὸ ἐτῶν ἤδη, τώρα δὲ δικαιούμαι νὰ εὐχηθῶ ἔτι μᾶλλον, ὅπως ἡ νεωτέρα ἡμῶν ζωγραφικὴ, ὅπως ἡ νεωτέρα ἡμῶν ποίησις ἐπιληφθῶσιν ἱστορικῶν θεμάτων ἐκ τῆς πατρῆου ἱστορίας.

Ἰῆνε οὕτως ἀφθονον τὸ ὕλικόν, εἶνε οὕτω γραφικὴ, εἶνε οὕτω ποιητικὴ ἢ ἑλληνικὴ ἱστορία, ὥστε εἰς οἵανδήποτε σκηνὴν αὐτῆς καὶ ἂν στρέψωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ μύθου ἤδη, προβάλλουσιν ἐνώπιον ἡμῶν σκηναὶ ποιητικαί. Μὴ ἡ ἀρχαία τραγωδία, μὴ ἡ ἀρχαία ποίησις δὲν ἔλαβον ὡς θέμα αὐτῶν τὰς σκηναὶς τοῦ μύθου; Μὴ νεώτεροι ζωγράφοι δὲν ἔλαβον θέματα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας; Πόσον ὠραῖον θὰ ἦτο, ἂν, πλησιάζοντες πρὸς τὰ ἔτη, καὶ

ἢ ἡ Ἑλλάς θὰ πανηγυρίσῃ νικηφόρος πλέον τὴν ἑκατονταετηρίδα τῆς παλιγγενεσίας, ἐφανταζόμεθα μέγα ἥρῃον τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ μεγαλοπρεπὲς συγχρόνως μέγαρον τῆς τέχνης, κεκοσμημένον διὰ μεγάλων πινάκων, ὅποιοι οἱ πίνακες τοῦ Μάκαρτ, οἱ πίνακες τοῦ Πιλότη, οἱ κοσμοῦντες τὰ μουσεῖα καὶ τὰ μέγαρα τῶν κεντρικῶν πόλεων τῆς Γερμανίας. Ὅποιον ὥραϊον θέαμα θὰ ἦτο, ἂν ἐβλέπομεν ἐν τινι τῶν μουσείων ἡμῶν ἢ ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ ἐθνικοῦ ἡρώου πίνακας ἀπομνημονεύοντας ὥραϊας σκηναὶς τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας, ὅποιοι οἱ ἐκλεκτοὶ ἐκεῖνοι πίνακες τοῦ Ὀλλανδοῦ Ἄλμα Γαδέμα, τοῦ ἀντλήσαντος τὰ θέματα αὐτοῦ εἴτ' ἐκ τῆς αἰγυπτιακῆς ἱστορίας, εἴτ' ἐκ τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, εἴτ' ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, εἴτ' ἐκ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῆς Γερμανίας. Ἡ Σακκὴ ἀκροαιμένη τοῦ πρὸς λύραν ἄδοντος Φάωνος εἶνε ἐν τῶν ὥραϊων θεμάτων, τὰ ὅποια ἦντλησεν ἐκ τῆς πατρῴου ἡμῶν ἱστορίας. Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων χρόνων πόσοι καὶ πόσοι δὲν ἐπελήφθησαν σκηνῶν εἴτε τῆς ἀρχαίας εἴτε τῆς νέας ἡμῶν ἱστορίας; Ἦς δὲν ἐνθυμεῖται τὸν πίνακα τοῦ Delacroix τὸν παριστάνοντα τὰς σφαγὰς τῆς Χίου καὶ τὰς τὸ Μόναχον κοσμοῦσας εἰκόνας ἐκεῖνας τοῦ Hess, ὅστις, ἀκολουθήσας τὸν Ὀθωνα καὶ ἰδὼν ἐκ τοῦ σύνεγγις τοὺς ἥρωας τῆς παλιγγενεσίας, ἐνεπνεύσθη καὶ παρέστησε τὰς σκηναὶς τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ἀγῶνος μετὰ τόσης στοργῆς; Εἶνε αἱ γνωσταὶ ὥραϊαι ἐκεῖναι εἰκόνας, ὧν ἀντίγραφον ὑπάρχει καὶ ἐν τοῖς ἐνταῦθα ἀνακτόροις, σιωθὲν εὐτυχῶς ἐκ τῆς παραναλωσάσης τμημῆα τῶν ἀνακτόρων πρὸ ὀλίγων ἐτῶν πυρκαϊᾶς.

Ἡ ἡμετέρα νεωτέρα τέχνη καὶ ἡ γραφικὴ ἡμῶν ὀλιγώτερον τῆς ἐσπερίας τέχνης ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τῆς ἀρχαίας ἢ μέσης ἢ νεωτέρας ἡμῶν ἱστορίας. Μόλις τὸν τελευταῖον χρόνον ἤρχισαν παραστάσεις τινὲς μαχῶν, εἴτε τοῦ ἀτυχοῦς πολέμου τοῦ 1897 εἴτε τῶν δύο τελευταίων νικηφόρων πολέμων. Ἀλλ' ὄχι μόνον μάχας δύναται νὰ παραστήσῃ ὁ ζωγράφος. Δύναται νὰ ἀντλήσῃ

θέματα ποικιλώτατα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν οἰκογενειακὴν στοργὴν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου ἢ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἢ σκηναὶς θριάμβων ἢ πένθους ἐθνικοῦ. Δύναται ἀπὸ τοῦ βίου τοῦ στρατιωτικοῦ, ἀπὸ τοῦ ἰδιωτικοῦ, ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου τῆς ὀρθοδοξίας νὰ λάβῃ ὠραιότατας ἐμπνεύσεις, αἵτινες νὰ συγκινήσωσι καὶ θερμάνωσι τὸν θεώμενον. Καὶ δὲν χρειάζονται μελέται πολλαὶ ἐνλοτε διὰ νὰντλήσῃ ἐκ τῆς ἱστορίας ἡμῶν τὰ θέματα ὁ ζωγράφος. Τινὲς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἀναγινωσκόμενοι, παρέχουσιν ἐτοίμην ζωγραφίαν. Δύο πρὸ πάντων εἶνε οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν ἐκεῖνοι συγγραφεῖς, οἵτινες γραφικωτάτας παρουσιάζουσιν εἰκόνας πατρῴων θεμάτων, ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Πλούταρχος. Ὁλόκληρον πινακοθήκην θὰ δυνηθῇ ὁ νέος Ἑλληνα ζωγράφος νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Πλουτάρχου. Σὰς ἀναφέρω δὲ ἀνὰ δύο παραδείγματα ἐξ ἑκατέρου τούτων τῶν συγγραφέων.

Ὁ ἑλληνισμὸς εἶχεν ἀπαλλαγῇ τοῦ Πέρσου, ἢ μάχῃ τῶν Πλαταιῶν τῆ 479 π. Χ. εἶχεν ἀποδοῆ ὀριστικῶς πλέον νικηφόρος. Ὁ Πausanias, ὁ ἡγέτης τῶν ἠνωμένων ἑλληνικῶν στρατιῶν, διατάσσει τοὺς κήρυκας νὰ μὴ θίξῃ κανεὶς τὰ λάφυρα. Συνελθίζον οἱ Πέρσαι, ὡς συνελθίζον καὶ οἱ Τοῦρκοι, νὰ ἐκστρατεύωσι μὲ ὄλον τὸν ὄγκον τοῦ μεγαλείου τῆς αὐλῆς, μὲ ὄλας τὰς πολυτελεῖς σκηναὶς καὶ τὰ σκεύη καὶ τὴν πολυτέλειαν τὴν σουλτανικήν. Τοῦτο συνέβη καὶ ἐν Πλαταιαῖς. Οἱ κήρυκες σημαίνουν τὸ κέλευσμα τοῦ Πausanias — τὰς λέξεις μόνον μεταβάλλω, διατηρῶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἡροδότου — διατάσσονται οἱ εἰλωτες νὰ περισυλλέξωσι τὰ λάφυρα. Συλλέγουσιν αὐτὰ. Εἶνε πλῆθος μέγα τὸ τῶν λαφύρων. Σκηναὶ πολυτελέσταται, κάμηλοι, εἰς τὰς ὁποίας φορτόνουσι τὸ πλῆθος τῆς λείας. Ποῦ μὲν βλέπουσιν ἐκθαμβοὶ σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ποῦ δὲ στρεπτοὺς καὶ φέλια καὶ παντοῖον κόσμον. Κρατῆρες χρυσοὶ εὐρίσκονται ἐσκορπισμένοι, πολυτελεῖς εἶνε αἱ ἐσθῆτες αἱ παντοῖαι τῆς πυκνῆς στρατιᾶς τῶν ἠττημένων Περσῶν. Ἀλλὰ προσέχουσιν εἰς

αὐτὰ οἱ εἰλωτες, λέγει μὲ ἄλλην στροφὴν λόγου ὁ Ἡρόδοτος; Ἴδου ἢ τὰ κάμωσιν αὐτὰ ἀπέναντι τοῦ τόσου πλήθους χρυσοῦ; Ἴδου ἢ ποίησις, ἴδου ἢ ζωγραφία. Φαντάσθητε τοὺς εἰλωτας, οἵτινες οὐδέποτε εἶχον ἴδει ἐνώπιόν των χρυσοῦ, οἵτινες ἐν τῇ ἀπομεμονομένῃ Σπάρτῃ ἐγίνωσκον τὰ ταπεινότερα μόνον τῶν μετάλλων, ὡς οἱ Ἑλβετοὶ ἄλλοτε κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς ἀγῶνας ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Οὐρσίου, ἔκπληκτοι πρὸ τοῦ χρυσοῦ, ἔκυπτον ἐπὶ τῶν γονάτων, ὅπως συλλέγῃσι τοὺς στρεπτοὺς καὶ τὰ ψέλια καὶ φορτόνωσιν εἰς τὰς καμήλους τὰ πλούσια λάφυρα τοῦ ἠττηθέντος Πέρσου.

Διάφορος εἶνε ἡ ἄλλη εἰκὼν, ἣν μας δίδει ὁ Ἡρόδοτος, μεταβιβάζων ἡμᾶς εἰς μίαν τῶν αὐλῶν τῶν Ἑλλήνων τυράννων, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ τυράννου τῆς Σικυῶνος Κλεισθένης. Εἶνε ὡραία ἢ ἐποχὴ ἐκείνη τῶν τυράννων. Μὴ σας τρομάζῃ ἡ λέξις. Οἱ αἰφνίδιοι ἐκεῖνοι βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι κατορθώνουσι, στηριζόμενοι εἰς τὴν δύναμιν τοῦ δήμου, νὰ γείνωσιν ἢ γέφυρα τῆς ὀλιγαρχίας πρὸς τὴν δημοκρατίαν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, οἱ κατορθώνοντες νὰ πῆξωσι καὶ δυναστείαν ἐπὶ μίαν ἢ δύο γενεάς, εἶνε οἱ προστάται τῶν τεχνῶν καὶ γραμμάτων, οἱ εὐφημούμενοι ὑπὸ τῶν ποιητῶν. Τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὸν Κλεισθένη. Εἶνε τόσον γραφικὴ ἢ περιγραφὴ, ἣν μας παρέχει ὁ Ἡρόδοτος, περὶ τῶν γάμων τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἀγαρίστης, ὥστε ἐρῶτατα ἐθεωρήθη, ὅτι πηγὴν εἶχε ποιητικὴν, ποιημὰ τι ἀπολεσθὲν, τὸ ὅποιον περιέγραφε τοὺς γάμους. Ἡ σελὶς ἐκείνη, εἶνε οἶονεὶ πρόδρομος σελὶς τῆς ἐρωτικῆς ἀγωνίας τὴν ὅποιαν παριστᾷ, τοῦ ἀγῶνος, τὸν ὅποιον ἐκθέτει εἰς ἡμᾶς, ὁ μεσαιωνικὸς Ἡρωτόκριτος. Τὰ βασιλόπουλα ἕλης τῆς Ἑλλάδος, οἱ υἱοὶ τῶν τυράννων, τὰ τέκνα τῶν μεγάλων, ἐνδόξων καὶ πλουσίων τυράννων τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰταλίας, οἱ ἄρχοντες οἱ ἰσχυροὶ τῆς Πελοποννήσου, τῆς βορείου Ἑλλάδος, τῆς Θεσσαλίας, ἔρχονται ὡς μνηστῆρες τῆς ὡραίας Ἀγαρίστης. Ἀλλ' ἡ πόλις, ἡ ὁποία ἐλκύει πρὸ πάντων τὸν μέλλοντα πενθερὸν, ἡ πόλις, ἡ ὁποία

δικαιοῦται νὰ ἔχῃ τοὺς μᾶλλον τυχηροὺς μνηστῆρας, εἶνε ἡ πνευματικὴ πρωτεύουσα τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν. Δύο εἶνε οἱ ἐκεῖθεν μνηστῆρες. Ἐν μέσῳ συμποσίων, ἐν μέσῳ θερμοῦ ἀγῶνος παρουσιάζονται πρὸ τοῦ μέλλοντος πενθεροῦ δύο Ἀθηναῖοι, ὁ Ἴπποκλείδης καὶ ὁ Μεγακλῆς. Ὁ Ἴπποκλείδης, νέος τοῦ συρμοῦ τῶν Ἀθηνῶν, πλήρης τόλμης, διατάσσει τὸν μουσικὸν νὰ ψάλῃ ὠρισμένον μέλος, τὴν ἐμιμέλειαν, διατάσσει νὰ τῷ φέρωσιν μίαν τράπεζαν, ἀναβαίνει καὶ ἀρχίζει ἐπ' αὐτῆς νὰ ἐπιδεικνύῃ λακωνικὰ σχηματίαι. Ὁ πενθερὸς συνοφρυοῦται καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἀπωρχήσατο τὸν γάμον, διότι δὴ ὅτι μὲ τὰ χορευτικὰ του τολμήματα ἔχασε τὴν νύμφην. Ἡ ὑπερηφάνεια τοῦ Ἴπποκλείδου δὲν ἐκάμφθη, ἀλλ' εἶπε τὸ παρομιῶδες ἔκτοτε καταστὰν «Οὐ φροντὶς Ἴπποκλείδῃ», καὶ ὁ Κλεισθένης ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν ὑπερήφανον Μεγακλέα, εἰς ὃν ἔδωκε τὴν θυγατέρα, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ δμώνυμος μάμμη τοῦ μεγίστου τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν, τοῦ Περικλέους. Ἡ εἰκὼν εἶνε ἐτοίμη. Ὁ Ἴπποκλείδης ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὁ Μεγακλῆς πλησίον αὐτοῦ ἀγέρωχος, ὑπερήφανος, μὴ φοβούμενος τὸν ἀνταγωνισμὸν τοῦ νέου τοῦ συρμοῦ, καὶ ὁ σοβαρὸς Κλεισθένης μὲ ἀρκετὰ ὀξύδερκὲς βλέμμα πατρὸς στέργοντος τὴν θυγατέρα καὶ δυναμένου νὰ διακρίνῃ τὸν καλὸν γαμβρὸν, παρέχουσιν ὡραῖον θέμα εἰς τὸν χρωστῆρα τοῦ ζωγράφου.

Διάφοροι αἱ σκηναὶ, τὰς ὁποίας μᾶς παρουσιάζει ὁ Πλούταρχος, σκηναὶ συχνόταται παρ' αὐτῶν. Εἶνε πινακοθήκη ὄλη ἢ τεῖρά τῶν συγγραφεῶν αὐτοῦ. Ἐκλέγω μίαν τῶν εἰκόνων, ἧς μας παρέχει σχεδὸν ἐτοίμους. Εἶνε ἡ κηδεὶα τοῦ Φιλοπολίμενος. Ὁ στρατηγὸς ἐκεῖνος τῶν Ἀχαιῶν, ἀγωνιζόμενος νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀχαικὴν συμμαχίαν εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον, ἐξουσιάζας μέχρι τῆς Λακωνικῆς, ἀναγκάσας τοὺς Σπαρτιάτας νὰ ταχθῶσιν εἰς τὴν ἀχαικὴν συμμαχίαν, ἠττᾶται ἐν Μεσσηνίᾳ. Ὁ ἀρκετός τῶν Μεσσηνίων Δεινοκράτης τὸν ἐμβάλλει εἰς σκοτεινὴν ὑψοῦς πύργον, οὔτε φῶς οὔτε θύραν ἔχουσαν, τὸν λεγόμενον

νον *θησαυρόν*. Μετ' ἄλιγον στέλλει δοῦλον, ὅστις δίδει εἰς αὐτὸν τὸ φάρμακον. Ὁ Φιλοποίμην θνήσκει. Ἡ Πελοπόννησος ὀλόκληρος, πάντες οἱ Ἀχαιοὶ συμπονοῦσι, πάντες ὀρηνοῦσι τὸν ἄνδρα, τὸν ἥρωα. Ἀναγορεύουσι στρατηγὸν τὸν Λυκόρταν, καὶ ὁ Λυκόρτας ἐν μέσῳ τοῦ γενικοῦ πένθους τῶν Ἀχαιῶν εἰσορμᾷ εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ νικᾷ τοὺς φονεύσαντας τὸν Φιλοποίμην. Ὁ νεκρὸς καίεται, καὶ τὰ λείψανα αὐτοῦ ἐμβάλλονται εἰς ὑδρίαν. Πατρίς τοῦ Φιλοποίμηνος ἦτο ἡ Μεγάλη πόλις, ἣς τὴν θέσιν κατέχει σήμερον τὸ χωρίον Σινάνου. Ἡ κηδεῖα εἶνε μεγαλοπρεπής. Ἐρχονται οἱ πολῖται ὄλων τῶν πόλεων ἐκ τῶν χωρῶν ἐπόθεν διήλθεν ἡ κηδεῖα, προηγούμενοι στρατιῶται δαφνοστεφεῖς μὲ πλήρη τὴν σκευὴν αὐτῶν. Ἡ ὑδρία εἶνε μόλις δρατῆ, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ταινιῶν καὶ τῶν στεφάνων, καὶ τὴν ὑδρίαν ἐκείνην κρατεῖ εἰς τὰς μικρὰς τοῦ χεῖρας νεαρὸν παιδίον, ἐν ᾧ ὑποφαίνεται ἤδη ὁ μέγας ἀνὴρ τῆς αὔριον. Εἶνε ὁ υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀχαιῶν Λυκόρτας, εἶνε ὁ Πολύβιος, ὁ μέλλων μέγας ἱστορικός. Ἡ κηδεῖα προχωρεῖ οὕτως ἐν μέσῳ γενικοῦ πένθους· ἀλλ' εἶνε ὑπερήφανοι οἱ Ἀχαιοὶ, κηδεύοντες τὸν μέγαν στρατηγόν. Οὔτε δεικνύουσι τὸ πολὺ τοῦ πένθους, οὔτε γαυριῶσιν ἐπὶ τῇ νίκῃ, ἣτις ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα νὰ κηδεύσωσιν οὕτως ἐπιφανῶς τὸν ἀτυχῆσαντα στρατηγόν. Ἡ εἰκὼν, ὡς βλέπετε, εἶνε καὶ αὐτὴ ἐτοίμη. Ὁ Ἑλληὴν ζωγράφος δὲν ἔχει παρὰ νὰ θέσῃ τὰ χρώματα εἰς τὴν σελίδα τοῦ Πλουτάρχου.

Ἄλλη ωραία σκηνὴ παρὰ τῇ Πλουτάρχῳ εἶνε ἡ Ὀριαμβευτικὴ πομπὴ τοῦ Λευκίου Αἰμιλίου Παύλου. Εἶνε ὁ νικητῆς τῶν Μακεδόνων, ὁ Ῥωμαῖος ὑπάτος, ὅστις τὸ ἔτος 168 π. Χ. ἐνίκησε τὸν τελευταῖον βασιλέα τῶν Μακεδόνων παρὰ τὴν Πύδναν. Δειλὸς ὁ Περσεύς, ὁ ἀνάξιος ἀπόγονος τῶν Μακεδόνων βασιλέων, ἐν ᾧ ἠδύνατο νάντιμετρηθῆ πρὸς τὸν Ῥωμαῖον, νικᾶται ἄνευ οἴκτου ὑπὸ τοῦ Λευκίου Αἰμιλίου Παύλου. Εἰκόσασακιςχίλιοι νεκροὶ καλύπτουσι τὸ πεδῖον τῆς μάχης, εἰς ἑνδεκα

χιλιάδας ἀνέρχονται οἱ αἰχμάλωτοι. Δὲν εἶχεν ἐπιστῆ, ὡς βλέπετε, ἀκόμη εὐτυχῶς ὁ χρόνος, καθ' ὃν οἱ νεκροὶ καὶ οἱ αἰχμάλωτοι ἐν πολέμοις, ὡς ὁ σημερινὸς, ὁ ἐκραγεῖς, οὕτως εἶπεῖν, ὡς ἀπὸ τῶν ἑπτὰ σαλπύγγων τῆς Ἀποκαλύψεως, μετροῦνται κατὰ μυριάδας πολλάς. Μεταξὺ τῶν ἠττηθέντων ἐκείνων ὁ ἐπιφανέστατος εἶνε αὐτὸς ὁ βασιλεὺς. Δειλὸς φεύγει μετὰ τῶν οἰκείων εἰς τὴν Σαμοθράκην, ἀλλὰ συλλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ ἀπάγεται εἰς τὴν Ῥώμην. Διαρρυθμίσας τὰ πράγματα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὑποδουλώσας τὴν Ἡπειρον ὁ Αἰμίλιος Παῦλος ἐπέστρεψεν εἰς Ῥώμην. Ἡ πομπὴ αὐτοῦ ὑπῆρξε πανηγυρικὴ, τρεῖς ὅλας ἡμέρας διαρκέσασα. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε ῥιφθῆ εἰς τὰς φυλακὰς ὁ Περσεύς. Δαικρύων τὴν προτεραίαν τῆς πομπῆς, παρακαλεῖ τὸν νικητὴν νὰ μὴ τον διαπομπεύσῃ. Μειδιῶν χαιρεκᾶκως ὁ Λεύκιος εἶπεν εἰς αὐτὸν, ὅτι καὶ πρότερον θὰ ἠδύνατο νὰποφύγῃ τὴν διαπόμπεισιν καὶ τότε ἀκόμη, ἂν ἠθελεν, ὑπονοῶν τὴν αὐτοκτονίαν, τὴν ὁποῖαν ἀπέφευγεν ὁ δειλὸς ἠττημένος, ὑπὸ κενῶν διαβουκολούμενος ἐλπίδων. Καὶ ἤρχισεν ἡ πομπὴ ἡ τριήμερος. Τὴν πρώτην ἡμέραν διακόσια πεντήκοντα ζεύγη παρήλθον πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ἐκπλήκτων Ῥωμαίων, ἐφ' ὧν ἐκομίζοντο ἀνδριάντες καὶ ζωγραφίαι καὶ κολοσσοί, ἐν ᾧ αἱ πύλαι τῶν ναῶν ἦσαν ἀνοικταὶ καὶ οἱ ναοὶ κατάμεστοι στεφάνων καὶ θυμιαμάτων. Ἡ πόλις ὄλη ἔβριθε λαοῦ συνωστιζομένου, καὶ μόλις συνεκρατεῖτο ἡ τάξις ὑπὸ τῶν ὀπηρετῶν καὶ δορυφόρων. Ἡ πομπὴ ὑπῆρξε μεγαλοπρεπής. Ἐπὶ τῶν διακοσίων πεντήκοντα ἐκείνων ζευγῶν ἐστοιβάζοντο τὰ λάφυρα τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου. Ἡ ὀστεραία παρουσιάζει πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν Ῥωμαίων τὴν ἐμφάνισιν πλήθους ἄλλων λαφύρων τῶν ἠττημένων. Εἶνε ὀπλα τῶν Μακεδόνων ἐφ' ἀμαξῶν, μαρμαίροντα ὑπὸ χαλκοῦ νεοσμῆκτου καὶ σιδήρου, κράνη καὶ ἀσπίδες καὶ θώρακες καὶ κνημίδες καὶ φαρέτραι μετὰ ἵππικῶν ἀναμεμιγμέναι χαλινῶν καὶ ξίφη καὶ σάρισσαι. Ἡ κροῦσις αὐτῶν πρὸς ἄλληλα κατὰ τὴν κίνησιν τῶν ἀμαξῶν ἐμ-

πνέει τὸν τρόμον, ὡς εἰ μὴ εἶχον νικηθῆ οἱ ἡττηθέντες οἱ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ἔχοντες ὄπλα. Ἔβλε ἀγγεῖα παμμέγιστα μεστὰ νομισμάτων ἀργυρῶν, ἑπτακόσια πεντήκοντα τὸν ἀριθμὸν, ὧν ἕκαστον ἐβαστάζετο ὑπὸ τεσσάρων ἀνδρῶν, καὶ ἄλλα λάφυρα παντοῖα, πᾶν ὃ τι ἠδύνατο νὰ καταπλήξῃ καὶ νὰ θέλῃ τοὺς θεατὰς. Ἀλλὰ τὸ ἐπιφανέστατον μέρος τῆς πανηγύρεως τοῦ θριάμβου ὑπῆρξεν ἡ τρίτη ἡμέρα. Πραγγοῦντο σαλπικταὶ σαλπίζοντες μέλος πολεμικόν, καὶ εἶποντο βόες ἔχοντες τὰ κέρατα χρυσᾶ καὶ ἐστεμμένοι, ἀγόμενοι δὲ ὑπὸ νεανίσκων ἐστολισμένων ὡς πρὸς ἱερουργίαν, μετὰ παιδῶν κομιζόντων ἀγγεῖα πρὸς σπονδὴν ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ, καὶ κατόπιν ἄνδρες φέροντες ἐξδομήκοντα καὶ τρία ἀγγεῖα παμμεγέθη πλήρη νομισμάτων χρυσῶν. Τέλος μετὰ τὴν ἐπίδειξιν περιφανῶν πολυτελεῶν σκευῶν καὶ τῶν χρυσομάτων τῆς βασιλικῆς τραπέζης τοῦ Περσέως εἶπετο τὸ πανηγυρικώτατον τῶν θεαμάτων, ὁ θριαμβεύων στρατηγός. Προηγοῦντο δ' αὐτοῦ τετρακόσιοι χρυσοὶ στέφανοι, οἷς εἶχον στείλει αἱ πόλεις ὡς ἀριστεία νίκης μετὰ πρεσβειῶν, καὶ εἶπετο κατὰ λόχους ὁ στρατός δαφνηφορῶν καὶ ἄδων ἄσματα σκιπτικά καὶ παιᾶνας ἐπινικίους. Ἐφέρετο δ' ὁ νικητῆς ἄρματος ἐπὶ τοῦ ἄρματος, φέρων ἄλουργίδα χρυσοπάστον καὶ προτείμων διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς κλῶνα δάφνης. Ἀλλὰ τοῦ νικητοῦ προεπορεύετο πεζὸς ὁ ἡττημένος βασιλεὺς, φέρων φαιᾶν ἐσθῆτα δοῦλου καὶ κρηπίδας ἐπιχωρίους, ἔχων κατακεκλιμένην τὴν κεφαλὴν καὶ παραπεπληγμένην δίκην ἀλλόφρονος τὴν ὄψιν. Ἦ δὲ μάλιστα δυνάμενον νὰ συγκινήσῃ τοὺς θεομένους, καίπερ ὑπερηφανευομένους ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ Μακεδονομάχου, ἦτο τὸ θέαμα τῶν τέκνων τοῦ Περσέως, ἀνηλίκων παιδῶν, τὰ ἕποια διέκρινον οἱ θεαταὶ περιστοιχιζόμενα ὑπὸ πλήθους τροφῶν καὶ διδασκάλων δεδακρυμένων καὶ ὀρέγοντα χάριν οἴκτου πρὸς τὰ πλήθη, τὰς χεῖρας αὐτῶν τὰς παιδικὰς.

Δὲν εἶνε καὶ αὕτη ἡ εἰκὼν, ἡ εἰλημμένη ἐκ τοῦ Πλουτάρχου μὲ ἐλίγην διαφορὰν λέξεων, σχεδὸν ἐτοίμη, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν

ζωγράφῃσιν αὐτῆς ἄλλος καλλιτέχνης; Ἀλλὰ τοιαύτας σκηνὰς, τοιαύτας ζωγραφίας δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ἐν οἰαδήποτε σελίδι τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν παρεστάθη ἐν τῇ Βασιλικῇ θεάτρῳ δρᾶμα ἀρχαῖον, οὗ τῆς σκηνικῆς προετοιμασίας εἶχεν ἐπιμεληθῆ ὁ Δάϊρπελδ, καὶ ἐνθυμούμεθα ὅλοι τότε παρασταθὲν τὸ ἀρχαῖον δρᾶμα μὲ στολὰς τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων. Εἶνε ζήτημα βεβαίως πῶς πρέπει νὰ παριστάνωνται καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐνδυμασίαν τὰρχαῖα ὀράματα, ἀν δῆλα δὴ πρέπει νὰ διδάσκωνται μὲ στολὰς τῶν χρόνων τῶν ἱστορικῶν, καθ' οὓς ἐγράφησαν, ἢ μὲ τὰς στολὰς τῶν μυθικῶν ἡμερῶν, εἰς ἃς ἀναφέρονται οἱ ἀρχαῖοι τραγικοί. Ἦ δὲ δεύτερον ἐκρίθη πρεπωδέστερον κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην, καὶ εἶδομεν τὰς μεγάλας περικεφαλαίας, τὰς χρυσᾶς ἐσθῆτας τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων. Μεταβῆτε μὲ τὸν ζωγράφον ὑπὸ τὰ τεῖχη τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν, καὶ παρακαλέσατέ τον νὰ καθήσῃ ἐκεῖ καὶ ἐμπνευσθῆ, ἀφ' οὗ πρῶτον λάβῃ ἀκτῖνας καὶ φῶς εἰς τὴν ψυχὴν του ἐκ τῆς μυκηναϊκῆς συλλογῆς τοῦ Κεντρικοῦ μουσείου καὶ ἀναπολήσῃ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ Κλυταιμῆστρα ἐφόνευε τὸν Ἀγαμέμνονα, καὶ συνδυάσῃ αὐτὴν καὶ τὸ ἐρωτικόν της πάθος μὲ τὸν Αἰγισθον καὶ φαντασθῆ ἐν μέσῳ τῆς τραγικῆς ἐκείνης σκηνῆς τὰ πάντα χρυσᾶ, χρυσᾶ τὰ σκεύη, χρυσᾶ τὰ σκῆπτρα, χρυσοῦν τὸν κόσμον ὅλον, ὡς ἐκπλήσσει ἡμᾶς ὁ χρυσοὺς ἐν τῇ μουσεῖῳ τῶν Μυκηνῶν. Καὶ ἔπειτα ἄς μεταστῆ ἡ φαντασία αὐτοῦ ἀπὸ τῶν τειχῶν τῶν Μυκηνῶν εἰς τῆς Τροίας τὰ τεῖχη, καὶ ἄς ἴδῃ ἐκεῖ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς φαντασίας, ἀνοίγων τὸν Ὀμηρον, τὴν ὠραίαν σκηνὴν τοῦ Ζ' τῆς Ἰλιάδος, ἐν ἣ ἔχομεν τὸν Ἔκτορα ἀποχαιρετίζοντα τὴν Ἀνδρομάχην, καὶ ἄς παραστήσῃ τὴν ὀμιλοῦσαν ἐκείνην, τὴν τρυφερὰν σκηνὴν τῶν ἐρώντων συζύγων, καὶ τὸ μικρὸν τέκνον, τὸ ὅποιον θὰ ἐφοβεῖτο βεβαίως τοῦ πατρὸς, ἀποχωριζομένου ἀπὸ τῆς συζύγου, τὸ ὑψηλὸν κρᾶνος καὶ τὴν κινουμένην αὐτοῦ ἵππουριν, τὴν λοφίαν τοῦ κρᾶνου

τοῦ κορυθαιόλου Ἴκτωρος. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀπέθηκε χαμαὶ τὸ κράνος ὁ Ἴκτωρ, καὶ μάλιστα δὲν λησιμονεῖ ὁ ποιητὴς νὰ παραστήσῃ αὐτὸν ἀναλαμβάνοντ' αὐτὸ, ὅτ' ἔτελειωσεν ἢ συνέντευξις, ὅτε τὸν ἔρωτα ἔπρεπε νὰ διαδεχθῇ ὁ πόλεμος, ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ ὑποχωρήσῃ ἢ συζυγικὴ στοργὴ εἰς τὸ καθήκον πρὸς τὴν πατρίδα.

Κατὰ ταῦτα ἐν οἰαδῆποτα σελίδι τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας, ἐν πάσῃ σελίδι τῆς πατρῆου ἱστορίας δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ζωγραφίας ἐτοιμοὺς. Ἄν ἐκ τῶν ἀρχαίων ἡδὴ χρόνων θελήσωμεν νὰ λάβωμεν ἄλλο θέμα, δυνάμεθα ἀπὸ τῆς Ἰσθμίας καὶ τῶν Μυκηναίων νὰ καταβῶμεν κάτω εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Πολιορκοῦνται δέκα ἑπτὰ ἔτη οἱ Μεσσηνιοὶ ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Ἀριστομένης ἔχει πράξει ὁ τι ἦτο δυνατόν, θαύματα ἀνδρείας, ἀξία ποιητικῆς γραφίδος, οἷα ὑπῆρξεν ἢ τοῦ Κρητὸς Ῥιανοῦ, παρ' οὗ ἦντλησε κυρίως τὴν περιγραφὴν τοῦ δευτέρου Μεσσηνιακοῦ πολέμου ὁ μεταδοὺς εἰς ἡμᾶς αὐτὴν Παισανίας. Ἦν πάντα μάτην. Δὲν ἦτο δυνατόν πλέον νὰ σώσῃ τὴν Μεσσηνίαν, ἐγκλεισμένος ἐν μέσῃ πτυχῶν ὑψηλοῦ ὄρους, λούοντος τοὺς πρόποδας εἰς τὰ ὕδατα τῶν παραποτάμων τῆς Νέδας, ἐξερχομένης ἐκ τῶν φαράγγων τοῦ ἀρκαδικοῦ Λυκαίου.

Παρουσιάζεται τότε ἡ τελευταία σκηνὴ τοῦ δράματος, ἡ παράδοσις τῆς Εἴρας. Ὁ Ἀριστομένης ἐξέρχεται μὲ κεκλιμένην τὴν κεφαλὴν, μὲ καταβεβηχασμένον τὸ δόρυ, δεικνύων, ὅτι εἶνε πλέον ὁ ἡττημένος βασιλεὺς λαοῦ δεδουλωμένου. Καὶ ἔπονται εἰς αὐτὸν αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία ἐν μέσῃ τῶν στρατιωτῶν τεταπεινωμένων. Ἡ παράδοσις τῆς Εἴρας, τὸ τέλος τοῦ δευτέρου Μεσσηνιακοῦ πολέμου εἶνε ὡραία εἰκὼν, ἀνταξία μεγάλου ζωγράφου.

Ὁ νοῦς μας φέρεται ταχὺς, διότι καὶ ἡ ὥρα παρέρχεται, ἀπὸ τῶν σκηνῶν ἐκείνων εἰς τὰ παράλια τῆς Γαλλίας. Τίς δὲν γινώσκει, ὅτι ἡ Μασσαλία εἶνε κτίσμα ἐλληνικόν; Εἴπερ τις καὶ ἄλλη τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν δύναται νὰ μας δείξῃ τὴν

μεγάλην σημασίαν τῶν ἐλληνικῶν ἐκείνων κτισμάτων, πῶς οἱ Ἕλληνες, μεταβαίνοντες εἰς χώρας σπανίως ἐντελῶς ἀκατοικήτους καὶ συνήθως οἰκουμένους ὑπὸ λαῶν ἐπιχωρίων, εἶχον νὰ παλαίσωσι καὶ πολεμήσωσι διὰ νὰ κτίσωσι μίαν πόλιν. Ἀλλὰ τὰ ὅπλα τῶν δὲν ἦσαν πάντοτε ὅπλα σιδήρου καὶ χαλκοῦ· ἦσαν πολλάκις ὅπλα τοῦ κάλλους, τῆς ἀληθείας, τοῦ πολιτισμοῦ. Τοιαύτην εἰκόνα μᾶς παρέχει ἡ κτίσις τῆς Μασσαλίας. Οἱ κτίσται αὐτῆς εἶνε οἱ Φωκαεῖς, οἱ κάτοικοι τῆς Φωκαίας τῆς Ἰωνίας, οἵτινες, ὅτε μετέβη ἡ περσικὴ δύναμις νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ἰωνίαν, ἐνόμισαν καθήκον αὐτῶν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν πόλιν. Ἦσαν οἱ πολῖται τῆς πόλεως ἐκείνης, οἵτινες οὐδὲ νᾶκούσωσιν ἠθελον διαμονὴν ἐν πατρίδι δεδουλωμένη. Καὶ ἐπιβίβασαντες εἰς τὰ πλοῖα τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα καὶ πᾶσαν τὴν κινητὴν οὐσίαν καὶ τὰ ἀγάλματα τῶν ναῶν, ἔρριψαν μύδρον σιδηροῦν εἰς τὴν θάλασσαν, λέγοντες, ὅτι τότε μόνον θὰ ἐπέστρεφον, ὅτ' ἐκεῖνος ὁ μύδρος ἠθελεν ἀναβῆ καὶ πάλιν ἐκ τοῦ πυθμῆνος εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἀλλ' ὁ νόστος τῆς πατρίδος εἶνε γλυκὺς, καὶ μετενόησαν οἱ Φωκαεῖς, καὶ ἐπύλοκοι γενόμενοι, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν ποθητὴν πόλιν. Οἱ ἀγῶνες αὐτῶν ἐξηκολούθησαν· εἶνε οἱ κτίσται τῆς Ἀλαλίας εἰς τὴν Κύρνον τὴν σημερινὴν Κορσικὴν, εἶνε οἱ οἰκισταὶ πόλεως κτισθείσης εἰς τοὺς ὀρίζοντας ὅπου κυριαρχοῦσιν οἱ Φωκαεῖς, καὶ φοβερὸς ἀγὼν κατὰ θάλασσαν ἀναγκάζει αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν Ἀλαλίαν, καὶ τὴν ἐγκαταλείπουσιν ἀφ' οὗ ἐνίκησαν, ἀλλ' ἐνίκησαν νίκην καθμελιαν. Μὲ συντετριμμένα τὰ πλοῖά των, μὲ σκάφη κινδυνεύοντα νὰ καταδυθῶσιν ἐγκατέλιπον τὸ νέον κτίσμα μετὰ τοιαύτην ναυμαχίαν, ἄμαχοι τὸ ἐξῆς, ἀλλὰ νικηταὶ καὶ ὑπερήφανοι. Οἱ ἀγέρωχοι λοιπὸν ἐκεῖνοι Φωκαεῖς εἶνε οἱ κτίσται τῆς Μασσαλίας. Ὅτι ὡραῖον ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ κόσμος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εὕρεται ἐν τῇ Ἰωνίᾳ. Ὁ Εὐξενος εἶνε ὁ ἀνδρεῖος ἡγέτης τῶν ἀποίκων, φθάσας εἰς τὴν γῆν τῶν Λιγύων εἰς τὰ παράλια τῆς Γαλατίας μετὰ τῶν ἀποίκων. Ὁ βασιλεὺς

Νάνος ἔχει νὰ νυμφεύσῃ κόρην νεαρὰν, καὶ κατ' ἐντολὴν τοῦ πατρὸς ἢ θυγάτηρ μέλλει νὰ λάβῃ σύζυγον ἐκείνον, ὅστις θὰ ἦρσεν εἰς αὐτὴν, προσφέρουσα εἰς αὐτὸν κύπελλον οἴνου. Τὰ πάτρια ἔθιμα τῶν Γαλατῶν ἦσαν, βλέπετε, τόσον ἀπλᾶ. Ἡ ἄφιξις τῶν ὠραίων Φωκαέων, πρωτοστατοῦντος τοῦ νεαροῦ καὶ ἐξηγουγενομένου Ἰϋξένου, τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος ὅλον τὸ κάλλος καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἰωνίας, ἐκπλήσσει τὴν κόρην, καὶ ἡ Πρῶτις δίδει τὸ κύπελλον εἰς τὸν Ἰλλήνα κτίστην τῆς Μασσαλίας. Καὶ ἐδῶ ἔχομεν ἐτοίμην ζωγραφίαν. Πρόσεξε, μόνον, ὡ ζωγράφε, πολὺ εἰς τὴν διαφορὰν τῶν ἐνδυμασιῶν. Παράστησε τὸν ὠραῖον καὶ νεαρὸν ἡγέτην τῶν Φωκαέων ἐνδεδυμένον μὲ τὴν ἰωνικὴν αὐτοῦ ποδήρη τότε στολὴν καὶ τοὺς σχεδὸν ἀγρῖους ἀκόμη Γαλάτας περιβεβλημένους δορὰς ζήρων, καὶ οὐχ ἦττον τῆς θυγατρὸς ἐκπληκτον πρὸς τὴν θέαν τῶν ὠραίων ἐκείνων Ἰώνων τὸν πενθερὸν, ἔχοντα κάτι τὸ ἄγριον ἴσως ἐν τῇ μορφῇ, ἴσως φέροντα μακρὰν γενειάδα, ἴσως ἐνθυμίζοντα ἡμᾶς τὸν μεσαιωνικὸν Βαρβαρόσαν.

Καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων πόσα καὶ πόσα θέματα δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παραλάβῃ ὁ ζωγράφος, καὶ τὰ περισσότερα ἐκ τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης ἐποχῆς, καθ' ἣν κυριαρχεῖ ὁ δημοκρατικὸς μονάρχης, ὁ Περικλῆς. Ἰκ τῶν πολλῶν σκηνῶν, ἃς θὰ ἠδύνατο νὰ παραστήσῃ ὁ ζωγράφος, θὰ συνεξούλευον αὐτὸν νὰ ἐκλέξῃ μίαν, τὴν συγκινητικωτάτην ἴσως πασῶν. Ὁ Περικλῆς εἶνε, ὡς παριστάνει αὐτὸν ἡ ἀρχαία παράδοσις, ὁ ἀνὴρ ὁ ἀκλόνητος καὶ ἀπαρασάλευτος ὑπὸ τῶν παθῶν τῆς ἡμέρας, ὁ ἄτεγκτος κυβερνήτης, ὁ ἀπαράκλητος τοῦ καθήκοντος ἐκτελεστής. Τίποτε δὲν φαίνεται ταρασσόν αὐτὸν, οὔτε στοργὴ οἰκογενειακῆ, οὔτε τὰ συναίσθηματά τοῦ πλῆθους, εἴτ' ἐνθουσιωδῶς σαγηνευομένου ὑπὸ τοῦ Ὀλυμπίου κυβερνήτου, εἴτε στρέφοντός ποτ' ἐναντίον αὐτοῦ τὰ βέλη τῆς ὀργῆς, οὔτε τὰ πλήγματα τῆς κωμωδίας. Ἀλλὰ τὸν δῆμιον ἐκείνον, ὃν ἀντιμετωπίζει πάντοτε θαρραλέος, τὸν συλλογίζεται, τὸν εὐλαβεῖται· ἔχει πάντοτε κατὰ

νοῦν, ὅτι πρόκειται νὰ δμιλήσῃ πρὸς ἄνδρας Ἀθηναίους. Ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, καθ' ἣν, ἐπικειμένου τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅλη ἡ πρὸς αὐτὸν στοργὴ τῶν Ἀθηναίων, ὅλος ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ εὐλάβεια πρὸς τὸν καλλωπίσαντα καὶ μεγαλύνοντα τὰς Ἀθήνας χαλαροῦται. Ἡ ἀφοσίωσις μεταβάλλεται εἰς ἀγανάκτησιν. Ὁ οἶκος τοῦ δημοκρατικοῦ μονάρχου σαλεύεται ὑπὸ τῶν λοιδοριῶν καὶ τῶν συκοφαντιῶν ἀναξίου υἱοῦ. Ἡ κωμωδία σωρεύει τὰ σκώμματα αὐτῆς ἐναντίον τοῦ μεγάλου υἱοῦ τοῦ Ξανθίππου. Ὁ βυρσοδέψης δημαγωγὸς Κλέων πλήσσει τὸν ἀπαράμιλλον ἀντίπαλον. Πάθη ἄγρια ὀργιάζουσιν ἐν τῇ πεπολιτισμένῃ πόλει, καὶ ἐκρήγνυνται κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Περικλέους. Ὁ μάντις Διοπίθης συνενόνει τοὺς παλαιστρόπους θιασώτας τῆς πίστεως ἐν ἀντιπολιτεύσει κατὰ τοῦ πανισχύρου. Ἀλλοὶ ἀνακυκῶσι τὰ πάθη τοῦ δήμου. Τὰ βέλη ἄλλοτε μὲν στρέφονται κατὰ τοῦ διδασκάλου τοῦ Περικλέους, τοῦ Ἀναξαγόρου, ὡς δῆθεν ἀσεβοῦντος πρὸς τοὺς θεοὺς, ἄλλοτε δὲ προσβάλλεται ὁ μέγας συνεργάτης τοῦ Περικλέους ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ μεγάλου προγράμματος τοῦ καλλωπισμοῦ τῶν Ἀθηναίων, ὁ Φειδίας, ὡς δῆθεν καταχρασθεὶς μέρος τοῦ χρυσοῦ τοῦ προωρισμένου διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς θεᾶς. Τέλος συκοφαντεῖται καὶ πλήσσει αὐτὴ ἡ σύζυγος τοῦ Περικλέους, ἡ εὐγενῆς Ἀσπασία. Θρασοὺς κωμωδοποιὸς καταγγέλλει αὐτὴν ἐπὶ ἀσεβείᾳ καὶ ὅτι εἰς ἦγεν ὑπὸ τὴν συζυγικὴν στέγην γυναῖκας Ἀθηναίων πολιτῶν. Ἡ κατηγορία εἶνε φανερά, ἡ συκοφαντία παρὰ πολὺ μεγάλη. Ἡ δίκη εἶνε ἡ μέγιστη πασῶν ἃς ὑπέστη ἐν τῇ προσώπῳ τῶν περὶ αὐτὸν ὁ Ὀλύμπιος Περικλῆς, βλέπων συκοφαντούμενην αὐτὴν τὴν τιμὴν τοῦ οἴκου του. Παρουσιάζεται ὁ ἴδιος συνήγορος τῆς γυναικὸς ἐν τῷ δικαστηρίῳ, καὶ ἐν μέσῳ ἐκφωνῶν ὑπὲρ τῆς ἀγαπωμένης ἕνα τῶν ῥητορικωτάτων αὐτοῦ λόγων δακρύει ὁ ἄκαμπτos, ὁ ἀκλόνητος, ὁ τοσαύτας ὑποστάς θυέλλας χωρὶς νὰ μειδιάσῃ ποτὲ ἢ δακρύσῃ. Κλαίει ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν σύζυγον, κλαίει, θέλων

νά συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς συκοφαντουμένης Ουγατρὸς τοῦ Μιλησίου φιλοσόφου Ἀξιόχου. Ἡ Ἀσπασία ἠθωώθη. Ἡ δίκη τῆς Ἀσπασίας, ἡ ἀθώωσις αὐτῆς, ὁ Περικλῆς δακρύων, εἶνε, νομίζω, ζωγραφία δυναμένη νὰ συγκινήσῃ καὶ νὰ θέλῃ.

Καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἱκανὰς ζωγραφίας. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου παρέχει ἡμῖν ὠραίαν εἰκόνα, καὶ μεταξὺ ἄλλων ἐδόθη ποτὲ ὡς θέμα ζωγραφικοῦ διαγωνισμοῦ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπείας ἐκείνης, τῆς ἐν Παρισίοις, ἣτις ὀρίζει τὰ θέματα εἰς τοὺς διακριθέντας περὶ τὰς σπουδὰς αὐτῶν ζωγράφους, εἰς οἷς δίδεται τὸ λεγόμενον ἔπαθλον τῆς Ῥώμης χάριν συνεχίσεως τῶν καλλιτεχνικῶν σπουδῶν ἐν τῇ κέντρῳ τῆς καλλιτεχνικῆς κινήσεως, ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Ἰταλίας, ὡς ἄλλως ἢ αὐτῇ ἐπιτροπεία κατ' ἄλλην εὐκαιρίαν ὤρισεν ἄλλο ὠραῖον θέμα, τὸν θάνατον τοῦ Δημοσθένους. Ἡ σκηνὴ τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶνε πράγματι ἀξία ζωγραφίας. Κατάκειται ἐπὶ τῆς κλίνης ἐπὶ ἡδὴ ἡμέρας. Ὁ πυρετὸς ἔχει λυμάνει τὸ εὐριστον ἐκείνο σῶμα τοῦ ἀτρομήτου στρατηλάτου τὸ ἐπὶ τσσαύτας στρατείας καὶ τσσαῦτα ἔτη κατακαυθὲν ὑπὸ τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ μὴ καταβληθὲν. Μόνον ἡ νέα δίαιτα τοῦ βίου, μόνον ἡ τελευταία σπατάλη τῶν δυνάμεων αὐτοῦ ἔχει κλονήσει τὸ σῶμα ἐκείνο. Καταβεβλημένον πρέπει νὰ τον θεωρήσωμεν, ὄχι ἔχοντα τὴν ἀκμὴν ἐκείνην, ἣν παρουσιάζουσι σωζόμενοι ἀνδριάντες, ὄχι τὴν ζωὴν ἐκείνην, τὴν πολύχρωμον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, τὴν ὁποῖαν εἰκονίζει τὸ ὠραῖον μωσαϊκὸν τῆς Νεαπόλεως τὸ παριστάνον μίαν τῶν μαχῶν αὐτοῦ, ἴσως τὴν τῆς Ἰσοῦ. Εἶνε ἀσθενὴς ὁ πανίσχυρος μονάρχης. Οἱ στρατιῶται αὐτοῦ μανθάνουσιν ἀπὸ ἴρας εἰς ὦραν, οἶονεὶ δι' ἰατρικῶν δελτίων, τὰ τῆς ὁσημέραι καταπιπτούσης ὑγείας τοῦ μεγάλου ἀσθενοῦς. Ἡ τελευταία ὦρα ἐδηλώθη ὡς ἐπιστᾶσα πλέον. Οἱ στρατιῶται θορυβοῦσι περὶ τὴν αὐλὴν τοῦ ἀνακτόρου, ὅπου κατάκειται ὁ βασιλεὺς, καὶ ζητοῦσι νὰ ἴδωσιν αὐτόν. Ἀκούει τὸν θόρυβον ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἐπιτρέπει νὰ εἰς-

ἐλθωσιν. Ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον παρελαύνουσι πρὸ τῆς κλίνης τοῦ μελλοθανάτου, συγκεκινημένοι, δεδακρυμένοι, βλέπόντες ἐκπνέοντα τὸν τσσαύτας νικήσαντα μάχας, τὸν τσσαῦτα κυριεύσαντα φρούρια. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπαίρει ἠρέμα τὴν κεφαλὴν, καὶ μὲ τὴν ἔπαρσιν ἐκείνην τῆς κεφαλῆς καὶ μὲ μικρὰν κίνησιν τῶν ὀφθαλμῶν, σχεδὸν δακρύων, ἀποχαιρετίζει τὸ ὕστατον τοὺς συστρατιῶτας. Μετ' ὀλίγον θνήσκει. Ὡς εἶπεν ὁ μέγιστος τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἄρχεται ἡ ἔρις τῶν περὶ αὐτὸν μεγιστάνων, ἡ στάσις τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ἡ συντέλεια τοῦ οἴκου του, ἡ καταστροφή τοῦ βασιλείου. Αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου νομίζω ὅτι παρέχουσιν ὠραίαν ζωγραφίαν εἰς τὴν τέχνην νέοι Ἑλληνοὶ ζωγράφου.

Ἐκ τοῦ βίου τῆς ἐκκλησίας πολλὰ θὰ ἦσαν τὰ ἀξία ἐκλογῆς θέματα. Ἀλλ' ἐν τῶν ὠραιότατων συνδέεται πρὸς τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου. Εἶχε κλονήσει τὸ βῆμα τῆς ἐκκλησίας ὁ μέγας ἱεράρχης, εἶχε πλήξει εἰς μέσην τὴν γαστέρα πᾶσαν διαφθοράν. Τί πρὸς αὐτὸν ἡ Μάρσα καὶ ἡ Καστρικία καὶ ἡ Εὐδοξία, ἧς αὐτὸ τὸ ὄνομα δεικνύει τὸ ψιμύθιον, δι' οὐ ἔβαπτε τὰς παρειὰς καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, τί πρὸς αὐτὸν αἱ δέσποιναί τῆς αὐλῆς, αἰτινες περὶ βασίλισσαν διστραμμένην, οἷα ἡ Εὐδοξία, δὲν ἠρέσκοντο εἰς τὰς θρησκευτικὰς νοθεσίας τοῦ Χρυσσοστόμου, τί πρὸς αὐτὸν ὁ ἰσχυρὸς Εὐτρόπιος; Ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς ἐκκλησίας εἶχε στραφῆ ὁ μελίρρυτος ἱεράρχης πρὸς τὸν πανίσχυρον ὑπάτον, ἀδιαφορῶν περὶ τῆς εὐνοίας τοῦ βασιλέως πρὸς αὐτόν, καὶ μὲ τὸ θαυμάσιον ἐκείνο *Ματαιότης ματαιότητων*, τὰ πάντα ματαιότης κατέδειξεν εἰς τὸν παντοδύναμον τῆς χθὲς πρωθυπουργὸν, ἱκέτην τῆς σήμερον ἐν τῇ ναφ' ὅπου ἀντήχουν οἱ σθεναροὶ λόγοι τοῦ πατριάρχου, ὅτι οὐδὲν ἦτο ἢ λαμπρὰ τῆς ὑπατείας περιβολή. Ὁ λόγος τοῦ Χρυσσοστόμου ὑπήρξε κεραυνὸς ἐναντίον τοῦ Εὐτροπίου, καὶ οἶονεὶ βλέπομεν αὐτὸν περί-

τρομον ὑπὸ τὴν ἀγίαν τράπεζαν, πελιδνὸν δίκην νεκροῦ, παταγοῦντα τοὺς ὀδόντας ὑπὸ τοῦ φόβου. Αὐτὴν τὴν βασίλισσαν ἀποτολμᾷ νὰ ὀνομάσῃ Ἰεζάβελ ὁ πατριάρχης. Ὁ κρατερός του λόγος, ἡ μεγάλη του παρρησία γίνεται ἀφορισμὸς τῆς ἐξορίας αὐτοῦ. Ὁ Χρυσόστομος φεύγει εἰς τὰ βουνὰ τῆς Καππαδοκίας. Ἐξόριστος ἐξακολουθεῖ διὰ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ καὶ λόγων νοουθετῶν τὰ πλήθη, ἀναδεικνύμενος χρυσοῦς ἀληθῶς τὸ στόμα. Ἀποθνήσκει ἡ Εὐδοξία, ἀποθνήσκει ὁ Ἀρκάδιος, καὶ ἀναβαίνει ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ὁ Θεοδόσιος. Παρέρχονται τριάκοντα καὶ ἔν ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἐξοριστοῦ Χρυσοστόμου. Ὁ πατριάρχης Πρόκλος, μαθητὴς καὶ θαυμαστὴς αὐτοῦ, πείθει τὸν Θεοδόσιον νὰνακομίσῃ τὰ ὀστέα τοῦ μεγάλου διδασκάλου, καὶ πείθεται ὁ βασιλεὺς. Λαμπρὰ εἶνε ἡ πομπὴ τῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων. Καὶ τὴν στιγμὴν, ἐν τῇ αὐτῇ ἐκείνῃ ναῖ, ὅπου ἔκειντο τὰ λείψανα τοῦ Ἀρκαδίου καὶ τῆς Εὐδοξίας, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς πλησιάζει πρὸς τὴν λάρνακα τὴν φέρουσαν τὰ ὀστέα τοῦ μεγάλου πατριάρχου, καὶ ἐκεῖ, ὅπου κατάκειται πρὶν ταφῇ ἡ λάρναξ, ἀποδύεται τὴν ἰδίαν πορφύραν καὶ σκέπει δι' αὐτῆς τὸ θνητὸν σκῆνωμα τοῦ Χρυσοστόμου, ζητῶν συγκεκινημένος συγγνώμην ὑπὲρ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, οἵτινες εἶχον ἀδικήσῃ τὸν περιφανῆ ἱεράρχην, τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ νεκρὸς ἐξόριστος τῆς χθὲς οἶονεὶ ἀνελάμβανε καὶ πάλιν τὸν θρόνον του, καὶ ἡ βασιλικὴ πορφύρα ἐκάλυπτε τὸν βασιλέα τῶν πατριαρχῶν, ὡς ὀρθῶς ἀνεβόησαν τὰ πλήθη ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς ἐκκλησίας. Ἡ στιγμὴ ἐκείνη τοῦ ἀποβάλλοντος τὴν ἰδίαν πορφύραν βασιλέως, ἡ λάρναξ τοῦ μεγάλου πατριάρχου ἐν μέσῳ τοῦ δακρύοντος πλήθους, ὁ πατριάρχης Πρόκλος ὑπερήφανος ἐπὶ τῇ ἀνασώσει τῆς τιμῆς τοῦ μεγάλου προκατόχου, ἧς ὑπῆρξεν ὁ κύριος ἐργάτης, εἶνε βεβαίως τῶν ὠραιότατων θεμάτων μεγάλης εἰκόνας, ἀναπαριστανούσης μίαν τῶν μεγάλων ἡμερῶν τῆς ὀρθοδοξίας ἐν τῇ ἐθνικῇ πινακοθήκῃ.

Ἐκ τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν ἱστορίας θὰ ἴδυνάμεθα νὰ λάβω-

μεν σωρεῖαν ὀλόκληρον θεμάτων. Θὰ συνεβούλευον τὸν ζωγράφον, ὅστις θὰ ἤθελε νὰ ἐπιληφθῇ τῆς μελέτης τῆς πατρῆς ἱστορίας τῶν μέσων αἰώνων πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν, νὰ σταματήσῃ μίαν στιγμὴν εἰς τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων. Θὰ ἦτο διδασκτικὴ ἅμα καὶ συγκινητικὴ δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας καὶ διδασκτικὴ διὰ τὸν κόσμον ἡ ἀναπαράστασις τῆς μέθης τοῦ Κρούμμου, πίνοντος ἐν μέσῳ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ τὸν οἶνον τῆς μέθης καὶ τῆς διαφθορᾶς ἐξ ἑνὸς ἀργυροδέτου ποτηρίου. Τὸ ἅγιον ἐκεῖνο ποτήριον, τὸ μεταβληθὲν εἰς κύπελλον μέθης εἰς χεῖρας τοῦ βαναύσου Βουλγάρου, εἶνε τὸ κρανίον τοῦ ἠττηθέντος ὑπ' αὐτοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν, τὸ ὅποιον, ἀφ' οὗ ἐξέδαρε καὶ ἀπεψίλωσε τῶν σαρκῶν καὶ τῶν τριχῶν, μετεχειρίζετο ἔπειτα ἐν τοῖς ὀργλοῖς τῆς μέθης. Καὶ ἔπειτα ὁ ἀντίτυπος ἐν ἄλλῃ ζωγραφίᾳ. Δειλοὶ μὲ κεκλιμένην τὴν κεφαλὴν οἱ Βούλγαροι δάκνουσι τὰ ὠχρά των χεῖλη, ἐν ᾧ διέρχονται ἐξ ἑνὸς βουνοῦ, ἀναμιμνήσκοντος αὐτοὺς πικρὰς ἡμέρας ἠττητος. Εἶνε τὸ Βουνὸν τοῦ Λέοντος, τοῦ βασιλέως τοῦ νικήσαντος αὐτούς. Ποτὲ δὲν ἔπαυσαν νὰ το λέγωσι Βουνὸν τοῦ Λέοντος, ποτὲ δὲν ἔπαυσαν νὰ διέρχωνται ἐκεῖθεν χωρὶς νὰ κλίνωσι τὴν κεφαλὴν περιτρομοὶ καὶ τεταραγμένοι. Καὶ τί ἄλλο θὰ ἦτο ἡ ἐξεικόνισις τῆς διαβάσεως τοιούτων περιτρόμων Βουλγάρων ἀπὸ τοῦ Βουνοῦ τοῦ Λέοντος, τί ἄλλο ἢ πρόδρομος παράστασις τῆς προσφάτου ἡμῶν νίκης ἐντὸς τῶν στενῶν τῆς Κρέσνας;

Καὶ ἐκ τῶν ἡμερῶν τῶν νικῶν τῶν Βυζαντινῶν ἐναντίον τῶν Ἀράβων θὰ ἠδύνατο λαμπρὰς ζωγραφίας νὰποκομίσῃ ὁ Ἕλληνας ζωγράφος, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς, ἐκπύπτοντος πλέον τοῦ κράτους ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων, ἀρχίζει ἡ ἐπαιτεία πρὸς τὴν Δύσιν. Κατὰ τὰς ἡμέρας ἀκόμη ἐκείνας ὁ Μανουὴλ Παλαιολόγος, μεταβαίνων εἰς τὴν Ἑσπερίαν, ἵνα ζητήσῃ τὴν προστασίαν αὐτῆς ἐναντίον τῶν ἤδη ἀπειλούντων Τούρκων, διέρχεται καὶ ἐκ τῆς Βενετίας, καὶ ἐξέρχεται ὁ δόγης

πανηγυρικῶς ἐπὶ τοῦ Βουκενταύρου, φέροντος τὴν αὐτοκρατορικὴν σημαίαν, διὰ τὴν χαιρετίσῃ τὸν ἄνακτα τοῦ Βυζαντίου. Εἶνε ὡραία ἡ παράστασις τῆς σκηνῆς ἐκείνης ἐν μέσῳ τοῦ μαγευτικοῦ περιβάλλοντος τῆς Βενετίας, καὶ θὰ συνέδρεεν ὁ ζωγράφος ἐν ὡραία ἀληθῶς εἰκότι τὰ σύμβολα τοῦ ἁγίου Μάρκου καὶ τὸν ἤδη πλέον ἐν χρήσει κατὰ τὰ ποδοδειγμένα ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῶν Παλαιολόγων δικέφαλον αἰτὸν τοῦ Βυζαντίου.

Ἐκτὸς τούτων πάντων ἐν βλέμμα θὰ ἴδύνατο νὰ ρίψῃ ὁ ζωγράφος εἰς τὰ μεσαιωνικὰ ὡραία κάστρα τὰ στολίζοντα τὰς κορυφὰς τῶν ἑλληνικῶν ὀρέων καὶ λόφων καὶ παραστήσῃ ἐν ὥρᾳ ἐμπνεύσεως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς φραγκοκρατίας, ἡ ὁποία ἐμπεριέχει τόσας ὡραίας σκηνάς. Θὰ ἴδύνατο τὴν ἐμπνευσιν αὐτοῦ νὰ ρυθμίσῃ ἐκ τῶν μαχῶν ἢ ἐκ τῶν ἱπποτικῶν συνελύσεων ἐν τῇ Ἀνδραβίδᾳ ἢ ἐκ τῶν ἱππικῶν ἀγώνων παρὰ τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. Θὰ ἴδύνατο νὰ δώσῃ ζωὴν εἰς τὰ κάστρα ἐκεῖνα τὰ ἡρημωμένα, νὰ στῆσῃ καὶ πάλιν τὴν καταπακτὴν γέφυραν, ἣν ἠφάνισαν οἱ αἰῶνες, καὶ ἀνακτίσῃ καὶ πάλιν τὰς ἡρειπιωμένας ἐπάλξεις καὶ βάλῃ εἰς τὰς θέσεις τῶν τοῦσ φρουροὺς καὶ τοῦσ σιδηροφράκτους καὶ λαμποκοποῦντας ἱππότητας τῶν κάστρων, ὅπου τῶρα πλανᾶται μόνον ἡ χελώνη καὶ ἡ σαύρα. Καὶ δύναται νὰ λάβῃ τὴν ὕλην τοῦ ἐκ πλείστων ὄσων παραστάσεων μεσαιωνικῶν σκηνῶν τῆς Δύσεως καὶ νὰ μεταθέσῃ μόνον τὰ ὄπλα διὰ τὴν ζωγραφίαν τοῦ ἀπὸ τοῦ Μουσείου τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας, ὅπου κατὰκειται ἡ θαυμασία, πρωτοφανῆς καὶ μόνον ἐν τῇ ἡμετέρῃ τούτῳ μουσεῖῳ τόσον πλουσία σειρά κρᾶνῶν παντὸς εἴδους καὶ ἄλλων ὀπλῶν εὑρεθέντων πρὸ ἑβδομηκονταετίας περίπου ἐν Χαλκίδι κατὰ τὴν κατάρριψιν κόγχης τινὸς τοῦ φρουρίου. Πιστεύεται δὲ, ὅτι τὰ ὄπλα ταῦτα εἶνε λείψανα τῆς μεγάλης μάχης, καθ' ἣν τῷ 1311 ὁ τελευταῖος Γάλλος δοῦξ τῶν Ἀθηνῶν Βάλθερος Βριέννιος καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτοῦ ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν Καταλωνίων ἐν τοῖς τέλμασι τοῦ βοιωτικοῦ Κηφισοῦ.

Ὁ ζωγράφος θὰ ἴδύνατο ἴσως ἐξ ὄλων αὐτῶν τῶν κάστρων ἅτινα ἐπιστέφουσι τόσας καὶ τίσας κορυφὰς τῶν βουνῶν τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐκλέξῃ τὸ κάστρον τοῦ Τρεμουλᾶ πλησίον τῶν Καλαβρύτων, ἐν τῶν καλλίτερον παντὸς ἄλλου διασωθέντων ἐκ τῶν χρόνων τῆς φραγκοκρατίας, ὅπερ περισώζει τὸ ὄνομα καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ γαλλικοῦ βαρωνικοῦ οἴκου τῆς Πελοποννήσου τῶν de la Tremouille. Θὰ ἴδύνατο ὁ ζωγράφος νὰ συνδυάσῃ τὸν πίνακά του μὲ τὴν ὡραίαν ἐκείνην παράδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καθ' ἣν ἡ τελευταία πυργοδέσποινα, ἐπερχομένων ἤδη τῶν Τούρκων, διὰ νὰ μὴ περιέλθῃ εἰς χεῖρας αὐτῶν προετίμησε νὰ πέσῃ ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τοῦ κάστρου κάτω. Καὶ ἔλεγε μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ λαὸς μας ἀκόμη, ἐπειδὴ ἡ μάρτυς ἐκείνη ἔπεσε μὲ τὰς χεῖρας ἀναπεπταμένας, ὅτι ἐσώζοντο ἀκόμη ἐπὶ τινος λίθου παρὰ τὴν ῥίζαν τοῦ κάστρου τὰ ἴχνη τῶν χειρῶν τῆς οὕτω πεσοῦσης πυργοδεσποίνης.

Ἀπὸ τῆς ἐκπορθήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Τραπεζοῦντος, ἀπὸ τῆς πολιορκίας τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀπὸ τῆς παραδόσεως τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὸν Σινᾶν πασσαῖν θὰ ἴδύνατο νὰ ἀντλήσῃ ὁ ζωγράφος ὡραίας εἰκόνας. Ἄλλ' ἡ ὥρα παρέρχεται ταχύτερον ἢ ὅ τι παρήλθον οἱ μακροὶ αἰῶνες τῆς πατρῆου ἡμῶν ἱστορίας, καὶ ὁ ζωγράφος θὰ χρειασθῇ νὰ προχωρήσῃ πολλὰς σελίδας διὰ νὰ φθάσῃ διὰ μέσου ἡμερῶν ἀτυχῶν, διὰ μέσου στυγερῶν ἔργων μακρᾶς δουλείας τεσσάρων αἰώνων εἰς ἡμέρας εὐκλείας καὶ δόξης. Ἄς σταθῇ μίαν στιγμὴν μόνον εἰς μίαν τῶν πολλῶν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς πικρίας καὶ καταισχύνης θαυμασίων ἐκρήξεων φιλοπατρίας, εἰς μίαν τῶν ὡραίων ἐκείνων ἐνδειξεων ἐθελουσίας, οἷας δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸ Αἰγαῖον μὲ τὴν κόρην τῆς Δήμνου, τὴν Μαροῦλλαν, ἣτις, πεσόντος τοῦ πατρὸς καὶ μὴ δυναμένων τῶν κατεχόντων τὴν νῆσον Βενετῶν νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυτοὺς, σπεύδει, ἀπογυμνόνει τῆς πανοπλίας τὸν νεκρὸν πατέρα καὶ τίθεται αὐτὴ ἐπὶ κεφαλῆς καὶ

ζώζει ἐπ' ἄρκετον χρόνον ἀκόμη ἀπὸ τῆς δουλώσεως τὴν πατριὸν νῆσον. Ἡ ἄς σταματήσῃ μίαν στιγμὴν ὁ ζωγράφος εἰς τὴν Κύπρον, κυριαρχουμένην ὑπὸ τῶν Λουσιανῶν καὶ ἔπειτα τέλος ὑπὸ τῶν Βενετῶν, καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀμμοχώστου, ἐπερχομένων τῶν Τούρκων, ἄς ἀντικρύσῃ τὸ πλοῖον, ἐφ' οὗ εἶχον στοιβάσει αἱ κτακτικαὶ τοὺς ὠραιοτάτους τῶν παιδῶν καὶ τὰς περικαλλεστάτας τῶν παρθένων, ὅπως ἀποστελωσιν ὡς χρυσοῦν ἔαρ τῆς δουλωθείσης νήσου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Πρωτοστατεῖ μετὰ τῶν αἰχμαλώτων ἡ ὠραία Μαρία ἢ Συγκλητική. Ἀτρόμητος λαμβάνει δᾶδα, ἐμβάλλει αὐτὴν εἰς τὴν ἐν τῷ πλοίῳ ἀποθήκην τῆς πυρίτιδος καὶ ἀνατινάσσει εἰς τὸν ἀέρα ἑαυτὴν καὶ τὰς συναιχμαλώτους, σωζομένας ἀπὸ τῶν ἀκαθάρτων ἀσπασμῶν, εἰς οὓς προωρίζοντο παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου. Καὶ εἶνε ἡ μόνη σκηνή, ὅπου θὰ χρειασθῇ τὴν θρυαλλίδα ὁ ζωγράφος; Δὲν θὰ χρειασθῇ ἄρα τὴν θρυαλλίδα, ὡς ἄλλως εἰς ἔργον πατριωτικὸν μᾶλλον ἢ καλλιτεχνικὸν παρέστησεν ὁ Βρυζάκης, ζωγραφήσας τὸν Καψάλην ἐν Μεσολογίῳ, δὲν θὰ τὴν χρειασθῇ διὰ τὴν ναυαρχίδα τὴν τουρκικὴν καὶ τὴν ἀριστεῖαν τοῦ Κανάρη; Δὲν θὰ τὴν χρειασθῇ εἰς τὴν παράστασιν τοῦ Σαμουήλ εἰς τὸ Κοῦγκι; Δὲν θὰ τὴν χρειασθῇ διὰ τὴν ἐξεικόνισιν τοῦ ἡγουμένου Γαβριήλ ἐν τῇ Ἀρκαδίῳ τῆς Κρήτης;

Ἐκ τῶν ζοφερῶν σκηνῶν τῆς τουρκοκρατίας οὔτε μίαν οὔτε δύο θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ ὁ ζωγράφος. Μὲ μαῦρον πέπλον καλύπτων τὰς ζωγραφίας αὐτοῦ θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς δεῖξῃ, ἀνασύρων αὐτὸν, ποτὲ μὲν τὴν κόρην τοῦ χωρίου ἀρπαζομένην ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ πλησίον τῆς βρύσεως τοῦ χωρίου, ἄλλοτε δὲ τοὺς Τούρκους μὲ τὸ δόρυ αὐτῶν ἐξορύσσοντας τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀγίων ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. Θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς δεῖξῃ τὰς γυναῖκας ἀπαγομένας, τὰ παιδιά μεταβαλλόμενα εἰς γενιτσάρους διὰ τοῦ παιδομαζώματος. Θὰ ἠδύνατο νὰ παραστήσῃ τὰς πόλεις θρηνοῦσας, τὸ γένος δουλεῦον. Καὶ ἔπειτα οἴονοι

χάριν ἀνταποδόσεως εἰς εἰκόνας ἕως ἀντιθέτους θὰ ἠδύνατο ὁ Ἕλλην ζωγράφος νὰ παραστήσῃ ὠραίας σκηνὰς ἐκ τῶν μεγάλων ἡμερῶν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος, καὶ, συναδελφόνων τὸ 1821 μὲ τὸ 1812 καὶ 1813, θὰ ἐπεβάλλετο νὰ δεῖξῃ εἰς ἡμᾶς δύο μορφὰς μεγάλας καὶ γλυκείας ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ τῆς θρόνης. Ἡ μία μορφή θὰ κατώπριζεν ὡς εἶπειν μυριοκέφαλον ὄλην τὴν γενναιότητα, ὄλην τὴν ἐθελοθυσίαν, ὄλην τὴν ἀκμὴν καὶ τὸ σθένος τοῦ ἀναγεννηθέντος γένους, καὶ πλησίον τῆς μυριοκέφαλου ἐκείνης μορφῆς, τῆς ἐχούσης μίαν καὶ μόνην πνοήν, τῆς ἐμφορουμένης μιᾶς καὶ μόνης θελήσεως, τῆς ἐμπνεομένης ὑπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πεποιθήσεως εἰς τὴν νίκην, σύνοπλος καὶ ὑπεράνω αὐτῆς ὑπέροπλος θὰ ἐνεφανίζετο ἡ μορφή τοῦ Στρατηλάτου καὶ Νικητοῦ. Αὐτὰ θὰ παρίστανον ἐκ τῆς νεωτάτης ἡμῶν ἱστορίας, ἂν ἡμῶν ζωγράφος.

B'

ΑΝ ΗΜΗΝ ΠΟΙΗΤΗΣ'

Ἐν τῇ προηγουμένῃ μου διαλέξει ἐξέθηκα ἐνώπιον ὑμῶν τί θὰ παρίστανον, ἂν ἤμην ζωγράφος, ἐκ τῆς πατρῆου ἱστορίας, ἐξεῖξα δὲ εἰς ὑμᾶς πόσα ωραῖα θέματα δύναται νὰ παρουσιάσῃ ἡ ἐλληνικὴ ἱστορία εἰς τὸν χειριζόμενον τὸν χρωστικῆρα. Σήμερον θὰ ἤθελον νὰ παραστήσω πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξυμνηθῇ ἡ ἐλληνικὴ ἱστορία παρὰ τῶν ποιητῶν.

Δὲν τολμῶ νὰρχίσω τὴν διάλεξιν, ὡς τὴν προηγουμένην μὲ τὰς λέξεις «"Αν ἤμην ζωγράφος», διὰ τῶν λέξεων «"Αν ἤμην ποιητής» διότι δυστυχῶς δὲν εἶμαι. Συμβαίνει εἰς ἐμὲ κάτι πολὺ διάφορον ἐκείνου, ὅπερ συνέβη εἰς κυρίαν τῆς ἀρχαιότητος, ἄλλως ὅπως ξένην πρὸς τὰ κατ' ἐμὲ, τὴν Λαίδα, ἣτις μόνον ὅτ' ἐγήρασε, μόνον ὅτε τὰ ῥόδα τῶν παρεῖων τῆς ἤρχισαν νὰ διαυλακόνονται ὑπὸ τῶν δυνάμεων τοῦ χρόνου, ἀνέθεσε τὸ κάτοπτρον εἰς τὴν Παφίαν. Ἐγὼ τὴν λύραν ἀνέθεσα πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν Κλειῶν, καλύψας αὐτὴν ὑπὸ τὸν κονιορτὸν τῶν χειρογράφων.

Δὲν εἶμαι λοιπὸν ποιητής. Ἀλλὰ τί θὰ ἠδύνατο ποιητής τις νὰ δημιουργήσῃ ἐκ τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας δύναται νὰ λεχθῇ εἰς ἐλίγων παραδειγμάτων. Τὰ παραδείγματα θὰ ἦσαν πολλά, ἀφθονώτατα, ἂν ἐπέτρεπεν ὁ χρόνος. Ἀλλ' ἐν τῇ βραχείᾳ ὥρᾳ μιᾶς διαλέξεως μόνον κυριώτατά τινα θὰ θίξω, καὶ μόνον ἐκ τῶν γνωστῶν εἰς ὑμᾶς, ἐκ τῶν πλησιεστέρων εἰς ὑμᾶς. "Αν

ἤθελον ἐπεκτείνειν τὸν λόγον, θὰ ἠδύναμην νὰ δείξω εἰς ποῖα ἀριστουργήματα ἤγαγεν ἡ ποιητικὴ παράστασις τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας ἐν τῇ καθόλου λογοτεχνίᾳ, τίνες μεγάλοι ποιηταὶ τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν νέων χρόνων ἠδύνατο νὰ μνημονευθῶσιν ἐνταῦθα ὡς παραστήσαντες σκηνὰς τοῦ ἐλληνικοῦ βίου καὶ τῶν πολυτρόπων τυχῶν τῆς Ἑλλάδος ποιητικῶς. Ἀλλ' ὁ κατάλογος θὰ ἦτο ὑπὲρ τὸ δέον μακρὸς.

Ἡ ποιητικὴ παράστασις σκηνῶν τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας εἶνε βεβαίως διάφορος τῆς ζωγραφικῆς συνθέσεως. Ἡ ποιητικὴ ἐξεικόνισις δὲν εἶνε ἡ αὐτὴ καὶ ἡ γραφικὴ. Εἶνε ἀληθὲς, ὅτι τὸ γραφικὸν αὐτὸ, ὅπερ τόσο συχνὰ μεταχειριζόμεθα, δὲν ἐκφράζει πάντοτε τὸ ζωγραφικόν, ἀλλὰ συμπεριλαμβάνει ἐνίοτε καὶ τὸ ποιητικόν. Πλὴν ἀλλ' ὅμως τὰ ὅρια τῆς ποιήσεως καὶ τὰ ὅρια τῆς ζωγραφίας εἶνε, ὡς εἶδομεν ἐν τῇ πρώτῃ διαλέξει, πολὺ διάφορα ἀλλήλων. Πόσον διάφορα εἶνε τὰ ὅρια τῆς ποιήσεως, τῆς γραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς κατέδειξε σοφώτατα ἅμα καὶ χαρακτηριστικώτατα εἰς τῶν μεγαλειτέρων νόων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὁ Λέσσιγκ ἐν τῇ θαυμασίᾳ του συγγραφῇ «Λαοκόων». Ἡ συγγραφὴ αὐτοῦ ἐπεγράφη οὕτως ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ ἐν Ῥώμῃ ἀρχαίου ἀγάλματος, τῆς γλυπτικῆς ἐκείνης τριλογίας, ὡς ὀρθῶς ὠνομάσθη, ἐν ἣ βλέπομεν τὴν τελείαν διαβάθμισιν τῆς ὀδύνης ἀπὸ τοῦ πρώτου τέκνου, τὸ ὁποῖον μόλις ἔχουσι θίξει οἱ ὀδόντες τοῦ ὄφεως, εἰς τὸ ἄλλο, ὅπερ ἔχει ἤδη αἰσθανθῆ δάκνοντα τὰ μέλη του τὸν δράκοντα, καὶ μέχρι τοῦ πατρὸς, περιτετυλιγμένου τελείως πλέον ὑπὸ τῶν ὄφεων, ἀλλ' ὅστις, ἐκτὸς τούτου, ἐκτὸς τῆς σωματικῆς ἀλγηδόνος, αἰσθάνεται καὶ ψυχικὸν ἄλγος, βλέπων παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτοῦ σπαρασσόμενα τὰ ἴδια τέκνα. Τὸ ἄγαλμα ἐκεῖνο ἐξέλεξεν ὁ Λέσσιγκ διὰ νὰ δείξῃ τὴν διαφορὰν τῆς ποιήσεως καὶ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, διότι βλέπομεν, ὅτι παρ' ὄλον τὸ τραγικὸν καὶ τὴν συγκινοῦσαν τὸν θεατὴν ἐν τῷ ἀγάλματι ἐκείνῳ ἐξεικόνισιν ὄλον ἐν ἀξάνοντος πάθους λείπει ἡ φωνή, ὁ

¹ Διάλεξις γενομένη ἐν τῇ φιλολογικῇ Συλλόγῃ Πανασσῶν τῇ 10 Δεκεμβρίου 1911 καὶ ἐπαναληφθεῖσα ἐν τῇ Δημοτικῇ Θεάτρῳ Πειραιῶς ἐνώπιον τοῦ συλλόγου "Νέα Ζωή" τῇ 1 Ἰανουαρίου 1912, κατὰ στενογράφοιν.

ἐναρθρος λόγος, ἢ κραυγὴ τῆς ἀλγηδόνης. Βλέπομεν ζωγραφικωτάτην τὴν ὀδύνην, ἀλλὰ λείπει ἢ ὀδύνη ἢ λαλοῦσα. Ἄναλγος λοιπὸν εἶνε ἢ διαφορὰ ἢ ἐνυπάρχουσα μεταξὺ ποιητικῶν καὶ γραφικῶν παραστάσεων οἵαςδὴποτε ἱστορίας, καὶ δὴ καὶ τῆς τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Σκηναί, αἵτινες θὰ ἦσαν ποιητικώταται, δὲν εἶνε ζωγραφικαί, καὶ τάνάπαλιν. Ἄλλ' ὑπάρχουσι πολλὰ θέματα, ἅτινα δύνανται κατὰ διάφορον βεβαίως τρόπον νὰ παρασταθῶσι καὶ ποιητικῶς καὶ ζωγραφικῶς. Ἦν διαφορὰν τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ζωγραφικῆς δύναται νὰ τὴν δεῖξῃ καταλληλότατα ἐν ἀρχαίῳ παράδειγμα. Ὁ Ὅμηρος, θέλων νὰ δεῖξῃ τὸ κάλλος τῆς Ἑλένης, δὲν τὴν ἐξεικονίζει παριστάνει τοὺς γέροντας τῆς Τροίας καθημένους εἰς τὰ τεῖχη αὐτῆς, εἰς τὰς ἐπάλλξεις αὐτῆς, καὶ καθ' ἣν ὥραν διήρχετο πρὸ αὐτῶν ἢ Ἑλένη, χωροῦσα πρὸς τὸν πύργον, ἀρκεῖται πρὸς ἐπίδειξιν τῆς μεγάλης αὐτῆς καλλονῆς εἰς τοὺς λόγους τῶν γερόντων, δικαιολογούντων τὸν μακρὸν πόλεμον καὶ τὰ πολυχρόνια ἀλγηχάριν τοιαύτης γυναικός. Συμπληρώσατε τοὺς λόγους ἐκεῖνους μὲ τὴν ὑπολανθάνουσαν εἰς τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ εἰκόνα τῶν γερόντων προσβλεπόντων ἀλλήλους, ἴσως δακνόντων τὰ χεῖλη, ἴσως θετόντων τὸν δάκτυλον εἰς τὸ στόμα. Ὁ ὑπερήλικος πόθος τῶν θαυμαστῶν δεικνύει ἐξ ἀντανάκλασεως τὸ κάλλος τῆς συζύγου τοῦ Μενελάου, ἣν εἶχεν ἀρπάσει ἐρωτόπληκτος ὁ Πάρις.

Ἦδη οἱ ἀρχαῖοι ἐπελήφθησαν ποιητικῆς διαπραγματεύσεως θεμάτων ἐκ τῆς πατρῴου ἱστορίας. Ὁ μέγας ἐπιγραμματοποιὸς Σιμωνίδης ὑπῆρξεν ἐκεῖνος, ὅστις ἔφαλε τὸν μέγιστον τῶν ἀρχαίων ἀγώνων, τοὺς Μηδικοὺς πολέμους. Δὲν ἐχρηιάσθησαν εἰς αὐτὸν πολλοὶ στίχοι, ἐνέτεινεν ὀλίγας μόνον χορδὰς τῆς λύρας του, ἀλλ' ἢ κροῦσις αὐτῆς ὑπῆρξεν ἰσχυρά. Μὲ δύο συνήθως στίχους, σπανίως μὲ περισσοτέρους, ἔφαλεν ἤδη διὰ τῶν θαυμοσίων ἐκεῖνων ἐπιγραμμάτων καὶ ἐπιτυμβίων τοὺς θανόντας καὶ τὸν εὐκλεᾶ αὐτῶν πύτμον καὶ τὸν ἀφθιτον οἶτον. Ἦ δὲ

δρᾶμα, ἐν ᾧ ἠδύνατο νὰ ἐπιληφθῇ ἐν τῇ ἀρχαιότητι τῆς τραγικῆς παραστάσεως σκηνῶν ἱστορικῶν, ἀπέφυγεν ὡς τὸ πλεῖστον. Προέβαλλον ἐνώπιον τῶν δραματικῶν ποιητῶν αἱ μεγάλαι μορφαὶ τοῦ μύθου, τὰ τραγικὰ ἐπεισόδια τοῦ οἴκου τῶν Λαβδακιδῶν, αἱ φοβεραὶ σκηναὶ τῶν μεγάρων τῶν Μυκηναίων, ὁ πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ αἱ περιπέτειαι τῶν ἡρώων τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, οἱ νόστοι τῶν ἡρώων ἐπιστρεφόντων εἰς τὰς πατρίδας, καὶ ἡ τραγωδία ἐνετρώφησεν εἰς τοὺς πλουσίους ἐκεῖνους θησαυρούς. Ἄλλ' ὅτε ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων, ἐνδόξως ἐξεληθοῦσα τῶν Μηδικῶν πολέμων, ἀνεμνήσθη τῶν ἡμερῶν ἐκεῖνων, καθ' ἃς οἱ μὲν ἄνδρες εἶχον ἐγκαταλίπει τὴν πόλιν, ἐξορμήσαντες ἐκτὸς αὐτῆς διὰ νὰ ποκρούσωσι τὴν περσικὴν ἐπιδρομὴν καὶ ἔπειτα ταχθέντες εἰς τὸν στόλον τὸν ἀντιμαχόμενον πρὸς τοὺς Πέρσας, αἱ δὲ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά ἔφυγον εἰς τὴν Τροιζῆνα καὶ Σαλαμίνα, ὅτε ἡ πόλις ἐμεγαλαύχει δικαίως ἀναμνησκομένη τῶν πρώτων νικῶν τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμίνας, τότε πόλεις καὶ ζωγραφία ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ δοξάσωσι τοὺς μαχητὰς καὶ τὸν νικηφόρον στόλον τῶν Ἀθηναίων. Ἐν τῇ Ποικίλῃ Στοᾷ τῶν Ἀθηναίων ἐξεικονίσθη, ἴσως διὰ τοῦ χρωστῆρος τοῦ Πολυγνώτου, ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος, ὁ Μιλτιάδης προπορευόμενος τῶν ἄλλων στρατηγῶν, ὁ ἀρρενωπὸς Καλλίμαχος ἀγωνιζόμενος καὶ πίπτων παρὰ τὴν παραλίαν, ὁ Κυναίγειρος προσπαθῶν ἡρωικῶς νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἀπόπλου τῶν πλοίων τῶν ἠττημένων Ἀσιασίων.

Καὶ μετὰ διακόσια δὲ καὶ πενήκοντα περίπου ἔτη ὁ βασιλεὺς τοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Περγάμου Ἄτταλος ἐν μέσῳ τῶν νικῶν κατὰ τῶν ἐπιτρεχόντων τὸ βασίλειον αὐτοῦ Γαλατῶν κοσμῶν τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων διὰ γλυπτῶν ἀναθημάτων, δὲν ἠθέλησε νὰ περιορισθῇ εἰς τὰς προσφάτους νίκας, ἀλλὰ, συνδέων τὴν δόξαν τοῦ Περγάμου πρὸς τὴν τῶν Ἀθηναίων, προσέθηκε καὶ γλυπτικὴν ἀναπαράστασιν τῆς ἐν Μαραθῶνι κατὰ τῶν

Περσῶν νίκης τῶν Ἀθηναίων. Ἄλλ' ἀφ' ἐτέρου ὁ Μαραθῶν δὲν ἀποτελεῖ θέμα ποιητικόν· δὲν ἐπελήφθησαν αὐτοῦ οἱ ποιηταί, προτιμήσαντες τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμίνας. Εἶχομεν μέχρι τοῦδε μίαν ποιητικὴν παράστασιν τῆς μεγάλης ἐκείνης μάχης ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου εἰς τοὺς «Πέρσας». Ὁ Αἰσχύλος ἐκθειάζει τὴν μάχην τῆς Σαλαμίνας καὶ τὴν σύγκρουσιν τῶν τριήρων καὶ τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ποιητικὴ περιγραφή τοῦ Αἰσχύλου κατώρθωσε νὰ μεταφέρῃ τὸ πεδῖον τῆς μάχης, τὴν ἀντανάκλασιν καὶ τὴν ἀπήχησιν τῶν γενομένων εἰς σφαῖραν τριαύτην, ὥστε ὡς ἀπὸ ἄλλου κόσμου, ἀπὸ κόσμου ἰδεώδους, νάπηχῶσι τὰ κατορθώματα τῶν Ἀθηναίων. Οὕτως ἔδωκεν εἰς αὐτὰ ποιητικὴν βᾶσιν, καὶ ἠδυνήθη νὰ τα παραστήσῃ ποιητικῶς. Δὲν ἔρχεται αὐτὸς, δὲν ἔρχεται τις Ἑλληὴν νὰ εἰκονίσῃ τὰ γενόμενα· αὐτὸ τὸ θέαμα ἀπομακρύνεται τρόπον τινὰ ἀπὸ τῆς ἀμέσου γειτονίας τῶν Ἀθηναίων, ὅπου συνεκροτήθη ἡ ναυμαχία. Μακρὰν, εἰς τὰνάκτορα τῆς Περσεπόλεως ἢ τῶν Σούσων, πρὸ τῆς χήρας τοῦ Δαρείου, τῆς μητρὸς τοῦ Ξέρξου, ἔρχεται ὁ Πέρσης ἄγγελος, καὶ διηγεῖται τὴν νίκην τῶν ἐχθρῶν τῶν Περσῶν. Δὲν γινώσκει ὀνόματα, δὲν ἀναφέρει τοπωνυμίας, εἶνε εἰς αὐτὸν τὰ πάντα ἄγνωστα. Ἐκεῖνος ἐπολέμησε καὶ ἠττήθη μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους, καὶ δὲν ἐπρόφθασε νὰ μάθῃ πῶς ὠνομάζετο ἡ νῆσος, πῶς ἐλέγετο ὁ τόπος τῆς ἀριστείας τοῦ Ἀριστείδου, ἡ μικρὰ Ψυττάλεια, τίνες αἱ νησίδες αἱ περὶ τὴν Σαλαμίνα. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, ὧν ἐνώπιον ἐδιδάχθη τὸ δράμα, ἐγίνωσκον καλῶς ἐκ τοῦ πλησίον τοὺς τόπους οὓς δὲν εἴξευρε νὰ ὀνομάσῃ ὁ Πέρσης ἄγγελος, τοὺς τόπους ὅπου νικήσαντες εἶχον σώσει τὰς Ἀθήνας, τὰς ἀνδραγαθίας, δι' ὧν προσφάτως ἔτι εἶχον δοξάσει ἑαυτοὺς, τὰς Ἀθήνας, τὴν Ἑλλάδα ὅλην. Κατὰ ταῦτα ἡ περιγραφή του ἔχει μὲν τι τὸ ἀληθῶς ποιητικόν, τὸ πραγματικῶς ἰδεώδες, ἀλλ' εἶνε τοιαύτη, ὥστε μὲ ὅλον τὸ ὕψος τῆς ποιήσεως, μὲ ὅλην τὴν ἀπήχησιν τὴν ὡς ἀπὸ ἄλλου κόσμου, ὡς εἶπον, δὲν ἀφίσταται ὁ ἐξυμνητῆς τῆς Σαλαμίνας Αἰσχύλος τῆς

πραγματικῆς ἱστορίας, καὶ ἡ περιγραφή αὐτοῦ δὲν μας ὑφώνει μόνον ὡς εἰκὼν ποιητικὴ, ἀλλὰ καὶ μας χρησιμεύει ὡς αὐτόχρημα ἱστορικὴ πηγὴ περὶ τῆς μάχης.

Οἱ Πέρσαι τοῦ Αἰσχύλου δὲν εἶνε τὸ μόνον δράμα, ἐν ᾧ ἐξυμνεῖται ἡ νίκη τῆς Σαλαμίνας. Ὁ συντηρητικὸς Αἰσχύλος, ὁ φίλος τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὁ γεραίρων τὰ προνόμια τοῦ σεβαστοῦ ἐκείνου σώματος, ὁ ἔχων τὴν τιμὴν νὰ κατατάσσῃται μεταξὺ ἐκείνων, ὅσοι εἶχον ἀπεργασθῆ τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηναίων διὰ τῶν ἀρχαίων ἐκείνων προνομίων, ἦτο φίλος τοῦ Ἀριστείδου, καὶ διὰ τοῦτο τὸ μεγαλεῖτερον ἐπεισόδιον, τὸ ὅποιον λεπτομερῶς περιγράφει ἐν τοῖς Πέρσαις, εἶνε ἡ κατὰ τὴν μάχην τῆς Σαλαμίνας ἐπιφανῆς δράσις τοῦ Ἀριστείδου ἐπὶ τῆς νήσου Ψυττάλειας. Ὁ Ἀριστείδης εἶχεν ἐξορισθῆ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Τὸ πρόγραμμά του, ἐμμένοντος εἰς τὴν παλαιὰν ἰδέαν, ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ νικήσῃ καὶ πάλιν ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων, ἐπερχομένων τυχόν τῶν Περσῶν, διὰ τῶν αὐτῶν ἐκείνων ἀγροτῶν, οἵτινες εἶχον νικήσει ἐν Μαραθῶνι, τὸ πρόγραμμα ἐκεῖνο εἶχεν ἠττηθῆ ὑπὸ ἄλλων γνωμῶν, καὶ ἡ πόλις, ἐξοστρακίζουσα τὸν Ἀριστείδην, ἔδιδε τὴν ψῆφον αὐτῆς ὑπὲρ τοῦ ναυτικοῦ προγράμματος τοῦ Θεμιστοκλέους. Διὸ ὁ Θεμιστοκλῆς εἶνε ὁ πραγματικὸς νικητῆς τῆς Σαλαμίνας. Ἄλλ' ὀλίγας ὥρας πρὸ τῆς ναυμαχίας ὁ ἐξόριστος Ἀριστείδης εἶχεν ἐπανέλθει ἐκ τῆς Αἰγίνης ὅπου διέτριβε, καὶ ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τοῦ Θεμιστοκλέους εἶχε γέλνει ἢ συνάντησις καὶ ἡ συνδιαλλαγή τῶν δύο ἀνδρῶν ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος, καὶ ὁ Ἀριστείδης οἶονεὶ ἀνεγνώρισεν ἤδη τὴν ὀρθότητα τοῦ προγράμματος τοῦ μεγάλου ἀντιπάλου. Πῶς νὰ λησμονηθῆ λοιπὸν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ εἰσηγητῆς τοῦ προγράμματος ἐκείνου, δι' οὗ ἐθαυματούργησεν ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ Ἑλλάς ἐν Σαλαμίनि; Καὶ ὡς ὁ Αἰσχύλος ὑπῆρξεν ὁ συνήγορος, ὁ θαυμαστῆς, ὁ ὕμνητῆς τοῦ Ἀριστείδου διὰ τῆς ποιητικῆς διηγήσεως τοῦ Πέρσου ἀγγέλου ἐν τοῖς Πέρσαις, οὕτως ὁ Φρόνιχος ὑπῆρξεν ὁ φίλος τοῦ Θεμιστοκλέους, ὁ ὕμνητῆς

τοῦ ναυτικοῦ αὐτοῦ προγράμματος. Ὡς δ' ἡ τραγῳδία του Αἰσχύλου ἐνομάζεται «Πέρσαι», οὕτω καὶ ὁ Φρόνιχος δὲν ἔθηκε τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλέους ὡς ἐπικεφαλίδρα τοῦ δράματος αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπέγραψεν αὐτὸ «Φοινίσσας» ἐκ τοῦ χοροῦ. Μὴ λησμονῶμεν, ὅτι οἱ Φοινικεῖς ἀπετέλουν τὴν κυριωτάτην δύναμιν τοῦ στόλου τῶν Περσῶν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν αἱ γυναῖκες αὐτῶν δὲν ἦσαν ξένοι τοῦ ὄλου ἐπεισοδίου. Ὁ Φρόνιχος δὲν ἦτο πρώτη φορά, καὶ ἦν ἐπελάβετο νὰ παραστήσῃ ποιητικῶς θέμα ἱστορικόν. Ἀλλ' ἂν διὰ τῶν Φοινισσῶν ἦρατο τὴν νίκην, εὐχαριστήσας τοὺς Ἀθηναίους, δὲν εἶχεν εὐχαριστήσῃ αὐτοὺς ὀλίγα ἔτη πρότερον μὲ ἄλλο ἱστορικόν δράμα, μὲ τὴν «Μιλήτου ἄλωσιν», παραστήσας τὰ δεινὰ καὶ τὴν φοβερὰν τύχην τοῦ καυχήματος ἐκείνου τῶν ἰωνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Μιλήτου, κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐπανάστασιν τῶν Ἴωνων. Καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον ἐπαρκῶς βοηθήσει τοὺς Ἴωνας, ἐζημίωσαν τὸν Φρόνιχον, ὡς ἀναμνήσαντα αὐτοὺς οἰκτεῖα κακὰ, διὰ βαρέος χρηματικοῦ προστίμου.

Ἦρέπει νὰ κατέλθωμεν πολλοὺς αἰῶνας ἐν τῇ ἀρχαιότητι διὰ νὰ εὐρωμεν ἄλλον τραγικὸν ἐπιλαμβανόμενον ἱστορικοῦ θέματος. Εἶνε ὁ Μοσχίων, ὅστις θαρρεῖ πλέον καὶ νὰ ἐπιγράψῃ Θεμιστοκλέα δράμα ἔχον ὑπόθεσιν τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμί-νος. Καὶ τις δὲ τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων τραγικὸς, ὁ Φιλί-σκος, πάλιν ἔγραψε δράμα ἐπιγραφόμενον «Θεμιστοκλῆς». Βλέπετε λοιπὸν, ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς εἶνε ὁ κύριος ἦρωας ἐν θέ-μασιν ἱστορικῶν τραγῳδιῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἄλλως πολὺ ὀλίγα εἶνε τὰ ἱστορικὰ δράματα τῆς ἀρχαιότητος. Καὶ κατ' αὐ-τὰς ἔτι τὰς ἡμέρας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅτ' ἐν μέσῳ τοῦ ὀρυμαγδοῦ τῶν μαχῶν ὁ θαυμαστής τοῦ Ὀμήρου, ὁ τρόφιμος τῆς ἑλληνικῆς παιδείσεως δὲν ἐθεώρει ἀνάξιον τῶν στρατοπέ-δων αὐτοῦ νὰ διδάσκωνται καὶ δράματα ἐν ἴσῃ ἀναπαύσεως ἀπὸ τῶν μαχῶν, βλέπομεν παριστανόμενον ἐν δράμα τοῦ Πύ-θωνος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Ἀγὴν, ἀλλὰ τὸ δράμα τοῦτο ἦτο

σατυρικὸν καὶ οὐχὶ ἱστορικόν, ὡς θὰ ἠδυνάμεθα νὰναμείνωμεν χάριν ἐξάψεως τοῦ φρονήματος τῶν στρατιωτῶν.

Μὲ τὸν μικρὸν αὐτὸν κατάλογον τελειώνει ὁ ἔλεγχος ὄλων τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν δραμάτων. Τὰ λοιπὰ ἀναφέρονται εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ μύθου.

Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα μὲ τὴν ἐπικὴν καὶ μὲ τὴν λυρικήν ποιήσιν. Ἐκτὸς τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ Σιμωνίδου ἦτο φυσικόν, ὅτι οἱ Μηδικοὶ πόλεμοι ὄφειλον καὶ ἔμελλον νὰ ἐλκύσωσι τὴν προσοχὴν καὶ ἄλλων ποιητῶν. Μεταξὺ τούτων ἔχομεν τὸν Σά-μιον Χοιρίλον, οὗ ἡ Περσηὶς ἀπωλέσθη δυστυχῶς. Εὐτυχέστε-ροι εἴμεθα μὲ τὸ ποίημα τοῦ Μιλησίου Τιμοθέου. Ὁ Τιμόθεος τὴν νίκην τῆς Σαλαμίνας, τὴν ὁποῖαν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐθαύ-μαζον οἱ ἀρχαῖοι, ἐξέλεξε καὶ πάλιν ὡς ὑπόθεσιν τῶν «Περ-σῶν» αὐτοῦ. Ἦσαν δὲ οἱ Πέρσαι τοῦ Τιμοθέου Νόμος, ὡς ἐκα-λεῖτο εἶδος μέλους ἅμα καὶ ποιήσεως, μελοποιημένον ποίημα. Τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων θαυμάζομενον τοῦτο λυρικὸν ποίημα εἶχε σχεδὸν τελείως ἀπολεσθῆ, ὅτε ἡ τόσα καὶ τόσα τροφοδοτήσασα ἡμᾶς γῆ τῆς Αἰγύπτου, ἥτις μὲ τὸ ξηρὸν τῆς κλίμα καὶ τὴν ἄμμον τῆς τὴν σωτήριον διεφύλαξε πλείστους ὄσους παπύρους περιέχοντας ἀγνωστὰ καὶ θαυμαστὰ ἀρχαῖα λογοτεχνήματα, ἐπανέδωκεν εἰς ἡμᾶς τὸν Νόμον τοῦ Τιμοθέου, ἐν ᾧ βλέπομεν μὲ γραφικὴν γλῶσσαν καὶ ἰσχυρῶς παλλομένας τὰς χορδὰς τῆς λύρας ζωνηρῶς περιγραφομένην αὐτὴν ἐκείνην τὴν ναυμα-χίαν τῆς Σαλαμίνας.

Θὰ ἦτο μακρὸς ὁ λόγος, ἂν ἤθελον νὰ παραστήσω εἰς ὑμᾶς τίνες τῶν μεγάλων μεσαιωνικῶν ποιητῶν καὶ νεωτέρων ἐπελή-φθησαν θεμάτων ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσω ὑμᾶς δύο γνωστότατα ποιήματα τοῦ Σχιλλέρου, τὸν Δακτύλιον τοῦ Πολυκράτους καὶ τὰς Γεράνους τοῦ Ἰθύκου. Τὸ πρῶτον ἀναφέρεται εἰς τὸν βίον τοῦ κραταιοῦ τυράννου τῆς Σάμου. Εἶνε ἡ διήγησις ἐκείνη, ἣν μας παραδίδει ὁ Ἡρόδοτος, περὶ τῆς ὑπερμέτρου εὐτυχίας τοῦ Πολυκράτους,

περὶ ἧς ἀνησύχει ὁ φίλος αὐτοῦ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Ἄμασις, ὅστις καὶ συνεβούλευσεν αὐτὸν νὰ μαλάξῃ τὸ θεῖον, ὅπερ εἶνε φθονερὸν, διὰ τῆς ἐκουσίας ἀποβολῆς τοῦ προσφιλεστάτου τῶν κειμηλίων. Ὁ Πολυκράτης πειθόμενος ἀνάγεται ἐπὶ πολεμικοῦ πλοίου εἰς τὸ πέλαγος, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ρίπτει εἰς τὴν θάλασσαν τὴν πολύτιμον αὐτοῦ χρυσόδετον ἐκ σμαράγδου σφραγίδα, ἔργον τέχνης θαυμαστόν. Ἄλλ' ὠ τοῦ θαύματος. Μετὰ πέντε ἢ ἕξ ἡμέρας οἱ θεράποντες αὐτοῦ, παρασκευάζοντες χάριν τῆς τραπέζης τοῦ τυράννου μέγαν ἰχθὺν, ὃν εὐτυχῆς ἀλιεὺς εἶχε δωρήσει εἰς τὸν Πολυκράτην, εὗρον ἐντὸς αὐτοῦ τὸν εἰς τὴν θάλασσαν ριφθέντα δακτύλιον τοῦ τυράννου. Τὸ ἄγγελμα ἐπίκρανεν ἐπὶ τοσοῦτον τὸν Ἄμασιν, ὥστε στείλας κήρυκα διέλυσε τὴν μετὰ τοῦ Πολυκράτους φιλίαν, προσιωνιζόμενος κακὸν τέλος αὐτοῦ, ὅπερ καὶ δὲν ἤργησε πράγματι νὰ ἐπέλθῃ, καὶ μὴ θέλων νὰ θρηνήσῃ ὡς περὶ φίλου.

Αἱ δὲ Γέρανοι τοῦ Ἰθύκου ὑπόθεσιν ἔχουσι τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχαίου τούτου λυρικοῦ ποιητοῦ, γεννήματος τῆς ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ ἐλληνικῆς πόλεως Ῥηγίου. Τὸν Ἰθυκὸν, εὕρισκόμενον ἐν ἀποδημίᾳ, ἐφόνευσαν λησταί, καταρασθεὶς δ' αὐτοὺς ὁ ποιητὴς εἶπεν, ὅτι ἔμελλον νὰ ἐκδικήσωσιν αὐτὸν αἱ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ φόνου ὑπεριπτάμεναι γέρανοι. Πράγματι δὲ μετὰ πολὺν χρόνον οἱ φονεῖς, παριστάμενοι ἀνύποπτοι ἐν τῇ θεάτρῳ τῆς Κορίνθου, εἶδον παραφανείσας γεράνους, καὶ ἐπιθύρισαν μεταξὺ ἀλλήλων ἐν μέσῳ γελῶντες, ὅτι ἐνεφανίσθησαν οἱ ἐκδικηταί τοῦ Ἰθύκου. Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ καθήμενοι πλησίον κατήγγειλαν εἰς τὰς ἀρχὰς τοὺς ταῦτα λέγοντας, οἵτινες, ἀποδειχθείσης τῆς ἐνοχῆς αὐτῶν, ὑπέστησαν τὴν δικαίαν ποινὴν τῆς κακουργίας.

Ἄλλ' ἡ Κορίνθος μᾶς ἐνθυμίζει καὶ ἄλλην ποιητικῶς τε καὶ ζωγραφικῶς παρασταθεῖσαν μορφήν. Εἶνε ὁ Λέσβιος ποιητὴς Ἀρίων, ὁ ἐφευρέτης τοῦ διθυράμβου, ὅστις τὸ πλεῖστον τοῦ βίου διήγαγε παρὰ τῇ τυράννῳ τῆς Κορίνθου Περιάνδρῳ. Κατά-

μεστος θησαυρῶν ἐπανεπλεεν ὁ ποιητὴς πρὸς τὸν προστάτην ἐκ τῆς Ἰταλίας, ὅτε οἱ ναῦται τοῦ πλοίου, θέλοντες ν' ἀρπάσωσι τὸν πλοῦτον αὐτοῦ, παρεσκευάσθησαν νὰ φονεύσωσιν αὐτὸν, ῥίπτοντες εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ μοιραίου τούτου θανάτου ὁ ποιητὴς περιεβλήθη τὸ ὕστατον στολὴν πανηγυρικὴν, ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας τὴν κιθάραν, καὶ οὕτω κεκοσμημένος ἐρρίφθη εἰς τὰ ὕδατα. Ἀλλὰ δὲν κατεδύθη. Τὰ γλυκέα του μέλη τὰ μὴ σαγηνεύσαντα τοὺς ἀστέρους ναύτας ἔθελξαν φιλόμοισον δελφίνα, ὅστις, ἀναλαβὼν ἐφ' ἑαυτοῦ τὸν ψάλτην, ἤγαγεν εἰς τὸ Ταίναρον, ὅπουθεν ὁ Ἀρίων ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κορίνθον. Τὴν ὡραίαν παράδοσιν, τὴν συμβολίζουσαν τὴν δύναμιν τῆς τέχνης, ἣν πρῶτος διέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Ἡρόδοτος καὶ ἣν διεκόσμησαν ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ποιηταὶ καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων οἱ Γερμανοὶ Schlegel καὶ Tieck, ἀναπαριστάνει καὶ ἡ αὐλαία τοῦ Βασιλικοῦ θεάτρου τοῦ Βερολίνου.

Ἀλλὰ καὶ ὁ προστάτης τοῦ Ἀρίωνος, ὁ Περιάνδρος, ἔγεινεν ἀντικείμενον τῆς ποιήσεως. Εἶνε ἀληθῶς περίεργος ἀνὴρ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὁ τύραννος ἐκεῖνος τῆς Κορίνθου, καὶ ἔχει τι τὸ μυστηριώδες καὶ δυσεξήγητον. Εἶνε χαρακτήρ μεστὸς ἀντιθέσεων παραδοξοτάτων, καὶ ὁ βίος αὐτοῦ ὁ περιπετειώδης ἔχει ἐν μέσῳ τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἁρμονίας τοῦ κλασικοῦ κόσμου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος στιγμὰς ἀπλέτου φωτὸς καὶ γελαστῆς αἰθρίας, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τὰ σκοτεινὰ, κάτι τὸ φοβερῶς τραγικόν. Ὁ Περιάνδρος εἶνε εἰς τῶν ἐπιτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ὁ φονεὺς τῆς συζύγου, τῆς Λυσίδης, τῆς ὡραίας καὶ ἀπλοϊκῆς ἐκείνης θυγατρὸς τοῦ τυράννου τῆς Ἐπιδαύρου, τὴν ὅποίαν, ἐνδεδυμένην τὴν ἀφελῆ αὐτῆς στολὴν, τυχαίως διελθὼν καὶ ἰδὼν οἰνοχοοῦσαν εἰς τοὺς ἐργάτας ἠγάπησε καὶ ἐνυμφεύθη. Ἐκείνη εἶνε ἡ μετονομασθεῖσα Μέλισσα, ἧς χάριν ὁ Περιάνδρος ἀπεγύμνωσε τὰς γυναῖκας τῶν Κορινθίων τῶν θησαυρῶν αὐτῶν, ἀλλ' ἦν ἐν τοσοῦτις ἐφόνευσεν. Εἶνε ὁ προστάτης τῆς ποιήσεως καὶ θαυμαστῆς τοῦ Ἀρίωνος καὶ φίλος τῆς μουσικῆς

καὶ ἰδρυτῆς τῆς φαιδρᾶς τῶν Ἰσοθίων πανηγύρειος, ὅστις ἐν τούτοις ἐγκλείεται φιλυπόπτως ἐπὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου μετὰ τοῦ στίφους τῶν στυγνῶν αὐτοῦ δορυφόρων. Εἶνε δ' ἀπτοήτως κηρύττων τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς ἀποστατησάσης θυγατρὸς τῶν Κορινθίων, τῆς Κερκύρας, ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ πενθεροῦ Προκλέους, ὃν καὶ ζωγρεῖ ὡς πολέμιον, καὶ ὅμως τρέμων τὸ ἐμφανιζόμενον εἰς αὐτὸν φάσμα τῆς θανατωθείσης συζύγου. Εἶνε δ' εὐφημούμενος ἰδρυτῆς εὐτυχῶν κτισμάτων τῆς Κορίνθου, ὃ αὐξήσας τὴν ναυτικὴν δύναμιν τῆς γενετέρας καὶ ἐπεκτείνας τὰ ὅρια αὐτῆς μέχρις αὐτῶν τῶν ὀρίων τῆς Δαλματίας καὶ συγχρόνως δ' ἐξεγείρας ἀκόμητον τὸ μῖσος τῶν ὀλιγαρχικῶν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ πατρίδος. Εἶνε τέλος ἐκεῖνος, ὅστις, ἐν ᾧ ἤλθεν εἰς διάστασιν πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Λυκόφρονα καὶ ἐμποδίζει τοὺς Κορινθίους νὰ προσφωνῶσι καὶ αὐτὸν, ἐν τούτοις αὐτὸς ἐκεῖνος πίπτει καὶ γονατίζει πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ ἀποκεκηρυγμένου καὶ ἀλλόφρονος υἱοῦ. Ἐποιοῦνται ἀντιφάσεις ὑπῆρξαν τόσον πολλαί, ὥστε ὑπῆρξαν ἱστορικοί, οἵτινες ἐθεώρησαν, ὅτι δὲν συμβιβάζονται πάντα ταῦτα ἐν τῇ προσώπῳ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς καὶ ὅτι ἔχομεν δύο Περιάνδρους. Ἐποιοῦτον διπλασιασμὸν, εὐκολύνοντα δυσχερεῖς λύσεις, ἐννοεῖται, ὅτι συχνὰ ἐπεχείρησαν οἱ ἱστορικοί, ἀλλὰ πρέπει πάντοτε νὰ ποφεύγωμεν αὐτοὺς, καὶ εἶνε προτιμότερον νὰ ἐρμηνεύωμεν τὰς ἀντιθέσεις ψυχολογικῶς. Ψυχολογικὰ λοιπὸν εἶνε καὶ τὰ αἷτια τῆς ἐν διαφόροις περιόδοις μεταβολῆς τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Περιάνδρου, σαλευθέντος ἐκάστοτε ὑπὸ ἰσχυρῶν παθῶν καὶ δεινῶν οἰκογενειακῶν περιπετειῶν.

Τὸν Περιάνδρον τοῦτον, τὸν ἐπιφανέστατον τῶν Κυφελιδῶν, ἔλαβεν ὡς θέμα τῆς ἀπ' αὐτῶν ἐπονομασθείσης τραγικῆς οἰ ποιητῆς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἐκεῖνος, ὅστις ὑπῆρξεν ἅμα καὶ ἱστορικός, ὁ Δημήτριος Βερναρδάκης. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἔλθω εἰς τοὺς νεωτέρους ἡμῶν λογοτέχνας, ἅς μνημονεύσω πρῶτον τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, αὐτοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς

ἐν τοῖς δημοτικοῖς ᾄσμασι πολλάκις ἔλαβε θέμα ἱστορικόν. Ἀλλ' ἦτο φυσικὸν, ὅτι τὰ ἱστορικὰ ταῦτα θέματα ἰδίως ἀνεφέροντο εἰς ἄθλους στρατιωτικοὺς, εἰς ἀριστείας πολεμικάς. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ μόνον ἔπος, τὸ ὁποῖον ἐγέννησεν ὁ μεσαιωνικὸς ἑλληνισμὸς, ὁ Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας, ἐγεννήθη ἐκ δημοτικῶν ᾄσμάτων, διαδοθέντων πανταχοῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἀπομνημονευόντων τὴν μεγάλην πάλην μεταξὺ δύο ἀντιμαχομένων παρχόντων, τοῦ ἑλληνικοῦ βυζαντιακοῦ κόσμου καὶ τοῦ κόσμου τοῦ ἀραβικοῦ ἐκεῖ μακρὰν εἰς τὰ βόθη τῆς Ἀσίας, παρὰ τὸν Εὐφράτην. Οὕτως εἶνε περίεργον, ὅτι μόνον τῶν Ἀραβομάχων αἱ τύχαι καὶ ἀνδραγαθίαι ἔγειναν θέμα ποιητικὸν ἐπὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν βασιλείας. Εἶνε περίεργον, ὅτι ἔχομεν ἀπηχήσεις τῶν πρὸς τοὺς Ἀραβας ἀγώνων, ἐν ᾧ οἱ πρὸς τοὺς Βουλγάρους δὲν ἀφήκαν ἔχνη ἀπομνημονεύσεως ποιητικῆς ὑπὸ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ. Μὲ τὴν πτώσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως τῇ 1361, τὴν πρώτην ἐκείνην ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος ἐγκατάστασιν τοῦ μέλλοντος ἐπὶ αἰῶνας νὰ κυριαρχήσῃ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν Ὀθωμανοῦ, ἀρχεται ἡ ἱστορικὴ παραγωγή τῆς λύρας τῆς δημώδους.

. Ἡ ἀγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι,
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κ' ἐξηνταδύο κάμπανες

εἶνε κατόπιν ἡ μόρφωσις εἰκῶν τοῦ Ὀλιβεροῦ ποιήματος τοῦ σπεύραντος εἰς πᾶσαν γωνίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ τὸ πένθος ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ πτώσις τῆς Θεσσαλονίκης ὀλίγα ἔτη πρότερον, ἡ ἥρωικὴ θυσία τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ἡ πτώσις τῆς Τραπεζούντος ἔπειτα εἶνε τὰ θέματα τῶν ὁποῖων ἀπτεται θρηνοῦσα ἡ δημώδης μουσα. Καὶ ἔπειτα, ἐν ὥραις ἀρχομένης ἀναγεννήσεως, ἐπάνω εἰς τὰ βουνὰ, οἱ ἀγῶνες τῶν τουρκομάχων, οἱ ἄθλοι καὶ αἱ ἐθελουσίαι τῶν ἀρματολῶν καὶ τῶν κλεφτῶν κινουσι τὴν λύραν τοῦ λαοῦ. Εἶνε ἄξιον σημειώσεως, ὅτι ὑπὸ ἔποψιν τεχνικῆν, ὑπὸ ἔποψιν μετρικῆν

ἔχουσι τι τὸ ἀρχαιότροπον τὰ δημοτικὰ ἐκεῖνα τραγούδια. Ἐν ᾧ ἀπὸ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος ἔχει εἰσαχθῆ κατὰ μίμησιν τῶν Ἰταλῶν ἢ ὁμοιοκαταληξία, ἢ δημώδης ποίησις πολὺ ἀργά, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς μόνον χρόνοις, παρουσιάζει πλὴν τῶν διστίχων καὶ τινῶν προσοδίων, νανουρισμάτων ἢ δραχυστικῶν ᾠσμάτων ὁμοιοτέλευτα ποιήματα οὕτως, ὥστε καὶ ὡς κριτήριον τῆς γνησιότητος δημοτικῶν ᾠσμάτων δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τὸ ὁμοιοκατάληκτον ἢ μή. Εἶνε τόσον ὠραῖα τὰ εἰδύλλια ἐκεῖνα, ἐν οἷς παριστάνεται ὁ βίος τῶν ἀρματολῶν καὶ τῶν κλεφτῶν, ὁ ἀνταγωνισμὸς τοῦ Ἑλλήνος πρὸς τὸν Τούρκον, ἢ στοργὴ τῶν ἀγωνιζομένων πρὸς τὰ πάτρια βουνά, ἐν οἷς διεξάγεται ἢ πρόδρομος τῆς παλιγγενεσίας μεγάλη πάλη. Εἶνε ἀληθῶς συγκινητικώταται τινὲς τῶν εἰκόνων τῶν γεννημάτων τούτων τῆς δημώδους μούσης. Τί ὠραιότερον τοῦ ᾠσματος ἐκείνου, ἐν ᾧ παρίσταται νεαρὰ κόρη δώδεκα ὅλα ἔτη ἐν ταῖς πολυωδύνοις ἡμέραις τῆς τουρκοκρατίας μακρὰν τοῦ ἐρημιωθέντος ὑπὸ τῆς τυραννίδος πατρικοῦ οἴκου μετημφιεσμένη εἰς κλεφτόπουλον καὶ συζῶσα μετὰ τῶν ἐπὶ τῶν ὄρεων συναγωνιζομένων κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος; Ἄλλ' ἔρχεται ἡμέρα, καθ' ἣν οἱ κλέφται κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτῶν

ἔβγῃκαν νὰ παίξουν τὰ σπαθιά, νὰ ρίξουν τὸ λιθάρι.

Ἐκ τῶν βιαίων κινήσεων τῆς συμμετεχούσης τῶν ἀγωνισμάτων κόρης ἀπολύεται τὸ ἔνδυμ' αὐτῆς καὶ προδίδεται τὸ φῦλον ὑπὸ νεαροῦ κλέφτου. Ἡ κλεφτοπούλα πλήσσει τὸν καταδότην μὲ τὸ ξίφος. Ὁ μελλοθάνατος τραυματίας ἀναμιμνήσκειται ἐν μέσῳ στεναγμῶν τοῦ πατρῖου οἴκου, τῶν γονέων, ἀπούσης ὠραίας ἀδελφῆς, ἀφ' ἧς ἔχει χωρίσει αὐτὸν ἔτη μακρὰ ἢ δυσβάστακτος τυραννία τοῦ κατακτητοῦ, ἢ σκληρὰ, ἢ ἀδυσώπητος, ἢ πικρὰ μοῖρα τοῦ γένους. Ἡ τρώσσα ἀναγνωρίζει τὸν ἀδελφὸν, ἀλλ' ἀδυνατεῖ νὰ παράσχη εἰς αὐτὸν καὶ τὸ ποθητὸν ἴαμα.

Μάτην κομίζει ἐπὶ τῶν ἰδίων ὤμων εἰς ἱατρὸν τὸν τετρωμένον ἀδελφόν.

Ἐστοῦ Χάρου τὲς λαβωματιῆς βοτάνι δὲν χωράει.

Ἡ κάθαρσις ἐπέρχεται διὰ τῆς αὐτοκτονίας τῆς ταλαιπώρου, ἣτις ἐπληξε μοιραῶς αὐτὸν τὸν ἀδελφὸν διὰ τοῦ τραύματος ἐκείνου τοῦ θανασίμου. Ἴδου δράμα ἔτοιμον, τὸ ὅποιον εἶνε σχεδὸν παράδοξον πῶς δὲν ἐδραματούργησεν ἀκόμη παρ' ἡμῖν νεώτερός τις ποιητῆς.

Ἐν τούτοις δὲ τὰς παραμονὰς τοῦ μεγάλου ἀγῶνος τῆς παλιγγενεσίας Ἑλληνες δραματικοὶ, δοκιμάζοντες τὰς πτέρυγας τῶν, ὅπως ἀνέλθωσιν εἰς τὸν Ἑλικῶνα, λαμβάνουσι σπανίως ποτὲ θέματα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἢ τοῦ ἀρχαίου μύθου, καὶ ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν Φαναριωτῶν παριστρίων ἡγεμόνων διδάσκονται μεταφράσεις ξένων δραμάτων ἑλληνικῶν ὑποθέσεων. Ὁ Βολταῖρος, ὁ Ῥακίνας, ὁ Κορνήλιος, ὁ Ἀλφιέρης, ὁ ἀββᾶς Μεταστάσιος εὗρισκονται εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς ἡμέρας. Ὁ Ἰακωβάκης Ῥίζος Νερουλὸς γράφει τὴν Πολυξένην καὶ τὴν Ἀσπασίαν. Ὁ Ῥήγας, θέλων νὰ ἐξάψη τὸ φρόνημα τῶν μελλόντων ἀγωνιστῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας, θεωρεῖ ἀναγκαῖον νὰ μεταφράσῃ τὰ «Ὀλύμπια» τοῦ ἀρχαιομαθοῦς Ἰταλοῦ ἀββᾶ. Εὗρισκόμεθα ἀκόμη ἐν μέσῳ τῆ ἀρχαιολατρείᾳ. Ὁ δουλεύων ἑλληνισμὸς προσπαθεῖ νὰνάψη τὴν δᾶδα εἰς τῶν ἀρχαίων παραδόσεων τὴν ἄσβεστον λυχνίαν.

Ἡ κλαγγὴ τῶν ὀπλῶν, αἱ νίκαι τῶν ἐλευθερωτῶν ἔδωκαν νέα θέματα. Ὁ Σολωμὸς, νέος Σιμωνίδης, ἠρκέσθη εἰς τοὺς ἕξ ἐκείνους θαυμασίους στίχους διὰ νὰ φάλη τὴν δόξαν τῶν Φαρῶν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως στρέφει τὴν προσοχὴν ὁ ὕμνωδὸς τοῦ ἐθνικοῦ ὕμνου, ὁ θρηνητὸς τοῦ Βύρωνος πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους, καὶ εἶνε κρῖμα, ὅτι δὲν ἔχομεν συντετελεσμένους τοὺς Ἑλευθέρους πολιορκουμένους, ἐν οἷς δοξάζεται ὁ ἥρωισμὸς τοῦ Μεσολογγίου.

Παραλλήλως πρὸς τὸν Σολωμὸν βαίνει ὁ ὑψιπέτης καὶ ἀρχαιοπρεπὴς αὐτοῦ συμπολίτης, ὁ Ἀνδρέας Κάλβος. Διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν, διὰ τὰ παθήματα τῶν νήσων καὶ ἰδίως τῆς Σάμου, διὰ τὸν ἥρωισμόν τοῦ Σουλίου καὶ τῶν γενναίων αὐτοῦ τέκνων εὐρίσκει στροφάς, ὧν ἐκάστη εἶνε καὶ μίᾳ εἰκῶν, πλαισιουμένη ὑπὸ στεφάνου δόξης.

Ἔρχεται μετ' αὐτοῦς ὁ Ἰωάννης Ζαμπέλιος. Ὁ ἀναγινώσκων τὰς τραγωδίας αὐτοῦ κατανοεῖ ὅποιας ταλαντεύσεις ὑπέστη, ἔχων ἀνάγκη νὰ δημιουργήσῃ τὰ πάντα ἐκ τοῦ μηδενός. Δὲν εἶχεν ἀκόμη σκηνὴν ὁ νέος ἑλληνισμὸς, καὶ ἔπρεπε τότε πρῶτον, μετὰ τὰ δοκίμια τοῦ Ρίζου Νερουλοῦ, νὰ γείνη σπουδαία σκέψις περὶ συνδυασμοῦ τῆς ἱστορίας πρὸς τὴν δραματικὴν τέχνην. Ἦτο ἀνάγκη νὰ εὔρεθῇ ἡ κατάλληλος γλῶσσα, νὰ ἔρισθῇ ὁ πρόσφορος στίχος. Ὁ ποιητὴς γλωσσικῶς κυμαίνεται μεταξὺ ἰδίας τινὸς καθαρευούσης, μὴ ἀποστεργούσης καὶ λέξεις ἀρχαϊζούσας, καὶ δημωδῶν ἐκφράσεων, ὡς τὸ πλεῖστον εἰλημμένων ἐκ τῆς ἑπτανησιακῆς. Στίχον δ' ἐξέλεξε τὸν δίτομον ἰαμβικὸν δωδεκασύλλαβον τὸν καὶ παρὰ τοῖς Ἰταλοῖς τραγικοῖς συνήθη, ὧν ἦτο μελετητὴς, εἰ μὴ καὶ μιμητὴς. Τὰ δὲ θέματα αὐτοῦ ἔλαβεν ὅτε μὲν ἐκ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, ὅτε δ' ἐκ τῆς νέας, ἐνίοτε δ' ἐκ τῆς μεσαιωνικῆς. Ἦν προσοχὴν τοῦ ἐλκύει πᾶσα ἐποχὴ, πᾶν πρόσωπον συνδεόμενον πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ὁ Κόδρος, ὁ Ὑμιολέων, ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ὁ Γεώργιος Καστριώτης. Ἄλλ' ἐκεῖ ὅπου σκιρτᾷ ἡ καρδίᾳ του εἶνε ὁ ὑπὲρ τῆς παλιγγενεσίας ἀγωνιζόμενος ἑλληνισμὸς ἀπὸ τοῦ Ῥήγα μέχρις αὐτοῦ τοῦ Καποδιστρίου. Ὁ Μάρκος Βόσσαρης, ὁ Διάκος, ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦσσου, ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης εἶνε οἱ κυριώτατοι ἥρωές του. Ἡ Ἀλαμάννα καὶ ἡ Ἀράχωβα, τὸ Καρπενήσιον καὶ ἡ Ἀταλάντη δὲν ἦσαν φωλαὶ ἐρώτων. Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἐθρόντα παντοῦ τὸ καρυοφύλλι, καὶ ἠρωίδας ἐρωτικῶν ἐπεισοδίων δὲν δύναται νὰ παρουσιάσῃ ὁ Ζαμπέλιος. Τὰ γυναικεῖα

τοῦ πρόσωπα εἶνε ὠχρὰ, δὲν ἔχουσιν ἰδίαν ζωὴν. Ἄλλ' ὁ ποιητὴς, ὅστις ἔνεκα τῆς τοιαύτης σκιάδου καὶ ἐπεισοδικῆς μόνον φύσεως τῶν γυναικείων αὐτοῦ προσώπων καὶ τῆς ἐλλείψεως τοῦ ἔρωτος στερεῖται κυριωτάτου ἐλατηρίου τῆς δραματικῆς πλοκῆς καὶ συνήθως ἀποβάλλει τὴν εὐκαιρίαν τῆς συγκρούσεως παθῶν καὶ αἰσθημάτων, ἰσθάνθη ἅπαξ κυρίως τὴν ἀνάγκην τοιαύτης πλοκῆς, τοιαύτης συγκρούσεως ἔρωτος καὶ καθήκοντος πρὸς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς τὴν πίστιν, καὶ ὁ ἄλλως μὴ παθαινόμενος, ὁ εὐγραμμος, ἀλλὰ μέχρις ἀπαθείας ἐνίοτε κλασικὸς Ζαμπέλιος ἀποβαίνει αὐτόχρημα δραματικὸς εἰς ἓν τῶν δραμάτων του. Εἶνε ἡ Χριστίνα Ἀναγνωστοπούλου, ὡς ἐπιγράφεται ἐν τῇ ὀνομαστικῇ τὸ δράμα ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς τῆς ἠρωίδης. Εἶνε αὕτη θυγάτηρ τοῦ Παναγιώτου Ἀναγνωστοπούλου, εἰς τὴν Νεμνίτσαν πλησίον τῆς Καρυταίνης γεννηθεῖσα. Οἱ Τούρκοι τῆς Πελοποννήσου, τρισχilioi τὸν ἀριθμὸν καὶ ὑπερέκεινα, ἐζήτησαν τῇ 1828 παρὰ τῶν νικηφόρων Ἑλλήνων νὰ δοθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ ἄδεια νὰπέλωσιν εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα, ἀπάγοντες τοὺς αἰχμαλώτους αὐτῶν, ὧν μεταξὺ καὶ ἡ Χριστίνα. Δύο ἀπόστολοι τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως στέλλονται εἰς τὴν Βρωμοσέλλαν τῆς Γορτυνίας, ἵνα καταγράψωσι κατὰ τὴν συνθήκην τοὺς αἰχμαλώτους. Ἐκεῖ συναντῶνται μετὰ τοῦ Ἀχμέτ βέη, ὅστις εἶνε ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τουρκικοῦ ἐκείνου σώματος. Εἶχε συμφωνηθῇ, ὅπως ἕκαστος τῶν αἰχμαλώτων δηλώσῃ, ἂν εἶνε Τούρκος ἢ Χριστιανός. Ὀλίγοι ὑπήρξαν ἐκεῖνοι, παρ' ὅλας τὰς παροχάς, παρ' ὅλας τὰς πιέσεις, οἵτινες εἶπον ὅτι εἶνε Τούρκοι. Οἱ λοιποὶ πάντες ἔλεγον, ὅτι ἦσαν Χριστιανοί. Ὑπελείπετο μίᾳ αἰχμάλωτος, ἡ ὠραία Χριστίνα, ἣτις εὐρίσκετο ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Ἀχμέτ. Ὁ Τούρκος ἀρχηγὸς τὴν λατρεύει. Συνδέει ἤδη αὐτοὺς καρπὸς ἔρωτος, παιδίον ἔξ ἕως ὀκτῶ μηνῶν. Οἱ δύο ἐπίτροποι πλησιάζουσι πρὸς τὴν σκηνὴν τοῦ Τούρκου, ἣτις ἐπέχει τόπον γυναικωνίτου. Μόνον εἰς αὐτοὺς δίδεται ἡ ἄδεια νὰ χωρήσωσι πρὸς τὴν σκηνὴν. Μόλις βλέπει αὐτοὺς ἡ

Χριστίνα, καὶ μαθοῦσα ἤδη, ὅτι ἐγίνετο ἡ ἀναγραφὴ τῶν δη-
 λούτων ἂν εἶνε Τοῦρκοι ἢ Χριστιανοί, ἀποβάλλει ἀμέσως τὴν
 καλύπτραν τὴν προσδίδουσαν εἰς αὐτὴν ὄψιν Μωαμεθανῆς, ὁρμᾶ
 πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀποστόλους καὶ ἀνακραυγάζει πρὸς αὐ-
 τοὺς· Χριστιανὴ εἶμαι, καὶ μετ' ἀσεβῶν οὐ μὴ καθήσω. Αὐτὸ
 εἶνε τὸ θέμα τὸ ἱστορικόν, τὸ βραχὺ ἐπεισόδιον τῆς ἱστορίας τοῦ
 μεγάλου ἀγῶνος, τὸ ὁποῖον διηγεῖται ἐν τῇ «Ἱστορία τῆς ἀνα-
 γεννηθείσης Ἑλλάδος» ὁ πρωτοσύγγελος Ἀμβρόσιος Φραντζῆς.
 Ἐκ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου ἐπλασεν ὁ Ζαμπέλιος δράμα ἀληθῶς
 παθητικόν, ἐν ᾧ πράγματι τραγικὴ εἶνε ἡ σύγκρουσις καθήκον-
 τος καὶ αἰσθήματος. Εἶνε δράμα, ὅπερ ἀκόμη καὶ σήμερον, τοῦ-
 λάχιστον ἐν παραστάσει ἀναδρομικῆ, θὰ ἴδύνατο νὰ κρατηθῆ
 ἐπὶ τῆς σκηνῆς.

Καὶ μετὰ τὸν Σολωμὸν, μετὰ τὸν Κάλβον, μετὰ τὸν Ζαμπέλιον
 δὲν εἶνε σπάνιοι οἱ ποιηταὶ οἱ πραγματευθέντες θέματα ἐκ τοῦ
 ὑπὲρ ἐθνεγεροῦ ἀγῶνος. Ἄλλ' ἡ ἐπανάστασις ἐν συνόλῳ δὲν
 εὔρε τὸν μέγαν αὐτῆς ὑμνηδὸν, δὲν ἐγέννησεν ἴδιον μέγα ἔπος.
 Ἡ «Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς» τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου δὲν
 εἶνε ἀνταξία τοῦ μεγάλου θέματος. Καὶ αὐτὸ τὸ μόνον ἐπεισό-
 διον, εἰς ὃ ὁ ποιητὴς ὑψοῦται ὑπὲρ ἑαυτὸν, τὸ τῆς θυγατρὸς τοῦ
 Παλάτη, ἐνέχει τοὺς χαρακτῆρας τοῦ ὄλου, καὶ δὲν ἀρκεῖ νὰ
 ὑψώσῃ εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ ὑψηλοῦ ἰδεώδους τὸ ἄλλως εὔτορ-
 ρον ἐκεῖνο στιχοῦργημα. Ἄλλ' ἰδίας προσοχῆς εἶνε ἄξιος ὁ Γε-
 ῶργιος Ζαλοκώφας, ὅστις ἠδυνήθη νὰ ἐξάρῃ ποιητικῶς ἰδίως
 τὸν ἥρωισμὸν τῶν περὶ τὸν Ὀδυσσεῦ εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς
 καὶ τῶν ἀθανάτων ὑπερασπιστῶν τοῦ Μεσολογγίου.

Πῶς δὲ νὰ μὴ σταματήσωμεν εἰς τὸν ἄλλον ἐκείνον μετὰ
 τὸν Ζαμπέλιον ἐκ Λευκάδος ποιητὴν, ὅστις εἴπερ τις καὶ ἄλλος
 ὑπῆρξεν ὁ ἐπιτυπώσας εἰς σκηνὰς ἱστορικὰς τὴν σφραγίδα τῆς
 ποιήσεως; Εἶνε ὁ Βαλαωρίτης. Οὐδεὶς τῶν νεωτέρων ποιητῶν
 ἐμελέτησε βαθύτερον τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν ὅσον ὁ Βερναρδάκης
 ἐξ ἐνός, ὅστις ἄλλως ἦτο ἐξ ἐπαγγέλματος ἱστορικὸς, καὶ ὁ

Βαλαωρίτης. Ὁ Βαλαωρίτης ἠσθάνθη τὴν ἐλληνικὴν ἱστορίαν,
 ἰδίως τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας ἐκείνης, ἣτις συνδέεται πρὸς τοὺς
 ἀρματωλοὺς ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην, πρὸς ποιητικὰς καὶ τραγικὰς
 περιπετείας ὅσον οὐδεμία ἄλλη, τῆς χώρας τῶν βασάνων, τῶν
 θυσιῶν, τῶν νικῶν, τῆς Ἡπείρου. Ἀπέναντι τῆς γενετείρας νή-
 σου, ἀπέναντι τῆς ἠγαπημένης τοῦ Μαδουρῆς ἦτο φυσικὸν ὅτι
 τοῦ Βαλαωρίτου ἔμελλε νὰ ἐλκύσῃ ὄλην τὴν προσοχὴν, ὄλην
 τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν ἡ χώρα ἐκείνη, ἐξ ἧς ἄλλως εἴλκον
 τὸ γένος οἱ πατέρες αὐτοῦ. Αὐτὸς ἐκεῖνος λέγει· «Ἴσως με ἔλ-
 κουσι πρὸς τὴν Ἡπειρον τὰ ὅσα τῶν πραγμάτων, ἴσως συνεί-
 θισα ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας νὰ βλέπω ὑψούμενον ἐνώπιόν μου
 τὸν γηραιὸν Πίνδον ὡς προσφιλεῖ σκιὰν τείνουσαν πρὸς ἐμὲ τὴν
 χεῖρα· ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ ρνηθῶ, ὅτι ἂν καὶ εἰς μόνος παλμὸς
 ἀπομείνῃ ἐν τῇ καρδίᾳ μου, θέλω ἀφιερῶσαι αὐτὸν εἰς τὴν Ἡ-
 πειρον». Ἄλλ' ὄχι μόνον ἓνα, μυρίους παλμοὺς εὐρίσκομεν εἰς
 τὰ ποιήματα τοῦ Βαλαωρίτου ὑπὲρ τῆς Ἡπείρου, ὅταν βλέπω-
 μεν αὐτὸν παριστάνοντα τὰς τύχας τῆς Κυρᾶς Φροσύνης, ὅταν
 ὁ Ἀθανάσιος Διάκος καὶ μακρὰν τῆς Ἡπείρου μαρτυρῶν δίδῃ
 εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν ὡς ἐν ὄνειρῳ νὰ ἴδῃ ἀναπαρισταμένην τὴν
 ἱστορίαν τῶν ἀρματωλῶν, ἐν οἷς τόσοι καὶ τόσοι τῶν ἐν Ἡπείρῳ
 ἥρωικῶς καὶ μαρτυρικῶς ἀγωνισθέντων. Ὅταν μᾶς εἰκονίζῃ τὸ
 μαρτύριον τοῦ Βλαχάβα, τὰς τελευταίας τύχας τοῦ Κατσαν-
 τώνη, συγκινεῖ ἡμᾶς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ νομίζωμεν, ὅτι
 ἀκούομεν τὸν κτύπον τῆς σφύρας, ἣτις σφυρηλατεῖ τὰ ὅσα
 τῶν μαρτύρων. Ὅταν μᾶς δεικνύῃ τὸν γύφτον χαλκεύοντα καὶ
 πυρακτοῦντα τὰ ὄργανα τοῦ μαρτυρίου, ἡ μὲν καρδία ἡμῶν
 πάλλεται σφοδρῶς, νομίζομεν δὲ ὅτι προσβλέπομεν ἐναγκαλι-
 ζομένας ἀλλήλας ἐν συγκινήσει τὴν Πολύμνιαν καὶ τὴν Κλειώ.
 Ἐπρεπεν ἀληθῶς νὰ ἔχη τόσας χορδὰς καὶ τόσην δύναμιν ὅσην
 εἶχεν ἡ λύρα τοῦ Βαλαωρίτου διὰ νὰ κατορθώσῃ ὅ τι κατῶρ-
 θωσε, θελήσας νὰ ὑψώσῃ τὴν ἱστορίαν εἰς ποίησιν. Δὲν ἠμέ-
 λησε νὰ καταβῆ πρῶτον ὁ ποιητὴς ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ Ἑλικῶ-

νος εἰς τοὺς κευθμῶνας ὅπου σφυρηλατεῖται ἢ μελέτη ἢ ἱστορικῇ, εἰς τὰ κρησφύγετα, ὅπου ἐσώθησαν τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων, διὰ νάνασύρη ἐκείθεν τὰ ψιχία ἐκεῖνα, ἐκ τῶν ὁποίων ἔπλασε τὸν εὐώδη ἄρτον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐχόρτασεν ἐπὶ δύο ἤδη γενεάς τὰς ποθοῦσας τὴν ποιητικὴν ἄμα καὶ ἱστορικὴν παράστασιν μεγάλων ἐθνικῶν ἡμερῶν ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ποίησις τοῦ Βαλαωρίτου δεικνύει εἰς ἡμᾶς εἴπερ τις καὶ ἄλλη κατὰ ποῖον τρόπον δύνανται νὰ παρασταθῶσι ποιητικῶς γεγονότα ἱστορικά.

Δὲν ἔχει βεβαίως τὸ ὕψος τοῦ Βαλαωρίτου ὁ Βερναρδάκης, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀπὸ μελέτης βαθείας τοῦ ἱστορικοῦ κόσμου ἀνερριχήθη εἰς τὰς κλιτύας τοῦλάχιστον τοῦ Παρνασσοῦ. Οἱ *Κυψελίδαι* αὐτοῦ, ἔχοντες θέμα τὰς τραγικὰς περιπετείας τοῦ Περιάνδρου, περὶ οὗ εἶπον ἤδη ἀνωτέρω, εἶνε δράμα, ὅπερ, καίπερ ὄν μακρότατον, μᾶλλον πρὸς ἀνάγνωσιν προωρισμένον, περιλαμβάνει ὠραίας δραματικὰς σκηνὰς καὶ παρουσιάζει χαρακτηριστῆρας καλῶς διαγεγραμμένους. Ἡ δὲ *Κύψροσινή* τοῦ Βερναρδάκη δὲν στερεῖται μὲν ποιητικῶν καλλονῶν καὶ δραματικῶν περιπετειῶν, ἀλλ' ἐν τῇ συνόλῳ εἶνε πολὺ μᾶλλον ποιητικὸν ἱστόρημα ἢ δράμα. Δραματικώτερος δ' ἑαυτοῦ ἀνεδείχθη ὁ γλαφυρὸς ἱστορικὸς ἰδίως ἐν τῇ *Μερόπη*, ἐν ἣ μετὰ πρωτοτυπίας οὗ μικρᾶς ἐπεξεργάσθη θέμα ἐκ τῆς ἀρχαιοτάτης ἱστορίας τῆς Μεσσηνίας. Ἄλλ' ἂν ἐν τῇ *Μερόπη* κατῴρσασε νὰ νεωτερίσῃ, μὴ παρασυρθεὶς ὑπὸ τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Μαφφῆ, οἵτινες εἶχον πραγματευσθῆ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ἐν τῇ *Μαρία Λοξαπατρῆ*, ἐν ἣ ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ μίαν τῶν σκηνῶν τῆς φραγκοκρατουμένης Πελοποννήσου, δὲν ἠδυνήθη νὰ μείνῃ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κολοσσοῦ τῆς δραματικῆς τέχνης, τοῦ Σαικσπείρου, καὶ ἡ *Μαρία* αὐτοῦ εἶνε ἄλλη Ὁφελία μᾶλλον ἢ γνησία θυγάτηρ τοῦ γενναίου ὑπερασπιστοῦ τῶν Σκορτῶν. Πάντων δὲ τῶν δραμάτων αὐτοῦ ἐπιτυχέστατον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο χωρὶς ἀποφυγῆς τῆς μακρηγόρου

ὑποχωρήσεως τοῦ ποιητοῦ εἰς τὸν ἱστορικὸν, ὑπῆρξεν ἡ *Φαῦστα*, ἣτις ἄλλως μόλις που δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ θέμα ὅπερ πραγματευόμεθα ἐνταῦθα, μετεωρίζεται δὲ μᾶλλον μεταξὺ τῆς ῥωμαϊκῆς καὶ τῆς βυζαντιακῆς ἱστορίας.

Καὶ ἄλλοι δὲ τῶν ἡμετέρων ποιητῶν δὲν παρέλειψαν νὰ ἐκλέξωσι θέματα ἐκ τῆς πατρῴου ἱστορίας, ἀλλὰ ταῦτα εἶνε σχετικῶς ὀλίγα καὶ δὲν δεικνύουσι πάντοτε μεγάλην ζήτησιν ἐρεῦνης καὶ ἐμβάθυνσιν ἱστορικὴν εἰς τοὺς χρόνους, ἐξ ὧν παρελήφθησαν, οὐδ' ἀναπληροῦται συνήθως ἡ ἔλλειψις αὕτη ὑπὸ τῆς ἐξάρσεως τῆς ἐμπνεύσεως. Ἰδίως τὸ ἱστορικὸν ἔπος ἦκιστον ἀνεπτύχθη παρ' ἡμῖν. Ἡ μεγάλη ἐπιτοχία τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ὑμνήθη προσηκόντως. Ἡ *Χίος δούλη* τοῦ Ὀρφανίδου δὲν δεικνύει ἐπαρκῆ γνῶσιν τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἣς ἐν πλαστῶν ἐπεισόδιον ἀποτελεῖ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἔπους. Ἡ δὲ *Μεσολογγιάς*, ὁ *Κατσαντώνης* καὶ ἡ *Κρητῆς* τοῦ Ἀντωνιάδου δὲν στεροῦνται μὲν ἀρετῶν, ἀλλ' εἶνε ἔργα μελέτης μᾶλλον καὶ ἀξιόλογος πηγὴ λαογραφικῶν εἰδήσεων, ἀλλὰ μόλις που ἔχουσι τὴν σφραγιδα τῆς Μούσης, ὡς ἄλλως οὐδὲ τὰ πλεῖστα τῶν πολυπληθῶν ἱστορικῶν δραμάτων τοῦ μετὰ ζηλωτῆς ἐπιμονῆς ἐπὶ ἔτη μακρὰ στιχουργήσαντος γυμνασιάρχου. Ἀνώτερον δὲ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἔργων εἶνε Ἡ *μᾶνα τοῦ γενιτσάρου*.

Ἄλλ' ἂν δὲν ἀνεπτύχθη παρ' ἡμῖν τὸ ἱστορικὸν ἔπος, ὑπάρχει ὅμως ὠραῖον ἐπύλλιον, οἱ *Γάμοι* τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ποιητῆς αὐτοῦ εἶνε ὁ Γεώργιος Τερτσέτης, ὁ ἀγαθὸς ἐκείνος καὶ φιλόπατρις Ζακύνθιος, ὃν γηραιὸν ἤδη ἐνθυμούμεθα ἐν τῇ νεαρᾷ ἡμῶν ἡλικίᾳ ἡμεῖς οἱ γηράσαντες σὺν τῇ χρόνῳ. Τὸν ἐνθυμούμεθα μεταβαίνοντα τακτικῶς εἰς τὴν μικρὰν τότε Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς, ἣς ἦτο ὁ πρῶτος ἔφορος, καιμένην ἐν χθαμαλῇ οἰκίσκῳ τῆς ὁδοῦ Βουλῆς. Ἐκεῖ καθ' ἑκάστην 25 Μαρτίου ὁ Τερτσέτης συνήθροιζε τοὺς φίλους τῶν πατρῴων, καὶ ἐξεφώνει λόγον ἔχοντα θέμα τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς παλιγγενεσίας

ἢ ὅπωςδῆποτε συνδεόμενον πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους. Ἐν μιᾷ τοιαύτῃ ἐορτῇ ἀνέγνωσεν ὁ Τερτσέτης τοὺς Γάμους τοῦ Ἀλεξάνδρου μετὰ τὴν ἐν τῇ ποιητικῇ διαγωνισμῷ ἀποτυχίαν του, ἧς κύριον αἷτιον ἦτο ἡ γλῶσσα, ἐν ἣ εἶχε γραφῆ τὸ ποίημα, εἰ καὶ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐκτραγῆ ἐν τόσῃ δεινῇ ἀνταγωνισμῷ ὡς σήμερον ἡ πάλῃ περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, ὑποστηρίξας τοὺς λόγους, δι' οὓς εἶχε γράψει αὐτὸ ἐν τῇ ὀδημῶδει. Ἐπ' ἴσης δ' ἐμπνευσμένον εἶνε καὶ ἕτερον ἐπύλλιον τοῦ Τερτσέτη, ἡ *Κόρινθα καὶ Πίνδαρος*, ἔχον ὑπόθεσιν εἰλημμένην ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς λογοτεχνίας. Ἐπύλλιον δὲ δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν καὶ τὴν ἱστορικωτέραν μᾶλλον ἢ ποιητικωτέραν *Ἰϊκασίαν* (Κασιανὴν) τοῦ Βερναρδάκη.

Τὴν δὲ λυρικήν παρ' ἡμῖν ποιήσιν ἐνέπνευσαν, ὡς εἶκός, οὐχὶ σπανίως αἱ ἀναμνήσεις καὶ τὰ διδάγματα τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, μάλιστα δ' αἱ μεγάλαι ἡμέραι τοῦ ἀγῶνος. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ ἀπλῶν στροφῶν ἢ ἐλίγων στίχων, οὐδ' ἀναλαμβάνω νὰ παριθμῶ ὡς ἐν βιβλιογραφικῇ καταλόγῳ πάντας τοὺς πραγματευθέντας θέματα τοιαῦτα ἐν ποιήμασι λυρικοῖς. Πρέπει δ' ἐν τούτοις νὰ μνημονεύσω τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου, ὅστις παρὰ τὸ σχοινοτενὲς τῶν ποιημάτων αὐτοῦ καὶ τὸ ἐλάττωμα τῆς ἐπαναλήψεως ἑαυτοῦ κατὰ κόρον καὶ συνεκίνησε καὶ ἐφρονημάτισε μίαν ὄλην γενεάν μετὰ τὴν ὀρησκευτικὴν προσήλωσιν εἰς τὰς ἀναμνήσεις τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοὺς ἄνδρας τοῦ ἀγῶνος, μικροὺς καὶ μεγάλους, γνωστοὺς καὶ ἀγνωστοὺς, καὶ μετὰ τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὰ ἰδεώδη τοῦ ἔθνους ἔδρεφε πολλάκις ἐπευφημίας καὶ δάφνας. Τὰ κροατήρια αὐτοῦ, ἂν δὲν ἔκριναν πάντοτε τὴν ποίησιν, ἀλλὰ πάντοτε ὅμως ἐσαγηνεύοντο ὑπὸ τῆς ἐμπνευσμένης φωνῆς τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν, ὧν ἡ εἰκὼν, ἐνδεδυμένων τὴν λατρευτὴν φουστάνελλαν τοῦ ἀγῶνος, ἀντιπαρήρχετο πρὸ αὐτῶν, καὶ τὰ χειροκροτήματα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ αἱ συγκινήσεις ἔπαυον μόνον παρὰ τοὺς νεοσκαφεῖς τάφους πλησίον τῆς ἰτέας, ἧτις ἔμελλε

νὰ σκιάσῃ τὸν αἰώνιον ὕπνον τῶν ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνισθέντων, οὓς ἡ λύρα τοῦ ποιητοῦ συνώδευε μέχρι τῆς ἐσχάτης ἐκείνης κατοικίας.

Ἀξιόλογα δὲ λυρικά ποιήματα, βάσιν ἔχοντα ἱστορικῆν, εἶνε πλὴν ἄλλων ὁ Σωκράτης καὶ Ἀριστοφάνης τοῦ Ἀλεξάνδρου Βυζαντίου, ὁ Ὀρκὸς καὶ ἡ Σωτηρία τοῦ Ἀρίονος τοῦ Γερασίμου Μαρκοῦ, ὁ Γούμενος τῆς Ἀναφωνήτρας τοῦ Ἀνδρέου Μαρτζώκη, ὁ Τελευταῖος Παλαιολόγος τοῦ Γεωργίου Βιζυηνοῦ, ὁ Ἀγγελὸς τοῦ Μαροθῶνος τοῦ Ἀριστομένους Προβελεγίου καὶ τινὰ τῶν τοῦ Κωνσταντίνου Κρυστάλλη. Εἰς ταῦτα δὲ δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸν κομψὸν Διονύσου πλοῦν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ, ὅστις ὑπόθεσιν ἔχει ὡραίαν ἀρχαίαν παράδοσιν, σχετιζομένην πρὸς τὴν ζωφόρον τοῦ μνημεῖου τοῦ Λυσικράτους.

Ἄλλ' ἰδιόζουσα μνεῖα πρέπει νὰ γείνη τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ. Οὗτος κατώρθωσε εἴτερ τις καὶ ἄλλος νὰ ὑψώσῃ τὴν μελέτην εἰς ἐμπνευσιν καὶ νὰ ἐμβαθύνῃ τὴν ἐμπνευσιν διὰ τῶν δώρων τῆς μελέτης. Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου, τὸ Μεσολόγγι, ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου, ἡ Φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ δὲν περιέχουσι μόνον ὡραίας εἰκόνας ἱστορικῶν ἐπεισοδίων, ἀλλὰ καὶ ἐμφαίνουσι βραθυγνώμονα ἀντίληψιν αὐτῆς τῆς οὐσίας τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας καὶ τὴν εἰς τὸ ἄωτον ἀναβίβασιν τῆς ιδέας τῆς πατρίδος, οἷαν ἐκδηλοῦσιν αἱ ποιητικῶς ἐξαιρόμεναι τύχαι αὐτῆς.

Ἡ δ' ἐλληνικὴ δραματογραφία ἢ ἐπιληφθεῖσα ἱστορικῶν θεμάτων δὲν περιωρίσθη εἰς τὸν Ζαμπέλιον καὶ τὸν Βερναρδάκην ὡς καὶ τὸν Ἀντωνιάδην, οὐ ἐποίησάμην ἐν παρόδῳ μνεῖαν ἀνωτέρω. Ὁ Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς ἐν τοῖς Τριάκοντα μετὰ πολλῆς πρωτοτυπίας καὶ γνώσεως τῆς ἀρχαιότητος ἐπελήφθη γλαφυρώτατα τῆς ἐπεξεργασίας ἀξίου λόγου ἐπεισοδίου τῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, κατέβη δ' εἰς τοὺς γρόβους τῆς βυζαντιακῆς ἱστορίας διὰ τοῦ Δούκα, ἐν ᾧ ἀφ' ἐτέρου

διὰ τῆς εἰς μέγα μῆκος ἐκτεινομένης καὶ λυρικώτερον μᾶλλον ἢ δραματικὸν χαρακτῆρα ἐχούσης Παραμονῆς τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἶχεν ἐπιζητήσει νὰ ἐξάρη τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὰς θυσίας τῶν πρὸς τὸν μέγαν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα παρασκευαζομένων Ἑλλήνων, καὶ διὰ τῆς Φροσύνης ἐπραγματεύθη θέμα ἰδιαζόντως ἀγαπηθὲν ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς ποιήσεως.

Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ πολυίδμονος Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ Κλέων ἐπειράθη τῆς δραματικῆς φιλοπονήσεως μεσαιωνικῶν θεμάτων ἐν τῷ Ἰουλιανῷ τῷ Παραβάτῃ, τῇ Θεοδώρᾳ, τῇ Δουκίσσῃ τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῖς Ἰσαύροις, ὑπερραρχαῖζων μὲν ἐν τῇ γλώσσῃ, ἐξονυχίζων δ' ἄλλως τὴν ἱστορίαν μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου, ὃν κατέβαλεν ἐν τῷ ἱστορικῷ μυθιστορήματι Χαράλδος.

Θὰ ἦγεν ἡμᾶς εἰς μακρηγορίαν ἢ ἀπαρίθμησις ἄλλων νεωτέρων δραματουργῶν, οἵτινες ἐπελήφθησαν ἱστορικῶν θεμάτων παρ' ἡμῖν, τοῦ Σοφοκλέους Καρύδη, τοῦ Σπυρ. Βασιλειάδου, τοῦ Δημ. Κορομηλά, τοῦ Ἀριστομένου Προβελεγίου, τοῦ Τιμ. Ἀμπελά, τοῦ Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδου, τοῦ Κωνστ. Ἀγγελοπούλου, τοῦ Πολυβίου Δημητρακοπούλου, τοῦ Σπυρ. Περισιάδου, ὧν διάφορον ἔχουσι τὴν ποιητικὴν ἀξίαν τὰ ἔργα, καὶ ἄλλων ὀλιγώτερον γνωστῶν ἢ τελείως ἀποτυχόντων ἐν τοῖς δραματικοῖς διαγωνισμοῖς καὶ ἀπὸ σκηνῆς. Ἀλλὰ δὲν ἐπιβάλλομαι ἐνταῦθα νὰ ἐπιχειρήσω ἔργον κριτοῦ ἢ βαθμολόγου, θεωρῶν ἀπλῶς καθῆκον νὰ πονεῖμω δικαιοσύνην εἰς ὅσους ἠγωνίσθησαν νὰ προβιάσωσι τὴν νεάζουσαν παρ' ἡμῖν σκηνὴν, χειριζόμενοι ὑποθέσεις ἱστορικὰς ἢ καὶ ἐκθιάπτοντες ἐνίοτε ἄγνωστα ἢ ὀλίγον γνωστὰ ἐπεισόδια τῆς πατρῴου ἱστορίας. Ἐν δὲ μόνον παρατηρῶ, ὅτι οὐχὶ πάντες ἐπιδίδονται εἰς τοιαύτην ζήτησιν, καὶ διὰ τοῦτο κατέκλυσαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τοὺς ποιητικὸς διαγωνισμοὺς δράματα ἔχοντα κατ' ἐπανάληψιν τὰς αὐτὰς ὑποθέσεις, καὶ οἱ ἀτυχεῖς αὐτῶν κριταὶ ἐβαρύνοντο ἀνα-

γινώσκοντες Νικηφόρον Φωκᾶν καὶ Δουκίσσας τῶν Ἀθηναίων καὶ Καλέργας.

Ἡ συγκινητικὴ ἱστορία τῶν κρητικῶν ἐπαναστάσεων ἦτο φυσικὸν ὅτι ἐμελλεν ἤδη ἐνωρὶς νὰ ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν. Πρῶτος δ' ἀντλήσας ἐξ αὐτῆς τὴν ὕλην δράματος ὑπῆρξε περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ Νικόλαος Τιμολέων Βούλγαρης, γράψας τὸν Μιχαὴλ Φαρομήλιγγον, ἀτυχῆ μίμησιν τῶν δραμάτων τοῦ Ζαμπελλίου. Πρῶτος δὲ τῶν παρ' ἡμῖν ἐπιμονώτερον περὶ αὐτὴν διατριψάντων ὑπῆρξεν ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, ἀνὴρ ἔχων τὸ πολύτροπον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ, γλωσσομαθῆς, ἱστορικὸς, συλλογεὺς δημοτικῶν ᾠσμάτων, ἐκδότης μεσαιωνικῶν κειμένων καὶ ἐγγράφων, λεξικογράφος, λαογράφος. Ἀλλ' ὁ Ζαμπέλιος ὑπῆρξε καὶ μυθιστοριογράφος, μάλιστα δὲ προϊόντων τῶν ἐτῶν μᾶλλον μυθιστοριογράφος ἢ ἱστορικὸς. Ἐὰ ἱστορικὰ σκηνογραφήματα αὐτοῦ, ἀναφερόμενα εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης, δὲν ἔχουσι βάσιν βασιυτέραν ἐρεύνας ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας, ὅπου κρύπτονται ἄγνωστοι θησαυροὶ, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν *Creta sacra* τοῦ Βενετοῦ Φλαμινίου Κορνηλίου. Ἐν αὐτοῖς τὰ ἱστορήματα ἐκτίθενται διὰ ποιητικῶν εἰκόνων, καὶ μεταξὺ τῶν ὠραιτέρων σκηνῶν εἶνε ὁ θάνατος τοῦ Λέοντος Καλέργη, τοῦ ἥρωος τῶν ἐναντίον τῶν Βενετῶν ἐπαναστάσεων ἐναντίον τῶν Κρητῶν, ὅστις προδίδεται ὑπὸ τοῦ θεοῦ Ἀλεξίου, καὶ, ἐμβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Κρήτης Κορνηλίου εἰς σάκκον, ρίπτεται εἰς τὴν θάλασσαν. Εἶνε ποιητικωτάτη ἢ ὑπὸ τοῦ Ζαμπελλίου περιγραφὴ τῆς σκηνῆς ταύτης. Ἐὰ ἱστορικὰ σκηνογραφήματα ὑπῆρξαν ἢ πηγῆ, ἐξ ἧς ἤντησαν οἱ δραματουργήσαντες τὰ κατὰ τοὺς Καλέργας, ὧν πρῶτος ὁ Σπυρίδων Βασιλειάδης ἐν τοῖς *Καλέργαις*, οἵτινες ἐγράφησαν ἐν πεζῷ λόγῳ. Ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτόχρημα ἱστορικὴ μυθιστορία τοῦ Ζαμπελλίου, οἱ *Κρητικοὶ γάμοι*, ὧν ἥρωος εἶνε ὁ Πέτρος Καντανολέος, ὁ φιλόπατρις ἐπαναστάτης, ὁ ἐρώμενος τῆς ὠραίας Φλωρεντίας, τῆς θυγατρὸς τοῦ Βενετοῦ δουκὸς

τῆς Κρήτης, ἐχρησίμευσαν ὡς ἀφετηρία νεωτέρων δραμάτων. Οὐδ' ὑπῆρξεν ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος ὁ μόνος παρ' ἡμῖν ἐπὶ τὸ μυθιστορικώτερον παραστήσας ἐποχὰς καὶ ἐπεισόδια τῆς πατρῆου ἱστορίας. Πλὴν αὐτοῦ ἀρκοῦμαι ἀναφέρων ἐκ τῶν παλαιότερων χρόνων τὸν *Λυθέντην* τοῦ Μορέως τοῦ Ἀλεξάνδρου Ῥαγκαβῆ, ἔχοντα θέμα τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Γοδοφρείδου Βιλλαρδουίνου ὡς ἡγεμόνος τῆς φραγκοκρατουμένης Πελοποννήσου, τὸν ἤδη μνημονευθέντα *Χαράλδον* τοῦ Κλέωνος Ῥαγκαβῆ, τὴν *Ἡρωίδα* τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Στεφάνου Ξένου, τὸν *Κατσαντώνην* καὶ τὰς *Τελευταίας* ἡμέρας τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ τοῦ Κωνσταντίνου Ῥάμφου, τὴν *Βασιλικὴν σουλτάναν Ἀθηναίαν* τοῦ Ν. Μακρῆ, τὸν *Λάμπρον Κατσώνην* τοῦ Παπαδιαμάντη, τὸν *Ἀριστόδημον* τὸν *Φευγάλαν* τοῦ Ἀ. Σαρρῆ καὶ εἴ τι ἄλλο. Ἀξιόζηλος δ' εἶνε ἡ προθυμία, μεθ' ἧς σήμερον γράφονται χάριν τῶν ἐφημερίδων μυθιστορίαι ἢ διηγήματα μὲ ὑπόθεσιν εἰλημμένην ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τοῦ ἔθνους, ἀλλ' εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ ἐγράφοντο τὰ πλεῖστ' αὐτῶν μετὰ μελίζονος ἐμπνεύσεως καὶ ἀπὸ καλλιτέρας παρασκευῆς, ὅπως μὴ μείνωσιν ἡμερόβια.

Ἐξέβηκα εἰς ὑμᾶς σποράδην μᾶλλον καὶ ἄνευ ἀξιώσεων τελείας καὶ πλήρους ἀναγραφῆς τοὺς κυριωτέρους τῶν παρ' ἡμῖν ἀσχοληθέντων ποιητικῶς περὶ πάτρια ἐκ τῆς ἱστορίας θέματα. Θὰ ἐπεθύμουν καὶ ἐγὼ νὰ συνεισφέρω τι ἀνάλογον· ἀλλ' ἐπειδὴ, ἐπαναλαμβάνω, ἔχω κρύψει ἀπὸ μακροῦ τὴν λύραν, πρὸ πολλοῦ κεκονιαμένην, δὲν ἔχω τὴν τόλμην νὰ πράξω ἢ μᾶλλον νὰ διαπράξω τι τοιοῦτον. Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναγνωσθῆ εὐχαρίστως καὶ ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν πρὸς βαθυτέρας ἱστορικᾶς μελέτας βιβλίον παριστάνον τὰς κυριωτέρας περιπετείας τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῶν νεωτέρων ἐν τοῖς χαρακτηριστικωτέροις ἐπεισοδίοις ὡσεὶ διὰ στροφῶν ἄνευ στίχων. Ἄν τοιοῦτό τι ἐπεχειρεῖτο καὶ τὸ βιβλίον αὐτὸ

ἐκοσμεῖτο δι' εἰκόνων ὥραιων, θὰ εἶχομεν τὸν ζωγράφον, θὰ εἶχομεν, ἂν οὐχὶ τὸν ποιητὴν, ἀλλὰ τὸν ὑποδεικνύοντα τί θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ ὁ ποιητῆς ἐκ τῆς παραστάσεως τῶν ἱστορικῶν ἐλληνικῶν θεμάτων. Τὸ ἐγγεῖρημα θὰ ἦτο ἄξιον νὰ ἐλκύσῃ βεβαίως τὴν προσοχὴν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ συλλογὴ θὰ ἤρχιζεν ἀπὸ χρόνων ἀπωτάτων, θὰ παρίστανεν εἰς ἡμᾶς τὸ πρῶτον μὲ μίαν ἄνευ στίχων στροφὴν τὴν προϊστορικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, τὰ ἄγρια στοιχεῖα τῆς φύσεως, πρὸς τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνταγωνισθῆ ὁ πρωτόγονος Ἕλληνας, τοὺς δρόμους ἀκατασκεύους, ἀγεφυρώτους τοὺς ποταμοὺς καὶ καταβαίνοντας ἔπειτα ὀρμητικῶς ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου εἰς τὴν Πελοπόννησον τοὺς Δωριεῖς, πολιορκοῦνας τὰ τεῖχη τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὰς ὀχυρὰς ἀκροπόλεις καὶ θαυμάζοντας ἐκείνους, τοὺς μὴ δυναμένους νὰ κάμωσι χρῆσιν ἢ μόνον τοῦ πελέκεως καὶ τῆς ἀξίνης, θαυμάζοντας, λέγω, τὸ ὕψος τῶν τειχῶν καὶ τὴν ὀχυρότητα τῶν ἀκροπόλεων καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ χρυσοῦ ἐντὸς αὐτῶν. Θὰ παρίστανε κατόπιν εἰς ἡμᾶς τὸν Κόδρον, τὸν σχεδὸν μυθικὸν βασιλέα τῶν Ἀθηναίων, ὑπερασπίζοντα τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν Δωριέων, καὶ θὰ κατέβαινε μέχρι τῆς χθὲς καὶ θὰ προοιώνιζεν ἴσως τὴν αὔριον.

Βεβαίως ἡ λογοπλαστικὴ δύναμις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ δὲν ἔπαυσε καὶ μετὰ τὴν μεταβολὴν τῶν ὄρων τοῦ βίου, καὶ ἀκόμη εἰς τὰ βουνὰ, ἀκόμη εἰς ἀπόκεντρα μέρη καὶ ἰδίως εἰς τρεῖς ἐξαιρετικῶς ποιητικᾶς χώρας, τὴν Ἡπειρον, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Μάνην, δημιουργεῖ ἀκόμη ποίησιν ὁ λαὸς ἐκ τοῦ ἐνεστῶτος, πλάττει ποιήματα ἐκ τῆς ἱστορίας. Πρὸ τριακονταετίας, περιερχόμενος τὰ Τζουμέρκα τῆς ἠπειρώτιδος γῆς, εἶχον ἀκούσει φαλλόμενον ποίημα ἀνὰ τὰ ἠπειρωτικὰ βουνὰ μετὰ τὴν προάρτησιν τοῦ μικροῦ τμήματος τῆς Ἡπείρου, τὴν πρώτην, ἣτις ὑπῆρξε προάγγελος τῆς ἐπεκτάσεως τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς βορείου Ἡπείρου. Κατηρᾶτο ἡ δημώδης ποίησις τοὺς δεχθέντας τὰ μικρὰ ἐκεῖνα ὄρια, οἵτινες ἀφήσανε τὰ Γιάννενα καὶ ἐπή-

ρανε τὴν Ἄρτα, καὶ ἐδείκνυε τὸν πόνον τοῦ βορείου Ἡπειρώτου, ἀποχωριζομένου, ἀποσχιζομένου ἀπὸ τῆς μικρᾶς λωρίδος, ἣ ὅποια εἶχε παραχωρηθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἡ Κρήτη δὲν ἔπαυσε ψάλλουσα τοὺς ἰδίους ἑαυτῆς ἀγῶνας κατὰ τῶν Τούρκων, τὰς νέας τῆς ἐπαναστάσεις, τὰς ἐθνικὰς τῆς ἐλπίδας μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν. Καὶ ἀκόμη σήμερον, ἀκόμη χθὲς ἡ Μάνη ἔφαλλε τὰ τέκνα τῆς τὰ πεσόντα ἐν τοῖς πεδίοις τῶν ἡρωικῶν μας τελευταίων μαχῶν. Ἐν τῇ λαογραφίᾳ τοῦ κ. Πολίτου ἐδημοσιεύθη πρὸ ἔτους δυὰς στιχουργημάτων, δι' ὧν χῆραι Μανιάτισσαι ἔφαλλον τὰ τέκνα χωρίου τινὸς, ἅτινα δὲν ἐγύρισαν εἰς τὴν πατριὸν στέγην, ἀντιμετρούμεναι πρὸς ἀλλήλας ὡς ἐν στιχομυθίᾳ, ἀνταγωνιζόμεναι ὡς πρὸς τὰς ἰδέας. Ἡ μίᾳ ἔλεγεν, ὅτι δὲν πρέπει κανεὶς νὰ θρηνῆ, ὅταν ἀποθνήσκῃ τὸ τέκνον τοῦ ὑπὲρ πατρίδος, καὶ ἡ ἄλλη ἀνταποκρινομένη ἰσχυρίζετο, ὅτι πρέπει μὲν νὰ θαυμάζηται ὁ πεσὼν, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἐντροπὴ καὶ νὰ θρηνῆται.

Μὲ ἐν τοιοῦτον ποίημα θὰ ἐτελεύτα ἴσως ἡ συλλογὴ ἐκείνου, ὅστις θὰ ἔγραφε τὰς Στροφὰς ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀνευ στίχων. Καὶ λαμβάνων ἀφορμὴν ὁ συγγραφεὺς ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ποιημάτων ἐκείνων, τῶν στιχουργικῶν ἐκείνων θρηνητικῶν τῶν γυναικῶν τῆς Μάνης, θὰ ἠδύνατο νὰ γράψῃ, ὀλίγον μεταβάλλων τὰ πράγματα καὶ ἐμπνεόμενος ὅπωςδῆποτε ἐξ αὐτῶν, ὅσον ἀσθενῆ καὶ ἂν ἔχη τὸν κάλαμον, τὴν ἐξῆς τοῦ βιβλίου κατακλείδα, τὰς τελευταίας τοῦ Στροφὰς ἀνευ στίχων.

«Ἵψηλὸν ὀρθοῦται τὸ Ταίναρον, καὶ μακρὰν ταλαντεύεται ἡ σκιά του ἐν μέσῳ τῶν μαινομένων κυμάτων. Ἡ χιῶν σκεπάζει τὰς βράχεις τοῦ βουνοῦ, καὶ ἡ ἀντανάκλασις αὐτῆς ἐν τῇ πελάγει συγχέεται μὲ τῶν κυμάτων τὸν ἀφρόν. Ἐν ἀγωνίᾳ παλαίει ὁ ναύτης ἐναντίον τοῦ ἀγρίου στοιχείου. Τὸ ἀκάτιόν του κλυδωνίζεται καὶ προχωρεῖ βραδέως.

«Ἡ νύξ ἐπιρχομένη ἐπιταχύνει τὰς προσπάθειάς του νὰ

φθάσῃ ταχύτερον εἰς τὸ πατριὸν χωρίον, ὅπου φαντάζεται ἐορτασίμως ἐνδεδυμένους καὶ ἀναμένοντας αὐτὸν τοὺς οἰκέλους. Ἄλλὰ μάτην διακρίνει τὰ φῶτα τῶν οἰκίσκων καὶ ἀκούει τὸν κώδωνα τοῦ ἐκκλησιδίου, καλοῦντος τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν φαιδρὰν πανήγυριν τῶν Χριστουγέννων. Νομίζει, ὅτι πλησιάζει, καὶ εἶνε ἀκόμη μακρὰν, πάντοτε μακρὰν.

«Φθάνει μόνον τὴν ὑστεραίαν. Ἔχει παρέλθει ἡ χαρμόσυτος ἐορτή. Ἄλλ' εὕρισκει τοὺς συγχωριανοὺς συνηθροισμένους. Εἶνε λυπηρὰ ἡ συνάθροισις. Εἶνε κατηφεῖς αἱ ὄψεις. Εἶνε περισσότεραι ἐκεῖ αἱ γυναῖκες καὶ ὀλίγοι οἱ ἄνδρες, ἡλιοκαεῖς πρεσβύται, στηριζόμενοι εἰς τὰς βράβδους των, ἄνδρες ἡλικιωμένοι, παιδία ἀνήλικα. Λείπουσιν οἱ νέοι.

«Εἶνε λυπηρὰ εἰς τὰ Παχιάνικα, τὸ μικρὸν χωρίον του, ἡ συνάθροισις. Ἀνήμερα τῶν Χριστουγέννων τὴν ἑσπέραν ἦλθε μῆνυμα θλιβερόν, καὶ λυπητερὰ σημαίνει σήμερον ὁ κώδων τοῦ μικροῦ ναοῦ, καὶ ἀντιλαλοῦσι τοὺς θρηνῶδεις τοῦ ἤχους οἱ βράχοι.

«Ὁ Μῆτρος ὁ Λιβανᾶς, ὅπου τὸν ἐκαμάροναν ὅλοι εἰς τὸ χωρίον, ἐφονεύθη ἀπὸ μίαν ὀβίδα ἐπάνω εἰς τοῦ Μπιζάνη» ἦλθε καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος τῶν κακῶν εἰδήσεων. Καὶ ἔπειτα προσέθηκε κινῶν τὴν κεφαλὴν· «καὶ ὁ Γεώργιος ὁ Κουβαρᾶς ἀπὸ τὴν Κοκκάλαν ὅπου εἶχε λαθωθῆ εἰς τὸ Σαραντόπορον ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ παντός».

«Ἡ μήτηρ τοῦ Κουβαρᾶ ἀρχίζει νὰ μυρολογῆ τὸν Λιβανᾶν, νὰ θρηνῆ τὸν ἴδιον υἱόν. Ἄλλὰ δὲν τοὺς κλαίει, τοὺς ψάλλει. Καὶ, ἀποστρεφομένη πρὸς τὸν πατέρα τοῦ Λιβανᾶ, λέγει περὶ τοῦ ἰδίου ἑαυτῆς υἱοῦ·

Ἔλα κοντά μου Λιβανᾶ.
Ἐσύ το γνῶριζες καλά,
ὅτι τὸ χαϊδανάστησα,
καὶ τὸ ἐσπούδασα γιὰ τὸ

γιά τὰ καλὰ γεράματα,
κι' ἀπεί μὲ τὸ σκοτώσασι
ἐκεῖ ἔς τὸ Σαραντάκορο.
Χαλάλι του ὁ θάνατος
γιατὶ ἑλευτέρωσε λαό.

«Καὶ μὲ τρεμούσας τὰς χεῖρας, μὲ κλονιζόμενα τὰ γόνατα
προσέρχεται ἡ μάμμη τοῦ ὑπὲρ πατρίδος πεσόντος Λιβανᾶ. Καὶ
θέλει νάρχιση καὶ ἐκείνη νὰ ψάλη, ἀλλὰ κλαίει. Καὶ δικαιολο-
γεῖ τὰ δάκρυά της λέγουσα:

Τὸ τί ἔνε τοῦτο ποῦ εἶπεκες,
ὅτ' εἶνε ντρέπος καὶ κακὸ
νὰ κλαῖμε τὰ παιδιά μας;
Τὰ κλαῖσι τὰ παιδιά τους,
τὰ κλαῖσι κ' οἱ Σπαρτιάτισσαις,
κ' οἱ Μαυρομιχαλιάνισσαις.

«Ἄλλ' ἐκράτησε μίαν στιγμὴν τὰ δάκρυά της ἡ γηραιὰ μυ-
ρολογίστρια, καὶ, ρίπτουσα βλέμμα αὐστηρὸν πρὸς τοὺς παρ-
ισταμένους ἄνδρας, εἶπε:

Ἄντρες, ὅπ' ἔχειτ' ἄρματα,
γιὰ φεύγετε ἔς τὰ Γιάννενα·
βοηθάτε τὰ παιδιά μας
τοὺς Τούρκους νὰ νικήσουνε».

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ
ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ
ΓΙΑΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ

Γ'

ΚΩΔΙΚΕΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ ΚΟΛΥΒΑ¹

23.

Χαρτ. 0,153 X 0,10. Αἰῶνος XVII (φ. 133).

1 (φ. 2^α). Εὐχολόγιον.

α' (φ. 2^α). «Εὐχή συχωρευτική». — β' (φ. 5^α). «Εὐχή ἐπὶ πᾶσιν ἀρρωστίαν». —
γ' (φ. 6^α). «Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἀγιασμοῦ». — δ' (φ. 17^α). «Ἀκολουθία τῆς κοι-
νῆς παρακλήσεως». — ε' (φ. 26^α). «Περὶ τῆς ὑψώσεως, τῆς Παναγίας, ὅταν μέλλει,
ἀποδημήσαι εἰς ταξείδιον». — ς' (φ. 29^β). «Ἀκολουθία γινόμενη ἐπὶ μνήστροις ἡγουν
τοῦ ἀραβιῶνος». — ζ' (φ. 33^α). «Ἀκολουθία τοῦ στεφανώματος». — η' (φ. 45^α). «Ἀκο-
λουθία εἰς διγαμον». — θ' (φ. 53^α). «Ἀκολουθία εἰς τελευτήσαντος τινός τῶν ὀρθο-
δόξων Χριστιανῶν».

2 (φ. 85^α). Ἐνθύμησις πρὸς πάντας ἀνθρώπους τί τους κάμνει
χρειὰ νὰ τρώγουν καθέκαστον μῆναν ἔλου του ἐνιαυτοῦ διὰ νὰ ἔναι
πρὸς υγιάν καὶ ὑφέλειαν αὐτῶν.»

Ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Μαρτίου ὡδε: Τὸν μῆναν τὸν Μάρτιον, πάσα ἄνθρωπον
τυχένη νὰ τρώγῃ πράγματα γλυκὰ καὶ νὰ πίνῃ κρασί γλυκὸ καὶ νὰ τρώγῃ πρασα
βρασμένα καὶ νὰ κάμνῃ λουτρὸ ἀπὸ τα χόρτα τὰ μυριστικά. Ἐν τέλει πίνε
ἡμερῶν καλῶν καὶ κακῶν πρὸς φλεβοταμίαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν σελήνην τῶν μη-
νῶν Ἀπριλίου, Αὐγούστου καὶ Δεκεμβρίου.

3 (φ. 91^α). «[Ε]ὐχαῖς εἰς λεχῶνα γυναῖκα».4 (φ. 94^β). «Ἀκολουθία εἰς ἀδελφοποιτούς».5 (φ. 98^β). Ἐξήγησις ὄνειρου τῆς Θεοτόκου.

Ἔχει ὡδε: Ἡ ἄγνη καὶ παρθένος μήτηρ Θεοῦ εἶδε ὄνειρων δένδρων πολλὰ

¹ Συνέχεια ἐκ Τόμ. ΙΑ' σ. 487.

εὐκαρπον, ὃν εἶδεν εἰάκωβ ἐθεάσατο· καὶ εἰς τοὺς κλώνους, ἀπάνο φύλα, ἐκπέμποντα· καὶ εἰς τα ρόδα ἀπανου δρόσον φέροντα· καὶ εἰς τὸν δρόσον ἀπάνου, ὃ ἥλιος λάμποντα· κανῆς οὐκ ἀπέκρινεν, εἰ μὴ Πέτρος· ἀπόστολος· ὃ δένδρος· ὃ εὐκαρπος· ὑπάρχει ὃ Κύριος· οἱ κλώνοι ἢ δώδεκα· ἐστὶν οἱ ἀπόστολοι· τὰ φύλα τα πέποντα· οἱ ἄγιοι μάρτυρες, τα ρόδα τα φέροντα· ἐστὶν οἱ ἀρχάγγελοι· ὃ δρόσος ὃ στέυρικτος· ἐστὶν ὃ παράδεισος· ὃ ἥλιος λάμποντα Ἰωάννης ὃ πρόδρομος· ὃ ἔχων τὸ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος.

Ὁ (φ. 99^α). Ἐκ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ περὶ βουλοκόλακων.

7 (φ. 105^α). «Λόγος ὠφέλιμος εἰς ἔποιον τὸν δικτάζην».

Ἄρχ. Ἐάν τὰ ἁμαρτήματα τοῦ ἀνθρώπου ὅπου ἀποθάνη δὲν εἶναι συχωρημένα· πολλοὶ δύνανται· αἱ θεῖαι λυτουργίαι βοηθήσαι.

8 (φ. 119^α). «Τοῦ ἀγίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου διήγησις ὠφέλιμος.»

Ἄρχ. Πορευόμενος ποτὲ τις τῶν ἁγίων πατέρων ἐν τῇ ἐρημῳ.

Τὰ φ. 1, 90, 79β, 98^α, 118β, 132β, 138 ἀρχήθεν ἄγραφα. Εἰς τινεσ τούτων ἐνεγράφησαν κατόπιν δοκίμια κονδυλίων ἢ ἄλλα τινὰ, ὧν τὰ κυριώτερα ἀναγράφονται ἐνταῦθα.

Ἐν φ. 90^α ἄλλη χειρὶ τύπος γράμματος πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην.

Ἐν φ. 90β διαγεγραμμένοι οἱ καταλογαδὴν γραφέντες τῇ αὐτῇ πρώτῃ χειρὶ ἐν μέρει ἄρρυθμοὶ στίχοι, οὗς διήρσεσ διὰ γραμμῶν καθέτων· Ἦ βίβλος αὕτη πέφυκεν ἐμοῦ τοῦ Ἰωνά | καὶ εἴ τις ὥστις βουληθεὶ, ταύτη ἀποστερίσαι | κερωρισμένος ἔσται τριᾶδος τῆς ἁγίας | ἐν τῷ αἰῶνι τουτο γε καὶ το ἔλευσοιμνω.

Ἐν φ. 97β τῇ αὐτῇ πρώτῃ χειρὶ· Προφειτία γεγραμμένη ἑβραϊκῇ διάλεκτῳ· λάτηνησθῆ· μετὰφρασθῆσα· ἐν τῇ χώρῃ τοῦ Παργίου μαρμάρῳ· το μῖκος πείχες. $\overline{\alpha\beta}$ · καὶ τὸ πλάτος $\overline{\gamma}$ · κατάβαλὸν· τὸν τῶν θεμελίον· ὕγουν ὑψυλότατον πυργον· τοῦ ἀγίου Διονυσίου· διὰ προστάγματος· τῆς ἐκῆσαι συνόδου· ἔχει δὲ οὕτως· ναβαρά· ἀγκλυα· γκάλυα· τζίπιε· οὐλάνδα· γερμάνια. $\sim \sim \sim \sim \sim \sim$

$\overline{\alpha\chi\kappa}$ ἐκ πιστεως ἀποστήσονται· $\overline{\alpha\chi\kappa\alpha}$ μέγας ἔσται πόλεμος, εἰς πασαν τὴν ἠταλίαν· $\overline{\alpha\chi\kappa\beta}$ · πιμὴν οὐκ ἔσται· $\overline{\alpha\chi\kappa\gamma}$ ὁργὴ θεοῦ ἔσται· εἰς πάσαν τὴν γῆν· $\overline{\alpha\chi\kappa\delta}$ παρολίγον ὃ Χριστὸς γνωσθησάιτε· $\overline{\alpha\chi\kappa\epsilon}$ σησμοὶ μεγάλοι ἔσονται· $\overline{\alpha\chi\kappa\zeta}$ · ἢ ἀφρηκὴ πυροποληθήσονται· καὶ οἱ ποταμοὶ αἷμα· μεταλαχθήσονται· $\overline{\alpha\chi\kappa\eta}$ μέγας ἀνὴρ ἀναστήσετε· $\overline{\alpha\chi\kappa\theta}$ εὐρόπη ἀσία ἀφρηκί· λιμωχθονιθήσονται· $\overline{\alpha\chi\kappa\iota}$ · εἰ δὲ σσεβῆς ἕναν ἑῶνιον θεὸν γνωσθησούσι·—

$\overline{\alpha\chi\lambda}$ · μέγιστοι ποιμνη εἰς ποιμὴν ἔσθαι.

Ἐν φ. 104^α ἄλλη χειρὶ, διαγεγραμμένα· Τὸ παρὸν ἀγιασματᾶρι ὑπάρχει τοῦ κύου Λύξεντιου, καὶ εἴ τις αὐτῷ ἀπόξενώσι ἄς ἔχει τὴν λέπραν τοῦ κύου Γιάξῆ καὶ τὴν ἀγχόνην.

Ἐν φ. 104 ἄλλη χειρὶ τὸ ἑξῆς δημῶδες ἄσμα, γεγραμμένον καταλογαδὴν.

Ἄγριο λάφι βόσκειται—παραβόσκειται—κάτω σε ἀνηδρευς κάμπους βόσκειται· παραβόσκειται τὴ γῆν δάκρια γεμίξει·

—ὁχὸν μανίτζα μου—

καὶ ἀπο τα δίκρια τα πολλά· τὴν γῆν χηλον, ἐπήκε· καὶ ἥλιος ἀνατέλοντα τὴν ἐλαφὴν ἐρώτα, λαφὴν/α/ γιδὲ βόσκισε· καὶ δὲ δροσολογᾶσε· ἠγὼ λεγα κυρ ἰλιε μου να μὴν με το ροτήσης, ἀμὶ ἀφόντης με το ρότησης· νὰ σὲ το μολογήσω· δώδεκα χρόνους ἔκαμα καὶ μόσχον δὲν ἐπήκα· καὶ τόρα στα γεράματα· ἐπῆσα ὄρεον μοσχάρι, καὶ δὲν το πυρα, να ἀναβῶ ἀπάνου στο ὠρεωβούνη, ἀμὶ ἤθηα· καὶ ἐκατέβικα εἰς τοὺς ὄρεους κάμπους· καὶ ὃ βασιλεὺς ἐδιάβενε· εἰς το ἐλαφοκίνηγι· κὶ ὠλιμερης κινήγησε κινήγη δὲν ἔποικε (γρ. ἐποῖκε) καὶ πρὸς το γέρμα τοῦ ἥλιου ἔπησσε το μοσχάρι· τῆς μάνας του τὸ διέβικεν· γηὰ νὰ τὸ πῆση δῆπνον· καὶ ἐγὼ ἀφόντης του εἶκουσα· ἢ δυναμὶς μου ἐχάθη· τα ματιὰ μου ἐσταρκίσαν· ἐθάμβοσε το φῶς μου· στω κάφαλο δροσολογᾶ· στω ξέρω ἠσηχάξο· καὶ ἕσα ποτάμια με νερὸ, θέλο να τα καταπίω.

Ἐν φ. φ. 118^α· Εἰς τοὺς 1812· ἔγινεν ὃ γιαννάκης πιπῆς σπαῆς εἰς τὸ καταφυ^γ (ἄλλη δὲ χειρὶ πρόσθετα) καὶ ἐδῶ εἰς το μοναστήρι.

Ἐν φ. 132β Χερουβικὸν ἦχος πλ. β' καὶ Κοινωνικὸν ἦχος πλ. δ'.

Ἐν φ. 133^α-β σημειώματα ὀνομάτων, προθέσεων καὶ πληρωμῶν διὰ λειτουργίας. Μεταξὺ τούτων· Ἐγραψεν ἢ Σωλυμι τὴν ἀδελφὴν τῆς τῆν Κρουστάλο, ἀπο τους Ζαρχανάτες εἰς τὴν ἁγίαν πρόθεσιν.

Μεταξὺ τῶν φ. 84 καὶ 85 καὶ τῶν φ. 89 καὶ 90 κεκοιμμένον ἀνὰ ἕν φύλλον καὶ μεταξὺ τῶν φ. 98 καὶ 99 δύο φύλλα, ὧν σώζονται μόνον μικραὶ λωρίδες πρὸς τὴν ῥάχην.

Ὁ κωδὶξ κοσμεῖται ὑπὸ τινων ἀξιῶν λόγου ἰδιορρυθμῶν ἐπιτίτλων καὶ ἀρχικῶν γραμμῶν.

Στάχως διὰ βύρσης μεθ' ἀπλῶν ἐπιτυπωμάτων.

24.

Χαρτ. 0,14 × 0,9. Αἰῶνος XIX (φ. 64).

« Ἀριστοφάνους Βάτραχοι ».

Γραφὴ κερρά, κομψὴ καὶ ἐπιμελῆς.

Ἐν φ. 1^α μόνον τάδε τῇ αὐτῇ χειρὶ· Ἰωάννης Μουνδένος, 1817. 4· Μαρτίου ἐπ. Δευτέρου.

Τὰ φ. 1β καὶ 58β-64 ἄγραφα. Ἐν φ. 58β παρενεγράφη, διαγραφείσα κατόπιν, διὰ μολυβδίδος ἀπόδειξις περὶ τεσσαράκοντα τεσσαρῶν ἀστρικῶν ταλλήρων ληφθέντων παρὰ Ἰωάννου Μιρζάν.

Στάχως διὰ χαρτονίου.

25.

Χαρτ. 0,195 X 0,143. Αἰῶνος XVIII (φ. 266).

1 (φ. 6^α). «Τοῦ σοφωτάτου **Μαξιμου** ἱερομονάχου τοῦ **Πελοποννησίου** Διδαχαι εἰς τὰς Κυριακὰς τοῦ ὄλου ἐνικυτοῦ ἀρχόμεναι ἀπὸ τῆς Κυριακῆς πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως.

Ὁμιλῖαι δεκατρεῖς. Ἐν φ. 1-5^α ἄγραφα. Ἐν φ. 5^β «Πίνξις τῆς παρούσης βίβλου».

2 (φ. 175^α). **Τοῦ αὐτοῦ** «Ἐπιστολὴ ἀπὸ μέρους τοῦ **Σωφρονίου** πατριάρχου τῆς ἁγίας πόλεως **Ἱερουσαλήμ**».

3 (φ. 178^α). Τύπος ἐγγράφου καθαιρέσεως ἀρχιερέως.

4 (φ. 180^α). Τύποι προομιῶν καθαιρέσεως ἀρχιερέως.

5 (φ. 188^α). Τύπος ἐγγράφου ἀθώσεως ἀρχιερέως.

6 (φ. 192^α). **Ἀδῆλου** «Λόγοι διάφοροι».

α' (φ. 192^α). «Εἰς φιλόθεον γυναῖκα ἐπιτάφιος». Ἄρχ. Εἶχε δίκαιον ὁ ὑψηλὸς καὶ πολυμαθέστατος νοῦς τοῦ Σολομῶντος. — β' (φ. 194^β). «Ἐπιτάφιος εἰς πρῶτον σεργὴν ἄωρον θανοῦσαν». Ἄρχ. Θάνατε ὦ θάνατε καθὼς φαίνεται ὄχι μόνον τὸ μνημόσυρόν σου πικρόν. — γ' (φ. 197^β) «Ἐπιτάφιος εἰς κοινοφελές πρόσωπον». Ἄρχ. Ποῦ εἶνε τὸ χρυσὸν στόμα τῆς σοφίας τοῦ Σειράχ; — δ' (φ. 200^β). «Ἦλθ' ἀκατάσκευος ἐπιταφίων, ἐν λόγῳ πραχθεῖντος' εἰς ἄωρον θάνατον». Ἄρχ. Θάνατε θάνατε ὡς πικρόν σου οὐ μόνον τὸ μνημόσυνον, ἀλλὰ καὶ ἡ θεωρία.

Ἐν φ. 1^α, 2^α, 2^β, 231^β, 263^β-267^α δοκίμια κονδυλίου καὶ ἀριθμητικαὶ πράξεις διὰ διαφορῶν χειρῶν νεωτέρων. Μεταξὺ τούτων ἐν φ. 2^α, 1818: δεκεμβρίου: 7 ἀναγνώστης. Ἐν φ. 2^β: 1763 σαιπταβρίου—10—κορόνι καὶ 1761 καὶ 1766. Ἐν φ. 5^α: Καὶ τότε ξὺν τοῖς ἄλλοις Παρθενίου Ἱερομονάχου τοῦ ἐκ Κάμπου. Ἐν φ. 262^β: 1761 ἀγούστου: 6: βουναρκα. Εἰς ταῦτα δ' ἐπονται σημειώσεις ἐξόδων. Ἐν φ. 263^β: 1766 11 δικαιβρίου ἡμερα δευταίρα εγαινῆθη θεγαταίρα

7 (φ. 205^α). **Ἀδῆλου** εἰς τὴν θ' Κυριακὴν τοῦ Λουκᾶ.

Ἄρχ. Προομιᾶσαι ἐκ τῆς ἀφροσύνης τῶν φροντιζόντων διὰ τοῦτα τὰ πρόσκαιρα.

8 (φ. 207^α). «Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου **Πρελῆ** μετάφρασις διὰ λαμβείων ἐπῶν εἰς τοὺς εἰκοσιτέσσαρας οἴκους τῆς Θεοτόκου μετὰ τοῦ πρὸ αὐτῶν κοντακίου».

9 (φ. 216^α). **Ἀδῆλου** Λόγος εἰς τὴν ι' Κυριακὴν τοῦ Λουκᾶ.

Ἄρχ. Ἀξιοδάκρυτος ἢ ἀσθένεια, ἀνίατον τὸ πάθος.

10 (φ. 228^β). «**Τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου** περὶ ἱερέων».

11 (φ. 228^β). «Διήγησις τοῦ ὀσιωτάτου πατρὸς ἡμῶν **Σωφρονίου** πατριάρχου **Ἱεροσολύμων** διὰ ἐκείνους ὅπου δὲν διαβάζουσιν τὴν ἀκολουθίαν τους, ἱερωμένων καὶ κοσμηκῶν ἀνθρώπων».

12 (φ. 232^α). **Ἀδῆλου** Λόγος εἰς τὴν ια' Κυριακὴν τοῦ Λουκᾶ.

Ἄρχ. Καθὼς φαίνεται εἶχε μεγάλον δίκαιον ὁ πολυφωνότατος τῶν προφητῶν.

13 (φ. 243^α). «Περὶ ἱερέων ἀναξίων, διήγημα φοδερόν καὶ παράδοξον».

Ἐπονται καὶ ἄλλαι διηγήσεις ἐκ τοῦ Γεροντικοῦ.

14 (φ. 548^α). Λόγος εἰς τὴν θ' Κυριακὴν τοῦ Λουκᾶ.

Ἄρχ. Ἀνίσως καὶ ὁ ἕνας ἄνθρωπος εἶναι ἓνα κάτοπτρον ὅλης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

15 (φ. 268). «Λόγος ὠφέλιμος. Ἐκ τοῦ πατερικοῦ περὶ κενοδοξίας».

16 (φ. 261^β). «Ἱατρεία τῆς ψυχῆς».

17 (φ. 262^α). «Περὶ τοῦ προσκυνεῖν κατὰ ἀνατολάς».

Ἐν φ. 261^α: Ἐγράφη καὶ τότε, παρ' ἐμοῦ Κωνσταντίνου, Πελοποννησίου καὶ Σπήρου Παχουμίου, τοῦ Κορωναίου, εἰς τὸ εἰρὸν σχολήον τῆς Σίφουνος, ἐκκληθέντος ὑπὸ εἰρὸν παταίρον, βηβλήα, καὶ ὅπιος ἐβρεθῆ, καὶ τοὺς τὸ ἀπόξινῶσι νὰ ἔχη, τὰς ἀράς τὸν ἅγιον καὶ θεοφόρον παταίρον, τὸν ἐνηκαί, ἅγιον τριακοσίον δέκα καὶ ὀκτὸ, ἕως ὅπου νὰ μαρτυρήσῃ τὴν ἀλήθεια, καὶ τότε λάβῃ συγχρησέως.

Ἐν φ. 1^α-5^α, 190^α-191^β, 206^β, 214^α-215^β, 230^β-231^β, καὶ 262^α-257^α ἀρχῆθεν ἄγραφα.

Ἐν φ. 1^α, 2^α, 2^β, 231^β, 263^β-267^α δοκίμια κονδυλίου καὶ ἀριθμητικαὶ πράξεις διὰ διαφορῶν χειρῶν νεωτέρων. Μεταξὺ τούτων ἐν φ. 2^α, 1818: δεκεμβρίου: 7 ἀναγνώστης. Ἐν φ. 2^β: 1763 σαιπταβρίου—10—κορόνι καὶ 1761 καὶ 1766. Ἐν φ. 5^α: Καὶ τότε ξὺν τοῖς ἄλλοις Παρθενίου Ἱερομονάχου τοῦ ἐκ Κάμπου. Ἐν φ. 262^β: 1761 ἀγούστου: 6: βουναρκα. Εἰς ταῦτα δ' ἐπονται σημειώσεις ἐξόδων. Ἐν φ. 263^β: 1766 11 δικαιβρίου ἡμερα δευταίρα εγαινῆθη θεγαταίρα

του κίρ κοζαντη κεντή αἰστο σε θήμησις. Ἐν φ. 227^β σχεδιογραφίαι ταῶνων, ἐν δὲ φ. 228^α σχεδιογραφία ἀρχαγγέλου.

Κοσμεῖται ὑπὸ ἐγχρώμων ἐπιτίτλων καὶ ἀρχικῶν γραμμῶν, ἐν οἷς ἐν φ. 148 θ ἔχον ἐντὸς δικέφαλον ἀετόν.

Στάχσις διὰ βύρσης μεθ' ἀπλῶν ἐπιτυπωμάτων.

26.

Χαρτ. 0,85 X 0,6. Αἰῶνος XVI (φ. 233).

Ψαλτήριον.

Ἐν φ. 223^α: Ἐγράφη τὸ παρὸν ψαλτήριον ἐν τῷ ἔσπα' Ἰνδικτιῶνος α'. δια χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ, Νήφου μοναχοῦ ὁ ποτε χαρτοφύλαξ τῆς ἁγιοτάτης μητροπόλεως Νέων Πατρῶν, καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχέσθαι μοι τῷ ἁμαρτωλῷ:— ἐρρωσθαι ἐν Κυρίῳ. Ἐπιτετα ἡ μονοκονδυλία τοῦ Νήφου

καὶ δοκίμια κονδυλίου μεταγενέστερα, καθ' ἃ καὶ ἐν τῇ παραφύλλῳ τῆς ἀρχῆς τῇ συγκεκολλημένῃ τῇ ξύλῳ τῆς σταχύσεως.

Στάχσις διὰ ξύλου περιβεβλημένου διὰ βύρσης ἀνευ ἐπιτυπωμάτων.

27.

Χαρτ. 0,207 X 0,156. Αἰῶνος XVIII (φ. 178).

1 (φ. 6^α). Αἱ περίοδοι Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Ἄρχ. (ἀκέφ.) . . . ἐξ αὐτῶν, οὐκ ἀπολείται. Δειθῆτε οὖν περὶ ἐμοῦ ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ ὅπως ὁ θεὸς συγχωρήσῃ μοι περὶ τούτου.

2 (φ. 49^α). «Ἡ διαθήκη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Χρηστοδούλου τοῦ θαυματουργοῦ».

Ἄρχ. Ἐπειδὴ ἄνθρωπος εἶμαι καὶ ἐγὼ, ὅσον ἦτον αἰσχρὸν νὰ κυβερνηθῶ ἀπὸ τὸν θεόν.

Πρβλ. Miklosich - Muller Acta et Diplomata Τόμ. Γ' σ. 81.

3 (φ. 62^α). Ἰωάννου Χρυσσοστόμου «Λόγος περὶ τὸν θάνατον τοῦ πατριάρχου Ἀβραάμ».

4 (φ. 74). «Λόγος τοῦ Χρυσσοστόμου διήγησις Περὶ τοῦ δικαιωτάτου Μελχισεδέκ καὶ Περὶ τοῦ Ἀβραάμ τὴν φιλοξενίαν καὶ Περὶ τῶν Σοδόμων, ὀφέλημα».

Προτάσσεται ἐν φ. 73^β ξυλογραφικὴ εἰκὼν τοῦ Μελχισεδέκ μετὰ βραχέος ἐντύπου κειμένου.

5 (φ. 87^α). «Λόγος ὀφέλιμος περὶ μετανόιας καὶ ἐξομολογήσεως».

6 (φ. 90^α). Ἰωάννου Χρυσσοστόμου «Λόγος περὶ μετανόιας».

7 (φ. 95^α). «Διήγησις ὀπτασία Κοσμῆ μοναχοῦ φοβερά καὶ ὀφέλιμος».

8 (φ. 99^β). «Ἐξήγησις μερικῆ, ἀπὸ βιβλία θαυμαστά καὶ ὀφέλημα Διονυσίου τοῦ ῥέτορος».

9 (φ. 102^α). «Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Νικολάου τοῦ Στρατηλάτου».

10 (φ. 104^α). «Περὶ ταπεινώσεως καὶ ὑποταγῆς υἱοῦ Πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ πάνη ὀφέλημα».

11 (φ. 108^α). «Διήγησις περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἔφρους».

12 (φ. 114^α). Ἰωάννου Χρυσσοστόμου Λόγος εἰς τὸν μάταιον βίον».

13 (φ. 119^α). «Περὶ τοῦ Μαγιστριάνου ὅπως ἐλυτρώθη τοῦ κινδύνου διὰ τῆς ἐλεήμοσύνης».

14 (φ. 121^α). «Περὶ τοῦ Φιλεντόλου ἀνδρὸς πόρνου».

15 (φ. 123^β). «Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου διήγησις ὀφέ-

λιμος περὶ μνημοσύνων, καὶ περὶ ἄλλων ὀφελείμων καὶ ὀγίων λογίων».

16 (φ. 130^α). «Πατερικά».

17 (φ. 155^α). Διήγησις περὶ τοῦ μοναχοῦ Ζωσίμου.

Ἄρχ. (ἀκέφ.) . . . δεῦτερον ἔλαβέ με εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ, καὶ ἀνυπόβη σφόδρα· καὶ κλιθὲν ἀναμέσον τοῦ ποταμοῦ, ὑπήντησέ με τὸ ἄλλο δένδρον καὶ ἐδέξατό με ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ. Τέλ. εἰρήνη πᾶσι τοῖς ἀκούσασιν τὴν διήγησιν τῶν ἁγίων μακάρων· ἔστι κύριος συνήγορος καὶ βοηθὸς πάντων, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

Πρβλ. A. Vassiliev Anecdota graeco - byzantina. Ἐν Μόσχῃ. 1893 σ. 166 κ. ε.

18 (φ. 160^α). «**Παλαδίου** Ἀπὸ τῆς τῶν Βραχμάνων Ἱστορίας».

Ἄρχ. Ἀλεξάνδρου τοῦ τῶν Μακεδόνων βασιλέως διαβάντος Μακεδονίαν. Τέλ. (κολ.) καὶ πᾶσα δὲ βροτεία φύσεις, διὰ ταύτας φονεύουσί τε καὶ φρονεύονται· Βραχμάνες δὲ νικήσαντες . . .

Τὰ βπ' ἀρ. 15 - 16 καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ 16 ἐν τῇ κωμωμιλημένῃ. Ἐν φ. 61^α "Ὡςπερ ξένοι χαίρονται εἶδειν πατρίδα, καὶ οἱ θαλαττεύοντες εἶδειν λιμένα· οὕτω καὶ ἡ μετάγραφοντες εἶδειν βιβλίου τέλος· καὶ ἡ ἀναγινώσκοντες εἴχεσθαι καὶ μὴ καταράσθαι διὰ τὸν Κύριον, διὰ τὰ πολλά μου σφάλματα, ὅτι οὐδεὶν ὁ γράφων· καὶ οὐδὲν παραγράφει· σωθῆ ὡ γράψας ἐλεηθῆ ὁ ἔχων: 1776 : 9 : Λύγου· στον: τάποινός Μεθόδιος: Τέλος ἡ διαθήκη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Χριστοδούλου (τὸ πρῶτον Χρηστοδούλου) ὁ Λατρινὸς οἰκειοχείριος ἔγραψα κατὰ τὸ αἴτιον τῆς τοῦ Κυρίου σαρκώσεως 1096. Ἐν φ. 61^β "Ὡςπερ ξένοι χαίροντες εἶδειν πατρίδα καὶ οἱ θαλαττεύοντες εἶδειν λιμένα· οὕτω καὶ οἱ μετάγραφοντες εἶδειν βιβλίου καὶ ἡ ἀναγινώσκοντες εἴχεσθαι καὶ μὴ καταράσθαι διὰ τὸν Κύριον διὰ τὰ πολλά μου σφάλματα ὅτι οὐδεὶν ὁ γράφων καὶ οὐδὲν παραγράφει· σωθῆ ὁ παραγράφας ἐλεηθῆ ὁ ἔχων.

Ἐν φ. 129^β 1776 : Νοεμβρίου 23 Πάτριος: Μεθόδιος Ἱερομόναχος ἔγραψα τὸ παρὼν.

Τὰ φ. 73 καὶ 161 - 178 ἄγραφα νέου χάρτου.

Μεταξὺ τῶν φ. 12 - 18, 140 - 141, 146 - 147, 151 - 155 καὶ 155 - 156 λείπουν φύλλα, ὧν ἡ ἑλλειψίς σημειοῦται διὰ μικροῦ σταυροῦ ἐν τῇ ἄνω ἢ ἐκκτέρου τῶν ἄνωθεν φύλλων.

Στάχσις νεωτάτη.

28.

Χαρτ. 0,24 X 0,145. Αἰῶνος XVI (φ. 210).

1 (φ. 7^β). Ἰωάννου τοῦ Σχολαστικοῦ Λόγοι λ'.

Προτάσσονται α' (φ. 2^α)· «Ἐπιστολὴ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου τοῦ ἡγουμένου τῆς Ραϊθουῦ πρὸς Ἰωάννην ἀξιάχριστον τοῦ Σιναίου ὄρου ἡγούμενον», β' (φ. 2^β)· «Ἀντιγράμμιμα Ἰωάννης Ἰωάννη χαίρειν», γ' (φ. 4^α)· «Πρόλογος τοῦ βίου», δ' (φ. 4^α)· «Βίος ἐν ἐπιτομῇ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου τοῦ ἡγουμένου τοῦ ἁγίου ὄρου Σινᾶ τοῦ ἐπίκλητ Σχολαστικοῦ τοῦ ἐν ἁγίοις ἀληθοῦς».

Ἐν φ. 141^β ἀνεπίγραφος Πίναξ τῶν λόγων, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ τελευταίου (θ') καὶ λήγων εἰς τὸν πρῶτον (α').

2 (φ. 145^α). **Τοῦ αὐτοῦ Λόγος** «Πρὸς τὸν Ποιμένα».

3 (φ. 156^β). «Σχόλια» εἰς τοὺς λόγους **Ἰωάννου τοῦ Σχολαστικοῦ**.

Ἐν τέλει δι' ἐρυθρῶν κεφαλαίων γραμμάτων Μινώεο ξεῖνε γραφοῖς Νικοδήμιο ἀλητροῦ.

4 (φ. 160^α). «Βίος καὶ πολιτεία τοῦ δούλου πατρὸς ἡμῶν Παύλου τοῦ ἐν τῇ Λάτρῃ».

Ἄρχ. Μάτην οἱ πολλοὶ τὸν χρόνον αἰτίον ἀξιούσιν εἶναι τοῦ περὶ τὰ καλὰ ζήλου.

Ἐκδέδεται ὑπὸ **Ἰππολύτου Delahaye** παρὰ τῷ Θεοδώρῳ *Wiegand* Der Latinos. Ἐν Βερολίῳ. 1913 σ. 105 κ. ε.

5 (φ. 199^α). «Ἡ τελευταία νομοθεσία καὶ διαθήκη τοῦ δούλου πατρὸς ἡμῶν καὶ θαυματουργοῦ Παύλου, παρεκβληθεῖσα ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ μονῇ κειμένου βιβλίου, ἐν ᾧ τὰ περὶ αὐτοῦ πλατύτερόν τε καὶ σαφέστερον καθιστόρηται καὶ ἄρχεται οὕτως».

Ἄρχ. Οἴδατε ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ πατέρες· ὅτι τὸ μοναδικὸν σχῆμα ὑψηλὸν ἐστὶ καὶ ἐπηρμένον καὶ ἀγγελικόν.

ἔχει πολλὰς διαφορὰς ἀπὸ τοῦ οἰκείου μέρους τοῦ Λόγου ἐγκωμιαστικοῦ καὶ θαυμάτων διηγήσεως εἰς τὸν ὅσιον καὶ θεοφόρον πατέρα ἡμῶν Παύλον τὸν ἐν τῇ Λάτρῃ (ἐκδ. **Ἰππολύτου Delahaye** ἐνθ' ἄν. σ. 152, 5 - 153, 26).

6 (φ. 201^β). «Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν **Ἰωαννασίου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας** Λόγος ἀσκητικὸς».

Ἄρχ. Ἀγαπητοὶ φροντήσωμεν τῆς σωτηρίας ἡμῶν.

7 (φ. 202^β). «Ἀπὸ τὸ Πατερικόν».

Ἄρχ. Ἡρώτησεν ἀδελφὸς τὸν ἀββάν Ματιῶν.

8 (φ. 203^α). «Ἀλφάβητος ἱαμβική τοῦ ἁγίου **Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου**». Ἄρχ. Ἄνω πτέρωσον πρὸς θεὸν σου τὰς φρένας.

Ἔπονται α' (φ. 203^α). «Ἐτέρα ἀλφάβητος τοῦ αὐτοῦ». Ἄρχ. Ἀρχὴν ὑπάντων καὶ τέλος ποιοῦ θεόν· β' (φ. 203^β). «Ἐτέρα ἀλφάβητος». Ἄρχ. Ἄφες ψυχὴ τὰς ἡδονὰς τοῦ τρέχειν ἐπ' ἀδήλοις· γ' (φ. 201^β). «Ἐτέρα ἀλφάβητος». Ἄρχ. Ἀρχὴθεν πλαστοργήσας με ὁ ποιητὴς ὑπάντων· δ' (φ. 205^α). «Ἐτέρα ἀλφάβητος **Νείλου μοναχοῦ**». Ἄρχ. Ἀρχὴ σωτηρίας ἢ σεαυτοῦ κατὰ γνοῖς· ε' (φ. 205^α). «Ἐτέρα ἀλφάβητος τοῦ αὐτοῦ». Ἄρχ. Ἄτισόν ἐστι τὸν διώκοντα τὰς τιμὰς φεύγειν τοὺς πόρους, δι' ὧν αἱ τιμαὶ· ς' (φ. 205^α). «Ἐτέρα ἀλφάβητος. Ἄστικα». Ἄρχ. Ἄναρχον φῶς παρεκτικὸν αἰγλης ἀκατασίου.

Ἐν τῇ ᾗ τῶν πρώτων λόγων τοῦ **Ἰωάννου Σχολαστικοῦ** σχόλια διὰ χειρὸς μεταγενεστέρως.

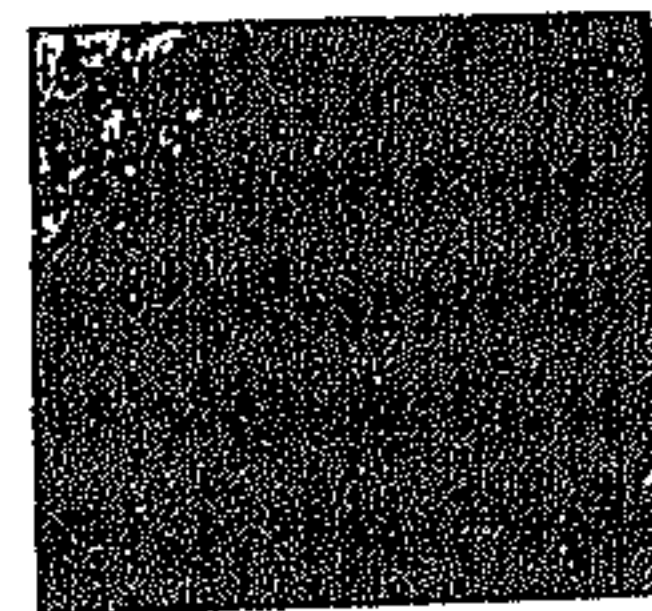
Στάχσις διὰ βύρσης.

(Ἔπεται συνέχεια)

Σ Υ Μ Μ Ι Κ Τ Α

— **Σφραγὶς τοῦ καρδινάλιου Βησσαρίωνος.** Μετ' ἰδιαζούσης εὐχαριστήσεως δημοσιεύομεν ἐνταῦθα δύο ἔκτυπα τῆς ἀγνώστου μέχρι τοῦδε σφραγίδος τοῦ περιωνύμου καρδινάλιου Βησσαρίωνος ἐκ φωτογραφιῶν ἀποσταλειαῶν ἡμῖν καθ' ἡμετέραν παράκλησιν ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τοῦ Δημοσίου ἀρχεῖου Μεδιολάνων. Καὶ τὸ μὲν ὑπ' ἀρ. 1 εἶνε ελλειμμένον ἐξ ἀποτύπου τῆς σφραγίδος ἐπὶ χάρτου κεκολλημένου διὰ σημαντρίδος ἐκ ζύμης (ostia) ἐπὶ ἐπιστολῆς τοῦ Βησσαρίωνος, ἀπευθυνθείσης τῇ 20 Ἰουνίου 1472 ἐκ Λουγδούνου εἰς τὸν δούκα Μεδιολάνων Γαλεᾶτσον Μαρίαν Σφόρτσον καὶ ἀποκειμένης ἐν τῷ Carteggio Sforzesco. Francia τοῦ Δημοσίου ἀρχεῖου τῆς πόλεως ταύτης. Ἐδὲ ὑπ' ἀρ. 2 ἐλήφθη ἐξ ἑτέρας ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοῦ, ἀπευθυνθείσης εἰς τὸν αὐτὸν ἐκ Νοβάρας τῇ 25 Μαΐου 1472 καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ἀρχεῖῳ ἀποκειμένης (Carteggio Sforzesco. Novara). Ἀμφότερα τὰ ἔγγραφα ταῦτα θέλομεν ἐκδώσει ἐν τοῖς Παλαιολογείοις καὶ Πελοποννησιακοῖς καὶ ἐν ἰδίᾳ μονογραφίᾳ περὶ τῶν τελευταίων Παλαιολόγων καὶ τῆς αὐλῆς τοῦ Μεδιολάνου ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι. Καίτοι δὲ τὰ ἔκτυπα προέρχονται, καθ' ἃ φαίνεται, ἐκ δύο διαφόρων πρωτοτύπων, ἢ παράστασις δὲν εἶνε ἰκανῶς σαφῆς ἕνεκα τοῦ περιγραφέντος ἀνωτέρω τρόπου τῆς σφραγίσεως. Οὐχ ἦττον διακρίνεται τὸ οἰκόσημον τοῦ Ἑλληνοκαρδινάλιου, ἀποτελούμενον ἐκ θυρεοῦ, ἐν ᾧ δύο βραχίονες ἀνδρὸς ἀφανοῦς, οὗ αἱ χεῖρες κρατοῦσι μέγαν σταυρὸν. Μικρότερος δὲ σταυρὸς εἰκονίζεται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ θυρεοῦ, καὶ ἐπὶ τούτου πῖλος καρδινάλιου, ἐξ οὗ κρέμονται ἑκατέρωθεν ἀστραγαλωτὰ σχοινία πλαισιούντα τὸν θυρεὸν. Εἰς τὴν σαφεστέραν ἐξήγησιν αὐτοῦ ἐβοήθησεν ἡμᾶς ὁ διευθυντὴς τοῦ Νομισματικοῦ μουσεῖου κ. Ἰω. Σβορώνος, ἔστις προσέ-

Ἄρ. 1

Ἄρ. 2

θηκεν, ἔτι τὸ αἰκόσημον τοῦτο εἶνε ὄλιως τυπικόν, οἷα καὶ ἄλλα πολλὰ παπικά (Ἴδε *Camillo Serafini* Le monete e le bolle plombee pontificie del Medagliere Vaticano. Ἐν Μεδιολάνῳ 1910. Τόμ. Α', Πιν. b καὶ Τόμ. Β' Πιν. e, f), καὶ μόνον διακριτικὸν ἔχει τὸ ἐπίσημον τοῦ θυρεοῦ.

— **Ἀθηναῖος κτήτωρ κώδικος.** Εἰς τοὺς Ἀθηναίους κτήτορας κωδίκων (Ἴδε *Σπυρ. Π. Λάμπρου* Ἀθηναῖοι βιβλιογράφοι καὶ κτήτορες κωδίκων ἐν Ἐπετηρίδι Παρνασσοῦ Ἔτ. Γ', 1902, σ. 159 κ. ἔ. καὶ ἐν χωριστῇ τεύχει.—Συμπληρώματα εἰς τοὺς Ἀθηναίους βιβλιογράφους καὶ κτήτορας κωδίκων, αὐτόθι Ἔτ. Π', 1904, σ. 49 κ. ἔ. καὶ ἐν χωριστῇ τεύχει.—Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Α' σ. 376. Γ' σ. 176, 486, 494. Δ' σ. 30 σημ. 2, 91. Ε' σ. 101. Γ' σ. 112. Ζ' σ. 486) προστεθῆτω καὶ ὁ Εὐθύμιος Ἀθηναῖος. Καὶ δὴ ἐν κώδικι τῆς ἐν Χάλκῃ ἱερᾶς μονῆς τῆς Ἀγίας Τριάδος τῆς ἐπονομαζομένης τοῦ Ἐσόπτρου, ἧς τὰ χειρόγραφα εὑρηγὰνται κατατεθειμένα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Θεολογικῆς σχολῆς Χάλκης, φέροντι ἐν αὐτῇ τὸν ἀριθμὸν 132 καὶ γεγραμμένῳ ἐπὶ περγαμηνῆς ἐν αἰῶνι μὴ σημειουμένῳ ἐν τῇ χειρογράφῳ καταλόγῳ τῇ συνταχθέντι τῇ 1862, ὑπὸ Θεοδώρου Κυριακίου, ὃν εἶδομεν τῇ 1909 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παρὰ τῇ διευθυντῇ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου κ. Γρηγορίῳ Παπαμιχαήλ, ἀναγινώσκονται ἐν τῇ τελευταίᾳ σελίδι τὰ ἑξῆς: *Μηνὶ Μαρτίῳ ε' ἡμέρᾳ Κυριακῇ ἀνέγνωσα κἀγὼ ταύτην τὴν βίβλον ἔτος ,σφμθ' (=1241).* Εἶτα δ' ἐπονται τάδε: *Εὐθυμίου Ἀθηναῖου τοῦ ἐν Μεσημβρίᾳ τὴν ἄσκησιν ἔχοντος, Κύριε βοήθει λοιπὸν πᾶσιν ἡμῖν.* Τὸ πρῶτον σημεῖωμα εἶνε γεγραμμένον δι' ἄλλης χειρὸς καὶ οὐχὶ τῆς τοῦ Εὐθυμίου Ἀθηναῖου, δευτεῖς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶνε μητροπολίτης ταύτης τῆς πόλεως λατινοκρατουμένης, καθ' ὃν χρόνον ἢ ἑλληνικὴ μητρόπολις ἦτο κατηργημένη, πλὴν ἢ ἂν ἦτο ἀπλῶς τιτουλάριος. Ἴδε περὶ τῶν ἐπὶ λατινοκρατίας τιτουλαρίων Ἀθηναίων τὸ ἡμέτερον σημεῖωμα ἐν τῇ μεταφράσει τῆς τοῦ Γρηγοροβίου Ἱστορίας τῆς πόλεως Ἀθηναίων κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας Τόμ. Β' σ. 230. Ἀλλ' οὐδὲ μεταξὺ τούτων εὐρίσκομεν τινα Εὐθύμιον καλούμενον, ὡς οὐδὲ μεταξὺ τῶν κατόπιν ὀρθοδόξων μητροπολιτῶν Ἀθηναίων. Ἴδε *Παναρέτου Κωνσταντινίδου* Κατάλογος Ἱστορικὸς κτλ. ἐν Σωτήρι Τόμ. Β' (1877-8) σ. 123, 138, 157, 173, 187 καὶ Τόμ. Γ' (1878-9) σ. 9, 29, 37, 58, 77, 87, 134. Κατὰ ταῦτα ὁ Εὐθύμιος πρέπει νὰ προστεθῇ εἰς τὸν οἰκεῖον κατάλογον, χωρὶς νὰ δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ καὶ διὰ

τινα λόγον εἶχε κατὰ τὸ ἀνωτέρω σημεῖωμα τὴν ἄσκησιν ἐν Μεσημβρίᾳ.

— **Πόθεν τὸ ὄνομα Μπιζάνη.** Ἡ ὑπειρωτικὴ ἐκστρατεία ἐδόξασε τὸ ὄνομα Μπιζάνη, ὅπερ τινὲς μὲν γράφουσιν οὐκ ὀρθῶς Μπιζάνι, ἄλλοι δὲ καὶ συμπληροῦσιν ἄνευ λόγου ἐπὶ τὸ ἀρχαιοπρεπέστερον εἰς Μπιζάνιον. Ἀλλὰ καὶ ἡ τοπωνυμία αὕτη εἶνε τῶν πολλῶν ἐκείνων τῶν ἐν Ἑλλάδι κατὰ γενικὴν ἐκφερομένων πρὸς ἐνδειξιν κτήσεως καὶ προέρχεται ἀναμφιβόλως ἐκ τοῦ ὀνόματος Μπιζάνη τινός, κατ' ἀγνωστον χρόνον δεσπόσαντος τῆς περιοχῆς ἐκείνης.

Βεβαιοῦται δ' ἡ τοιαύτη εἰκασία ἐκ τῆς εὐρέσεως τοῦ ὀνόματος Πιζάνη ὡς ἀνήκοντος εἰς οἶκον ἐξ Ἰωαννίνων. Καὶ δὴ μεταξὺ τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Κύπρῳ μονῆς τοῦ Κύκκου ὑπάρχει καὶ Πεντάτευχος τοῦ Μωϋσέως... διορθωθείσα κατὰ τινὰς λέξεις ὑπὸ *Πιζάνη τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων*» (Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Ζ' σ. 201). Ὅτι δὲ συχνάκις τὸ π μεταβάλλεται εἰς μπ διὰ συμπτώξεως τοῦ φθόγγου ν τῆς αἰτιατικῆς καὶ ἐπομένης λέξεως ἀρχομένης ἀπὸ π ἀποδεικνύεται ὡς ἐν παραδειγματι ἐκ τοῦ ΤΗΜ ΠΟΛΙΝ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν, ἐκ τοῦ Σταμπούλ καὶ τῶν ὁμοίων καὶ ἐκ τοῦ ἐν Ἀθήναις ὀνόματος τῶν Βενιζέλων, οἵτινες καὶ Πενιζέλοι καὶ Μπενιζέλοι ἐλέγοντο.

— **Ἀπαριάξω.** Ἐν τῇ Θρήνῳ ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῇ ὑφ' ἡμῶν μὲν ἀποδοθέντι εἰς τὸν ἐκ Σερρών παπᾶν Συναδηνόν, γραφέντι δὲ ὑπὸ τοῦ Ματθαίου Πωγωνιανῆς (Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Γ', 1909, σ. 496), ὁ στίχος 146 ἔχει ἐν τῷ κώδικι 153 τῆς ἐν Ἀγίῳ ὄρει Μονῆς Κουτλουμουσίου ὡδε: *Καὶ τὴν μᾶς ἐπαρίασες εἰς βᾶθος ἀπωλείας.* Ἐκδόντες αὐτὸν τὸ πρῶτον ἐν τῇ περιόδικῃ «Ἐστία» Τόμ. ΚΒ' (1882) σ. 823 κ. ἔ. διορθώσαμεν τὸ ἐπαρίασες, ὑπολαβόντες αὐτὸ λελανθασμένον, εἰς ἐπαράτησες· ἀλλ' ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει τοῦ αὐτοῦ Θρήνου ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Ε', 1908, σ. 255, ἀποκατεστήσαμεν καὶ πάλιν τὴν γραφὴν τοῦ κώδικος ἐπαρίασες ὡς ὀρθήν, ὑποσημειώσαντες τάδε: «Τῆς λέξεως ἀπαριάξω ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἀρίτω γίνεται χρῆσις ἐν Ἡερίῳ, ἴσως δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Εὑρηται δὲ τὸ βῆμα καὶ ἐν σημειώματι τοῦ κώδικος 70 τῆς μονῆς Κουτλουμουσίου· το ἀπαρηγᾶξη εἰς τοῦ κηρητῆη γιανᾶρη τα χερηα (*Σπυρ. Π. Λάμπρου* Catalogue of the greek manuscripts on Mount Athos Τόμ. Α' σ. 280). Εἰς ταῦτα πρὸςθέτομεν, ἔτι ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐννοίαν εὐρίσκομεν τὸ βῆμα τοῦτο

καὶ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ αἰδεσιμωτάτου *J. Lounders*, γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν σχολείων ἐν ταῖς Ἴονιαις νήσοις ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας τῷ 1837 ἐκδοθέντι ἐν Κερκύρα *A modern Greek and English Lexicum*. Εἶνε δὲ τὸ λεξικὸν τοῦτο ἄξιον λόγου καὶ περὶ τὸν διὰ τὴν ἀνάμιξιν πολλῶν νεοπλαστικῶν ἐλληνικῶν λέξεων, ἐκ τῶν ἐπιχωριαζουσῶν ἐν τῇ Ἴονιᾷ πολιτείᾳ, καὶ πλείστων ὀνημιθῶν, ὧν χάριν εἶνε ἄξιον προσοχῆς ὑπὸ τῶν συντακτικῶν τοῦ Λεξικοῦ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης. Ἐν αὐτῇ εὐρίσκομεν τὴν λέξιν ἀπαρτιάζω ἐξηγουμένην διὰ τῶν ἀγγλικῶν *abandon, leave, quit, grant, cede* καὶ τὸ ἀπαρτίασμα ἀποδιδόμενον διὰ τῶν ἀγγλικῶν *leaving, abandonment, cessation, consignment*. Παρακλήθεις δ' ὑφ' ἡμῶν ὁ ἐκ τῶν συντακτικῶν τοῦ Λεξικοῦ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης κ. Κ. Ἀμαντος νὰ παράσχῃ ἡμῖν πλείότερά τινα στοιχεῖα περὶ τῆς λέξεως ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ Λεξικοῦ τούτου ἀπήντησεν ἡμῖν διὰ τῶν ἐξῆς: «Περὶ τοῦ ἀπαρτιάζω εὐρίσκω εἰς τὸ ἀρχεῖον: Ἡ λέξις εὐχρηστος ἐν Ἰπείρῳ, Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐγκαταλείπω, ἀφήνω. «Σπίτι ἀπαρτιασμένο» ἐρημωθέν. Ἐκ Κερκύρας δὲν το ἔχομεν. Ἐκ Κεφαλληνίας σημειοῦται μὲ τὴν σημασίαν «θέτω κατὰ μέρος, διανέμω». — Ἐκ τοῦ 15' αἰῶνος σημειοῦται ἀπαρτίασε = κατέλειπεν ἐν *Byzantinische Zeitschrift* Γ' 284. Ὁ Κοραῖς («Ἀτακτα Β', 41) γράφει ἀπαρτιάζω. — Ἐν Φιλίστορι Γ' 125 ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἀπαρχαιιάζω, ἐν δὲ Μεσαιωνικαῖς Χατζιδάκι (Α' 211) ἐκ παρεῶ - παρείασα. Τὰς παραπομπὰς τῶν ἀρχείων δὲν ἐξήλεγξα».

Εἰς ταῦτα προσθέτομεν, ὅτι εἶδησιν περὶ τῆς ἐν Κερκύρᾳ χρήσεως τῆς λέξεως ἔχομεν παρὰ Κερκυραίου βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν πρώτην ὑφ' ἡμῶν ἐκδοσιν τοῦ κειμένου, ὅπερ ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἀφορμὴν τοῦ παρόντος σημειώματος.

— **Τὸ λεύκωμα τοῦ Λεωνίδα Σγούτα.** Παρὰ τοῦ φίλου κ. Σωκράτους Κουγέα, καθηγητοῦ τοῦ Προτύπου γυμνασίου, ἐλάβομεν τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν:

«Ἐκτελῶν τὴν δι' ὑμῶν διαβιβάσθησαν παραγγελίαν τοῦ ἐν Μονάχῳ διδασκάλου μου κ. Ὄθωνος Κρουσίου, ἐξήτασα μετὰ προσοχῆς τὸ λεύκωμα, περὶ οὗ ἐγένετο λόγος ἐν τῇ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. 11 σελ. 190 κ. ἐ., ἀνακοινῶ δ' ὑμῖν ἐν συντόμῳ τὰ πορίσματα τῶν παρατηρήσεών μου.

Ἐν τῷ λεύκωμῳ τούτῳ δὲν εἶναι τοῦ Ἀλεξάνδρου Σχινᾶ, ἀλλ' ἀνήκειν εἰς τὸν διαπρεπῆ νομικὸν καὶ ἰδρυτὴν τῆς «Θέμιδος» Λεωνίδα Σγούταν,

περιελθὼν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον διὰ δωρεᾶς τοῦ κατόχου ῥητῶς ἀναγραφομένης ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ. (Ὅτι δὲ τοῦτο εἶναι τὸ δωρηθὲν «ἐκ χειρογράφων *Album*» τοῦ Λεωνίδα Σγούτα, δηλοῦται ἐκ τε τοῦ ἐνθυμήματος τοῦ ποιητοῦ Uhland: «Leonidas! schönes Lösungswort... κτλ. (Ν. Ἑλλην. ἐνθ' ἀν. σ. 192) καὶ ἔτι σφαιρότερον ἐκ τοῦ ἐν φ. 58^α ἐνθυμήματος τοῦ Renard (:) «Vergessen Sie, lieber Sgouta, im schönen Griechchenland Ihre Heidelberger Freunde nicht». Ἐν τῇ λευκώματι τούτῳ περιέχονται περὶ τὰ διακόσια αὐτόγραφα ἐνθυμήματα, ἐξ ὧν πέντε εἶναι μουσικαὶ συνθέσεις, δέκα καὶ τέσσαρα εἶναι ἰχνογραφήματα, τὰ δὲ λοιπὰ εἶναι ῥήσεις καὶ γνῶμαι, ἔμμετροι ἢ εἰς πεζὸν, πρωτότυποι ἢ ἀντίγραφα ἐκ γνωστῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, φερόμεναι εἰς διαφόρους γλώσσας, εἰς τὴν Ἀγγλικήν, Γαλλικὴν, Ἑλληνικὴν, Ἰταλικὴν καὶ Λατινικὴν, αἱ πλείστα δὲ εἰς τὴν Γερμανικὴν. Ἐκ τῶν ἐνθυμημάτων τὸ πρῶτον κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν εἶναι τὸ τῆς περιφήμου Ἀγγλίδος συγγραφέως Austrii, γραφὲν ἐν Βερολίνῳ τὴν 29 Μαρτίου 1843, ὕστατον δὲ τὸ τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ φιλολόγου Hermann Sauppe, γραφὲν ἐν Ἀθήναις τὴν 31 Μαρτίου 1874, τέσσαρα δηλ. ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σγούτα. Τὰ λοιπὰ, γραφόμενα ἐν διαφόροις πόλεσι τῆς Γερμανίας, Ἰταλίας, Γαλλίας, ἐν Λονδίνῳ καὶ Ἀθήναις, παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς τὸ νῆμα, δι' οὗ δυνατόμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὰς ἐν Ἑσπερίᾳ σπουδὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ νομικοῦ καὶ νὰ γνωρίσωμεν τοὺς κύκλους τῶν λογίων καὶ ἐπιστημόνων, μετ' ὧν οὗτος συναναστρέφετο.

Ἐκ τῶν μουσικῶν συνθέσεων ἀποτελούμενα ἐνθυμήματα εἶναι τῆς περιφήμου Ἰταλίδος βιολιστρίας Teresa Milanollo, τοῦ περιωνύμου Βέλγου μουσικοῦ συνθέτου Etienne Souhre, ἀμφότερα γραφόμενα ἐν Σπρᾷ τοῦ Βελγίου τὴν 28.8.44, τῆς Ἰωάννας Kinkel, τῆς λογιωτάτης καὶ μουσικωτάτης συζύγου τοῦ περιφήμου ποιητοῦ καὶ ῥιζοσπάστου Gottfried Kinkel, τοῦ Λ. von Adelburg καὶ τοῦ μεγάλου Ἰταλοῦ μουσουργοῦ Ἰωακείμ Rossini.

Ἐκ τῶν ἰχνογραφημάτων ἀξιολογώτατον εἶναι τὸ ἐν φ. 88^α σύμπλεγμα, παριστάνον σκιηνὴν ἐκ συναναστροφῆς τινος ἐν Βονωνίᾳ. Τὸ ἐν φ. 90^α, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ ἐν φ. 96^α, εἶναι ἀναμφισβότως προσωπογραφίαι αὐτοῦ τοῦ Σγούτα, σχεδιασθεῖσαι ἐν Ρώμῃ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1845, ἡ μὲν ὑπὸ M. Fles, ἡ δὲ ὑπὸ Bern. Bank. Τὸ δ' ἐν φ. 78^α, παριστάνον τὴν ἐν Μονάχῳ Frauenkirche, εἶναι σχεδίασμα τοῦ ἐξόχου ζωγράφου καὶ ποιητοῦ κόμιτος Φραγκίσκου Rocci, τοῦ

καλλιτεχνικοῦ φίλου καὶ συντρόφου τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου τοῦ Α΄.

«Γὰ ἄλλα ἐνθυμήματα εἶναι αὐτόγραφα διαφόρων ὑπερόχων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διακρινομένων ἐν τε ταῖς τέχναις καὶ ταῖς ἐπιστήμαις. Γὰ περισσότερα δὲ τούτων προέρχονται ἐκ νομικῶν καὶ πολιτειολόγων, πρὸς οὓς ἕνεκα τῶν σπουδῶν αὐτοῦ εἰς στενοτέρας εὗρίσκετο σχέσεις ὁ Σγούτας. Οὕτω π. χ. αὐτογράφους ῥήσεις καὶ γνώμης ἔχουσιν ἀναγράφει ἐν τῇ λευκώματι τοῦ Σγούτα οἱ Γερμανοὶ νομοδιδάσκαλοι Blume, Böcking, Bruns, Dirksen, Eichhorn, Heimbach, Hefter, v. Lingenthal, v. Maurer, Mittermaier, Puchta, Reyscher, Savigny, Stahl, Vangerow, Walter, Warkönig κ.τ.λ., οἱ πολιτειολόγοι v. Adelburg, Dahlmann, Feder, Mendelssohn, Wolowski, οἱ φιλόσοφοι Clemens, Renan, Schelling, Schubert, οἱ ἱστορικοὶ Arndt, Buchon, Curtius, Gervinus, Grote, Raumer, Schlösser, Zinkeisen κ.τ.λ., οἱ φιλόλογοι Böckh, Brandis, Braun, Crenzer, Forchhammer, οἱ ἀδελφοὶ Grimm, Hermann, Parthey, Pinder, Ritschl, Sauppe, Schlegel, Thiersch, Trendelenburg, Weleker κ.τ.λ., οἱ γεωγράφοι Andrée, Ritter, οἱ θεολόγοι Heppel, Neander, Strauss κ.τ.λ., ὁ διάσημος ἰατρός Naumann, ὁ ζωγράφος Rottmann ὁ ζωγραφίσας τοὺς ἐν Μονάχῳ ἑλληνικοὺς πίνακας, οἱ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς v. Arnim, Auerbach, Blesson, Heller, Kerner, Kinkel, Karl Mayer, Pfizer, Rückert, Schwal, Uhland, Tieck, Werder, ὁ Ἰταλὸς Regaldi, ὁ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Halm κρυπτόμενος αὐστριακὸς νομικὸς κόμης Bellinghausen κ.τ.λ.

«Γυναικῶν δὲ αὐτόγραφα, ἐκτὸς τῶν Austin, Milanollo, Kinkel, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, περιέχονται ἐν τῇ λευκώματι καὶ τῆς Σοφίας Bandel, τῆς Bettine (τῆς περιωνύμου φίλης τοῦ Goethe Ἑλισάβετ von Arnim), τῆς περιφήμου Ἀγγλίδος συγγραφέως Bury (Marie Pauline Stuart), τῆς Κορνηλίας Renan, τῆς περιφήμου διηγηματογράφου Λουίζης Schücking, τῆς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Daniel Stern κρυπτομένης περιφήμου Γαλλίδος συγγραφέως Μαρίας de Flavigny, κομίσσης d'Agoult (τῆς ἐρωμένης τοῦ Liszt καὶ Richard Wagner) καὶ πολλῶν ἄλλων.

«Τοιοῦτον ὂν ἐν ὀλίγοις κατὰ τὸ περιεχόμενον τὸ λεύκιμα τοῦτο, ἔπερ δικαίως ἐχαρακτήριζεν ὡς κειμήλιον ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ ὁ ἀσπίδος Σγούτας, ὅχι μόνον τὰ περὶ Ἑλλάδος φρονήματα διασημοτάτων ἀλλοδαπῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐκδιδόμενον θὰ παρουσιάσῃ, ἀλλὰ καὶ

τὴν τέχνην, ἰδίως δὲ τὴν γερμανικὴν λογοτεχνίαν θὰ πλουτίσῃ, ἅτε περιέχον δισχῆμων ποιητῶν ἀνέκδοτα ποιήματα.

«Περὶ τούτου ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Κρουσίου θὰ διαλάβωμεν ἀλλαχοῦ διὰ μακρῶν».

— *Προσθήκαι εἰς τὰ περὶ εἰκονογραφημένων λογοτεχνικῶν κωδικίων*, περὶ ὧν ἴδε Νέον Ἑλληνομνήμονα Τόμ. ΙΑ΄ σ. 433 κ. ἐ. Εἰς τοὺς ἐν τῇ ἀρθρῷ τούτῳ ἀναγραφομένους κώδικας προσθετέον καὶ τὸν ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 35 κώδικι τῆς Πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης Λειψίας Λόγον παρηγορητικὸν περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας τὸν ὑφ' ἡμῶν κατὰ μὲν τὸν κώδικα ἐκείνον ἐκδομένον ἐν τῇ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Β΄ 1905, σ. 407 κ. ἐ., πρότερον δὲ κατὰ τὸν Miscellaneus 282 τῆς ἐν Ὁξωνίῳ Βοδληϊανῆς βιβλιοθήκης ἐν τοῖς Romans grecs σ. 289 κ. ἐ. Περιέχει δὲ ὁ Λόγος ἐν τῇ κώδικι τῆς Λειψίας πέντε εἰκόνας, ὧν μία ἐξεδόθη ἐν τῇ Πίνακι Η΄ τοῦ ΙΑ΄ Τόμου τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος, διὰ πλείστως δὲ ὅσας ἄλλας εἶχεν ἀφεθῆ κενὸς χώρος, ἀλλὰ δὲν ἐγράφησαν αὐταί. Περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. ΙΑ΄ σ. 515 μνημονευομένων εἰκόνων τοῦ λονδινέου χειρογράφου τοῦ Ἐρωτοκρίτου πρόσθετος, ὅτι πρῶτος ἐξέδωκε δύο αὐτῶν ὁ κ. Ν. Γ. Πολίτης ἐν τῇ Λαογραφίᾳ Τόμ. Α΄, 1909, σ. 64 καὶ 65. Δημοσιεύονται δ' αὐτόθι ἐν σ. 24 καὶ 25 καὶ πανομοιότυπα εἰκόνων τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ τῆς Ἀρετούσης ἐκ τῆς βενετικῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἐρωτοκρίτου τοῦ ἔτους 1811.

— *Διορθώσεις εἰς τὰ ἀγιορειτικὰ δημῶδη ᾄσματα*. Ὁ ἡμέτερος μαθητὴς κ. Χρήστος Λαμπράκης, καθηγητὴς γυμνασίου, προτείνει τὰς ἐξῆς διορθώσεις εἰς τὰ ἐν τῇ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. ΙΑ΄ σ. 428 ἐκδοθέντα δημῶδη ᾄσματα ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1203 κώδικος τῆς ἐν Ἀγίῳ ὄρει μονῆς Ἰσθῆρων ἀρ. 33, στ. 6 ἀντὶ ἐβγαίγη γρ. ἔβγαυε. — ἀρ. 3, στ. 7 ἀντὶ πρόβαλε γρ. πρόβαλαν. — ἀρ. 11, στ. 3 ἀντὶ ἀκούει/εἰ/ λαλιά γρ. ἀκού/ει καί/ λαλιά. — Ἐν δὲ ἀρ. 6, στ. 4 ἀντὶ μεταλάβῃ γρ. μεταλάβη.

— *Παρατηρήσεις εἰς τὰ ἀνέκδοτα ἐπιγράμματα* (Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. ΙΑ΄ σ. 353 κ. ἐ.). Ὁ φίλος κ. Σωκράτης Κουγέας ἐγραψεν ἡμῖν τὰ ἐξῆς περὶ τῶν ἐπιγραμμάτων τούτων

«Ἐν στ. 2 τοῦ ὑπ' ἀρ. 1 ἀντὶ ἧς ὀρθῶ κόρης ἀναγνωσθήτω ἧς ἐρω κόρης. Ἐν δὲ στ. 16 τοῦ αὐτοῦ διορθωθήτω τὸ τυπογραφικὸν παρό-

ραμα ἔφη εἰς ἔφν. Θὰ ἦτο λίαν ἐνδιαφέρον νὰ ἐρευνηθῶσιν αἱ μυθογραφικαὶ πηγαί, ἃς εἶχεν ὑπ' ὄψει ὁ ἐπιγραμματοποιός. Οὕτω π. χ. ἐν τῷ εἰς Ἀλφειὸν ἐπιγράμματι, τῷ ὑπ' ἀριθ. 9, « Ῥοῦν ἄβροχον κατεῖδον ὕδατος μέσον » ὁ ποιητὴς ἔχει ὑπ' ὄψει τὴν μεμονωμένην παράδωσιν, καθ' ἣν τὰ ὕδατα τοῦ Ἀλφειοῦ ἐπιπλέοντα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης χωρὶς ν' ἀναμιχθῶσι πρὸς τὰ θαλάσσια φθάνουσι πόσιμα εἰς τὴν Σικελίαν (Πρὸς Φιλοστράτου Ἰὰ εἰς τὸν Ἰουάνεα Ἀπολλώνιον VIII, 15). Ἴσως δὲ ὁ λαμβοποιός τοῦ Ughinatis εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς ἑξαμέτρους *Νόννου τοῦ Πανοπολίου* (Διονυσιακῶν 13, στ. 326 « Ἀλφειὸς ἀλήτης πορθμεύων βατὸν οἶδμα, καὶ ἀκροιάτου διὰ πόντου ἔλκει δοῦλον Ἐρωτος ὑπέριπτον ἄβροχον ὕδωρ... »).

Ὁ δὲ κ. Χρ. Αἰμπράκης παρατηρεῖ, ὅτι ἐν στ. 3 τοῦ 8 ἐπιγράμματος ἀντὶ τοῦ Φαῖδραν τοῦ κώδικος γραπτέον Φαῖδραν καὶ ὅτι ἐν τῇ ὑποσημειώσει τῆς αὐτῆς σελίδος διορθωτέον τὸ τυπογραφικὸν παρόραμα *A*, 5 εἰς *Σ*, 5.

— *Ἐπιγραφικὰ χαράγματα ὑπὲρ εὐπλοίας.* Ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. IB' σ. 35 παρατηρήσαμεν, ὅτι πλὴν τῶν ἐν ταῖς Γράμμασι τῆς Σύρου καὶ τῆς Ἡπείρου ἐπιγραφικῶν χαραγμάτων ναυτιλομένων καὶ περὶ τὴν Πύλον ποῦ καὶ ἀνακοίνωσιν μαθητοῦ ἡμῶν. πρὸ πολλοῦ γενομένην, εὐρίσκειται βράχος μεσιτὸς ἐπιγραφῶν, πιθανῶς ὁμοίων πρὸς τὰς περὶ αὐτῶν ὁ λόγος, ἀλλὰ δυστυχῶς παρέπεσε τὸ οἰκεῖον ἡμῶν σημεῖωμα. Μετὰ δὲ τὴν ἐκτύπωσιν τῆς οἰκείας σελίδος εὐρομεν, ὅτι ὁ τόπος ἐκεῖνος εἶνε ἢ μικρὰ καὶ ἀκατοίκητος νησίς Πρώτη ἢ κειμένη μεταξὺ Πύλου καὶ Κυπαρισσίας, καὶ ὅτι μετὰ τὰ ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ ἡμῶν ἀνακοινωθέντα ἡμῖν τὰ χαράγματα ἐκεῖνα πρῶτον μὲν ἐμνημονεύθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Γεωργίου Παπανδρέου (« Ἡ νῆσος Πρώτη » ἐν τῷ περιοδικῷ « Ἀρμονία » Τόμ. I', 1902, σ. 238), μαρτυροῦντος, ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ μελετήσῃ αὐτὰ, εἶτα δ' ἀνεγνώσθησαν, ἐμελετήθησαν καὶ ἐξεδόθησαν. Κεῖνται δ' ἐπὶ τῶν βράχων ὀρμησκού, σχηματιζομένου ἐν τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ τῆς Πρώτης, καὶ εἶνε πλεῖστα ὅσα εὐχαριστήρια καὶ εὐχαιρικά, χαραχθέντα ὑπὸ ναυτιλομένων εἰς τὴν Ἀθηναίαν, τὴν Ἀρτεμιν καὶ τοὺς Διοσκάρους. Ταῦτα ἐξέδωκε τὸ πρῶτον, ἀντιγράψας μετὰ πολλοῦ κόπου, ὁ Ὁλλανδὸς *Strjd* ἐν τῇ *Mnesiosyne* Τόμ. KA', 1904, σ. 361 κ. ἐ., τὸ δεύτερον δὲ μετὰ νέαν μελέτην ὁ *Kolbe* ἐν ταῖς *Inscriptiones graecae* (Ἐν Βερολίῳ. 1912. Τόμ. E' τευχ. α' ἀρ. 1533-1558), ὅστις ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν ποιεῖται μνείαν καὶ ἀναλόγων ἐπιγρα-

φῶν ἐν Θάσῳ καὶ τῶν ἐν ταῖς Γράμμασι τῆς Σύρου, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν τῆς Ἡπείρου. Εἶνε δ' αἱ εὐπλοϊκαὶ ἐπιγραφαὶ τῆς Θάσου οὐχὶ χαράγματα ἐπὶ βράχων, ἀλλὰ γεγραμμένα ἐπὶ ἰδίων λίθων καὶ εὐρηγται ἐκδεδομένα ἐν ταῖς *Inscriptiones graecae* (Ἐν Βερολίῳ. 1909. Τόμ. IB' τευχ. η' ἀρ. 581 κ. ἐ.).

— *Παλαιογραφικαὶ ἐκφράσεις.* Ἐκφράσεις τινὲς τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης φαίνονται πρὸςελθοῦσαι ἐκ τῆς παλαιογραφίας. Τοιαῦτα φαίνονται ἡμῖν αἱ ἐξῆς τρεῖς: α') *Μὲ τὸ νῦ καὶ μὲ τὸ σίγμα* β') *Τελεία καὶ παῦλα* γ') *Τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς.*

Τούτων ἡ πρώτη, σημαίνουσα τὸ ἐξηκριδωμένον, τὴν μνείαν πασῶν τῶν λεπτομερειῶν, ἐξηγεῖται ἐκ τῆς συνηθείας τῶν ἀρχαιοτέρων βιβλιογράφων, παρ' οἷς τὰ γράμματα ν καὶ σ παραλείπονται, τὸ μὲν ν ἀντικαθιστάμενον ἐνίοτε διὰ γραμμῆς — ἄνωθεν τοῦ στίχου ἢ ἐν τῇ συλλαβῇ *ον* γραφομένην \, τὸ δὲ σ ἐν τῇ συλλαβῇ *ος*, τοῦ *ο* ἄνωθεν τοῦ στίχου ἄνευ τοῦ σ σημαίνοντος τὸ *οσ*. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ ἑκφρασις *Μὲ τὸ νῦ καὶ μὲ τὸ σίγμα* μόνον ὅτ' ἐξέλιπεν ἡ συνηθεῖα τῶν τοιούτων βραχυγραφῶν, περιελθουσῶν καὶ εἰς τὰ πρῶτα ἐντυπα βιβλία, ἠδύνατο νὰ γεννηθῇ, καὶ ἐτήμαινε τὸ κατ' ἀρχὰς τὸ πλῆρες, τὸ τέλειον, ἔπειτα δὲ περιήλθεν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐξηκριδωμένου.

Τὸ δὲ *Τελεία καὶ παῦλα*, σημαῖνον τὸ τέλος λόγου διηγήσεως ἢ πράξεως, προήλθε βεβαίως ἐκ τῆς συνηθείας τῶν βιβλιογράφων τοῦ θέτειν ἐν τέλει πραγματείας τινὸς τὰ σημεῖα: ~ ἅτινα ἀντικατεστάθησαν ἀργότερον ὑπὸ τῶν σημείων, μόλις τὸν δέκατον ἑβδόμον αἰῶνα. — Ἀλλὰ περὶ τοῦ συστρεφομένου καὶ οἶονεὶ περισπωμένου ~ γινώσκωμεν, ὅτι ὠνομάζετο *μαγὰς* (Ἰδε Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Γ', 1909, σ. 338), *παῦλα* δὲ εἶνε κατὰ τὴν σχολικὴν χρῆσιν ἡ εὐθεῖα γραμμῆ — ἢς ἡ τοιαύτη ἔννοια δὲν εἶνε ἀναγεγραμμένη ἐν ταῖς λέξεσι. Κατὰ ταῦτα ἐκ τῆς ἐν ταῖς σχολείσις γραφῆς περὶ τὸν δέκατον ἑβδόμον αἰῶνα φαίνεται διχθεῖσαι ἡ φράσις *Τελεία καὶ παῦλα*.

Παλαιογραφικῆς δὲ προελεύσεως ὅτ' ἠδύνατο ἴσως νὰ ὑποτεθῇ καὶ τὸ *Κάτω κάτω τῆς γραφῆς*, ἂν θεωρηθῇ, ὡς νομίζομεν, ὑπονοοῦν ἀρχικῶς τὴν γραφὴν τὴν ὑποκειμένην εἰς ἄλλην ἄνωθεν αὐτῆς. Συμβαίνει δὲ τοῦτο ἐν ταῖς παλιμψήστοις. Καὶ δὲν ὑπονοεῖ μὲν τοῦτο καὶ μελέτην τῶν παλιμψήστων, εἰ καὶ ἡ ὑπαρξίς τοιούτων κωδίκων, ἔστω καὶ ἄνευ οἰσδῆποτε εἰδικῆς περὶ αὐτὰ διαιρέσεως, δὲν ἠδύνατο νὰ διαλάβῃ τοὺς μελετῶντας τὰ χειρόγραφα. Ἰντεῦθεν δὲ δυνάμεθα νὰ προσδιορίσω-

μεν ὡς χρόνον, καθ' ὃν ἤρχισεν ἡ χρῆσις τῆς φράσεως, τὸν πρὸ τῆς διαδόσεως τῶν ἐντύπων βιβλίων. Ἡ δὲ πρώτη σημεῖσις τῆς φράσεως, ἂν εἶνε ὀρθὴ ἢ τοιαύτη ἑρμηνεία, θὰ ἦτο οὐχὶ ἢ ὑπὸ τύπον ποιᾶς τινος συγκαταβάσεως ἀποδοχῆ τελικῆς τινος λύσεως, ἀλλ' ἢ ὑπόδειξις κεκρυμμένης τινὸς ἐννοίας. Καὶ ἔχομεν μὲν τινὰς ἐνδοιασμοὺς περὶ τῆς ἐνταῦθα προτεινομένης τοιαύτης προελεύσεως τῆς φράσεως, ἀλλ' αὕτη εἶνε πάντως προτιμότερα τῆς ὑποθέσεως, καθ' ἣν θὰ ἰδυνάμεθα νὰ νομίσωμεν, ὅτι τὸ *Κίτω κάτω* τῆς γραφῆς προήλθεν ἐκ τῶν ὑστερογράφων τῶν ἐπιστολῶν, εἰς ἃ ἐνίοτε ὁ ἐπιστέλλων ἐπιφυλάσσει τὸ σπουδαιότατον τῶν ἐν τῇ γραφῇ, τῇ ἐπιστολῇ, ἢ καὶ ὑποδεικνύει συγκαταβατικὴν τινὰ λύσιν τῶν ἐν αὐτῇ.

— Ὁ κατάλογος τῶν ἀρχαιοτέρων ἱεραρχῶν Ναυπλίου καὶ Ἄργους. Ὁ Ἰωάννης Σακκελίων ἐξέδωκε τῷ 1885 ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας Τόμ. Β' σ. 37 κ. ἐ. κατάλογον τῶν ἀρχαιοτέρων μητροπολιτῶν Ναυπλίου καὶ Ἄργους ἐκ κώδικος ἀποκειμένου παρὰ τῇ ἐν Ἀθήναις ἀρχαίῳ τυπογραφίῳ τῆς Ζακύνθου Σεργίῳ Ραφτάνῃ, ἀνατυπωθέντα δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Μ. Λαμπρινίδου (Ἡ Ναυπλία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἐν Ἀθήναις. 1898 σ. 42 κ. ἐ.). Περιγράφει δὲ ὁ Σακκελίων καὶ τὸν ὄλον κώδικα, ἐν ᾧ ὁ κατάλογος οὗτος. Ἡ περιγραφή τοῦ κώδικος αὕτη συμπίπτει πλὴν ἐλαχίστων διαφορῶν τελείως πρὸς τὴν τοῦ Suppl. Grec 1090 τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης Παρισίων, εἰς ἣν προφανῶς περιήλθε μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ Σακκελίωνος. Περιέχεται δ' ὁ κατάλογος ἐν φ. 297^{α-β} τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος. Ἡ δὲ ὑφ' ἡμῶν γενομένη τῷ 1906 ἀντιβολή τῆς ἐκδόσεως τοῦ Σακκελίωνος πρὸς τὸν κώδικα τοῦτον ἀπέδειξεν, ὅτι πλὴν ὀλιγίστων ἀμαρτάδων αὐτοῦ, μὴ σημειωθεισῶν ὑπὸ τοῦ ἐκδότου, κατὰ τὰλλα πιστῶς ἀντεγράφησαν τὰ ὀνόματα τὰ εὑρεθέντα ἐν τῇ συνοδικῇ γεγραμμένα τῶν ἀοιδίμων καὶ μακαρίων ἀρχιερέων καὶ ἐπισκόπων ἡμῶν Ναυπλίου καὶ Ἄργους, ὡς ἐπιγράφεται ἐν τῷ κώδικι ὁ εἰρημένος κατάλογος. Εἶνε δ' αἱ διαφοραὶ αὗται αἱ ἐξῆς: Σακκελίωνος σ. 37, στ. 3 ὁ καὶ: κῶδιξ ὁ καὶ.—Σακκελίωνος στ. 4 Ἰωάννης δ: κῶδιξ Ἰωάννης (διορθωθὲν εἶτα εἰς Ἰωάννης) ὁ.—Σακκελίωνος στ. 5 Ἰωάννης: κῶδιξ Ἰωάννης.—αὐτόθι Σακκελίωνος ἀναβιβασθεῖς: κῶδιξ ἀναβιβασθεῖς.—Σακκελίωνος στ. 6 Ναυπλοίου: κῶδιξ Ναυπλ.—Σακκελίωνος σ. 38, 1 Ἰωάννης: κῶδιξ Ἰωάννης.—Σακκελίωνος στ. 4 Α' καὶ Β': κῶδιξ

ἄν καὶ ὁ.—Σακκελίωνος στ. 6 ἐχειροτόνησεν: κῶδιξ καὶ ἐχειροτόνησε.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι περιλαμβάνεται καὶ ὁ βίος Σταυρακίου τοῦ Μαλαξοῦ, συντεταγμένος ὑπὸ τοῦ ῥήτορος τῆς μητροπόλεως Ναυπλίου Ἰωάννου Ζυγομαλά, « οὗ κτῆμα ὑπῆρχε πιθανῶς καὶ τὸ βιβλίον » κατὰ τῶν Σακκελίωνα. Κατὰ ταῦτα δὲν εἶνε ἀπίθανον, ὅτι καὶ ὁ κατάλογος τῶν μητροπολιτῶν Ναυπλίου ὑπὸ τοῦ Ζυγομαλά μετεγράφη ἐκ τοῦ συνοδικοῦ, ἦτοι, καθ' ἃ ὀρθῶς ἐρμηνεύει ὁ Σακκελίων, ἐκ τοῦ ἄλλως λεγομένου κώδικος τῆς μητροπόλεως Ναυπλίου.

— Πέλει καὶ οὐχὶ πόλει. Ὁ F. Ritschl ἐν τῷ Rheinisches Museum τοῦ 1872 σ. 117 (πρὸς τοῦ αὐτοῦ Opuscula philologica Τόμ. Ε' σ. 194 κ. ἐ.) ἐξέδωκε τὸ ἐξῆς βιβλιογραφικὸν σημεῖωμα κώδικος τῶν Περσῶν, τοῦ Λισχύλου, εὑρεθέντος ἐν Καίρῳ, γεγραμμένου δηθὲν τῷ 570 καὶ ἀναγνωρισθέντος ὡς ὑπὸ τοῦ περιπόστου Σιμωνίδου πλαστογραφηθέντος. Καὶ τότε τῆς τῶν Θεσσαλονικέων πόλει βιβλιοθήκης ^{""} 5^ο ἡ ἰνδ. τρίτη ὁ σκευοφύλαξ Λεόντιος. Ὁ δὲ κ. Βίκτωρ Gardthausen (Griechische Palaeographie. Ἐν Λειψία. 1913 Τόμ. Β' σ. 438) προσκρούει μὲν εἰς αὐτὰς ἤδη τὰς πρώτας λέξεις καὶ τότε ὡς μὴ ἀπαντώσας ἐν βιβλιογραφικαῖς σημειώμασι χρόνων οὕτως ἀρχαίων, ἐνδεικνύει δὲ καὶ τὸ ὑποπτον τῆς λέξεως πόλει προσθέτων μετ' αὐτὴν τὸ (sic) καθ' ἃ πρότερον ὁ Ritschl γερμανιστὶ τὸ (so). Ἄλλαι μὲν λέξεις καὶ τότε οὐδαμῶς φαίνονται ἡμῖν κακῶς ἔχουσαι, παύει δὲ τὸ σημεῖωμα ὃν ἀπόχρημα πρωτοφανὲς ὡς πρὸς τὸν τύπον καὶ τὸ περιεχόμενον (geradezu unerhört nach Form und Inhalt), ὡς παρατηρεῖ ὁ κ. Gardthausen, διορθουμένου τοῦ πόλει, ὅπερ ἀπλούστατα παρανεγνώσθη ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν, ὡς βλέπομεν ἐκ τοῦ ἐν σ. 116 τοῦ Rheinisches Museum παρενθέτου πανομοιοτύπου, εἰς τὸ ὀρθῶς ἔχον πέλει. Ἄλλ' ἐξακολουθεῖ νὰ μένη πρωτοφανὴς καὶ ἀπορριπτέα ἢ διὰ γραμμῶν τοῦ μικρογραμμάτου ρυθμοῦ ἐν ἔτει 570 γραφῇ τοῦ σημειώματος, ἣν ἀπειλόμησεν ὁ Θρασυὺς πλαστογράφος.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

— Ἡ ἐπιτροπεία ἡ διεκκοῦσα τὰ διὰ Νόμου ἐπ' ἐσχάτων συσταθέντα Γενικά ἄρχεια τοῦ κράτους ἀπετελέσθη ἐκ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου κ.κ. Ν. Γ. Πολίτου προέδρου, Σίμου Μενάρδου, Γ. Σωτηριάδου, Ἀ. Ἀνδρεάδου, Ἀντ. Μομφερράτου καὶ Δημ. Παπούλια. Διευθυντὴς δὲ διορίσθη ὁ κ. Ἰωάννης Βλαχογιάννης. Τὰ Γενικά ἄρχεια ἐγκατεστάθησαν προσωρινῶς ἐν τοῖς ὑπογείοις τῆς Συναίας Ἀκαδημίας.

— Ἡ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου περὶ Βυζαντινοῦ μουσείου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος τοῦ πρίγκιπος Νικολάου συσταθείσα ἐπιτροπεία συνεκροτήθη ἐκ τῶν κ. κ. Σπυρ. Π. Λάμπρου, ἀντιπροέδρου, Ἀδ. Ἀδαμαντίου, γραμματέως καὶ διευθυντοῦ τοῦ μουσείου, Ν. Γ. Πολίτου, Χρ. Τσοῦντα καὶ Γ. Δέρβου, καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, Γ. Ἰακωβίδου, διευθυντοῦ τῆς Καλλιτεχνικῆς σχολῆς, καὶ Ἀλ. Φιλαδελφείως, ἐφόρου τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων. Ἡ ἐπιτροπεία αὕτη ἐπελήφθη ἤδη συντόμως τῶν ἔργων αὐτῆς, μεριμνήσασα μὲν περὶ τῆς ἀγορᾶς ἱκανῶν μέχρι τοῦδε καλλιτεχνημάτων βυζαντικῆς τεχνοτροπίας, δεχθεῖσα δὲ τινὰς δωρεάς, προνοήσασα περὶ διασώσεως ἱκανῶν μνημείων καὶ συντάξασα κατὰ παραγγελίαν τοῦ Ἰπουργείου τῆς παιδείας σχέδιον Β. Διατάγματος περὶ κανονισμοῦ τῆς ἐμπορίας τῶν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς ἀναφερομένων κινητῶν μνημείων καὶ παρεμποδίσσεως τῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐξαγωγῆς. Ἐβρίσκειται δ' εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ αὐτοῦ Ἰπουργείου περὶ καθορισμοῦ τοῦ καταλλήλου χώρου πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν προσκτημάτων αὐτῆς ἐν τῇ Συναίᾳ Ἀκαδημίας. Ἐπιμελητὴς τοῦ μουσείου διορίσθη κατὰ πρότασιν τῆς ἐπιτροπείας ὁ καθηγητὴς τοῦ Πρωτοῦ γυμνασίου κ. Ν. Μπέρτος.

— Διὰ Β. Διατάγματος διορίσθησαν μέλη ἐπιτροπείας, ὅπως φροντίσωσι περὶ ἐθνικῆς μουσικῆς συλλογῆς, οἱ κ.κ. Ν. Γ. Πολίτης, Γ. Νάζος, Δ. Χόνδρος, Κ. Ψάχος καὶ Ν. Καλομοίρης.

— Τῇ 11 Ἰανουαρίου ἀπεβίωσεν ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἀνθρωπολογικοῦ μουσείου Κλῆν Στέφανος, ἀνὴρ μεγάλης πρασχιῶν ὑπηρεσίας διὰ τῆς συστάσεως τοῦ πλουσίου τούτου μουσείου καὶ τῶν κρηνολογικῶν αὐτοῦ μελετῶν ὡς καὶ διὰ διαφόρων ἀρχαιολογικῶν δημοσιεύσεων, ὧν ἡ κυριώτερα ἡ περὶ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν Γραμμῶν τῆς Σύρου, περὶ ἧς ἴδε ἀνωτέρω σ. 26 κ. ε. Ἡ κυριώτατη τῶν συγγραμμάτων τοῦ μεταστάντος εἶνα *La Grèce*, ἐκδοθεῖσα ἐν Παρισίοις τῇ 1884. Ὁ Κλῆν Στέφανος, καίπερ ἐπὶ μικρὰ ἔτη ἀσχοληθεὶς περὶ τὴν κρηνολογίαν τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Ἑλλάδος, δὲν ἐδημοσίευσεν δυστυχῶς τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ πρὸς μέγα παράπονον τῶν ἐκ τοῦ πληθίου παρακολουθησάντων τὰς ἐρεῦνας αὐτοῦ Ἑλλήνων καὶ ἀλλογενῶν. Ἴδε καὶ Νέον Ἑλληνομνήμονα Τόμ. Γ', 1912, σ. 200. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ ἐν Βερολίνῃ γνωστὸς ἀρχαιολόγος καὶ φίλος τῆς Ἑλλάδος κ. Φερδινάνδος Hiller von Gärtringen, ἀπευθυνθεὶς πρὸς τὴν πρυτανείαν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐπέδειξε τὴν ἀνάγκην με-

ρίμνης περὶ δημοσιεύσεως τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ βλικοῦ, καὶ ἡ πανεπιστημιακὴ σύγκλητος ὤρισεν, ὅπως προσεχῶς ἀσχοληθῇ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

— Ἡ πρυτανεία τοῦ Πανεπιστημίου διὰ προκηρύξεως, ἐκδοθείσης τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1914 καὶ φεροῦσης τὴν ὑπογραφήν τοῦ ἀντιπρυτάνεως κ. Ἰ. Μεσολωρᾶ, ἐδήλωσεν, ὅτι «Μηδενὸς ὑποβληθέντος εἰς τὸ προκηρυχθὲν διαγώνισμα τοῦ φιλογενοῦς Ἐδσταθίου Ἐγγενίδου ἔργου πρὸς συγγραφήν ἱστορίας καὶ λαογραφίας τῆς Ἰταλίας, προκηρύσσει ἐκ νέου τὸ διαγώνισμα τοῦτο ὑπὸ τοῦς αὐτοῦς ὅρους, ἦτοι»

«1) Τὰ ὑποβλλόμενα χειρόγραφα καθαρῶς καὶ ἀναγνώστως γεγραμμένα δὲν ἐπιστρέφονται, ἀποστέλλονται δὲ εἰς τὸ γραφεῖον τῆς πρυτανείας ἀνωμόμως. μετὰ συνημμένου δελτίου ἐσφραγίστου, φέροντος ἐνδοθεν μὲν τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἔξωθεν δὲ ῥητὸν γεγραμμένον τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ χειρογράφου.

«2) Τὸ βραβεῖον εἶνε χιλιοδραχμῶν.

«3) Τὰ χειρόγραφα γίνονται δεκτὰ μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1915».

— Ἡ πρυτανεία τοῦ Πανεπιστημίου διὰ προκηρύξεως, ἐκδοθείσης τῇ 13 Σεπτεμβρίου 1914 καὶ φεροῦσης τὴν ὑπογραφήν τοῦ ἀντιπρυτάνεως κ. Ἰ. Μεσολωρᾶ, ἐδήλωσεν, ὅτι «Μηδενὸς ἔργου ὑποβληθέντος εἰς τὸ Σούτσειον φιλοσοφικὸν διαγώνισμα πρὸς συγγραφήν ἔργου, οὗ τὸ θέμα «Ἀπὸ πλατωνικῆς μελέτης κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα καὶ ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ φιλοσοφήματα», εἶχεν ὀρίσει ἡ Σχολή, παρατείνεται ἡ προθεσμία πρὸς ὑποβολὴν τῶν ἔργων μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1915 καὶ ὑπὸ τοῦς αὐτοῦς ὅρους, ἦτοι»

«1) Τὰ ὑποβλλόμενα χειρόγραφα, καθαρῶς καὶ ἀναγνώστως γεγραμμένα, δὲν ἐπιστρέφονται, ἀποστέλλονται δὲ εἰς τὴν πρυτανείαν ἀνωμόμως μετὰ συνημμένου δελτίου ἐσφραγισμένου, φέροντος ἐνδοθεν μὲν τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἔξωθεν δὲ τὴν ῥῆσιν ἣν ἔχει ὁ συγγραφεὺς γεγραμμένην καὶ ἐπὶ τῆς πραγματείας αὐτοῦ.

«2) Ἐἰς μὲν τὸν συγγραφέα τοῦ βραβευθησομένου ἔργου θάπονεται χιλιοδραχμῶν γέρας, τὸ δὲ ἔργον αὐτοῦ θά τυπωθῇ ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου δαπάναις αὐτοῦ.

«3) Ἐἰς τὸν διαγωνισμὸν γίνονται δεκτοὶ μόνον «Ἕλληνες».

— Ἐν τοῖς Χρονικοῖς τοῦ Ῥωμαϊκῆς Ἀκαδημίας (*Analeli Academiæ Române*) τῆς σειράς Β', Τόμος ΑΖ', ἐν τοῖς Ἰπομνήμασι τοῦ ἱστορικοῦ τμήματος (*Memoriile Sectiunii Istoricæ*) τοῦ 1914 ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Βουκουρεστίῃ πανεπιστημίου κ. *N. Jorga* ἐδημοσίευσεν διατριβήν, ἐκδοθεῖσαν καὶ ἐν ἴδιῳ ἀποσπάσματι ὑπ' ἀρ. 23, περὶ τῶν ἐν Ἰπείρῳ ἀγχιθεργιῶν καὶ κτισμάτων Ῥωμαίων ἡγεμόνων (*Fundatiunile Dominiilor Români în Epir*). Ἡ ἐξαιρετικὴ αὕτη πραγματεία κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτῆς δὲν περιορίζεται εἰς τὴν Ἰπείρον, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην, πλουτίζεται δ' ἐν τέλει διὰ τῆς ἐκδόσεως ἐπιγραφῶν, εἰλημμένων ἐκ τῶν Ἰπείρωτικῶν τοῦ ἱατροῦ Ἰωάννου Λαμπρίδου.

— Ὁ αὐτὸς κ. *N. Jorga* ἐν τῇ αὐτῇ περιοδικῇ Τόμ. ΑΖ' (χωριστοῦ τεύχους ἀρ. 2) ἐξέδωκεν ἀξιόλογον κατάλογον τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου, υἱοῦ τοῦ ἐξ ἀπορρήτων Ἀλεξάνδρου. Ὁ κατάλογος οὗτος, ἔχων ἑλληνιστὶ μὲν ἀναγεγραμμένους τοὺς τίτλους τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων, ἐν ταῖς οἰκείαις δὲ γλώσσαις τοῦς τῶν ξένων, περιλαμβάνει πλὴν πολλῶν πολυτίμων ἀρχαίων ἐκδόσεων βιβλίων τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν θύραθεν συγγραμμάτων, πολυτελῶς δεδωμένων,

καὶ τριάκοντα ὀκτώ χειρόγραφα ἑλληνικά. Τινὰ τούτων εὐκόλως δύνανται νὰ τυτίσθωσι πρὸς κώδικας σήμερον ἀποκειμένους ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Ῥωμανικῆς ἀκαδημίας, ὧν ἴδε τὸν ὑπὸ τοῦ αὐτόθι καθηγητοῦ κ. Κωνσταντίνου Λίτζικα τῷ 1909 ἐκδομένον κατάλογον. Ὁ κώδιξ δ' ἐν τῷ παλαιῷ καταλόγῳ τοῦ κ. *Jorga* περιγραφόμενος διὰ τῶν ἐξῆς «Φιλολ. 130 Παροιμίαι συλλεγεῖσαι ἀπὸ διαφόρων βιβλίων παρὰ *Παρθενίου ἱερομονάχου Κατζούλη* τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων χειρό, δέσι. μεμβράνη γραμμμένη» εἶνε πιθανῶς ὁ παρὰ τῷ κ. Λίτζικα ἐν σ. 130 ὑπ' ἀρ. 270 (650) τῆς Ῥωμανικῆς ἀκαδημίας, γεγραμμένος τὸν 17 αἰῶνα, ἀλλ' ἐπὶ χάρτου. Σύγκειται δ' ἐκ σελίδων 338 καὶ ἐπιγράφεται «Παροιμίαι συλλεχθεῖσαι ἀπὸ διαφόρων βιβλίων ὑπὸ *Παρθενίου ἱερομονάχου Κατζούλη* τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, εἰς χρῆσιν καὶ ὑφέλειαν τῶν φιλοπόνων σπουδῶν καὶ ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφῶν». Πλὴν δὲ τοῦ κώδικος τούτου καὶ ὁ ὑπ' ἀρ. 724 (496) τῆς Ῥωμανικῆς ἀκαδημίας, γεγραμμένος ἑπομένως τὸν 17 αἰῶνα ἐπὶ χάρτου καὶ φέρων τὸ σημεῖωμα βιβλιογράφου *Κωνσταντῆ* ὁ τοῦ Ἀναστασίου ἱερέως ἐγγράματο *τὸ παρὸν ἐν Ἰωαννίνοις*, περιέχει ἐν σ. 269 - 368 συλλογὴν ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν παροιμιῶν κατ' ἀλφάβητον, ἀρχομένων διὰ τῶν λέξεων Ἀβάρητος οἰστός. Περὶ δὲ τούτων σημειοῦνται ἐν σ. 359 τὰ ἐξῆς: *Συνελέγησαν αὗται αἱ κατὰ ἀλφάβητον παροιμίαι ἐκ διαφόρων βιβλίων καὶ δέλτων φιλοσοφικῶν παρὰ τοῦ λογιωτάτου διδασκάλου κυρίου κ. Παρθενίου ἱερομονάχου τοῦ Κατζούλη τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων*. Εἰς ταύτας δ' ἐπονται ἐν σ. 369 - 394 τοῦ αὐτοῦ κώδικος «Παροιμίαι κοινῆ κατὰ Ἰωαννίνας», ἀρχόμεναι διὰ τῶν λέξεων *Κόψε ξύλο, κάμε Κώστα*. Ἴδε *Κώστα*. Λίτζικα ἐν σ. 472 - 3. Εἶνε δὲ καὶ ἡ δευτέρα αὕτη συλλογὴ προφανῶς ἔργον τοῦ Κατζούλη. Προστίθενται δὲ οἱ δύο οὗτοι κώδικες τῶν συναγωγῶν τοῦ Ἰωαννίτου λογίου εἰς τοὺς ἤδη πρότερον γνωστοὺς, τὸν ὑπ' ἀρ. 1 τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Τεργέστη ἑλληνικῆς κοινότητος (*N. Γ. Πολίτου* Παροιμίαι σ. λ' κ. ε.—*Σπυρ. Π. Λάμπρου* Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. 5', 1909, σ. 69) καὶ τὸν ἐν τῇ πατριαρχικῇ βιβλιοθήκῃ Ἱεροσολύμων ἐκ τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Τιμίμου στυροῦ ὑπ' ἀρ. 89 (*Αθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως* Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Γ' σ. 147 κ. ε.—*N. Γ. Πολίτου* ἐνθ. ἀν. σ. λ', 69 - 132).

—Ἐκ Ζελοῦ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ὁ διοικητικὸς ἐπίτροπος Πρεσπῶν ἀνέφερεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ὅτι, περιοδεύων παρὰ τὴν λίμνην Μικρὰν Πρέσπαν, εἰς τὰ χωρία Βίνεσι, καὶ ἐπὶ τῆς νησίδος Ἀχιλλεῖον (σήμερον Χαίλλι) ἀνεῦρε λείψανα δώδεκα ὄλων βυζαντιανῶν νῶν μὲ ὠραίας τοιχογραφίας καὶ μάρμαρα ἐξ ἑλληνικῶν κτιρίων, ὧν τινεσ ἔχουσι καὶ ἐπιγραφάς. Ἐπὶ τῆς νησίδος Ἀχιλλεῖον, ἐν τῇ νῆφ τῆς μονῆς Μπογοροῖτσας, διατηροῦνται καλῶς ὄλαι αἱ τοιχογραφίαι. Μία ἐπιγραφή, γεγραμμμένη ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἀναφέρει περὶ «μεγάλης πηγῆς τὸ κηλὸ σητᾶρι δέκα γρόσια... εἰς ὄλην τὴν Ῥούμελην», συμβάσης τῷ 1740.

—Τὸ Συμβούλιον τῆς ἐν Τεργέστη Κοινότητος τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων τῇ προτάσει τῆς ἐπὶ τοῦ Οἰκονομείου κληροδοτήματος ἐπιτροπείας ἀπέναιμε τὸ ἐκ δεσχιλίων φράγκων Οἰκονόμιον βραβεῖον ἐκ τῶν προσόδων τοῦ 1913 εἰς τὸν ἐκδότην τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμωνος «διὰ τὰς πολλαπλὰς αὐτοῦ συγγραφάς καὶ τὴν πολυσχιδῆ ἐθνικὴν δράσιν».

BIBLIA STALENTA

Εἰς τὴν Διευθύνσιν τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμωνος

- Ἀδαμαντίου Ι. Ἀδαμαντίου Ἡ βυζαντινὴ Θεσσαλονικῆ. Ἐν Ἀθήναις. Βιβλιοποιεῖον Ἰωάννου Ν. Σιδέρη. 1914.
- Ἀμπελᾶ Τιμολέοντος Ἱστορία τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου 1913 ἐπὶ τῇ βάσει ἐπισήμων ἐκθέσεων, περιγραφῶν ἀποπτῶν καὶ ἐγγράφων. Ἐκδόσις «Ἀτλαντίδος». Ἐν Νέῳ Ὑόρκῃ. 1914.
- Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Πρακτικά τοῦ ἔτους 1913. Ἀθήνησι. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου. 1914.
- Βλαντῆ Σπυρίδωνος Α Ἱστορικαὶ διαλέξεις. Οἱ Γάλλοι ἐν Λευκάδι (1797 - 1798). (Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Ἑπετηρίδος τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Περνασσῶ). Ἐν Ἀθήναις. Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου. 1914.
- Ghatsis Anton D.* Der Philosoph und Grammatiker Ptolemaeus Chennos. Paderborn. Druck und Verlag von Ferdinand Schöningh. 1914.
- Δουβουνιώτου Κ. Ι. Μαλέτιος Συρίγος (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Συνδέσμου). Ἐν Ἀθήναις. Τυπογραφεῖον Σ. Κ. Βλαστοῦ. 1914.
- Ἐπιτανήσου. Πεντηκονταετηρίς τῆς ἐνώσεως τῆς —. Δελτία Α' — Ε'. (Ἐν Ἀθήναις. 1914).
- Εὐταξίου Ἰωάννου, διοικητοῦ τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, Τὸ Κράτος καὶ ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα. Ἐν Ἀθήναις. Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου. 1914.
- Ζωῆ Λεωνίδα Χ. ἀρχαιοφυλάκος Ἀναγραφή συγγραφῶν καὶ ἐκδόσεων 1881 - 1914. Ἐν Ζακύνθῳ. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου ἡ «Ἰρδοδος», 1914.
- Ἴονικοῦ κράτους Ἱστορικὰ μνημεία ἀναγόμενα εἰς τὴν ἑνωσιν τοῦ — μετὰ τοῦ βουλοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Κερκύρᾳ. Κρημοτυπολιθογραφεῖον Ἀδελφ. Γ. Ἀσπιώτη. 1914.
- Κοσμίδου Κ. Κ. δ. φ. Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ἦτοι βίος καὶ πολιτικὴ δράσις αὐτοῦ μετὰ πολλῶν καλλιτεχνικῶν εἰκόνων. Τεῦχος α' (αὐτοτελές). Ἐν Ἀθήναις. 1915.
- Κουγέα Β. Σωκράτους δ. φ. καθηγητοῦ ἐν τῷ Προτύπῳ γυμνασίῳ Κριτικαὶ παρατηρήσεις εἰς περυσολογικά κείμενα. Ἀθήνησι. 1915.
- (Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπόμορφ.). (Εἰς τοὺς ἀνω παπύρους. (Ἀρχαιολογικὴ ἑφημερίς 1913, 17 - 19). Ἀθήνησι. Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου.
- Νέος κώδιξ τοῦ Ἀρέθου (μετὰ πανομοιότυπου πίνακος). Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ 1' Τόμου τῆς Ἑπετηρίδος τοῦ «Περνασσῶ». Ἐν Ἀθήναις. Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1914.
- Maximus Planudes und Juvenal (Philologus. Sonder-Abdruck. Leipzig. 1914.

- Κουκουλέ Φαίδωνος Συμβολή εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἑλλην. λαογραφίαν. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ΚΣ' τόμου τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐν Ἀθήναις, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, 1914.
- Λογοθέτου Κ. Ἡ ἰδεολογία τοῦ Λεῖθνιτίου. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ΚΣ' Τόμου τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐν Ἀθήναις, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, 1914.
- Μπαλάνου Σ. Δημητρίου Ἐκ τῶν ποιητικῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Βιβλιοπωλεῖον Ἰωάννου Ν. Σιδέρη. Ἐν Ἀθήναις, 1915.
- Ξανθουδίδου Α. Στεφ. Περὶ τῆς μητροπόλεως Κρήτης καὶ τοῦ μητροπολιτικοῦ νοτοῦ τοῦ Ἀγίου Ἰτίου κατὰ τὴν βυζαντιν. περίοδον (961—1204). Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Χριστιανικῆς Κρήτης Τόμος Β' Τεύχος Γ'. Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Στυλ. Μ. Ἀλεξίου, 1915.
- Οἰκονόμου Γεωργίου Γενισὰ (Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς 1914 138—139). Ἀθήνησι, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου.
- Ὁρλάνδου Κ. Ἀναστασίου Τὸ ἀέτωμα τοῦ ἐν Σουνίῳ νοτοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐναίσιμος ἐπὶ διδακτορικῆ διατριβῇ. Ἀθήνησι, 1915.
- Ῥάλλη Μ. Κωνσταντίνου τριτοῦ καθηγητοῦ τοῦ κανονικοῦ δικαίου ἐν τῷ Καποδιστριακῷ Πανεπιστημίῳ Περὶ τῆς καθιερώσεως τῶν γαῶν κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Ἐπιτηρίδος τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήναις, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, 1913.
- Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κωδῶνων κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Ἐπιτηρίδος τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήναις, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, 1913.
 - Περὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ Θεοῦ λόγου κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστοῦ, 1914.
 - Περὶ τῶν μοναστηριακῶν σφραγίδων κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστοῦ, 1914.
 - Περὶ τῶν νομικῶν κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστοῦ, 1914.
- Thumb Albert* The modern Greek and his ancestry. A lecture delivered in the John Ryland Library on the 9th October 1913. Enlarged with illustrative notes. Reprinted from 'The Bulletin of the John Rylands Library', October 1914.
- Τριανταφυλλοπούλου Κ. Δ. δ. γ., δικηγόρου Πέντε τῶν νομικῶν ἐργασιῶν— [Ἀντὶ χειρογράφου].
- Zum griechischen Volkserbrecht (λαογραφία, Τόμος Ε'). Ἐν Ἀθήναις, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1915.
- Χρυσάφη Ι. Ε. ἐπιθεωρητοῦ τῆς γυμναστικῆς Ἡ γυμναστικὴ κατὰ τὸ σουηδικὸν σύστημα. Ἐκδοσις β'. Ἐν Ἀθήναις. Ἐκδότης Ἰωάννης Δ. Κολλάρος, 1914.